ئۇيغۇر
خەلق چۆچەكلىرى

6

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى

(6)

تۈزگۈچىلەر: مىركامىل ياقۇپ
ھەسەن ئېلى
مەسئۇل مۇھەررىرى: ماخمۇتجان ئىسلام

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

مۇندەرىجە

زىرەك مالاي بىلەن پىخسىق باي 1

بېخىل باينىڭ ئۆلۈمى 8

مۇشۇك باتۇر 14

گۆمانخور پادىشا 20

باتۇر قىز 22

جىننى قورقۇتقان مەنسۇرئەللاجى 30

قويچى بىلەن قاراقچى 32

بوغا تېپىۋېلىش 35

بالا پادىشا 36

دانىشمەن قىز 42

سۇنەيچى بالا 49

سىناق 53

تېپىلغان گۆھەر 57

يېتىمنىڭ بەختى 71

ئاچكۆز باينىڭ ئۆلۈمى 75

ئەقىللىق بوۋاي 79

شاھزادە قابىل 81

بەش گاس 90

ئەقىلۋاي 95

نېمە تېرىساڭ شۇنى ئالىسەن 100

مەلىكە گۈلچېھرە 105

خاسىيەتلىك ئاق گۈل 112

ئون بەش ياشلىق ۋەزىر 117

www.uyghurkitap.com

مومايىنىڭ ئەجرى 125
تۆلكىنىڭ قوۋۇلۇغى 127
بۆلۈنگەننى بۆرە يەر 131
ھاكىم ۋە ئوغرى 134
ھاجى مۇشۇك 138
ئىسىل بايلىق 141
سىرلىق چىراق 147
پالچى 171
ۋاپا گۈلى 181
چىمچىلاق 192
ئەقىلسىز پادىشا 196
يۇرت مۇھەببىتى 199
تۆت ئەخمەق 202
گاس كۈيوغۇل 206
دانىشمەننىڭ جاۋابى 213
ئوتۇنچىنىڭ قىزى 215
ئالتۇن ۋە بىلىم 219
شاھزادە بىلەن بوۋاي 222
سالامنىڭ سەۋىبى 223
ئەقىللىق توشقان 225
مايمۇنچاقنىڭ شاپتۇل سېتىشى 229
بەگ بىلەن مالاي 232
تەخەي پادىشا 234

زىرەك مالاي بىلەن پىخسىق باي

بۇرۇنقى زاماندا ماخمۇت ئىسىملىك بىر بالا بار ئىكەن، ئۇ دادىسىدىن كىچىك قېلىپ ئانىسىنىڭ تەربىيىسىدە چوڭ بوپتۇ. ئانىسى زىرەك، تىجەشلىك، ئىشچان ئايال بولغاچقا، ئېرىدىن قالغان بىساتىنى تىجەپ ئىشلىتىپ، تۇرمۇشىنى كۆڭۈللۈك ئۆتكۈزۈپتۇ. ماخمۇتنىڭ بىر باي خوشنىسى بولۇپ، ئۇ مۇشۇ مەھەللىدىكى مەسچىتنىڭ ئىمامى ئىكەن. مال - ۋارانلىرىنىڭ ھېساۋى يوق، ئۇقەتتە كۆڭلى توق بولسىمۇ، بېلىنى شوينىدا باغلايدىكەن. بىر كۈنى ماخمۇتنىڭ ئانىسى ۋاقىتسىز قازا بوپتۇ. ھېلىقى باي جامائەتكە باش بولۇپ، ئۇنىڭ نامىزىنى چۈشۈرۈپتۇ. ئۇزۇندىن بېرى كىچىككىنە ھويلىسىغا كۆز قىزارتىپ يۈرگەن باي پۇرسەتنى غەنىمەت بىلىپ، ئەھلى مەھەللىنى يىغىپ، ئۇلارنىڭ ئالدىدا ۋەز ئېيتىپ، ماخمۇتنى ئۆز تەربىيىسىگە ئالغانلىغىنى جاكالاپتۇ - دە، ماخمۇتنىڭ بار بىساتىنى ئۆيىگە ئېلىپ كېتىپتۇ. شۇندىن باشلاپ ماخمۇت بايغا مالاي بولۇپ قاپتۇ. بۇ ھويلىدا ئۇنىڭ ھالىغا يېتىدىغان باينىڭ گۈلجامال ئىسىملىك ئۆگەي قىزىدىن باشقا كىشى يوق ئىكەن. ماخمۇت ئىشلەپ - ئىشلەپ ھالىدىن كەتكەندە، گۈلجامال بىلەن مۇڭدىشىدىكەن. بۇنداق چاغلاردا قىزغا ئىشتىها ساقلاپ يۈرگەن باي ماخمۇتنى تازا ساۋايدىكەن. ئاخىرى ماخمۇتنىڭ تاقەت قاچىسى يېرىلىپتۇ - دە، بايدىن ئۈچ ئېلىشنىڭ كويىغا چۈشۈپتۇ.

ماخمۇتقا قاراپ دەپتۇ:

— قېنى، نىمىلەرنى كۆرۈپ، نىمىلەرنى ئاڭلىغانلىغىڭىزنى سۆزلەپ بېرىڭا.

— كۆرگەننى دەيمۇ ياكى ئاڭلىغاننىمۇ؟ — سوراپتۇ ماخمۇت.

— مىڭ ئاڭلىغاندىن بىر كۆرگەن ئەلا، ئەلۋەتتە كۆرگەنلىرىڭىزنى دەڭ.

— ماقۇل، — دەپتۇ ماخمۇت گېلىنى قىرىپ قويۇپ، — شەھەردىن قايتىپ كېلىۋاتقىنىمىزدا تەرىتىم قىستاپ، بىر ئەسكى تام تۈۋىگە بېرىپ ئەمدىلا ئولتۇرۇشۇمغا، تامنىڭ بۇرجىكىدىن خۇددى سىز تاختا بېشىغا ئېلىپ قويغان لىگەندىكى ھىسپەتەك بىر چار يىلان ۋىژىلداپ چىقىپ كەلدى. قورقۇپ كەتكەنلىكىمدىن نىمە قىلىشىمنى بىلمەي قالدىم. شۇنداق قارىسام، سىز شىرەنىڭ تارتمىسىغا تىقىپ قويغان قىيما كۆمەچتەك بىر يۇمۇلاق تاش تۇرۇپتۇ.

سۆز مۇشۇ يەرگە كەلگەندە باي بىر ماخمۇتقا، بىر ئايالىغا قاراپ ھاڭ - تاڭ قاپتۇ. ئايال بولسا، چىرايلىرى تاتىرىپ، قوقاستا ئولتۇرغاندەك قىمىرلاشقا باشلاپتۇ.

— ھېلىقى تاشنى قولۇمغا ئالدىم - دە، — دەپ داۋاملاشتۇرۇپتۇ ماخمۇت، — ۋىژىلداپ كېلىۋاتقان يىلاننى شۇنداق سالدىمكى، ئەيھاناس، ھېلىقى يىلان خۇددى سىز كاتىنىڭ تېگىگە يوشۇرۇپ قويغان قازاندىكى چۆچۈرىدەك پارە - پارە بولۇپ چېچىلىپ كەتتى.

— ھىسىپ قويغانمىدىڭ؟ — سوراپتۇ باي.

— ھەئە، قويغان ئىدىم.

— كۆمەچ كۆمگەنمىدىڭ؟

— كۆمگەن.

— چۆچۈرىچۇ؟ — گۈكىرەپتۇ باي.

بايىنىڭ ياش، كېلىشكەن ئايالى بايىنى كۆرسە نومۇس قىلىدىكەن. ئۇ مەھەللىدە ئۆكتەملىكتە داڭ چىقارغان مىرزەم دېگەن بەگگى بىلەن ئوينايدىكەن. ماخمۇت بۇ ئىشنى بايقاپ، پۇرسەت كۈتۈپ يۈرۈپتۇ.

بىر كۈنى شەھەرنىڭ قازىسى بايىنى تويغا چىللاپتۇ. باي خوشاللىق بىلەن خوتۇنىنى بىللە بېرىشقا ئۈندەپتۇ. خوتۇنى بولسا ھېچ تاۋىم يوق، مېنى قىستىمىسىلا دەپ يېلىنىپتۇ. باي ماقۇل بولۇپ، ماخمۇتنى ئېلىپ يولغا راۋان بوپتۇ. توي ئۈچ كۈن بولماقچىكەن. ئۇ شەھەرگە كىرىپ، تويىنىڭ يەتتە كۈنگە ئۇزارتىلغانلىغىنى ئاڭلاپ، ئاچچىغىدا قازى بىلەنمۇ ئۇچراشماي ئارقىسىغا يېنىپتۇ. باي شام بىلەن خۇپتەن ئارىلىغىدا ئۆيىنىڭ قارىسىنى ئاپتۇ. ئادەتلەنگەن ئات كىشنەشكە باشلاپتۇ. ئەمدىلا ھەسىپنى لىگەنگە ئېلىپ، يەنە بىر قازاندىكى چۆچۈرىنى ئۇسۇشقا تەمشەلگەن ئايالنىڭ ئاتنىڭ كىشنىشىنى ئاڭلاپ ئەرۋايى قىرىق گەز ئۇچۇپتۇ. ئۇ، ئوچاقنىڭ ئالدىدا چىلىمنى كوكۇرىتىپ ئولتۇرغان بەگگىگە يېلىنىپتۇ:

— بولمىدى. ئۇلار قايتىپ كېلىشتى. سىلى قازناق ئۆيگە كىرىپ پىنھاندا تۇرسىلا، — دەپتۇ - دە، لىگەندىكى ھەسىپ، قيما كۆمەچ، قازاندىكى چۆچۈرىنى جاي - جايىغا يوشۇرۇپ تۇرۇشىغا ئېرى كىرىپ كەپتۇ.

— ھارمىغايلا دادىسى، — دەپتۇ ئايال ئەركىلەپ، — توي تۈگىدىمۇ؟

باي غۇدۇراپ كۆرپىگە ئۆزىنى تاشلاپتۇ. زېرەك ماخمۇت ئىشىكتىن كىرىپلا ئۆينىڭ تۆت تېمىنى بىر ئايلىنىپ چىقىپتۇ - دە، ئۆيدە نىمە ئىشلار بولغانلىغىنى بىلىۋاپتۇ. بايىنىڭ ھىكايە - چۆچەك ئاڭلاشقا خۇشتار ئىكەنلىگىنى، ئەمما چۆچەكنىڭ بېشى چىقىپ بويىنىغا كەلگىچە ئۇخلاپ قالىدىغانلىغىنى بىلىدىغان ئايال

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

«چاك» قىلغان تەستەك ئاۋازى بىلەن ئايال دېمىنى ئىچىگە يۇتۇپ، بۇقۇلدىغىنىچە چۆگۈننى كۆتىرىپ سىرتقا مېڭىپتۇ. پەيتـ نى پايلاپ تۇرغان ماخمۇت ئاستا قازناققا كىرىپتۇ.

— سۇ ئەكەلدىڭمۇ؟

— ھىم، — ماخمۇت شۇئان بەگىنىڭ كانىيىنى بوغـۇپ ئۇنىڭ جېنىنى ئاپتۇ ۋە ئاغزى - بۇرنىغا ئاچچىق زاغۇن يېغىنى پۈركۈپ، بىر سىقىم پۇرچاق ئۇنىنى ئاغزىغا كەپلەپ قـويـۇپ، ھېچنەرسە كۆرمىگەنـدەك يېتىۋاپتۇ. بىر ھـازادىن كېيىن ئايال پالاقلاپ كىرىپ كەپتۇ ۋە ئوچـاقتىكى تۇخـۇملارنى ئېلىپ، سۇ كۆتىرىپ قازناققا كىرىپ گەپ قىلسا، بەگدىن زىۋان چىقمىغۇدەك.

ئايال دەرھال چىراقنى كۆتىرىپ كىرىپ قارىغىدەك بـولسا، بەگنى ئۇن چىڭدالغان تاغارلار ئارىسىدا سۇنايلىنىپ ياتـقۇدەك.

— ۋاي ئىست، قوسىقى ئېچىپ چىدىيالماي خـام پۇرچاق ئۇنىنى كاپ ئېتىپتۇ، ئۇسسۇزلۇقىنى باسالماي ئاچچىق ياغ ئىچىپـ تۇ. ۋاي شور پېشانەم، ئەمدى قانداق قىلاي، — ئايال چاچلىرىنى يۇلۇپ، ئۆكسۈپ يىغلاپ كېتىپتۇ. ماخمۇت بـولسا بـۇرۇنقىدىنمۇ بەكرەك خورەك تارتىشقا باشلاپتۇ. ئايال ئىلاج قىلالماي ماخمۇتـ نى ئويغىتىپتۇ:

— خوجام ماخمۇت...

— ئۇخـلـىـغـىـلى قـويـۇڭ، تېـخى تـاڭ ئاتمىدىمۇ؟ — ماخمۇت ۋاقىراپتۇ.

— ۋاي خۇدا ھەققى، پەسرەك گەپ قىلىڭ.

— نېمە ئىش؟ — ماخمۇت بېشىنى كۆتىرىپتۇ.

— ئۇيگە ئوغرى كىـرگەن ئىكەن، ئاچچىقىمدا دەم بىلەن چىكىسىگە بىـرنـى سالغان ئىدىم، ئۆلۈپ قالدى. بۇنى ھېچـ كىمگە تـۇيـدۇرمـاي يـەـغىشتـۇرۇۋېتىڭ، گـۇلجامـالنى سىزگە مۇھۇرلەپ بېرەي.

— ئەتتىم، — دەپتۇ ئايال ھودۇقۇپ، — ئەتىگەن سىلى مېڭىش بىلەن تەڭلا قارا پاخلان بوغۇلۇپ قالغان ئىكەن، — «ۋاي ئىسست پاخلىنىم» دەپتۇ باي مەيدىسىنى تاتىلاپ، — ھېچ ئىلاج قىلالماي تۇرسام، مىرەزەم خوجا ئۆينىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ئىكەن، ئۇنى چاقىرىپ پاخلاننى سويدۇردۇم، سىلەرنىڭ كېلىشىڭلارنى كۆڭلۈم تۇيغان ئىدى، شۇڭا تاماق راسلاپ قويغان ئىدىم، — دەپتۇ ئايال ۋە ھېلىقى تائاملارنى كەلتۈرۈپتۇ. باي بىلەن ماخمۇت مەزىلىك تاماقلارنى تازا ئىشتىھا بىلەن يېيىشىپتۇ. خۇپتەن نامىزىدىن كېيىن باي ئادىتى بويىچە پېشايۋاندا يېتىش ئۈچۈن سىرتقا مېڭىپتۇ. ماخمۇت بولسا ھۆكىرەپ يىغلاپ كېتىپتۇ.

— نىمە بولدۇڭ، نىمىگە شۇنچە يىغلايسەن؟ — سوراپتۇ باي.

— ئانام رەھمەتلىك مېنى داۋاملىق قازناقنىڭ ئىشىكى تۈۋىدە ياتقۇزۇپ قويىدىغان ئىدى. بۈگۈن شۇ ئىش ئېسىمگە كېلىپ كۆڭلۈم بۇزۇلۇۋاتىدۇ، — دەپتۇ ماخمۇت ئۆپكىدەپ تۇرۇپ.

— بوپتۇ، — دەپتۇ باي، — ئۇنىڭ خالىغان يېرىگە ئورۇن سېلىپ بېرىڭلار.

باي چىقىپ كېتىپتۇ. ماخمۇت قازناقنىڭ ئىشىكى ئالدىدا يېتىپلا خورەك تارتىشقا باشلاپتۇ. بۇ چاغدا ئايال پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ ماخمۇتنىڭ بېشىدىن ئاتلاپ قازناقنىڭ ئىشىكىنى ئاستا ئېچىپتۇ.

— يەيدىغان بەرنەرسە بېرىڭ، ئاچلىقتىن ئۆلەي دىدىم، ئاۋال سۇ بېرىڭ، — دىگەن ئاۋاز چىقىپتۇ قازناقتىن.

ماخمۇت بۇنى ئاڭلاپ، پۇتىنى ئۇزىتىپ چۆگۈندىكى سۇنى پالاققىدە ئۆرۈۋېتىپتۇ. ئايال ئۇيان ئىزلەپ، بۇيان ئىزلەپ سۇ تاپالمىغاندىن كېيىن، يەنە قازناققا كىرىپتۇ.

— ئۆيدە سۇ قالماپتۇ. مەن ھازىرلا سۇ ئەكىلەي.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

بولسا پۈتۈن مۈلكۈمنى ساڭا قالدۇرۇپ، مەن كېتەي، بۇنىڭ ئۆلۆگىنى ئۆزەڭ يىغىشتۇرۇۋالغىن.

— ياق، مەن جاننى مالغا ساتمايمەن، جانغا جان تۆلەيلا، — دەپتۇ ماخمۇت گۆلجامالنىڭ پېيىدە.

— بولدى، گۆلجامال ساڭا قالسۇن. مانا مۆھۈر، — باي خەت قىلىپ ماخمۇتقا تۇتقۇزۇپتۇ ۋە ئىككى خېچىرغا ئوزۇق-تۆلۈك يۈكلەپ، خوتۇنىنى ئەگەشتۈرۈپ چىقىپ كېتىپتۇ.

ئايال بۇ ئىشنىڭ سىرىنى بىلسىمۇ، «ئۆزەم تاپقان بالاغا نەگە باراي دەۋاغا» دىگەندەك لام-جىم دىيەلمەپتۇ. زىرەك ماخمۇت گۆلجامالغا ئۆيلىنىپ، بەختلىك هايات كەچۈرۈپتۇ.

ماخمۇت قازناققا كىرىپ، بەگگىنىڭ ئۆلۈكىنى يۇدۇكىنىچە سىرتقا چىقىپ، ئۇدۇل ئات ئېغىلىغا بېرىپتۇ ۋە ئۇنى ئۆرە تۇر-غۇزۇپ، قولتۇغىغا ئاچا قويۇپ، ساقال - بۇرۇتلىرىنى چۇشۇرۇۋېتىپتۇ.

— ئۇنى يارغا باستۇرۇۋەتتىم، — دەپتۇ ماخمۇت ۋە ئايال-دىن خەت - مۆھۈر ئېلىۋاپتۇ. ئاندىن ماخمۇت «ئاتخانىغا ئوغرى كىردى» دەپ ۋاقىراپ، باينى ئويغىتىپتۇ.

باي چۆچۈپ قوپقان پېتى ئاتخانىغا يۈگۈرۈپتۇ. ماخمۇت چىراقنى كۆتىرىپ ئالدىدا مېڭىپتۇ. ماخمۇت ئاتخانىغا يېقىن كېلە - كەلمەيلا كەينىگە داجىپتۇ.

— ۋاي باي ئاكا، ئەنە ئوغرى. باي ھېچنېمىگە قارىماي بېرىپ ئۇنىڭ كاللىسىغا پالتا بىلەن بىرنى ساپتۇ. ماخمۇت چى-راقنى ئۇنىڭ يۈزىگە شۇنداق تۇتۇپلا ھۆكىرەپ يىغلاشقا باشلاپتۇ.

— ۋاي شور پېشانە ئاكامەي، مېنى ئىزلەپ كېلىپ، باي-نىڭ قولىدا ئۆلۈشىڭنى كىم بىلسۇن، مەن سېنىڭ خۇنۇڭنى تۆلىتىمەن. ماخمۇت ھويلىنى بېشىغا كىيىپ يىغلاپتۇ.

— خۇدا ھەققى، ئۇنۇڭنى پەس قىل، — دەپتۇ باي، — ئۆلۈككە سىنچىلاپ قاراپ تونۇيالماپتۇ. باي ھېچنەرسىنى چۈشە-نەلمەي يالۋۇرۇشقا باشلاپتۇ.

— مەن سىلىگە گېپىنى قىلغان ھىلىۋاي دىگەن دۇئاگوي ئاكام مۇشۇ. ئۇ پات يېقىندا مېنى كۆرۈشكە كېلىدىغانلىقىنى ئېيتقان ئىكەن. بۈگۈن كەچ كېلىپ قالغانلىغى ئۈچۈن، ئۆزلىرىنى بىسەرەمجان قىلىشنى خالىماي، ئېغىلدا تۇرۇپ تاڭ ئاتقۇزۇشنى ئويلاپتىكەن. مانا ئەمدى سىلى ئۇنىڭ جېنىغا زامىن بولدىلا، ئۇنىڭ بىر ئوغلى چوڭ شەھەرنىڭ قازىسى، ۋاي بىۋاقىت قازا تاپقان ئاكامەي، — دەپ يىغلاشقا باشلاپتۇ ماخمۇت.

— بولدى، يىغلىما، — دەپتۇ باي، — بۇ ماڭا كەلگەن بىر پېشكەللىك. بۇنى ھەرگىز سىرتقا يايما، قۇتۇلىدىغانلا ئىش

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

— سىلەر ئىشەنمىسەڭلار بوپتۇ، — دەپتۇ ھەمراجان كۈلۈپ تۇرۇپ، — ئەمما ۋاقتى - سائىتى كەلگەندە سىلەرنى مۇسا بېخىلىنىڭ ئۆيىگە باشلاپ بېرىپ، ھەر خىل تائاملار بىلەن مېھمان قىلىمەن، ھەر بىرىڭلارغا 2 تەڭگىدىن چاي پۇلىمۇ ئېلىپ بېرىمەن تېخى!

ھەمراجاننىڭ دوستلىرى بۇ سۆزدىن بىر ئويۇننىڭ بارلىغىنى پەملەپ، ۋاقتى كەلگەندە كۆرەرمىز، دەپ تارقىلىشىپتۇ.

ئارىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن ھەمراجان سەھەردە مەزىن ئەزەن توۋلاۋاتقاندا مۇسا بېخىلىنىڭ دەرۋازىسىنى قېقىپتۇ ۋە چىققان چاكارغا باي بىلەن كۆرۈشمەكچى ئىكەنلىكىنى ئېيتىپتۇ. باي بۇنى ئاڭلاپ، ھەمراجاننى ئۆيگە باشلاپ كىرسە بىر پىيالە چايغا زىيان بولىدىغانلىغىنى بىلىپ، ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆزى چىقىپتۇ ۋە دەرۋازىنى سەل سىڭايان ئېچىپ تۇرۇپ بېشىنى چىقىرىپ:

— ھە، قاق سەھەردە نىمە گەپ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم باي ئاكا، سىلىنىڭ ئالتۇن - كۈمۈچلىرى تولا، زەر - جاۋاھىر ئىشلىتىش ۋە ئۇنى قولدىن ئۆتكۈزۈشنىڭ يوللىرىنى بىلىلا، مۈشۈنچىلىك ئالتۇننىڭ ئېغىرلىغى قانچە سەر كېلىدىغانلىغىنى زادى بىلەلمىدىم. شۇڭا ئەتىگەندە ئۆزلىرىنى مالال قىلىپ كېلىشىمتى، — دەپتۇ ھەمراجان قوش مۇشتىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ.

ئالتۇن دىگەن گەپنى ئاڭلىغان باينىڭ كۆزلىرى يوغان ئېچىلىپ، قۇلاقلىرى دىڭ بوپتۇ. ئۇ دەرۋازىنى يوغانراق ئېچىپ:

— نىمە؟... نىم دەيسىلا؟... قانچىلىك؟ — دەپ كوچىلاپ سوراپتۇ.

— مانا، مۈشۈنچىلىك ئالتۇن قانچە سەر كېلەر؟ — ھەمراجان قوش مۇشتىنى تېخىمۇ يوغانراق قىلىپ كۆرسىتىپتۇ.

بېخىل باينىڭ ئۆلۈمى

بۇرۇننىڭ بۇرۇنىسىدا كونا شەھەر دىيارىدا بولاقبېشى دې-
گەن مەھەللە بولۇپ، بۇ مەھەللىدە مۇسا بېخىل دىگەن بىر
ئادەم ئۆتكەن ئىكەن. بايلىقتا ئۇنىڭغا ھېچكىم تەڭ كېلەلمىگەن-
دەك، بېخىللىقتىمۇ ئۇنى ھېچكىم دورىيالمايدىكەن. شۇڭا شەھەر
خەلقى ئۇنى: «مۇسا بېخىل چاشقانغا كېپەك ئالدۇرمايدىغان،
ئىتقا سۆڭەك بەرمەيدىغان پىخسىق» دىيىشىدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە مۇسا بېخىل ئۆيىدە ئۆمۈر بويى چاكار-
لىق قىلغان بىر موماينى ئەرزىمىگەن بىر باھانە بىلەن قوغلاپ
چىقىرىپتۇ. موماي ھەق تەلەپ قىلىپتىكەن، مۇسا بېخىل بىر-
مۇنچە ئاھانەت قىلىپتۇ. بۇ مومايىنىڭ ھەمراجان دىگەن بىر ئە-
قىللىق بالىسى بار ئىكەن، ئۇ باينىڭ يۈزسىزلىگىنى كۆرۈپ،
ئانىسىغا تەسەللى بېرىپتۇ ۋە مۇسا بېخىلنىڭ ئەدىۋىنى بېرىپ
قويۇشنىڭ چارىسىنى ئىزلەپتۇ. ئۇ ئويلىنا ـ ئويلىنا ئاخىرى بىر
ئەپچىل چارە تېپىپتۇ ۋە دوستلىرىغا:

— ئاغىنىلەر، مۇسا بېخىلنى بىر باپلايلى، سىلەر مۇسا
بېخىلنىڭ ئۆيىدە مېھمان بولۇشنى خالامسىلەر؟ — دەپ سوراپتۇ.

— توۋا دىگىن ھەمراجان، — دەپتۇ ئاغىنىلىرى، — تۆكۈ-
ۋېتىدىغان يۇندىسىغا سەككىز كۈن ئىچى ئاغرىيدىغان بېخىلنىڭ
ئۆيىدە مېھمان بولىمىز دەۋاتامسەن؟ ئۆلۈكتىن زۇۋان چىقسا
چىقىدۇكى، مۇسا بېخىلدىن نەپ چىقمايدۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

ۋە ئىچىدە: «بۇ كالۋاكنى ئەپلەپ قىلتاققا چۈشۈرۈش كېرەك» دەپ ئويلاپ:

— ئۇنداق بولسا، ساتماقچى بولغان ئالتۇنۇڭنى ئېلىپ، گوۋا-شاھىتلىرىڭنى باشلاپ، قاراڭغۇ چۈشكەندە ئۆيگە كەل، باھاسىنى چىقىشىپ قالساق ئەجەپ ئەمەس. ئەمما بۇ ئىشنى سىر تۇتقىنىمىز ياخشى. ناۋادا پادىشانىڭ قولىغا يېتىپ قالسا، مەنمۇ، سەنمۇ ئالتۇندىن قۇرۇق قالىمىز، — دەپ جېكىپتۇ مۇسا بېخىل.

ھەمراجان بايىنىڭ ئۆيىدىن چىقىپ ئۇدۇل دوستلىرىنىڭ يېنىغا كەپتۇ-دە:

— بۈگۈن كەچقۇرۇن ھەممىڭلار مۇسا بېخىلنىڭ ئۆيىگە چايغا جابدۇنۇڭلار، — دەپ تەكلىپ قىپتۇ، — ئۇ يەردە گوۋا-چىلىرىم سۈپىتىدە خىزمەت بېجىرىسىلەر.

ھەمراجان ئۆيىگە قايتىپ كېلىپ، ھويلىدىكى ساراڭدىن بىر قازان كاۋىسىنى ئۈزۈۋېلىپ، ئۇنى ئاق شايىغا چىرايلىق ئوراپ، ئۈستىدىن زەر چۇچە بىلەن چىگىپ قويۇپ ئۆز ئىشى بىلەن بولۇپتۇ. كەچقۇرۇن ھەمراجاننىڭ دوستلىرى بىر-ئىككى-لەپ كېلىپ، ئۇنىڭ ئۆيىگە يىغىلىپتۇ. ھەمراجان ھېلىقى كاۋا ئورالغان شايىنى ئىككى ئاغىنىسىگە كۆتەرتىپ، بەش ئاغىنىسىنى گوۋا-شاھىت سۈپىتىدە باشلاپ مۇسا بېخىلنىڭ ئۆيىگە كەپتۇ. مۇسا بايمۇ شەھەرنىڭ قازىسى، ئۆلىما-ھۆكۈمالىرىنى يىغىپ ھەمراجاننى ساقلاپ تۇرغان ئىكەن.

ھەمراجاننىڭ ئاغىنىلىرى ھېلىقى شايىغا ئورالغان كاۋىنى قازىنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ. بۇنى كۆرگەن قازى:

— ھە، ھەمراجان، بۇ نىمە گەپ ئۆزى؟ — دەپ سوراپتۇ.

— قازاخۇنۇم، — دەپتۇ ھەمراجان، — كۆرۈپ تۇرۇپتىلە-كى، مەن مۇشۇ نەرسىچىلىك ئالتۇننىڭ ئېغىرلىغى قانچە سەر

— يوق، ھەمراجان بالام، ئۆيگە كىر... مەن كېيىمنى زادىلا ئۆزگەرتمىگەندەكمەن. سەن تېخى چاي - پاي ئىچمىگەنسەن، يۈر، ئۆيدە نانۇشتە قىلغاچ ئوڭچە پاراڭلىشايلى.

ھەمراجاننى ئالتۇن تېپىۋالغان دەپ ئويلىغان باي ئالداپ - سىلاپ قولغا چۈشۈرۈش نىيىتىدە، ھەمراجاننى ئۇنىمىغىنىغا قويماي ئۆيىگە باشلاپ كىرىپ، قولىدىن كېلىشىچە مېھمان قىپتۇ ۋە داستىخان يىغىلغاندىن كېيىن:

— ھە... قېنى، ھەمراجان بالام، بايا نېمە دېمەكچى ئىدىڭ؟ — دەپ گەپ ئېچىپتۇ باي.

— مەن مۇشۇنچىلىك ئالتۇن قانچە سەر كېلىدىكىن، دەپ سوراپ كېلىۋىدىم، — دەپتۇ ھەمراجان يەنە قوش مۇشتىنى كۆرسىتىپ.

— ئۇ ئالتۇننى نېمە قىلماقچى ئىدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ باي ئالدىراپ.

— ئالتۇننى نېمە قىلماقچى ئىكەنلىكىمنى سوراپ نېمە قىلىلا باي ئاكا، — دەپتۇ ھەمراجان گەپنى چالغىتىپ، — ھېلىغۇ مەندە ئالتۇن يوق، ئەگەر ئۇ بولۇپ قالغان تەقدىردە روزىغارىمىزغا ئىشلىتەرمىز، ئەمما سىلى سورىغان گەپنى جاۋاپسىز قالدۇرۇۋاتمىدىلا، زادى مۇشۇنچىلىك ئالتۇننىڭ، — دەپتۇ ھەمراجان قوش مۇشتىنى تېخىمۇ يوغان تۈگۈپ — ئېغىرلىقى قانچە سەر كېلىدۇ؟

— خۇپ، ئەنلىك قىلما بالام، — دەپتۇ باي، — ئەگەر ئالتۇنىڭنى ساتماقچى بولساڭ، مەنلا ئالاي، باي ئاتاڭ سېنى ئوبدان رازى قىلىدۇ، ھەرگىز باشقا بىرسىنى ئىزلەپ يۈرمە، سېنى ئالداپ قاقتى - سوقتى قىلىپ كېتىدۇ...

— بوپتۇ، ساتسام ساتاي، — دەپتۇ ھەمراجان سەل ئويلىنىۋېلىپ.

مۇسا بېخىل بۇنى ئاڭلاپ بەكمۇ خوشال بولۇپ كېتىپتۇ

يەتلىرى يۇرت - جامائەت ۋە شەرىئەت ئالدىدا باتىل بولغاي...»

توختامنامىنىڭ مۇشۇنداق ئۇستىلىق بىلەن يېزىلغانلىقىغا مۇسا بېخىل بەكمۇ خوشال بولۇپتۇ. ھەممە گۇۋا - شاھىتلار قازىنىڭ باشچىلىقىدا مۆھۈرلىرىنى بېسىپ قوللىرىنى قويۇپتۇ. مېھمانلار تۈن كېچىگىچە زىياپەتكە داخىل بولۇپ ئاندىن تارقىشىپتۇ. مۇسا باي مېھمانلارنى ئۇزىتىپ بولۇپ، ئىشىك - تۈڭلۈكنى تاقاپ، شايى تۈگۈنچەكنى ئېچىپ قارىغىدەك بولسا، يوغان بىر قازان كاۋىسى تۇرغىدەك... بۇنى كۆرگەن مۇسا باي: «ۋاي شور پېشانەم، بۇ نىمە ئاھانەت، نىمە ئەلەم!» دېگىنىچە قازىنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپتۇ. قار - يامغۇر يىغلاپ بولغان ئىشنى قازىغا مەلۇم قىلىپتۇ. ئەسلىدە بۇ قازى مۇسا بېخىلدىن نەپ ئالالماي قوسىقىدا غۇم ساقلاپ يۈرگەن ئىكەن. شۇڭا:

— ھەي... مۇساباي، مۆھۈر خەت پۈتۈلۈپ بولدى، ئەمدى بۇنىڭغا باشقا چارە يوق...، — دەپ گەپنى ئۈزۈپتۇ.

مۇسا بېخىل ئىلاج قىلالماي دەردىنى ئىچىگە يۇتۇپ، ئۆيىگە قايتىپ، ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قاپتۇ.

ئېيتىشلارغا قارىغاندا، مۇسا بېخىل بۇ زىيانغا چىدىماي ھەسرەتتە ئۆلۈپ كەتكەن ئىكەن.

كېلەر، دەپ مۇسا باينىڭ ئالدىغا سورۇنىلى كېلەۋىدىم ئىمراق باي ئاكام بۇنى ماڭا سېتىپ بەر، دەپ چىڭ تۇرۇۋالدى. مەن باي غوجامنىڭ لەۋزىنى يەردە قويماي دېگەن نىيەتتە سېتىپ بېرىشكە رازى بولدۇم. نەرقىنى پىچىپ قويسىلا ئىشىمىز پۈتىدۇ.

ھەمراجاننىڭ سۆزىنى ئاڭلىغان باي ھاپىلا - شاپىلا:

— شۇنداق بولسۇن قازاخۇنۇم، سودا پۈتسىلا بولدى، قالغىنى يېپىق قازان بويىچە قالسۇن، — دەپتۇ.

بۇلارنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلىغان جامائەت بۇنىڭ يەڭ سودىسى ئىكەنلىكىنى پەملەپ: «بوپتۇ. ھەرقايسىلىرىنىڭ ئىختىيارلىرى بويىچە بولسۇن، بىرىمىز سالا قىلىمىز، بىرىمىز ئالا قىلىمىز، كېلىشىپ قالساڭلار ئەجەب ئەمەس» دېيىشىپتۇ.

— ئۇنداق بولسا...، — دەپ قازى گەپ باشلىغان ئىكەن، مۇسا باي مەنىلىك بىر يۆتىلىپ قويۇپ قازىغا «بۇ گادايىنى بىر ئەپلىسىلە. سايىنى ئوبدان رازى قىلىمەن» دېگەن مەنادا ئىشا-ره قىپتۇ.

شۇنداق قىلىپ سودا باشلىنىپتۇ. ھەمراجاننىڭ دوستلىرى باھانى ئۆرە قويۇپ چىڭ تۇرۇپتۇ. باينىڭ ئادەملىرى باھانى تۆۋەنلىتىشكە كۆچەپتۇ. ئۇيان تارتىپ، بۇيان تارتىپ 10 مىڭ تەڭگە باھا مۇقىملىشىپتۇ. مۇسا بېخىل دەرھال 10 مىڭ تەڭ-گىنى داستىخانغا قويۇپتۇ. پۈتۈكچى ھەر ئىككى تەرەپنىڭ تاپى-لىشى بويىچە مۇنداق توختامنامىنى يېزىپتۇ:

«... مەنكى ھەمراجان توختاخۇن بالىسىدۇرمەنكى، ئۆز رازى - رىزالىقىم بىلەن ئۇشبۇ مەيداندا قازاخۇنۇمنىڭ ئالدىغا قويۇلغان نەرسىنىڭ ئېغىرلىقى قانچىلىك بولۇشىغا قارىماي، موللا قۇتلۇق ھاجىنىڭ ئوغلى مۇسا بايغا 10 مىڭ تەڭگىگە ساتتىم، مەگەركى توختامنامىگە مۆھۈر شەرىپ بېسىلىپ بولغان-دىن كېيىن، قايسى تەرەپتىن نارازىلىق چىقسا، ئەرز - شىكا-

مۈشۈكتىن خېلىلا ئارام تېپىپ قاپتۇ. ئەمما مۈشۈك تۇغۇتتىن تۇرغاندىن كېيىن باشلىرىغا يەنە ئاپەت ياغدۇرغانلىقىنى ئەسلىشىپ غەمگە پېتىپتۇ. بىر يەرگە جەم بولۇشۇپ كېڭىشىپتۇ. ئاخىرى «ئاسلانلارغا كۈچۈلا بېرىپ، مۈشۈكنىڭ نەسلىنى قۇرۇتساق بۇ بالا - قازادىن قۇتۇلىمىز» دېيىشىپتۇ ۋە مەسلىھەت بويىچە مۈشۈكنىڭ ئۇۋىسىنىڭ يېنىغا بىرنەچچە تال كۈچۈلىنى تاشلاپ قويۇپتۇ. گۆدەك ئاسلانلار دۇنيادىن بىخەۋەر بولغاچقا، ئۇۋىسىدىن ئويناپ چىققاندا بىلمەستىن كۈچۈلىنى يەپ قويۇپ، ئۈچ ئاسلان ئارقا ئارقىدىن ئۆلۈپ كېتىپتۇ. تاغىل مۈشۈك قالغان بىر بالىسىنى يېنىدىن ئايرىماي بېقىپتۇ ۋە ئۆز ھۈنىرىنى ئۆگىتىپتۇ.

ئاي ئۆتۈپتۇ، يىل ئۆتۈپتۇ. ئاسلان ئانىسىغا ئوخشاش يوغان، قاۋۇل مۈشۈك بولۇپتۇ. ئانا - بالا مۈشۈكلەر بىرلىكتە چاشقان تۇتۇپ، ئۆيدىكى چاشقانلارنى تۈگىتىپ قويۇپتۇ. چاشقان تۈگىگەندىن كېيىن دېھقان ئۇلارنى ئۆيىدىن قوغلاپ چىقىرىپتۇ. ئانا - بالا مۈشۈكلەر جاڭگالغا قاراپ يول ئاپتۇ. ئەمما يېرىم يولدا تاغىل مۈشۈكنى بۈركۈت كۆتۈرۈپ كېتىپتۇ. ئانىسىدىن ئايرىلغان مۈشۈك يىغلاپتۇ، قاقشاپتۇ. ئاخىرى بېشى قايغان، پۇتى تايغان تەرەپكە قاراپ كېتىۋېرىپتۇ. بىر ئورمانلىققا كەلگەندە ئۇنىڭ ئالدىدىن بىر تۈلكە چىقىپ قاپتۇ. ئۇ زامانلاردا مۈشۈك نەسلى ھايۋانلار تائىپىسىگە تېخى مەلۇم ئەمەس ئىكەن. مۈشۈك تۈلكىنى كۆرۈشى بىلەنلا تۈگۈلۈپ ھۈرپىيىپتۇ. بۇرۇتلىرىنى دىڭگايتىپ، كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ خىرىس قىلىپ تۇرۇپتۇ.

مۈشۈكنىڭ بۇ تۇرقىنى كۆرگەن تۈلكە چۆچۈپ كېتىپتۇ. تازا سەپسېلىپ قاراپ، تېرىسى يولۋاسنىڭكىدەك تاغىل، كۆرۈنۈشنى يولۋاستەك سۈرلۈك بىر مەخلۇقنى كۆرۈپ ئىچىدە: «يولۋاسنىڭ بالىسىدەك بىرنەرسىگە ئۇچراپ قاپتىمەن. بىرنىمىدىن بىر ئامال

مۈشۈك باتۇر

بۇرۇن بۇرۇندىكەن، تېرىق تۇلۇمدىكەن، توخۇ داڭگالچىكەن، ئۆچكە جاڭگالچىكەن، قىرغاۋۇل جەددىكەن، قۇيرۇغى يەردىكەن، بىر جاڭگالنىڭ بويىدا بىر دېخان بولۇپ، ئۇ ئەتىيازدا بۇغداي تېرىپ، كۆزدە يىغىپ جېنىنى جان ئېتىدىكەن. بىر يىلى دېخان بۇغدايدىن مول ھوسۇل ئاپتۇ. ئاشلىغى كات - تاغارلارغا سىغماي قاپتۇ. دېخاننىڭ ئۆيىگە ئامەت يېغىپ قازىنىمۇ، چۆمۈچىمۇ ماي بولۇپتۇ. ئەمما ئۇزۇن ئۆتمەي ئامەت ئۈستىگە ئاپەت يوپۇرۇلۇپتۇ. جاڭگالدىن بىر توپ چاشقان كېلىپ، دېخاننىڭ ئۆيىنى ماكان قىلىشىپتۇ. بۇغداينى يېگەنىنى ئاز دەپ، دېخاننىڭ كىيىم - كېچەكلىرىنى قىرقىپ، يېمەك - ئىچمەكلىرىنى بۇلغاپ ئارام بەرمەپتۇ. دېخان تاختامۈشۈك قۇرۇپتۇ، كۈچۈلا تاشلاپتۇ، ئەمما چاشقانلار كۈندىن - كۈنگە ئەدەپ كېتىپتۇ. دېخان ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ، ئاخىرى يىراقتىكى مەھەللىگە بېرىپ، تونۇش - بىلىشلىرىگە يالۋۇرۇپ يۈرۈپ بىر تاغىل مۈشۈك تېپىپ كەپتۇ. ئۇ كەلگىچە چاشقانلار دېخاننىڭ بىر خالتا بۇغدىيىغا زىيان ساپتۇ.

تاغىل مۈشۈك دېخاننىڭ ئۆيىگە كەلگەندىن كېيىن، چاشقانلارنى بىر - بىرلەپ بوغۇپ ئۆلتۈرۈپ تاناۋىنى تارتىپتۇ. ئەمما تاغىل مۈشۈك ئېغىر ئاياق ئىكەن. ۋاقتى - قەرەلى كېلىپ، ئۆزىگە ئوخشاش تۆت تاغىل ئاسلان تۇغۇپتۇ. بۇ ئارىلىقتا چاشقانلار

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

باتۇرى ھىساپلاپ يۈرگەن ئىكەن. تۇيۇقسىز پەيدا بولغان بۇ مەخلۇق ئۇلارنى بەكمۇ قىزىقتۇرۇپتۇ. شۇڭا تۈلكىدىن ئۆزلىرىنى بۇ مەخلۇقنىڭ يېنىغا ئېلىپ بېرىشنى ئۆتۈنۈپتۇ.

— ياق، — دەپتۇ تۈلكە، — سىلەرنى دەپ جېنىمدىن ئايرىلىشنى خالىمايمەن.

— قورقما، — دەپتۇ بۆرە، — سەن نېرىدىن كۆرسىتىپ قويساڭلا بولدى، قالغىنىنى ئۆزىمىزگە قويۇپ بەر.

— شۇنداق قىل، ئۇ مەخلۇقنىڭ كارامىتىنى بىر كۆرۈپ باقايلى، — دەپتۇ ئېيىق، — ئەگەر ئۇ سېنىڭ دېگىنىڭدەك بولسا، تاقابىل تۇرۇش چارىسىنى قىلمىساق بولمايدۇ...

— بوپتۇ، باشلاپ بارسام باراي، — دەپتۇ تۈلكە تەسلىكتە، — ئەمما ئۇنىڭ قېشىغا قۇرۇق قول بارساق، ئۆزىمىز يەم بولۇپ كېتىشىمىز تۇرغان گەپ، شۇڭا ئانچە - مۇنچە سوغا - سالام ئېلىپ بارايلى، سوغا - سالامنى كۆرۈپ يۇمشاپ قالسا ئەجەپ ئەمەس.

تۈلكىنىڭ مەسلىھەتى ئېيىق بىلەن بۆرىگە موك يېقىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بۇلار ئۈچ تەرەپكە بۆلۈنۈپ ئوۋغا ئاتلىنىپتۇ. ئېيىق تاققا چىقىپ بىر قوتازنى ئۆلتۈرۈپ، ئۆشنىسىگە ئارتىپ كەپتۇ. بۆرىمۇ مەھەللىگە بېرىپ بىر قوينى ئۆلتۈرۈپ ئېلىپ كەپتۇ. ئۇڭغىچە تۈلكە بىر قىرغاۋۇلنى غىققىدە بوغۇپ، تەييارلاپ تۇرۇپتۇ. بۇ ئۈچەيلەن جەم بولغاندىن كېيىن، مۈشۈكنى ئىزلەپ يولغا چىقىپتۇ. بىر ئورمانلىققا كەلگەندە تۈلكىنىڭ خىيالىغا بىر ئوي كەپتۇ ۋە ئېيىق بىلەن بۆرىنى توختىتىپ:

— ئاغىنىلەر، بىز مۇنداق ئۇچۇق - ئاشكارا بارساق زىيان تارتىمىز، شۇڭا يېقىن قالغاندا تەييارلىغان سوغاتلارنى بىر يەرگە قويۇپ، ئۆزىمىز مۈكۈۋالايلى. ئۇ مەخلۇقنىڭ كارامىتىنىڭ قانداقلىقىنى گۆشنى يېگىنىدىن بىلىمىز، — دەپتۇ.

قىلىپ قۇتۇلمىسام تۈگەشكىنىم شۇ» دەپ ئويلاپتۇ - دە، كۆڭ-
لىگە بىر ھىلە پۈكۈپ قۇيرۇغىنى شىپاڭشىتىپ، ئايناقلاپ مۈشۈك-
نىڭ ئالدىغا مېڭىپتۇ. ئۆز نۆۋىتىدە مۈشۈك تۈلكىدىن قورقۇپ
تۇرغان ئىكەن. تۈلكىنىڭ ئۆزىگە ئويناقلاپ كېلىۋاتقانلىقىنى
كۆرگەن مۈشۈك مياۋلىغان پېتى قاچىمەن دەپ تەمتىرەپ كېتىپ،
تۈلكىگە ئۆزىنى ئېتىپتۇ.

يۈرىكى پوكۇلداپ تۇرغان تۈلكە بۇنى كۆرۈپ ئاللا - تووۋا
كۆتىرىپ بەدەر قېچىپتۇ. شۇ قاچقان پېتى ئۇينى ئۇي دىمەي،
دۆڭنى دۆڭ دىمەي كېلىۋاتسا، ئالدىدىن بىر ئېيىق چىقىپ
قاپتۇ.

— يول بولسۇن تۈلكىۋاي، — دەپتۇ ئېيىق ئۇنىڭغا. —
نىمىگە شۇنچە قورقۇپ قېچىپ كېتىۋاتىسەن؟

— سەن سورىما، مەن ئېيتماي، — دەپتۇ تۈلكە ئېيىققا. —
ھۇشۇڭنىڭ بارىدا سەنمۇ جېنىڭنى دالدىغا ئال!

تۈلكىنىڭ ئالدى - كەينىگە قورقۇپ - قورقۇپ قاراشلىرى
ۋە باش - ئايىغى يوق سۆزىدىن ھەيران قالغان ئېيىق بۇنىڭ
سەۋەبىنى بىلگۈسى كېلىپ، تۈلكىنىڭ كەينىدىن پايپاسلاپ يۈ-
گۈرۈپتۇ. بىردەمدىن كېيىن بىر ئېرىق بويىغا كېلىپ دەملىرىنى
ئېلىپ ئولتۇرغان ئىكەن، قاياقتىندۇر بىر بۆرە پەيدا بولۇپ،
بۇلارنىڭ يېنىغا كەپتۇ ۋە تۈلكە، ئېيىقتىن ئەھۋال سوراپتۇ.

— ھەي قاشقىرۋاي! — دەپتۇ تۈلكە ئاران - ئاران نەپەس
ئېلىپ، — مەندىن تولا گەپ سورىما، ئېسىڭنىڭ بارىدا ئۆزەڭنى
دالدىغا ئال!

ئېيىق بىلەن بۆرە تۈلكىدىن بۇنىڭ سەۋەبىنى سوراپ
تۇرۇۋاپتۇ. تۈلكە جاڭگالدا مياۋلاپ يۈرگەن مەخلۇقنى كۆرگەن-
لىكىنى سۆزلەپ بېرىپ، ئېيىق بىلەن بۆرىنى ھەيران قالدۇرۇپتۇ.
بۇ ئىككىسى ئۆزلىرىنى جاڭگالنىڭ خوجىسى، ھايۋانلارنىڭ

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى www.uyghurkitap.com

شايمەن» دەپ ئويلاپ، جان ھەلقۇمىدا ئۆزىنى كەينىگە بىر ئاتقان ئىكەن، ئۇدۇل بېرىپ تۈلكە ياتقان قىسىلچاقنىڭ ئۈستىگە چۈشۈپتۇ. بۇ ئاجايىپ مەخلۇقنىڭ ئېيىق بىلەن بۆرىنىڭ ئالدىدىكى تاماشىسىنى كۆرمىسەن، دەپ شىرىن خىيال سۈرۈپ ياتقان تۈلكە مۈشۈكنىڭ ئۆزىنىڭ ئۈستىدىن چۈشكىنىنى كۆرۈپ، جان - پېنى چىققىدەك قورقۇپ، يۇلقۇنۇپ بىر سەكرەپتىكەن، قىسىلچاقتىن چىقىپ كېتىپتۇ. تۈلكە «پىنھان پانا نەدىسەن!» دەپ نالە قىلغىنىچە قۇيرۇقىنى چاتىرىقىغا قىستۇرۇپ شۇنداق يۈگۈرۈپتىكى، ھاي - ھۇي دېگۈچە كۆزدىن غايىپ بولۇپتۇ. ئىككىنچى قېتىم ئالدىدىن تۇيۇقسىز سەكرەپ چىققان مەخلۇقنى كۆرگەن مۈشۈك ئۇجۇقۇپ كېتىپتۇ ۋە جان ساقلاش مەقسىدىدە ئاخىرقى ئامالىنى ئىشقا سېلىپ، قارىغايغا يامىشىپتۇ. يوپۇرماقلار ئارىسىدىن ھەممە ئەھۋالنى كۈزىتىپ تۇرغان ئېيىق تۈلكە بىلەن بۆرىنى قورقىتىپ قاچۇرغان بۇ ئاجايىپ مەخلۇقنىڭ ئەمدى ئۆزىگە قاراپ ئۇچقاندەك كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرگەندە، قورقىنىدىن دەھشەتلىك ھۆكىرىۋېتىپتۇ - دە، نېرى - بېرى ئويلاپ ئولتۇرمايلا ئۆزىنى قارىغايدىن يەرگە تاشلاپتۇ ۋە ئاران دېگەندە ئۆزىنى ئوڭشىۋېلىپ، «باتۇر بولساڭ قېچىشنى بىل!» دەپ ئەرسات كۆتىرىپ، ئالدى - كەينىگە قارىماي تىكىۋېتىپتۇ. شۇنىڭدىن تارتىپ بۇ ئۈچ زوراۋان بۇ جاڭگالغا يولىماپتۇ. جاڭگال يۇۋاش - مەسۇم كىچىك ھايۋانلارغا قاپتۇ.

— كاتتا ئەقىل بولدى، — دەپتۇ ئېيىق تۈلكىنىڭ تەدبىرىنى قۇۋۋەتلەپ.

— قېنى، بۇ چارىنى سىناپ باقايلى، — دەپتۇ بۆرە. ئۇ تۈلكىنىڭ كاززاپلىغىنى بىلىدىكەن. ئالداۋاتامدىكىن، دەپ گۇمان قىلىدىكەن.

شۇنداق قىلىپ، بۇ ئۈچ يىرتقۇچ يوشۇرۇنماقچى بولۇپتۇ. ئېيىق ئىتتىك يۈگۈرەلمەيدىغانلىغىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ، ئالىمادىس بىرەر خەۋپ تۇغۇلۇپ قالسا، قاچالماي قېلىشىدىن ئەنسىرەپ، بىر قارىغاي ئۈستىگە چىقىپ، شاخنىڭ دالدىسىغا ئۆزىنى ئاپتۇ. بۆرە ئويان - بۇيانىنى ئىزلەپ، قارىغاينىڭ تۆۋىدىكى ئازگالغا چۈشۈپ، ئۈستىگە شاخ - غازاڭلانى يېپىۋاپتۇ. تۈلكىمۇ ھەر ئېھتىمالغا دەپ يوغان بىر قورام تاشنىڭ ئارىسىدىكى قىسىلچاققا كىرىپ يوشۇرۇنۇپتۇ.

بىر ھازادىن كېيىن مۈشۈك بىر دەسسەپ، ئىككى دەسسەپ جاڭگالدىن چىقىپ كەپتۇ ۋە مەيداندا تۇرغان قوتاز، قوي، قىرغاۋۇللارنى كۆرۈپ، ئاغزىغا سېرىق سۇ يىغىلىپ، يېقىنلاپ كەپتۇ - دە، قوتازنىڭ گۆشىنى چىشلەپ ئۈزەلمەي تۇرغىنىدا، ئازگالدا ياتقان بۆرىنىڭ ئىچى پۇشۇپ، مۈشۈكنى كۆرۈش ئۈچۈن بېشىنى كۆتەرگەن ئىكەن، غازاڭلار شالدىرلاپ كېتىپتۇ. غازاڭلارنىڭ شىدىرلاۋاتقانلىغىنى كۆرگەن مۈشۈك: «غازاڭنىڭ ئاستىدا چاشقان بار ئوخشايدۇ، چىش ئۆتمىگەن گۆش بىلەن ھەپىلەشكىچە، چاشقىنىمنى تۇتمايمەنمۇ» دەپ ئويلاپتۇ - دە، ئازگالغا ئېتىلىپتۇ.

«قوتاز بىلەن قوينىڭ گۆشلىرىگە قانائەت قىلماي، مېنىمۇ قوشۇپ يەۋېتىدىغان ئوخشايدۇ» دەپ ئويلىغان بۆرە قورققىنىدىن چىقىراپ، ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىپتۇ ۋە ئۆلە - تىرىلىشىگە باقماي ئۆزىنى جاڭگالغا ئېتىپتۇ. بۆرىنىڭ تۇيۇقسىز سەكرەپ چىققىنىدىن قورقۇپ كەتكەن مۈشۈك: «ئاپلا، تۇزاققا چۈشۈپ قالغان ئوخ-

ۋە «مايمۇن ئادەمگە ئوخشايدۇ، لېكىن ئۇ قەست قىلىشنى بىلمەيدۇ» دەپ ئويلاپتۇ ـ دە، دەرھال ئەمىر قىلىپ مايمۇنلاردىن بىرنەچچىنى تۇتقۇزۇپ، ئوردىغا ئالدۇرۇپ كەپتۇ ۋە مەخسۇس ئادەم بەلگىلەپ، مۇھاپىزەتچىلىكنى ئۆگىتىپتۇ. بىر مەزگىل ئۆگىتىش ئارقىلىق چاققان، تېتىك مايمۇنلار بىر ئوبدان مۇھاپىزەتچى بولۇپ يېتىشىپتۇ. كېچىلىرى ئۇلار قوللىرىغا ئۆتكۈر قىلىچلارنى ئېلىپ، پادىشانىڭ كارۋىتىنىڭ ئەتراپىنى ئايلىنىپ، پادىشانى مۇھاپىزەت قىلىدىكەن، ھېچكىمنى پادىشانىڭ يېنىغا يولاتمايدىكەن، بۇنىڭدىن رازى بولغان پادىشا ناھايىتى خۇشال بولۇپتۇ ۋە ئۆزىنىڭ مايمۇنلارنى مۇھاپىزەتچىلىككە قويغانلىغىدىن پەخىرلىنىپتۇ.

ياز كۈنلىرىنىڭ بىرىدە پادىشا چاھار باغدىكى شىپاڭلارنىڭ بىرىنى راسلىتىپ، كېچىسى شۇ يەردە راھەتلىنىپ ئۇخلاپتۇ. ئەتراپىغا نۇرغۇن شام يېقىپ، شىپاڭنىڭ ئىچىنى كۈندۈزدىكىدەك يورۇتۇپتۇ. مايمۇنلار پادىشا ياتقان كارۋاتنىڭ ئەتراپىدا ئايلىنىپ، قىلىچلىرىنى كۆتەرگەن ھالدا پادىشانى قورۇقلاپتۇ. تۈن كېچە بولغاندا، شام ئەتراپىدا ئايلىنىپ يۈرگەن چوڭ بىر پەرۋانە ئۇچۇپ ئەگىپ كېلىپ ئوگدىسىغا يېتىپ ئۇخلاۋاتقان پادىشانىڭ پېشانىسىگە قونۇپتۇ. ئۆز خىزمىتىنى سادىقلىق بىلەن ئۆتەۋاتقان مايمۇن پەرۋانىنىڭ پادىشانىڭ پېشانىسىگە قونۇۋالغانلىغىنى كۆرۈپ دەرغەزەپكە كەپتۇ ـ دە، قىلىچىنى ئىككى قوللاپ تۇتۇپ، پەرۋانىغا قاتتىق ئۇرغان ئىكەن، پەرۋانە ئۇچۇپ كېتىپ، پادىشانىڭ بېشى تېنىدىن ئاجراپ، مايمۇننىڭ ئالدىغا دومىلاپ چۈشۈپتۇ.

گۇمانخور پادىشا

قەدىمقى زاماندا بىر پادىشا ئۆتكەن ئىكەن. ئۇ پادىشالىق
سەلتەنىتىنىڭ ئېشىشىغا ئەگىشىپ ھاكاۋۇرلىشىپتۇ. دانىشمەن،
ئۆلىمالارنىڭ مەسلىھەتلىرىگە قۇلاق سالماي، يۇرتنى ئۆزى بىل-
گەنچە سوراپتۇ. كۆڭلىگە ياقمىغان كىچىككىنە ئىشنى كۆرسىلا،
باشقىلارنى ئەيىپكار ساناپ ئۆلۈمگە بۇيرۇۋېرىپتۇ. بۇنىڭلىق بىلەن
ئۇ ھۆكۈمرانلىقىنى كۈچلۈك سانايدىكەن، ئەمما قاتتىق قوللۇق-
نىڭ نارازىلىقنى كۈچەيتىدىغانلىقىنى بىلگەچكە، ئۆزىنىڭ ئۇيقۇ-
لۇق ۋاقتىدىكى مۇھاپىزىتىدىن خاتىرجەم بولالماي قايغۇرىدىكەن.
ئۇ، ئۇيقۇلۇق ۋاقتىدا سادىق نەۋكەرلىرى، شاتۇر - مۇلازىملىرى،
ۋەزىرلىرى، ھەتتا بالىلىرى مۇھاپىزەتچىلىككە قويۇلسىمۇ، ئۇلار-
دىن گۇمانسىراپ خەۋپسىنىدىكەن. شۇڭا پادىشا كېچىلەرنى ئۇي-
قۇسىز ئۆتكۈزۈشكە مەجبۇر بولۇپتۇ. پادىشا بېشىدىكى بۇ غەمنى
ساقىت قىلىپ، خاتىرجەملىككە ئېرىشىشنى ئويلاپ بەك باش
قاتۇرۇپتۇ، ياخشى چارە تاپالماپتۇ. ئاخىرى دانىشمەنلەرنى يىغىپ
ئۇلاردىن مەسلىھەت ئاپتۇ. دانىشمەنلەر ناھايىتى ياخشى چار-
لەرنى كۆرسەتكەن بولسىمۇ، ئەمما پادىشاغا ياقماپتۇ، بەلكى، ماڭا
قەست قىلىپ، تۇزاق قۇرۇۋاتىدۇ، دەپ ئۇلاردىن گۇمانلىنىپتۇ.
بىر كۈنى پادىشا شىكارغا چىقىپ، بۈك - باراقسان ئورمان-
لىقتىن ئۆتكەندە، شاختىن - شاخقا سەكرەپ، بىر - بىرىنى
قوغلىشىپ ئويناپ يۈرگەن مايمۇنلارنى كۆرۈپ ھەۋەس قىلىپتۇ

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

پۇل ـ پۈچەكلىرىنى بۇزۇپ ـ چېچىشىپتۇ. ئاخىرى سالپىيىپ ئۆيگە ئاران قايتىشىپتۇ.

ئاكىلىرىنىڭ قۇرۇق قول قايتىپ كەلگەنلىكىنى كۆرگەن قىز دادىسىنىڭ ئالدىغا كېلىپ:

— جېنىم دادا، رۇم شەھىرىگە ئۆزەم باراي. ئاقيول تىلەپ دۇئا قىلىڭ! — دەپتۇ.

بوۋاي قىزىنىڭ بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ:

— قىزىم، شۇ دورىنى ئەكىلىپ، كۆزۈمنى ئاچساڭ، سەندىن مىڭ مەرتىۋە رازى بولاتتىم! — دەپتۇ.

قىز قىرىق خېچىرغا ئۇزۇق ـ تۈلۈكلەرنى ئارتىپ، ئۆزى يورغا ئاتقا مىنىپ، رۇم شەھىرىگە قاراپ راۋان بوپتۇ. دادىسى قىزغا ئون كېنىزەك قوشۇپ بېرىپتۇ.

ئۇلار كۈنبويى يول يۈرۈپ، دەم ئېلىش ئۈچۈن بىر مەنزىلدە توختاپتۇ. قىز كېنىزەكلىرىگە:

— دوستلىرىم، سىلەرنى دادام قوشۇپ بەرگەن بولسىمۇ، مەن ھەممىڭلارنى ئازات قىلدىم. ئاتا ـ ئاناڭلارنىڭ ئالدىغا قايتىپ بېرىپ، ئەركىن ئويناپ ـ كۈلۈڭلار... — دەپتۇ.

قىز ھەمراھلىرىغا نۇرغۇن مال ـ مۈلۈكلەرنى ئۈلەشتۈرۈپ بېرىپتۇ ـ دە، ئۆزى يالغۇز كېتىۋېرىپتۇ. ئۇ يول يۈرۈپتۇ، يۈرگەندىمۇ مول يۈرۈپتۇ. بىر چاغدا ئۇنىڭ ئالدىدىن ناھايىتى ھەيۋەتلىك بىر ئەجدىھا چىقىپ قاپتۇ ـ دە، قىزنىڭ ھەممە خېچىرلىرىنى بىر ـ بىرلەپ دەم تارتىپتۇ. لېكىن، قىز بۇنىڭغا پەرۋا قىلماي كېتىۋېرىپتۇ. ئەجدىھا ھەيران بولۇپ قىزنىڭ يېنىغا بېرىپ سوراپتۇ:

— ھەي ئادىمىزات، ھەممە مېلىڭنى يىدىم، قاراپمۇ قويمىدىڭ، بۇنىڭ ۋەجى نېمە؟

— سەن ئاچ ئىكەنسەن، رەھىم قىلدىم، — دەپتۇ قىز، —

باتۇر قىز

قەدىمقى زاماندا بىر بوۋاي ئۆتكەن ئىكەن، ئۇنىڭ ئالتە ئوغلى، بىر قىزى بولغان ئىكەن.

كۈنلەردىن بىر كۈنى كەنجى ئوغلى سەپەرگە چىقىپ كېتىپتۇ. ئاردىن ئايلار ئۆتۈپتۇ، يىللار ئۆتۈپتۇ، قايتىپ كەلمەپتۇ. ئاتىسى ئۇنىڭ دەردىدە كۆيۈپ - پىشىپ يىغلاپ، ئاخىرى ئىككى كۆزى ئەما بولۇپ قاپتۇ.

بوۋاينىڭ كۆزىنى داۋالىغىلى كەلگەن تىۋىپ:

— يىراق رۇم شەھىرىدە بۇنىڭ دورىسى بار. شۇ دورى- دىن ئېلىپ كېلىپ كۆزىڭىزگە سۈرسە، كۆزىڭىز روشەنلىشىدۇ، — دەپتۇ.

بوۋاي ئوغۇللىرىنى چاقىرىپ:

— باللىرىم، كىم ماڭا مېھرىبان بولسا، رۇم شەھىرىدىن كۆز دورىسى ئېلىپ كېلىدۇ. قېنى ئېيتىڭلار، يول راسخودى ئۈچۈن نىمە تەلەپ قىلىسىلەر؟ — دەپتۇ.

— ھەي دادا، پۇل بولسا جاڭگالدا شورپا، پۇللا بولسا كۆزىڭىزنى ئاچىمىز، — دېيىشىپتۇ ئوغۇللار.

بوۋاي ئۇلارغا يېتىپ - ئاشقىدەك ئالتۇن - كۈمۈچ بېرىپ ئۇزىتىپ قويۇپتۇ.

بەش ئوغۇل رۇم شەھىرىگە قاراپ كېتىشىپتۇ. ئۇلار شۇ ماڭغانچە داپ داراڭلىغان، ئىشەك ھاڭرىغان يەرلەردە يۈرۈپ

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

— مۇغەمبەرلىك قىلمىۋاتىسەن مەيلى ساڭا ئىشىنەي، لېكىن ماڭا ئەنەدىرخانىنىڭ قىزىنى ئەپكىلىپ بەرسەڭ، دورىنى بېرىمەن ۋە سېنىمۇ ئازات قىلىمەن، بولمىسا بېشىڭنى تولۇق سويىمدەك ئۈزىمەن!

— ئوبدان، — دەپتۇ قىز تازىم قىلىپ، — قىرىق كۈنلۈك مۆھلەت بېرىڭ!

قىز قىرىق كۈنلۈك مۆھلەت ئېلىپ ئەجدىھانىڭ ئالدىغا چىقىپتۇ.

— ئەي ئادىمىزات، نىمە قىلىپ قويدۇڭ؟ — دەپ سوراپتۇ ئەجدىھا.

— ھەر ئىككىلا دورىنى ئالىمەن دەپ قولغا چۈشتۈم، تىلىسىم قىلىنغان ئىكەن، — دەپتۇ قىز.

— بولغۇلۇق بوپتۇ، يۈر، كەتتۇق، — دەپتۇ ئەجدىھا ۋە قىزنى ئۈستىگە مىندۈرۈپ ھەش - پەش دىگىچە ئەنەدىرخانىنىڭ شەھىرىگە يېتىپ بېرىپتۇ.

ئەجدىھا قىزغا:

— خان قىزى بىر ئۆخلىغاندا قىرىق كۈن ئۇخلايدۇ، ئۇ ئوتتۇز توققۇز كۈندىن بۇيان ئۇيقۇدا. ئەتە تاڭ ئاتسا ئويغىنىدۇ. قىزنىڭ ئالدىغا كىرگىنىڭدە ئۆزىگە تەگسەڭ، رومىلىغا تەگمە، رومىلىغا تەگسەڭ، ئۆزىگە تەگمە. قىزنىڭ ھوجرىسىغا كىرىشتە ئىككى ئۆي بار، ئۆيلەرگە لىقمۇ - لىق پاختا بېسىلغان، قويۇن ۋە يانچۇقلىرىڭغا پاختىنى تولدۇرۇۋالغاندىن كېيىن، مەلىكە ياتقان ئۆيگە كىرگىن. ھەر بىر پەلەمپەينىڭ ئىككى يېنىغا قوڭغۇراقلار ئېسىلغان، قوڭغۇراقلارنىڭ ئىچىگە پاختا تىقىۋەت، جاراڭلىمايدۇ. شۇ چاغدا بىمالال كىرەلەيسەن ۋە مۇرادىڭغا يېتىسەن، — دەپ چۈشەندۈرۈپتۇ.

قىز يانچۇقلىرىغا پاختىلارنى تولدۇرۇپ، قوڭغۇراقلارنىڭ ئىچىگە پاختا تىقىپتۇ - دە، مەلىكە ياتقان ئۆيگە كىرىپتۇ. مە-

ئۇنداق بولمىغاندا سەن بىلەن ئېلىشاتتىم. بۇ بىر؛ ئىككىنچىدىن دادام قارغۇ بولۇپ قالغان. رۇم پادىشاسىنىڭ غەزنىسىدە بىر دورا بار ئىكەن، شۇنى ئېلىپ كېلىپ دادامنىڭ كۆزىنى ئاچماقچىمەن.

— ھەي ياخشى دادىنىڭ ياخشى بالىسى، ئۇنداق بولسا ئۈستۈمگە مىن! — دەپتۇ ئەجدىھا، — ياخشى نىيەت بىلەن يولغا چىققانلىغىڭ ئۈچۈن، رۇم شەھىرىگە ئۆزەم ئاپىرىپ قويىمەن.

قىز ئەجدىھانىڭ ئۈستىگە مىنىپتۇ ۋە بىردەمدىلا رۇم شەھىرىگە يېتىپ بېرىپتۇ.

— ھازىر قاراۋۇللار ئۇخلاۋاتىدۇ. دورىخانىغا قورقماستىن كىرىۋەرگىن، دورىخانىدا شىشىدىمۇ، قەغەز قۇتىدىمۇ دورا بار. قۇتىدىكى دورىنى ئالساڭ، شىشىدىكى دورىغا قول تەككۈزمە، شىشىدىكى دورىنى ئالساڭ، قۇتىدىكى دورىغا قول تەككۈزمە! — دەپتۇ.

قىز ئەجدىھانىڭ تاپشۇرۇقلىرىنى ئاڭلاپ بولۇپ غەزنىگە كىرىپتۇ. غەزنىدىن دورىخانىغا ئۆتۈپتۇ. شىشىدىكى ۋە قۇتىدىكى دورىلار بىر - بىرىدىن خۇشپۇراق ئىكەن. قىز قايسىسىنى ئېلىشىنى جەزىم قىلالماي ئۇزاق ئويلىنىپتۇ. شىشىدىكىنى ئالاي دىسە، قۇتىدىكى ئېسىل دورىدەك، قۇتىدىكىنى ئالاي دىسە، شىشىدىكىسى خۇشپۇراقلىق، شىپالىقتەك بىلىنىپ، ئاخىرى تەۋەككۇل دەپ ئىككىلا دورىنى تەڭ ئاپتۇ.

بىردىنلا ئاجايىپ-غارايىپ گۈلدۈرلىگەن ئاۋازلار ئاڭلىنىپ قىز بەنت بولۇپ قاپتۇ. قاراۋۇللار ئۇنى تۇتۇۋېلىپ شاھ ھوزۇرىغا ئېلىپ كىرىپتۇ.

— غەزنەمگە نېمىشكە ئوغرىلىققا چۈشتۈڭ؟ — دەپ سوراپتۇ شاھ.

— دادام كۆرمەس بولۇپ قېلىۋىدى، دورىغا كەلگەن ئىدىم، ئىجازىتىڭىزنى ئالمايلا كىرىپ قاپتىمەن، كەچۈرۈڭ! — دەيتۇ قىز.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

بىر كېچە - كۈندۈزدە كوھىقاپقا يېتىپ بېرىپتۇ. جادىگەرنىڭ ئاتخانىسى كوھىقاپ ئېغىزىنىڭ يېنىدا ئىكەن.

— جادىگەر ئۇخلىماقچى، — دەپتۇ ئەجدىھا. — مۇشۇ يەردىن لەخمە كولاپ، ئوقۇر تېگىدىن بېشىڭنى چىقار، ئات سېنى كۆرۈپ كىشنىۋېتىدۇ. جادىگەر «ئادەم پۇرىغى كېلىۋاتىدۇغۇ» دەپ تۆت تەرەپكە يۈگۈرىدۇ، تاپالماي كېلىپ جايىدا ياتقاندا، يەنە بېشىڭنى چىقار، تولپار تېخىمۇ قاتتىق كىشنەيدۇ، جادىگەر يەنە سېنى ئىزلەيدۇ، تاپالمىغاندىن كېيىن «ھەي نائىنساپ ئالدامچى، مېنى ئىككى قېتىم تەشۋىشكە سالدىڭ. يەنە شۇنداق قىلساڭ سېنى يەيمەن!» دەيدۇ - دە، ياتقىلى چىقىپ كېتىدۇ، سەن شۇ چاغدا پۇرسەتنى قولدىن بەرمەي ئوقۇردىن چىقىپ: «ئەي، زاتى ئۇلۇغ تولپار، سۇ ئورنىغا سۈت، يەم ئورنىغا كىشمىش بېرىپ باقىمەن. بۇ زالىم قولىدا ئازاپ چېكىپ ياتقىچە مەن بىلەن كەت» دېسەڭ، ئات بېشىنى ئېگىپ جىم تۇرىدۇ. ئوقۇرنىڭ يېنىدا ئالتۇندىن ئىشلەنگەن ئىگەر - جابدۇغى بار. دەرھال ئىگەرلەپ، تولپارنى مىنىڭ ئالدىمغا ئېلىپ كەل...

قىز ئەجدىھانىڭ ئېيتقانلىرىنى تولۇق بېجىرىپ، ئاخىرى تولپارنى ئەجدىھانىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەپتۇ. ئەجدىھا قىز بىلەن تولپارنى كۆتىرىپ ئۇچۇپ، ئەنەدىرخاننىڭ شەھىرىگە ئېلىپ كەپتۇ ۋە قىزغا:

— ئەي قىز، بۇ تولپارنى ئۆزەڭ ئال، مەن دوملاپلا مۇشۇنداق تولپارغا ئايلىنىمەن، سەن مېنى خانغا بەر، خان قىزىنى ساڭا بېرىدۇ، سەن مەلىكىنى ئېلىپ كېتىۋەرگىن، مەن ئارقاڭدىن بارىمەن، — دەپتۇ.

قىز ماقۇل بولۇپتۇ. ئەجدىھا بىر دوملاپلا تولپارغا ئايلىنىپتۇ، قىز ئۇنى خانغا تەقدىم قىلىپتۇ.

لىكە تاتلىق ئۇخلاۋاتقان ئىكەن. قىرىق كېنىزەك ئۇنىڭ يېنى
پايلاقچىلىق قىلىپ ياتقان ئىكەن، ئۇلارمۇ غەرق ئۇيقۇدا بو
غاچقا قىزغا ئىش ئوڭ كەپتۇ. مەلىكىنىڭ بېشىدا جۇلالىنى
تۇرغان يوغان بىر رەڭدار رومال بار ئىكەن، قىز قارىسا، روما
مەلىكىدىن چىرايلىق تۇرغىدەك.

قىز مەلىكىنىمۇ، رومالنىمۇ تەڭلا كۆتىرىپتۇ.

بىردىنلا ھەيۋەتلىك گۈلدۈرلەش كۆتىرىلىپ، ئەتراپ تە
رەپ كېتىپتۇ. ئىشىكلەر يېپىلىپ قىز بەنت بولۇپ قاپتۇ. كېنىزە
لەر ئويغىنىپ قىزنى تۇتۇۋاپتۇ. بۇ يەرمۇ تىلسىم قىلىنغا
ئىكەن. قوللىرى قايرىپ باغلانغان قىز خان ھوزۇرىغا كەلتۈر
لۈپتۇ. غەزەپلەنگەن خان:

— نىمە سەۋەپتىن قىزىمنى ئوغرىلىماقچى بولدۇڭ؟ — دەي
ۋاقىراپتۇ.

— دادام كۆرمەس بولۇپ قالغان، دورا ئىزلەپ
رۇم شەھىرىگە كەلگەن ئىدىم، قولغا چۈشۈپ قالدىم. رۇم پادىشا
سى: «ئەنەدىرخاننىڭ قىزىنى ئېلىپ كەلسەڭ، دورا بېرىمەن
بولمىسا بېشىڭنى سويىمدەك ئۈزىمەن» دىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن
كەلگەن ئىدىم، — دەپتۇ قىز.

— سۆزۈڭگە قارىسام، راستچىل كۆرۈنىسەن، كۈنپېتىش
تەرەپتە كوھىقاپ دىگەن جاي بار، — دەپتۇ خان، — ئۇ يەرد
بىر جادىگەر ياشايدۇ. ئۇنىڭ بىر قارا تۇلپار ئېتى بار، شۇنى
ئېلىپ كەلسەڭ قىزىمنى بېرىمەن، بولمىسا تېرەڭنى شىلىمەن

— ياخشى، بولىدۇ، — دەپتۇ قىز، — قىرىق كۈنلۈك
مۆھلەت بېرىڭ!

— مەيلى بار، تۆت كۈن مۆھلەت بەردىم، — دەپتۇ خان.

قىز ئەجدىھانىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ ۋە بولغان ۋەقەنى بىر-
مۇ - بىر سۆزلەپ بېرىپتۇ.

ئەجدىھا قىزنى ئۈستىگە مىندۈرۈپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ. ئۇلار

كەنجى ئوغلى ئىكەن. بوۋاي:
— ئاھ، ئوغلۇم! كۆز نۇرۇم! — دەپ ئۇنى باغرىغا بېسىپتۇ. ھەممەيلەن خوشال كۆرۈشۈپتۇ. بوۋاي بالىلىرىنىڭ ساق - سالامەت قايتىپ كەلگەنلىكى، كۆزىنىڭ ئېچىلغانلىقى شەرىپىگە ئەلگە چوڭ چاي بېرىپتۇ. چايدا ئوغلىدىن:
— قېنى ئوغلۇم، باشتىن ئۆتكەن قىسمەتلەرنى سۆزلەپ بەر! — دەپ سوراپتۇ.
— مەن ئۆيدىن ئايرىلىپ، بوراندا قېلىپ يولدىن ئاداشتىم ۋە ئەنەدىر خاننىڭ شەھىرىگە بېرىپ قالدىم. ئۇ مېنى كوھقاپقا ئەۋەتتى. جادىگەرنىڭ تۇلپارىنى ئېلىپ كېلىمەن دەپ، جادىگەرنىڭ قولىغا چۈشتۈم. ئۇ مېنى ئەجدىھاغا ئايلاندۇرۇپ قويدى. ئاتا - ئانىسىغا مېھرى - مۇھەببىتى چەكسىز بولغان، ئۆلارنى دەپ جېنىنى ئايىمىغان ئوغۇل ياكى قىزنىڭ جاسارىتى مېنى بۇ سېھىردىن خالاس قىلالايتتى. جېنىم دادا، مەن ئۆزۈن كۈتتۈم، پەقەت سىڭلىملا باتۇر چىقتى، ئۇ سىزنى دەپ كۆپ جاپالارنى چەكتى، ئۆلۈم ئالدىدىمۇ سىزگە بولغان چەكسىز ساداقىتىنى، ئالىلىق بۇرچىنى ئادا قىلدى، ۋەدىسىنى ئورۇنلىدى. ئۇنىڭ جاسارىتى مېنى جادىگەرنىڭ سېھىرىدىن قۇتقۇزدى، — دەپتۇ ئوغلى.
پۈتۈن جامائەت بوۋاينىڭ قىزىغا ۋە كەنجى ئوغلىغا ئاپىرىن ئوقۇپتۇ. كەنجى يىگىت ئەنەدىر خاننىڭ قىزىغا ئۆيلىنىپتۇ. ھەممەيلەن بەختلىك ياشاپتۇ.

خان قىزىنى بېرىپتۇ، قىز بىلەن مەلىكە تۇلپارغا مىنىپ
رۇم شەھىرىگە راۋان بولۇپتۇ.

ئەنەدىرخان تۇلپارنى ئىگەرلەپ، ئالتۇن ئۈزەڭگىگە سو
ئايىغىنى قويۇپ، ئوڭ ئايىغىنى يەردىن ئەمدىلا كۆتىرىپتىكەن
تۇلپار چىۋىنگە ئايلىنىپ كۆزدىن غايىپ بولۇپتۇ. خان دات
پەريات كۆتىرىپ، ساقىلىنى يۇلۇپ قاپتۇ...

ئەجدىھا هايال ئۆتمەي قىزلارغا يېتىشىۋاپتۇ
ئۇلار رۇم شەھىرىگە يېتىپ بېرىپتۇ. ئەجدىھا يەنە بىر يۇمۇل
غان ئىكەن، ئەنەدىرخانىنىڭ مەلىكىسىدىنمۇ چىرايلىق بىر قىز
ئايلىنىپ قاپتۇ.

— مېنى شاھقا تەقدىم قىلىپ، دورىلارنى ئېلىپ كېتى
ۋېرىڭلار! — دەپتۇ ئەجدىھا.

قىز ئۇنى رۇم شاھىغا بېرىپ، دورىنى ئېلىپ، ئۆز يۇرتى
غا راۋان بولۇپتۇ.

ئەمدى رۇم شاھىغا كەلسەك. شاھ ئەلگە چوڭ توي بېرىپتۇ.
توي راسا قىزىپ ئەۋجىگە چىققاندا قىز بىر دومىلاپ كۆمۈتىغا
ئايلىنىپ كۆزدىن غايىپ بولۇپتۇ. توي هازىغا ئايلىنىپتۇ...

ئەجدىھا بىردەمدىلا قىزلارغا يېتىشىۋاپتۇ ۋە ئىككى قىزنى،
تۇلپارنى ئۈستىگە مىندۇرۇپ، قىزنىڭ يۇرتىغا يېتىپ كەپتۇ.
قىز دادىسىنىڭ ئالدىغا كىرىپ، دادىسىنىڭ كۆزىگە دورىنى
سۈركىگەن ئىكەن، دادىسىنىڭ كۆزى روشەن ئېچىلىپ، يورۇق
دۇنيانى يېڭىۋاشتىن كۆرۈپتۇ.

— جېنىم قىزىم، كۆزۈمنىڭ نۇرى! — دەپ قىزىنىڭ
پېشانىسىدىن سۆيۈپتۇ. دەل شۇ چاغدا ئەجدىھا بىر سىلكىنگەن
ئىكەن، ئۈستىدىكى قاسراق - تېرىلەر سېرىلىپ چۈشۈپتۇ - دە،
چىرايلىق، قاۋۇل بىر يىگىت پەيدا بولۇپ قاپتۇ. دادا - بالا
هەيران بولۇپ قارىسا، بۇ يىگىت قىزنىڭ ئاكىسى، بوۋاينىڭ

ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى
www.uyghurkitap.com

دىن نىمىگە قورقاي، — دەپتۇ ۋە مىيىغىدا كۈلۈپتۇ. قىز بۇ ئىنساننىڭ يۈزىدىن قورقمايۋاتقانلىغىنى كۆرۈپ، بېشىنى بىرلا سىلكىپ، چاچلىرىنى چۇۋۇپ يەرگە چۈشۈرۈپ، تىلىنى بىر غېرىچ ساڭگىلىتىپتۇ.

— چاچ يەنىلا چاچقۇ، — دەپتۇ مەنسۇر ئەللاجى تەمكىنلىك بىلەن، — چۇۋۇلغان چاچنى ئۆيدە خوتۇنۇمدىمۇ كۆرگەنمەن، بۇنداق ساڭگىلىغان تىلنى بولسا، ئىتلاردىمۇ كۆپ كۆرگەنمەن. بۇنىڭ نىمە قورققۇچىلىگى بار.

جىن مەنسۇرنىڭ يۈزىدىن قورقمايۋاتقانلىغىنى كۆرۈپ بىر چىقىراپتۇ - دە، بېشىنى يۇلۇۋېلىپ ئۇنىڭ ئالدىغا تاشلاپتۇ، باشسىز گەۋدە ئۆرە تۇرغىدەك.

— ھەببەللى، مانا، بۇمۇ بىر ئىش بولدى. شۇ كۆرۈمسىز، سەت بېشىڭنىڭ بارىدا قورقمىدىمۇ، ئەمدى ئۇنى يۇلۇۋەتسەڭ قورقامدىم؟ — دەپتۇ مەنسۇر ئەللاجى.

ھېلىقى قىز سىياقىدىكى مەخلۇق بۇ ئىنساننىڭ يۈزىدىن قورقمىغانلىغىدىن ئۆزى قورقۇپتۇ. باشقا ھىلە - مىكىرلىرىنى قىلىشقا پېتىنالماي غايىپ بوپتۇ. مەنسۇر ئەللاجى خاتىرجەم ئۇخلاپ تاڭ ئاتقۇزۇپتۇ.

ئەتىسى ئاغىنىسى مەنسۇر ئەللاجىدىن سوراپتۇ:

— ئاغىنە، ئاخشام قانداقراق ئۇخلىدىڭ؟

— قانداق بولاتتى، — دەپتۇ مەنسۇر ئەللاجى. — ھۇزۇرلىنىپ ئۇخلىدىم. قورققانغا قوش كۆرۈنەر. قورقمىساڭ نىمە كۆرۈنەر؟!

«قورققانغا قوش كۆرۈنەر» دىگەن ماقال شۇ مەنسۇر ئەللاجىدىن قالغان ئىكەن.

جىننى قورقۇتقان مەنسۇر ئەللاجى

قەدىمقى زاماندا مەنسۇر ئەللاجى دىگەن بىر كىشى ئۆ
كەن ئىكەن، ئۇ دائىم «مىنەلىمۇ ھەق، مەنمۇ ھەق» دىگەن
تەرغىپ قىلىپ، جىندىن قورقۇشنىڭ نىمە كارايىتى بار، دە
سۆزلەپ يۈرىدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە مەنسۇر ئەللاجى سەپەرگە چىقىپ، يو
ئۈستىدە بىر ئاغىنىسىنىڭ ئۆيىگە چۈشۈپتۇ. كۈن ئىسسى
بولغاچقا ئاغىنىسى مەنسۇر ئەللاجىنى بېغىنىڭ شىپىڭىدا مېھما
قىپتۇ: كەچ كىرگەندە، ئاغىنىسىنىڭ ئۆيىدە ئورۇن - كۆرپە
لىشقا تەمشىلىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن مەنسۇر ئەللاجى دەپتۇ:

— ئاۋارە بولما، ئاغىنە، ئېغىر كۆرمەي، بىر كۆرپە بىلەن بىر
ياستۇق ئەپچىقىپ بەر، مۇشۇ شىپاڭدا ئۇخلاپ قالاي.

— ياق، ياق دوستۇم، شىپاڭدا ئۇخلاشقا بولمايدۇ، ب
يەردە جىن بار، — دەپتۇ ئاغىنىسى.

— جىندىنمۇ قورقامدىكەن، — دەپتۇ مەنسۇر ئەللاجى ۋە
ئاغىنىسىنىڭ دەۋىتىگە ئۇنىماي شىپاڭدا ئۇخلاپتۇ.

يېرىم كېچىدە ئەللاجى ئويغىنىپ كېتىپتۇ. قارىسا، ئالدىدا
قىپ - قىزىل چاچلىرىنى تاشلاپ، كۆزلىرىدىن ئوت چاقنىتىپ
بىر مەخلۇق تۇرغىدەك، كىرپىك قاققىچە ئۇ مەخلۇق ساھىپجا
مال قىزغا ئايلىنىپتۇ. بۇنى كۆرگەن مەنسۇر ئەللاجى:

— سەتلىكتىن ئۆزگىرىپ سەتەڭ بولدۇڭ، ئەمدى سەن

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

— مەن سېنى مۇساپىر كەن، دەپ ئۈچ ئاغرىتىپ نەچچە ئايدىن بۇيان ئاش - تۇز بېرىپ باقسام، بۇگۈنزە ماڭا ئۆكتەم- لىك قىلماقچى بولۇۋاتامسەن؟ ماڭ، بۇ يەردىن يوقال، بولمىسا كۆرگۈلۈكۈڭنى كۆرىسەن! — دەپ دوق قىلىپتۇ يولۇچى.

شۇنچە قىلغان ياخشىلىقىغا يامانلىق كۆرگەن قويچى يولۇ- چىنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ بېشىدىن تۈتۈن چىققاندەك بولۇپتۇ ۋە ئۇنىڭ بىلەن زاكۇنلىشىپتۇ. جېدەل بارغانسېرى چوڭىيىپتۇ. ئاخىرى ئۇلار ياقا سىقىشىپ پادىشانىڭ ھوزۇرىغا دات ئېيتىشىپ كىرىشىپتۇ. پادىشا ۋەزىرلىرىگە بۇلارنى ئايرىم - ئايرىم سوراق قىلىشقا ئەمر قىلىپتۇ. سوراقتا ھەر ئىككىسى مال - دۇنيالىرىنىڭ سانىنى ئوخشاش مەلۇم قىلىپ بىر - بىرىنى ئەيىپلەپتۇ. مال- نىڭ كىمنىڭ ئىكەنلىكىگە جەزىم قىلالمىغان ۋەزىرلەر ئەھۋالنى پادى- شاغا مەلۇم قىلىپتۇ. پادىشا بىر پەس ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن، پادى- چىنى چاقىرتىپتۇ ۋە ئۇنىڭدىن:

— قوتىنىڭنىڭ ئىچىدىكى قىغنىڭ چوڭقۇرلۇغى قانچىلىك؟ كەپەڭنىڭ ئاستىغا نىمىلەر قويۇلغان؟ — دەپ سوراپتۇ.

— قىغنىڭ چوڭقۇرلۇغى تەخمىنەن بىر غېرىچ ئۆچلىك كېلىدۇ، كەپىنىڭ ئاستىغا ھېچنىمە قويۇلمىغان، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ پادىچى.

پادىشا يولۇچىنى چاقىرتىپ ئۇنىڭدىنمۇ قويچىدىن سور غان سوئالنى سورىغان ئىكەن، يولۇچى:

— قىغنىڭ چوڭقۇرلۇغى تەخمىنەن تۆت ئىلىك كېل كەپىنىڭ ئاستىغا ياغاچ قويۇلغان، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ.

ئىككىسىنىڭ جاۋابىنىڭ ئوخشاش چىقمىغانلىقىدىن گ لانغان پادىشا دەرھال ئادەم ئەۋەتىپ، قويچىنىڭ قوتىنى ۋ پىسىنى تەكشۈرتۈپتۇ. نەتىجىدە، قويچىنىڭ جاۋابى توغرا چىقىپتۇ. پادىشا يولۇچىنىڭ ۋاپاغا جاپا قىلىپ قويې

قويچى بىلەن قاراقچى

بار ئىكەن، يوق ئىكەن، ئاچ ئىكەن، توق ئىكەن. بۇرۇنقى زاماندا بىر يۇۋاش، مۆمىن قويچى ئۆتكەن ئىكەن. ئۇ مەھەل لىدىن يىراقراق بىر تاغ باغرىدا كەپە تىكىپ، شۇ يەردىكى يايلاقتا قوي بېقىپ تىرىكچىلىك قىلىدىكەن. ئۇ تۇرغان جايغ كىشىلەر ناھايىتى ئاز كېلىدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە قويچى ماللىرىنى يايلاققا قويۇۋېتىپ نەي چېلىپ ئولتۇرسا، تاغ ئارىسىدىن بىر يولۇچى چىقىپ كەپ تۇ. پادىچى ئۇنىڭ بىلەن سالام - سائەت قىلىشىپ كۆرۈشۈپتۇ ۋە:

— بۇ يەرگە قانداق قىلىپ كېلىپ قالدىڭلا، سەپەرلىرى قاياقتىكىن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— مەن تىجارەت بىلەن كۈن ئۆتكۈزىمەن. مال ئالغىلى چىقىپ بۇ يەرگە كېلىپ قالدىم، — دەپتۇ يولۇچى.

قويچى ئۇزۇن مۇددەت يالغۇز ئۆتكەچكە ئادە سېغىنىپ قالغان ئىكەن، شۇڭا يولۇچى بىلەن پاراڭ لىشىپ ئۇنى - بۇنى سوراپتۇ. پاراڭدىن - پاراڭ چىقىپ گەپ ئۇزىراپ كېتىپ قاراڭغۇ چۈشۈپتۇ. يولۇچى قويچىدىن بىر كې چە قوندۇرۇپ قېلىشنى ئۆتۈنۈپتۇ. قويچى ماقۇل كەپتۇ.

ئەمما، كۈنلەر ئۆتۈپتۇ. يولۇچىنىڭ بۇ يەردىن ھېچ كەتكۈسى يوقمىش. يولۇچىنىڭ قاشاڭلىق قىلىپ تۇرۇۋېلىۋاتقانلىقىدىن غوم دىغان قويچى يولۇچىغا بىر كۈنى يولنى پۇرۇتۇپ گەپ ئېچىپتۇ

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

بوغا تېپىۋېلىش

بۇرۇنقى زاماندا نۆدەر ئىسىملىك بىر بالا ئۆتكەن ئىكەن. ئۇ ئەتىدىن ـ كەچكىچە يولدىن بىرنىمە تېپىۋېلىشنى ئويلايدىكەن. بىر كۈنى ئۇ ئىشەك ھارۋىسىنى ھەيدەپ بازارغا مېڭىپتۇ. يېرىم يولغا بارغاندا ئىشەك بىرنەرسىگە پۇتلاشقاندەك قىپتۇ، نۆدەر ھارۋىنى توختىتىپ قارىسا، يولدا بىر دانە بوغا تۇرغۇدەك. ئۇ ھارۋىدىن سەكرەپ چۈشۈپتۇ ـ دە، بوغىنى قولىغا ئېلىپ: «پاھ ـ پاھ، ماۋۇ ئامەتنى كۆرۈڭ، يېپ ـ يېڭى بوغىكەن ئەمەسمۇ! بۇنى سېتىپ پۇل قىلىدىغان بولدۇم!» دەپتۇ ۋە بوغىنى ھارۋىغا تاشلاپ يولىغا راۋان بوپتۇ. نۆدەر بىرئاز ماڭغاندىن كېيىن: «بوغىنىڭ ئىگىسى ئۇچراپ قېلىپ، ئۇنى تونۇۋالمىسۇن يەنە» دەپ ئويلاپ، بوغىنى تاغارغا سېلىپ ئۆزى تاغارنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇۋاپتۇ. ئۇ يولبويى شېرىن خىياللارغا چۆمۈپتۇ.

نۆدەر بازارغا يېقىنلاشقاندا تونۇش بىر بوۋايغا ئۇچراپتۇ.

— ھە، بازارغا مېڭىپسەندە؟ — دەپتۇ بوۋاي ۋە ھەيران بولۇپ ۋاقىراپتۇ، — ھوي، ئېشىكىڭنىڭ بوينىدا بوغا يوققۇ؟

نۆدەر ئىشەكنىڭ بوينىغا قارىسا بوغىسى يوق تۇرغۇدەك! ئۇ تاغاردىكى بوغىنى ئېلىپ قاراپ باقسا، ئۆزىنىڭ بوغ… ئىكەن. نۆدەر بىر بوغىغا، بىر ئىشەكنىڭ بوينىغا قاراپ ئا… بىلەن: «پايدا ئالىمەن دەپ ئويلاپ، زىيان تارتىپتىمەن. …گىمنىڭ بوينىدىكى يېغىرنى داۋالىتىش ئۈچۈن پۇل ك… بولدى» دەپتۇ.

ئۇنىڭ مۈلكىنى قەستلىگەنلىكى ئۈچۈن ئۇنى «مۇتىھەم قاراقچى» دەپ قاراپ، چالما كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرۈشكە بۇيرۇپتۇ. پادىچىنىڭ ئاق نىيەت، مېھماندوستلۇغىنى ماختاپ، ئۇنى تارتۇقلاپتۇ.

رىۋايەتلەردە ئېيتىلىشىچە، «مال ئىگىسىدىن ئوغرى كۈچلۈك» دىگەن تەمسىل شۇنىڭدىن قالغان ئىكەن.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

ياخشى مۇراببايىم بار ئىدى، شۇنى سىلىگە ئامانەت قويۇشقا كېلەۋىدىم، — دەپتۇ.

— سىلىنىڭ بۇ ئامانەتلىرىگە چىۋىنمۇ قوندۇرمايمەن، — دەپتۇ ھېلىم باي، — سىلى خاتىرجەم بولۇپ سەپەرلىرىگە مېڭىۋەرسىلە.

سېلىم زەرگەرنىڭ كۆڭلى ئارام تېپىپ يولغا راۋان بولۇپتۇ.

كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، ئايلار ئۆتۈپتۇ. سېلىم زەرگەردىن خەۋەر كەلمەپتۇ. ھېلىقى كوزا ھېلىم باينىڭ ئۆيىدىكى ئويۇقتا تۇپا بېسىپ تۇرۇپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە ھېلىم باي تەكىگە يۆلىنىپ خىيال سۈرۈپ ئولتۇرۇپ، كوزىغا كۆزى چۈشۈپ قاپتۇ. ئۇ: «بۇ كوزىدا راستىنلا مۇراببا بارمىدۇ؟ مۇراببا يەيدىغان نەرسە تۇرسا، شۇنىمۇ ئامانەت قويامدۇ؟» دەپ ئويلاپ قوسىقىغا جىن كىرىپتۇ ۋە ئويۇق-تىكى كوزىنى ئېلىپ، ئاغزىنى ئېچىپ كۆرۈپتۇ. كوزا مۇراببا بىلەن لىقمۇ - لىق ئىكەن. ھېلىم باي مۇراببانى كوزىدىن ئېلىۋېتىپ قارىسا، كوزىنىڭ تېگىدە كۈمۈش تەڭگىلەر كۆز چاقنىتىپ تۇرغۇدەك. خۇشاللىقىدىن ھېلىم باينىڭ ئاغزى قۇلىقىغا يېتىپتۇ ۋە «بىكارغا پۇل تاپساڭ ساناپ ئال دەپتىكەن» دىگىنىچە تەڭ-گىلەرنى ساناشقا كىرىشىپتۇ. تەڭگىلەر كەممۇ ئەمەس، ئارتۇقمۇ ئەمەس يۈز دانە ئىكەن. ھېلىم باي دەرھال تەڭگىلەرنى ھەميانىغا تىقىپتۇ. كوزىنى يېڭى مۇراببا بىلەن لىقمۇ - لىق توشقۇزۇپ، ئاۋالقى جايىغا ئېلىپ قويۇپتۇ.

يىل ئۆرۈلۈپ، بىركۈنى سېلىم زەرگەر يۇرتىغا قايتىپ كەپتۇ. ھاردۇغىنى چىقارغاندىن كېيىن ھېلىم باينىڭ ئۆيىگە كەپتۇ. ھېلىم باي سېلىم زەرگەرگە ئامانىتىنى تاپشۇرۇپتۇ. زەرگەر رەھمەت - تازىم قىلىپ ئۆيىگە قايتىپ كەپتۇ - دە، كوزىنى ئېچىپ قارىسا، كۈمۈش تەڭگىلىرى يوق تۇرغۇدەك. سېلىم زەرگەر ئەلەم بىلەن ساقىلىنى چىشلەپتۇ. ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ

بالا پادشا

قەدىمقى زاماندا بىر يۇرتتا ھېلىم، سېلىم ئاتلىق ئاكا ئۇكا ئۆتكەن ئىكەن. بۇلار يېتىم بولغاچقا، بەكمۇ ھەسال ئۆتۈپتۇ. ھېلىم ئوقەت قىلىپ پۇل تېپىپ باي بولۇپتۇ. سېلى بىر ھۈنەرۋەنگە شاگىرت بولۇپ كىرىپ زەرگەرلىكنى ئۆگىنىپتۇ بۇلار بىر - بىرىنى دائىم ئىزلىشىپ - يوقلىشىپ تۇرىدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە سېلىم زەرگەر ياقا يۇرتتا سەپەرگ چىقماقچى بولۇپتۇ. ئۇنىڭ زەرگەرلىك قىلىپ تاپقان ئاز - تولا ئالتۇن - كۈمۈشلىرى بار ئىكەن. ئېھتىيات يۈزىسىدىن يۈز سەر كۈمۈش تەڭگىسىنى ئايرىپ ھېلىم بايغا ئامانەت قويماقچى بولۇپتۇ. لېكىن شۇنداقلا ئاپىرىپ ئامانەت قويۇشقا كۆڭلى ئۇنىماپتۇ. سېلىم زەرگەر ئۇنداق ئويلاپ، بۇنداق ئويلاپ، ئاخىرى بازاردىن تۆت پۇلغا بىر كوزا سېتىۋاپتۇ - دە، ھېلىقى كۈمۈش تەڭگىلىرىنى شۇ كوزىغا سېپتۇ. ئاندىن ئۇنىڭ ئۈستىگە مۇرابىبا قاچىلاپ، كوزىنىڭ ئاغزىنى مەھكەم ئېتىپ، ھېلىم ئۆيىگە ئېلىپ كەپتۇ.

ھېلىم باي سېلىم زەرگەرنى تەۋەززۇ بىلەن كۈتۈۋاپتۇ ۋە تۆرگە چىقىرىپ ئالدىغا مەزە قويۇپتۇ. بۇلار ھال - ئەھۋال لىشىپ، سودا - ئوقەت ئىشلىرىدىن پاراڭ - سۆھبەت قىلىشقاندىن كېيىن سېلىم زەرگەر:

— بۈگۈن سىلىنى يوقلىغاچ ھوزۇرلىرىغا بىر ھاجەت بىلەن كېلىپ قالدىم، بىراۋنىڭ ھاجىتىدىن چىقماقلىق ئۇلۇغ ئىشتۇر، مەن سەپەرگە چىقماقچى بولۇۋاتىمەن. مانا، مۇنۇ كوزىدا ناھايىتى

ئاخىرى پادىشاغا ئەرز قىپتۇ.

پادىشا سېلىم زەرگەرنىڭ ئەرز - دادىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن: «بۇلار ئىككىسى ئاكا - ئۇكىلار، يەنە كېلىپ ئىككىسىلا يۇرتنىڭ ئابرويلۇقلىرى، بۇلارنىڭ دەۋا - دەستىگىنى قىلىنى قىرىققا يېرىپ بولسىمۇ ئادىل بىر تەرەپ قىلمىسام يۇرتتا ئابرويۇم تۆكۈلىدۇ» دەپ ئويلاپتۇ - دە، سېلىم زەرگەرنى هازىرچە ئۆيىگە قايتىشقا بۇيرۇپتۇ.

ئاڭغىچە بۇ خەۋەر دىۋاندىن ئوردىغا، ئوردىدىن پۈتۈن شەهەرگە تاراپتۇ.

پادىشا دانىشمەن - ئۆلىمالاردىن بۇ دەۋانى قانداق مۇۋاپىق هەل قىلىش توغرىسىدا مەسلىهەت سوراپتۇ. لېكىن ئۇلار كۆڭۈلگە ياققىدەك مەسلىهەت - يول كۆرسىتەلمەپتۇ. پادىشا رەنجىدە بولۇپ تۇرغان چاغدا ئوردا پۈتۈكچىسى ئورنىدىن تۇرۇپ پادىشاغا تەۋەززۇ بىلەن تازىم قىلغاندىن كېيىن:

— ئى پادىشاهىم، ئەدەپسىزلىك قىلغان بولساممۇ، بىر كەلىمە سۆزگە ئىجازەت بەرگەيلا، — دەپتۇ.

— ئىجاز! — دەپتۇ پادىشا.

— پەقىردىن ئاددى مەسلىهەت شۇكى، پادىشاهىم پۇقراچە ياسىنىپ كوچا - رەستىلەرنى ئايلانغاي، ئەل - ئاۋامنىڭ بۇ دەۋا توغرىسىدىكى سۆز - چۆچەكلىرىنى، هەر خىل مۇلاهىزىلىرىنى ئاڭلىغاي، پايدىلىق بىرەر يول چىقىپ قالسا ئەجەپ ئەمەس، — دەپتۇ.

پادىشا بۇ مەسلىهەتنى كۆڭلىدە دىتلاپ كۆرۈپتۇ ۋە ئورۇنلۇق هېس قىپتۇ.

ئەتىسى پادىشا پۇقراچە كىيىنىپ كوچىغا چىقىپتۇ، رەستە - مەيدان، كوچا - كويلارنى ئايلىنىپتۇ، ئادەملەر توپلاشقانلىكى يەرگە بېرىپ، ئۇلارنىڭ دەۋا توغرىسىدىكى خىلمۇ - خىل

مۇلاهىزە، ئەپقاچتى گەپلىرىنى ئاڭلاپتۇ، ئەمما تۈزۈك هەل قىلىش يولىنى تاپالماپتۇ. بىر چاغدا چارچاپ ئوردىغا قايتماقچى بولۇپ، بىر كوچىدىن كېتىۋاتسا، بىر توپ بالىلارنىڭ ۋاراڭ - چۇرۇڭى ئاڭلىنىپتۇ، پادىشا يېقىن كېلىپ قارىسا، بالىلارنىڭ بىرى قۇم دۆڭىنىڭ ئۈستىگە چىقىپ:

— هەي بالىلار، ماڭا قاراڭلار، مەن بىر يېڭى ئويۇن چىقىرىمەن، ئوينايمىزمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئوينايمىز! — دەپ چۇقۇرۇشۇپتۇ قالغان بالىلار.

— ئۇنداق بولسا، مەن پادىشا بولىمەن، بىرىڭلار دەۋاگەر، بىرىڭلار جاۋاپكار بولىسىلەر، ماۋۇ ئۈچىڭلار مۇرابباچى، ماۋۇ ئىككىڭلار لەشكەر بولىسىلەر، قالغىنىڭلار گۇۋاچى پۇقرا بولىسىلەر، مەن سوراق قىلىمەن، ئويۇننى مۇنداق ئوينايمىز، — دەپ ئويۇننىڭ پۈتۈن تەرتىۋىنى بالىلارغا سۆزلەپ بېرىپتۇ. ئاندىن ئويۇن باشلىنىپتۇ. پادىشا بۇ ئويۇننى باشتىن - ئاخىر قىزىقىپ كۆرۈپتۇ ۋە ئويۇن تۈگىگەندىن كېيىن هېلىقى پادىشا بولۇپ ئوينىغان بالىنى چاقىرىپ سوراپتۇ:

— ئىسمىڭ نىمە؟ كىمنىڭ بالىسى بولىسەن، ئۆيۈڭ نەدە؟

— ئىسمىم ئادىل، — دەپتۇ بالا، — دادام ئۆلۈپ كەتكەن، ئانام بار، ئۆيۈم ئاۋۇ، — دەپ كوچىنىڭ دوقمۇشىدىكى كونا بىر ئۆينى كۆرسىتىپتۇ. پادىشا ئارتۇق گەپ قىلماي ئوردىغا قايتىپتۇ. بالا هەيران بولۇپ كەينىدىن قاراپ قاپتۇ.

ئەتىسى پادىشانىڭ پەرمانى بويىچە پۈتۈن شەهەر خەلقى ئوردا ئالدىدىكى مەيدانغا جەم بولۇپتۇ. پادىشا مەيداننىڭ ئوتتۇرىسىدىكى شاسۇپىغا قۇرۇلغان تەختكە چىقىپ ئولتۇرۇپتۇ ۋە دەۋاگەر سېلىم زەرگەرنى، جاۋاپكار هېلىم باينى ۋە ئۇستا مۇرابباچىدىن ئۈچ كىشىنى تەخت ئالدىغا هازىر قىلىشنى بۇيرۇپتۇ. ئۇلار دەرهال مەيدانغا كەلتۈرۈلۈپتۇ. ئاندىن پادىشا

ئاخىرى پادىشاغا ئەرز قىپتۇ.

پادىشا سېلىم زەرگەرنىڭ ئەرز - دادىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن: «بۇلار ئىككىسى ئاكا - ئۇكىلار، يەنە كېلىپ ئىككىسلا يۇرتنىڭ ئابرويلۇقلىرى، بۇلارنىڭ دەۋا - دەستىگىنى قىلىش قىرىققا يېرىپ بولسىمۇ ئادىل بىر تەرەپ قىلمىسام يۇرتنا ئابرويۇم تۆكۈلىدۇ» دەپ ئويلاپتۇ - دە، سېلىم زەرگەرنى ھازىرچە ئۆيىگە قايتىشقا بۇيرۇپتۇ.

ئاڭغىچە بۇ خەۋەر دىۋاندىن ئوردىغا، ئوردىدىن پۈتۈن شەھەرگە تاراپتۇ.

پادىشا دانىشمەن - ئۆلىمالاردىن بۇ دەۋانى قانداق مۇۋاپىق ھەل قىلىش توغرىسىدا مەسلىھەت سوراپتۇ. لېكىن ئۇلار كۆڭۈلگە ياققىدەك مەسلىھەت - يول كۆرسىتەلمەپتۇ. پادىشا رەنجىلە بولۇپ تۇرغان چاغدا ئوردا پۈتۈكچىسى ئورنىدىن تۇرۇپ پادىشاغا تەۋەززۇ بىلەن تازىم قىلغاندىن كېيىن:

— ئى پادىشاھىم، ئەدەپسىزلىك قىلغان بولساممۇ، بىر كەلىمە سۆزگە ئىجازەت بەرگەيلا، — دەپتۇ.

— ئىجازا! — دەپتۇ پادىشا.

— پەقىردىن ئاددى مەسلىھەت شۇكى، پادىشاھىم پۇقراچە ياسىنىپ كوچا - رەستىلەرنى ئايلانغاي، ئەل - ئاۋامنىڭ بۇ دەۋا توغرىسىدىكى سۆز - چۆچەكلىرىنى، ھەر خىل مۇلاھىزىلىرىنى ئاڭلىغاي، پايدىلىق بىرەر يول چىقىپ قالسا ئەجەپ ئەمەس، — دەپتۇ.

پادىشا بۇ مەسلىھەتنى كۆڭلىدە دىتلاپ كۆرۈپتۇ ۋە ئورۇنلۇق ھېس قىپتۇ.

ئەتىسى پادىشا پۇقراچە كىيىنىپ كوچىغا چىقىپتۇ، رەستە - مەيدان، كوچا - كويلارنى ئايلىنىپتۇ، ئادەملەر توپلاشقانلىكى يەرگە بېرىپ، ئۇلارنىڭ دەۋا توغرىسىدىكى خىلمۇ - خىل

مۇلاھىزە، ئەپقاچتى گەپلىرىنى ئاڭلاپتۇ. ئەمما تۈزۈك ھەل قىلىش يولىنى تاپالماپتۇ. بىر چاغدا چارچاپ ئوردىغا قايتماقچى بولۇپ، بىر كوچىدىن كېتىۋاتسا، بىر توپ بالىلارنىڭ ۋاراڭ - چۇرۇڭى ئاڭلىنىپتۇ، پادىشا يېقىن كېلىپ قارىسا، بالىلارنىڭ بىرى قۇم دۆڭىنىڭ ئۈستىگە چىقىپ:

— ھەي بالىلار، ماڭا قاراڭلار، مەن بىر يېڭى ئويۇن چىقىرىمەن، ئوينايمىزمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئوينايمىز! — دەپ چۇقۇرۇشۇپتۇ قالغان بالىلار.

— ئۇنداق بولسا، مەن پادىشا بولىمەن، بىرىڭلار دەۋاگەر، بىرىڭلار جاۋاپكار بولىسىلەر، ماۋۇ ئۈچىڭلار مۇرابباچى، ماۋۇ ئىككىڭلار لەشكەر بولىسىلەر، قالغىنىڭلار گۇۋاچى پۇقرا بولىسىلەر، مەن سوراق قىلىمەن، ئويۇننى مۇنداق ئوينايمىز، — دەپ ئويۇننىڭ پۈتۈن تەرتىۋىنى بالىلارغا سۆزلەپ بېرىپتۇ. ئاندىن ئويۇن باشلىنىپتۇ. پادىشا بۇ ئويۇننى باشتىن - ئاخىر قىزىقىپ كۆرۈپتۇ ۋە ئويۇن تۈگىگەندىن كېيىن ھېلىقى پادىشا بولۇپ ئوينىغان بالىنى چاقىرىپ سوراپتۇ:

— ئىسمىڭ نىمە؟ كىمنىڭ بالىسى بولىسەن، ئۆيۈڭ نەدە؟

— ئىسمىم ئادىل، — دەپتۇ بالا، — دادام ئۆلۈپ كەتكەن، ئانام بار، ئۆيۈم ئاۋۇ، — دەپ كوچىنىڭ دوقمۇشىدىكى كونا بىر ئۆينى كۆرسىتىپتۇ. پادىشا ئارتۇق گەپ قىلماي ئوردىغا قايتىپتۇ. بالا ھەيران بولۇپ كەينىدىن قاراپ قاپتۇ.

ئەتىسى پادىشانىڭ پەرمانى بويىچە پۈتۈن شەھەر خەلقى ئوردا ئالدىدىكى مەيدانغا جەم بولۇپتۇ. پادىشا مەيداننىڭ ئوتتۇرىسىدىكى شا سۇپىغا قۇرۇلغان تەختكە چىقىپ ئولتۇرۇپتۇ ۋە دەۋاگەر سېلىم زەرگەرنى، جاۋاپكار ھېلىم باينى ۋە ئۇستا مۇرابباچىدىن ئۈچ كىشىنى تەخت ئالدىغا ھازىر قىلىشنى بۇيرۇپتۇ. ئۇلار دەرھال مەيدانغا كەلتۈرۈلۈپتۇ. ئاندىن پادىشا

ئادىلنى چاقىرتىپتۇ، ئۇمۇ تەخت ئالدىدا هازىر بولۇپتۇ.

— پۇقرالىرىم، — دەپتۇ پادىشا، — بۈگۈن ھەر بىرىڭلارنىڭ ئالدىدا تاجۇ - تەختىمنى بالام ئادىلغا تاپشۇرىمەن، ھېلىم باي بىلەن سېلىم زەرگەرنىڭ دەۋا - سورىقىنى شۇ سورايدۇ!

ئەل - جامائەت بۇ ئىشتىن ھەيرانۇ - ھەس بولۇشۇپ ياقىسىنى چىشلىشىپتۇ. بەزىلىرى ئىشەنمەي قۇلاقلىرىنى كولىشىپتۇ. پۈتۈن مەيداندىكى لەكمىڭ كىشىنىڭ كۆزىنىڭ ئاستىدا ئادىل ھودۇقماستىن شا سۇپىغا چىقىپ، تەمكىنلىك بىلەن پادىشالىق تاجىنى كىيىپ، تەخت ئۈستىدە ئولتۇرۇپ سوراقنى باشلاپتۇ. پۈتۈن مەيداندىكىلەر تىمتاسلىقتا چۆكۈپ ئادىلنىڭ ئاغزىغا قاراپتۇ.

— سېلىم زەرگەر! — دەپ چاقىرىپتۇ ئادىل سوراقنى باشلاپ.

— خوش! — دەپ ئالدىغا بىر قەدەم چىقىپتۇ سېلىم زەرگەر.

— سېنىڭ ھېلىم بايغا بىر كوزا مۇرابباني ئامانەت قويغىنىڭ راستمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ ئادىل. — كوزىنىڭ ئىچىدە ئۇنىڭدىن باشقا يەنە نىمەڭ بار ئىدى؟

— مېنىڭ ھېلىم بايغا بۇنىڭدىن ئىككى يىل ئىلگىرى بىر كوزا مۇراببا قويغىنىم مىڭ مەرتىۋە راست، — دەپتۇ سېلىم زەرگەر، — مۇراببانىڭ تېگىگە سېلىپ قويغان يۈز سەر كۈمۈش تەڭگەممۇ بار ئىدى.

— شاھىدىڭ بارمۇ؟

— شاھىدىم يوق، شاھىم.

ئادىل ھېلىم بايغا قاراپ:

— ھېلىم باي، سېلىم زەرگەرنىڭ بىر كوزا مۇرابباسىنى ئالغىنىڭ راستمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— راست، شاھىم، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ھېلىم باي، — ئەمما كوزىنىڭ ئىچىدە نىمە بارلىغىنى ھازىرغىچە ئۇقمايمەن، زەرگەر ماڭا تۆھمەت قىلىۋاتىدۇ.

ئادىل ھېلىقى ئۈچ مۇراببىچىدىن سوراپتۇ:

— مۇراببانى قانچە ئۇزۇن ساقلىغىلى بولىدۇ؟

— ياخشى قاينىتىلغان مۇراببانى بىرەر يىل ساقلىغىلى بولىدۇ، ئەمما يىل ئۆرۈلسە رەڭگى بۇزۇلۇپ، تەمى ئۆزگىرىپ قالىدۇ، — دەپتۇ مۇراببىچىلار.

— ئەمىسە، سېلىم زەرگەرنىڭ كوزىسىدىكى مۇراببانى كۆرۈپ بېقىڭلار، — دەپتۇ ئادىل مۇراببىچىلارغا.

مۇراببىچىلار كوزىدىكى مۇراببانى كۆرۈپتۇ ۋە تېتىپ بېقىپ، — تەخسىر، كونا مۇراببانىڭ يۈزى پاختىلىشىپ قالاتتى، راستىنى ئېيتساق، بۇ مۇراببا يېڭى ئىكەن، تەمىمۇ ئۆزگەرمەپتۇ، — دېيىشىپتۇ.

— ھېلىم باي، ئەمدى بۇنىڭغا نىمە دەيسەن؟ — دەپ سوراپتۇ ئادىل.

«ئىشتانغا چىققان كۆڭۈلگە تايىن» دېگەندەك، ھېلىم باينىڭ دەلىل - گۇۋا ئالدىدا تىلى تۇتۇلۇپ، بېشى چۆشۈپ كېتىپتۇ ۋە بىر ھازادىن كېيىن ئېسىنى يىغىپ كۈمۈشنى ئوغرىلىغىنىغا ئىقرار قىلىپتۇ.

پۈتۈن پۇقرا ۋە ئوردا ئەھلى ئادىلنىڭ ئەقىل - پاراسىتىگە ئاپىرىن ئوقۇپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن خەلق ئادىلنى «بالا پادىشا» دەيدىغان بولۇپتۇ.

ئادىلنى چاقىرتىپتۇ، ئۇمۇ تەخت ئالدىدا ھازىر بولۇپتۇ.

— پۇقرالىرىم، — دەپتۇ پادىشا، — بۈگۈن ھەر بىرىڭلار، نىڭ ئالدىدا تاجۇ - تەختىمنى بالام ئادىلغا تاپشۇرىمەن، ھېلىم باي بىلەن سېلىم زەرگەرنىڭ دەۋا - سورىغىنى شۇ سورايدۇ!

ئەل - جامائەت بۇ ئىشتىن ھەيرانۇ - ھەس بولۇشۇپ، ياقىسىنى چىشلىشىپتۇ. بەزىلىرى ئىشەنمەي قۇلاقلىرىنى كولىشىپتۇ، پۈتۈن مەيداندىكى لەكمىڭ كىشىنىڭ كۆزىتىشى ئاستىدا ئادىل ھودۇقماستىن شا سۇپىغا چىقىپ، تەمكىنلىك بىلەن پادىشالىق تاجىنى كىيىپ، تەخت ئۈستىدە ئولتۇرۇپ سوراقنى باشلاپتۇ، پۈتۈن مەيداندىكىلەر تىمتاسلىقتا چۆكۈپ ئادىلنىڭ ئاغزىغا قاراپتۇ.

— سېلىم زەرگەر! — دەپ چاقىرىپتۇ ئادىل سوراقنى باشلاپ.

— خوش! — دەپ ئالدىغا بىر قەدەم چىقىپتۇ سېلىم زەرگەر.

— سېنىڭ ھېلىم بايغا بىر كوزا مۇرابابانى ئامانەت قويغىنىڭ راستمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ ئادىل، — كوزىنىڭ ئىچىدە ئۇنىڭدىن باشقا يەنە نېمەڭ بار ئىدى؟

— مېنىڭ ھېلىم بايغا بۇنىڭدىن ئىككى يىل ئىلگىرى بىر كوزا مۇرابابا قويغىنىم مىڭ مەرتىۋە راست، — دەپتۇ سېلىم زەرگەر، — مۇرابابانىڭ تېگىگە سېلىپ قويغان يۈز سەر كۆمۈش تەڭگەممۇ بار ئىدى.

— شاھىدىڭ بارمۇ؟

— شاھىدىم يوق، شاھىم.

ئادىل ھېلىم بايغا قاراپ:

— ھېلىم باي، سېلىم زەرگەرنىڭ بىر كوزا مۇراباباسىنى ئالغىنىڭ راستمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— راست، شاھىم، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ھېلىم باي، — ئەمما كوزىنىڭ ئىچىدە نېمە بارلىغىنى ھازىرغىچە ئۇقمايمەن، زەرگەر ماڭا تۆھمەت قىلىۋاتىدۇ.

ئادىل ھېلىقى ئۈچ مۇراباباچىدىن سوراپتۇ:

— مۇرابابانى قانچە ئۇزۇن ساقلىغىلى بولىدۇ؟

— ياخشى قايناتىلغان مۇرابابانى بىرەر يىل ساقلىغىلى بولىدۇ، ئەمما يىل ئۆرۈلسە رەڭگى بۇزۇلۇپ، تەمى ئۆزگىرىپ قالىدۇ، — دەپتۇ مۇراباباچىلار.

— ئەمسە، سېلىم زەرگەرنىڭ كوزىسىدىكى مۇرابابانى كۆرۈپ بېقىڭلار، — دەپتۇ ئادىل مۇراباباچىلارغا.

مۇراباباچىلار كوزىدىكى مۇرابابانى كۆرۈپتۇ ۋە تېتىپ بېقىپ، — تەخسىر، كونا مۇرابابانىڭ يۈزى پاختىلىشىپ قالاتتى، راستىنى ئېيتساق، بۇ مۇرابابا يېڭى ئىكەن، تەمىمۇ ئۆزگەرمەپتۇ، — دېيىشىپتۇ.

— ھېلىم باي، ئەمدى بۇنىڭغا نېمە دەيسەن؟ — دەپ سوراپتۇ ئادىل.

«ئىشتانغا چىققان كۆڭۈلگە تايىن» دېگەندەك، ھېلىم باينىڭ دەلىل - گۇۋا ئالدىدا تىلى تۇتۇلۇپ، بېشى چۈشۈپ كېتىپتۇ ۋە بىر ھازادىن كېيىن ئېسىنى يىغىپ كۆمۈشنى ئوغرىلىغىنىغا ئىقرار قىلىپتۇ.

پۈتۈن پۇقرا ۋە ئوردا ئەھلى ئادىلنىڭ ئەقىل - پاراستىگە ئاپىرىن ئوقۇپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن خەلق ئادىلنى «بالا پادىشا» دەيدىغان بولۇپتۇ.

مەدرىستە ئوقۇيدىكەن، ئىككىسى ئاجايىپ يېقىن دوستلاردىن ئىكەن. پادىشانىڭ قىزى دوستىنىڭ ئىككى كۈندىن بۇيان ئوقۇشقا كەلمىگەنلىكىدىن ئەنسىرەپ ئۇلارنىڭ ئۆيىگە كېلىپ، دوستىنى چاقىرىپ، سەۋەبىنى سوراپتۇ. ۋەزىرنىڭ قىزى:

— ۋاي دوستۇم، مەن ئوقۇشقا قانداق باراي، ھازىر ئۆلمىگەن ئادەم ئۈچۈن ھازا ئېچىۋاتىمىز، — دەپتۇ - دە، ۋەقەنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. پادىشانىڭ قىزى بۇنى ئاڭلاپلا:

— ۋاي ئەخمەق، شۇنىمۇ تاپالمىدىڭمۇ؟ قالىغاچنىڭ ئۇنداق دېگىنى: خوتۇن ئەرنى باي قىلىدۇ، گاداي قىلىدۇ، ساراڭ قىلىدۇ، پادىشا قىلىدۇ، دېگىنى. شۇنىڭ ئۈچۈن قالىغاچ ئۆيىگە ئۇۋا سالىدۇ، دەپتۇ. ئوڭ قول ۋەزىرنىڭ قىزى بۇنى ئاڭلاپ، خوشال بولۇپ ئۆيىگە كىرىپ جاۋاپنى دادىسىغا ئېيتىپتۇ. دادىسى قىزىدىن رازىمەن بولۇپ ئوردىغا بېرىشقا راسلىنىپتۇ.

ئوڭ قول ۋەزىر خوشال ھالدا ئوردىغا كىرىپ، پادىشاغا ھۆرمەت بىلدۈرۈپتۇ. ئاندىن كېيىن سوئالغا تاپقان جاۋاپنى ئېيتىشقا ئىجازەت تەلەپ قىپتۇ. پادىشا ئىشارەت قىپتۇ.

— ھۆرمەتلىك پادىشاھىم، — دەپتۇ ئوڭ قول ۋەزىر، — قالىغاچنىڭ ئۇنداق دېگىنى خوتۇن ئەرنى باي قىلىدۇ، گاداي قىلىدۇ، ساراڭ قىلىدۇ، پادىشا قىلىدۇ، دېگىنى، — دەپتۇ. پادىشا سوراپتۇ:

— جاۋابىڭىز توغرا. بۇنى ئۆزەڭ تاپتىڭمۇ ياكى بىرەرسى ئېيتىپ بەردىمۇ؟

— تەقسىر، ھېچكىم ئېيتىپ بەرمىدى!

— راستىڭنى ئېيت، بۇ بىلىنىپ قالسا، كاللاڭنى ئالا مەن، — دەپتۇ پادىشا. ئوڭ قول ۋەزىر قورقۇپ كېتىپ پادىشا قىزىنىڭ ئېيتىپ بەرگەنلىكىنى ئىقرار قىلىپتۇ. پادىشانىڭ چىچى تىك بوپتۇ ۋە:

دانىشمەن قىز

بۇرۇنقى زاماندا بىر پادىشا ئۆتكەن ئىكەن. ئۇ ھەر كۈن
بىر قېتىم ئوردا ئەتراپىغا چىقىپ، قۇشلارنىڭ سايرىشىنى تاما
قىلىدىكەن. پادىشا بىر كۈنى سىرتقا چىقىپ ئولتۇرسا، بىر قالىغاچ
«ۋىچىر - ۋىچىر - ۋىچ» دەپ سايراپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ. پادى
دەرگۇمان بولۇپ، ئۇچۇپ كېتىۋاتقان قالىغاچنى كۆرسىتى
تۇرۇپ ئوڭ قول ۋەزىرىدىن:

— بۇ جانىۋار نىمە دەيدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. ۋەزىر ئۆزى
بىلگەن بىرنىمىلەرنى دەپ بېقىپتۇ، ئەمما توغرا جاۋاپ تاپال
ماپتۇ. جاۋاپقا قايىل بولمىغان پادىشا دەرغەزەپكە كېلىپ:

— مېنىڭ يېنىمدا ئەقىلدار بولۇپ تۇرغىنىڭغا شۇنچە
ئۇزۇن يىل بولدى، تېخى بىر قالىغاچنىڭ نىمە دىگىنىنى بىل
مەمسەن؟ ساڭا ئۈچ كۈن مۆھلەت بېرىمەن. شۇڭغىچە توغرا
جاۋاپ تېپىپ كەل، تاپالمىساڭ كاللاڭنى ئالىمەن، — دەپتۇ.

ئوڭ قول ۋەزىر ئاھ - ئۇھ بىلەن ئۆيىگە بېرىپ، خوتۇنى
ۋە بالا - چاقىسىغا بولغان ۋەقەنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. ئۆيىدىكىلەرگە
ۋەسىيەت قىلىپ، رازىلىق ئاپتۇ. يىغلاپ - قاقشاپ ئىككى
كۈنى ئۆتكۈزۈپتۇ. بۇ كۈنلەردە ۋەزىرنىڭ خوتۇنى تالا - تۈزگە
چىقماپتۇ. قىزى مەكتەپكە بارماپتۇ، ھەممىسى جەم بولۇپ، باش
قاتۇرۇپ ئىزلىنىپمۇ سوئالغا جاۋاپ تاپالماپتۇ...

پادىشانىڭ قىزى بىلەن ئوڭ قول ۋەزىرنىڭ قىزى پادىشالىق

ئەسلىگە كەپتۇ. قىز يىگىتنىڭ ئۆزىگە ھەمرا بولۇپ قالغىنىغا خۇرسەن بولۇپ يىگىتنى «ھەمرا» دەپ ئاتاپتۇ.

بىر كۈنى قىز يىگىتنى يېنىغا چاقىرىپ:

— ھەمرا، سېنىڭ ئەل - يۇرتۇڭ بارمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. ھەمرا:

— يۇرتى يوق كىشى بولماس، يۇرتتىن ئايرىلمىغان ساراڭ بولماس، — دەپتۇ.

— سېنىڭ يۇرتۇڭ نەدە؟

ھەمرا جاۋابەن كۈن چىقىش تەرەپنى كۆرسىتىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن قىز بىلەن ھەمرا تاغ بىلەن خوشلىشىپ، ھەمرانىڭ يۇرتىغا قاراپ مېڭىپتۇ. ئۇلار قانچىلىغان تاغ - ئېدىرلارنى ئېشىپ، دەريالارنى كېچىپ ئۆتۈپ، ھەمرانىڭ يۇرتىغا كېلىپ، بىر ئەسكى ئۆيگە ئورۇنلىشىپتۇ.

قىزنىڭ بىر دۇخاۋا كۆينىكى بار ئىكەن، يېڭى يۇرتقا كېلىپ ئورۇنلاشقاندىن كېيىن، قىز شۇ دۇخاۋا كۆينىكىنى سۆكۈپ دوپپا تىكىپتۇ. ھەمرا ھەر كۈنى بازارغا ئاپىرىپ سېتىۋېرىپتۇ، قانچە پۇل تاپسا شۇنچىلىكىنى قىزغا ئەكىلىپ بېرىپتۇ. شۇنداق قىلىپ ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى بارغانسېرى ياخشىلىنىپ كېتىپتۇ. ئېشىنغان پۇلىغا تىللا ئېلىۋېرىپتۇ. تىللالار يىغىلىپ ئون ئالتىگە يېتىپتۇ.

قىز بىر كۈنى ھەمرانى چاقىرىپ ئون ئالتە تىللانى تۇتقۇزۇپتۇ. ئاندىن مۇنداق دەپتۇ:

— سەن ئۇدۇل مېھرات شەھىرىگە بارغىن، شەھەر پادىشاسىنىڭ بىر كۆك بوز ئېتى بار. ئوردىغا كىرىپ پادىشاغا «كۆك بوز ئاتنى ئالغىلى كەلدىم» دېگىن. پادىشا سېنىڭ تۇرقۇڭغا قاراپلا «بۇ ئات ئون ئالتە تىللا تۇرسا، سەن قانداق ئالالايسەن؟» دەيدۇ. سەن شۇ زامات ئون ئالتە تىللانى ئالدىغا قويساڭ، پادىش

— جاللات! — دەپ ۋاقىراپتۇ. شۇئان جاللاتلار ھازىر بوپتۇ.

— ھازىر مېنىڭ قىزىمنىڭ كاللىسىنى ئېلىپ جېنىدىن جۇدا قىلىڭلار! ئۇ قىز تۇرۇقلۇق خوتۇنىنىڭ ئەرنى باي، گاداي ساراڭ، پادىشا قىلىدىغانلىغىنى نەدىن بىلىپتۇ، — دەپ بۇيرۇپتۇ پادىشا.

ئەقىللىق قىزنىڭ جېنىغا ئېچىنغان ۋەزىر - ۋۇزرالار پادىشاغا باش قويۇپ قىزنىڭ بىر قوشۇق قېنىدىن كېچىشنى ئىلتىماس قىپتۇ. لېكىن پادىشا كۆنۈك بەرمەپتۇ. پادىشانىڭ بىر دانىشمىنى

— ھۆرمەتلىك شاھىم، قۇتلۇق شەھىرىمىزگە بىر ساراڭ پەيدا بولۇپ قالدى. بۇ ساراڭنى بىر تاغارغا، سىزنىڭ نامىڭىزغا داغ چۈشۈرگەن گۇناھكار قىزىڭىزنى يەنە بىر تاغارغا سېلىپ گەردى بالانىڭ چۆلىگە تاشلىۋەتسەك، شۇ چۆلدە گۇناھىنى تارتىپ ئۆلۈپ تۈگىشىدۇ، — دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ. پادىشا بۇ ئاقىل مەسلىھەتنى ماقۇل كۆرۈپتۇ. شەھەردىكى ساراڭ بىلەن قىزنى ئايرىم - ئايرىم تاغارغا سېلىپ گەردى بالانىڭ چۆلىگە ئاپىرىپ تاشلىۋېتىپتۇ.

قىز بىر ئامال قىلىپ تاغارنىڭ ئېغىزىنى ئېچىپ چىقسا يېنىدا يەنە بىر تاغار تۇرغۇدەك. قىز تاغارنىڭ ئاغزىنى ئاچقان ئىكەن، ئىچىدىن بىر يىگىت چىقىپتۇ. قىز يىگىتنىڭ گەپ - سۆز، ھەركەتلىرىدىن ئۇنىڭ قېتىش ساراڭ ئىكەنلىگىنى پەملەپ، ئۇنى مىڭبىر ئامال - چارىلەر بىلەن ئالداپ بىر تاققا قاراپ مېڭىپتۇ. ئۇلار ھېرىپ - ئېچىپ يۈرۈپ تاققا كەپتۇ.

قىز كۆل - گىيالار ئېچىلىپ كەتكەن تاققا كەلگەندىن كېيىن، تاغ جىرالىرىنى ئارىلاپ يۈرۈپ، ھەرقانداق كېسەلگە داۋا بولىدىغان شىپالىق گىيالارنى تېپىپ كېلىپ يىگىتكە يىگۈزۈپتۇ. كۈنلەر شۇ تەخلىتتە ئۆتۈۋېرىپتۇ. يىگىت ئاستا - ئاستا

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

— ۋۇي، سىز تولىمۇ غەمكىن بولۇپ قاپسىزغۇ؟ — دەپتۇ.

— راست ئېيتىسىز، مېنىڭمۇ يۇرتۇم، ئەل - مەھەللەم، قومى - قېرىندىشىم، ئۆي - ماكانىم بار ئەمەسمۇ. — دەپتۇ ھەمرا. پادىشا ھەمرانىڭ سۆزىنى توغرا تېپىپ، ھەر ئىككىسى شاھانە ياسىنىپ، ياساۋۇللىرىنى باشلاپ ھەمرانىڭ يۇرتىغا قاراپ يولغا چىقىپتۇ. ئىككى پادىشا كۆپمۇ ماڭماي، ئازمۇ ماڭماي، ھەمرانىڭ يۇرتىغا كېلىپ ئۇنىڭ ئۆيىگە چۈشۈپتۇ.

مېھمان كەلگەندىن كېيىن قىز دەرھال چاي قاينىتىپ، نازۇ - نېمەتلەرنى راسلاپتۇ. ھەمرا پادىشانىڭ ئالدىغا داستىخان سېلىپ، پېتىر توقاچ، بىر چىنە سېرىق ياغ، بىر قوشۇق ئېلىپ كىرىپ داستىخانغا تىزىپتۇ، ئاندىن پەتنۇستا ئەتكەنچاي سونۇپتۇ. پادىشا ئەتكەنچاينى ئېلىپ دەستىخان ئۈستىگە قويۇپتۇ - دە، قولىغا قوشۇقنى ئېلىپ، بىر ئېلىم سېرىق ياغنى ئېغىزىغا سېپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن، پېتىر توقاچنى قولىغا ئېلىپلا كۆزىگە ياش ئاپتۇ. ھەيران بولغان ھەمرا:

— ۋاي، تەقسىر، ئۆزلىرىگە نېمە مالاللىق كەلدى؟ — دەپتۇ.

— مېنىڭ بىر قىزىم بار ئىدى. ئۇ ھەر كۈنى ئەتىگەندە ماڭا ئۆز قولى بىلەن مۇشۇنداق سېرىق ياغ، مۇشۇنداق پېتىر توقاچ، مۇشۇنداق چىنىدە ئەتكەنچاي، مۇشۇنداق قوشۇق ئەكىرىپ بېرەتتى. ئۆز قىزىمنى گۇناھكار ھېساپلاپ، بىر ساراڭ بىلەن قوشۇپ گەردى بالانىڭ چۆلىگە تاشلاتقۇزغان ئىدىم. بۈگۈن مانا بۇلارنى كۆرۈپ قىزىمنى ئەسلەپ قالدىم، — دەپتۇ - دە، ئۈن سېلىپ يىغلاپ كېتىپتۇ. ئىشىك ئارقىسىدا پادىشانىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ تۇرغان قىز:

— ئاشۇ ناھەق ئەيىپكار قىزىڭىز مەن بولىمەن، — دەپتۇ. ھەمرا بۇ ئىشقا ھاڭ - تاڭ بوپتۇ. قىز يەنە:

— يەنە بىر ئەيىپكار مانا بۇ كىشى بولىدۇ، — دەپتۇ

لەۋزىدىن يانالماي، ئاتنى ئامالسىز بېرىدۇ.
ھەمرا قىزنىڭ دىگەنلىرىنى ئورۇنلاپتۇ. پادىشا ئۇن ئالت
تىللانى ئېلىپ، ھەمرانى كۆك بوز ئاتقا مىندۇرۇپ قويۇپ
ھەمرا شۇ ماڭغان پېتى ئۆز يۇرتىغا سالامەت كەپتۇ.
قىز كۆك ئاتنىڭ تۈكىنى دوپپا قايچىسى بىلەن قايچىلا
چىپار ئاتقا ئايلاندۇرۇپتۇ. ئاتنى بىرنەچچە كۈن دەم ئالدۇرغاند
كېيىن، بىرقانچە كېچە تاڭشۇرۇپتۇ. ئات راسا تاڭشۇرۇلۇپ ۋاي
يەتكەندىن كېيىن، قىز ھەمرانى چاقىرىپ:
— سەن ئۇدۇل مېھرات تېغىنىڭ باغرىغا بارساڭ، ب
شاھنىڭ بويىنغا مارجان ئېسىلغان بىر كېيىكنى تۇتالماي قوغلا
يۈرگەنلىكىنى كۆرىسەن. بىردەم قاراپ تۇرساڭ پادىشا: «مۇ
كېيىكنى تۇتۇپ بەرگەن كىشىگە يېرىم پادىشالىقىمنى بېرىمەن
دەپ ئۈچ قېتىم ۋاقىرايدۇ. شاھنىڭ ئاۋازى توختىغان ھاما
كېيىكنىڭ ئىزىغا چۈش، ئاتنىڭ تىزگىنىنى قويۇۋەت، كۆ
ئۆتمەيلا كېيىكنى تۇتۇۋالىسەن. ئاندىن كېيىن، كېيىكنى شاھ
تەقدىم قىلساڭ، ساڭا يېرىم پادىشالىقىنى بېرىدۇ، — دەپتۇ.
ھەمرا خوشال بولۇپ ئاتلىنىپتۇ.
ھەمرا مېھرات تېغىنىڭ باغرىغا بارسا، قىز ئېيتقاندەك ب
شاھ بويىنغا مارجان ئېسىلغان بىر كېيىكنى قوغلاپ يۈرگەندەك
شاھ كېيىكنى تۇتالماي: «مۇشۇ كېيىكنى تۇتۇپ بەرگەن كىشىگ
يېرىم پادىشالىقىمنى بېرىمەن» دەپ ئۈچ قېتىم ۋاقىراپتۇ. ھەمر
دەرھال كېيىكنىڭ ئىزىغا چۈشۈپ قوغلاپ تۇتۇپ، شاھقا تەقدى
قىلىپتۇ. شاھ ھەمراغا يېرىم پادىشالىقىنى بەرگەنلىكىنى جاكالاپتۇ
ھەمرا ئوردىغا كېلىپ، يېرىم پادىشا بولغاندىن كېيىنمۇ
بېشىغا كۈن چۈشكەندە ئەسقاتقان قىزنى ئۇنۇتماپتۇ. كۈنلەر
ئۆتكەنسېرى قىزنى بەك سېغىنىپتۇ. ھەمرا قىزنى ئويلاپ بىر
كۈنى غەمكىن ئولتۇرسا، پادىشا بۇنى كۆرۈپ:

ئۇيغۇر كىتاب تورىكتى
www.uyghurkitap.com

سۇنەيچى بالا

زامانىنىڭ زامانىسىدا، كۈنپىلۇن ۋادىسىدا بىر گۈزەل شەھەر بار ئىكەن. ئۇنىڭ پادىشاسىدىن تارتىپ پۇقرالىرىغىچە مۇزىكىغا ئىشقىۋاز ئىكەن. پادىشا پات - پات بەزمە ئۇيۇشتۇرۇپ مۇزىكا ئاڭلايدىكەن. يىراق - يېقىندىن بۇ شەھەرگە كەلگەن مۇساپىرلار ئىچىدە ئازراق ساز چېلىشنى بىلىدىغانلىرى پادىشانىڭ ئىلتىپاتىغا سازاۋەر بولىدىكەن. ھەر قېتىمقى بەزمىدە پادىشا سازەندىلەرگە نۇرغۇن تىللا تارتۇق قىلىدىكەن. شەھەر خەلقىمۇ بۇ ئىشتىن رازى ئىكەن. بىراق پادىشانىڭ بىر ئاچكۆز غەزىنىدارى بولۇپ، سازەندىلەرگە تارتۇق قىلىنغان ھەربىر تىللا ئۈچۈن ئىچى ئادايدىكەن. شۇڭا تارتۇقتىن ئانچە - مۇنچە قاقتى - سوقتى قىلىپ كۆڭلىنى تىندۇرىدىكەن.

بىر كۈنى بۇ شەھەرگە يىراق يۇرتتىن بىر سۇنەيچى، بىر دۇتارچى، بىر داپەندى كېلىپ رەستىلەردە ساز چېلىپ، كىشىلەرنىڭ ئاپىرىن - ئالقىشىغا ئېرىشىپتۇ. بۇ خەۋەر شۇ سائەتتىلا پادىشانىڭ قۇلىقىغا يېتىپتۇ. پادىشا دەرھال سارايى مۇلازىمىدىن بىرىنى ئەۋەتىپ، بۇ مۇساپىر سازەندىلەرنى ئوردىغا چاقىرتىپ كەپتۇ. دۇتارچى بىلەن داپەندى ئوتتۇرا ياشلىق كىشىلەر بولۇپ، ئۆزىگە كۆپ تەمەننا قويىدىغان تەكەببۇر كىشىلەر ئىكەن. سۇنەيچى بولسا ئەمدىلا 15 - 16 ياشلارغا كىرگەن، قەددى - قامىتى كېلىشكەن، ئوياتچان بالا ئىكەن. پادىشا بۇ سازەندىلەرنى

ئۆيگە كىرىپ ھەمرانى پادىشاغا كۆرسىتىپ تۇرۇپ. پادىشا
جۇپ «ئەيىپكار» ئالدىدا ئۆلگىدەك لەت بوپتۇ. ھەمرا بول
قىزنىڭ دانالىقىغا ھەيران قاپتۇ.

پادىشا ئۆز گۇناھىنى تونۇپ، قىزى بىلەن ھەمراغا
كىچەيۇ - كۈندۈز توي قىلىپ بېرىپتۇ، ئاندىن پادىشالىق
ھەمراغا ئۆتۈنۈپتۇ.

(بۇ چۆچەكنىڭ «ئەرنى باي قىلىدىغانمۇ، كادا
قىلىدىغانمۇ خوتۇن» دىگەن ۋارىيانتىمۇ بار)

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

لىرىغا مۇشەرەپ بولدۇم. ئىلتىپاتلىرىغا رەھمەت. مۆھلەت سۈرۈگۈم توشۇپ قالدى. تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يۇرتۇمنى، ئاتا - ئانامنى سېغىندىم. ئۇلارغا بەرگەن ۋەدەمگە ۋاپا قىلىشىم كېرەك. ماڭا رەھىم قىلىپ ئىجازەت بەرسىلە.

— ئەقلىڭگە بارىكاللا! «ئەقىل ياشتا ئەمەس، باشتا» دېگەن مۇشۇ، — دەپتۇ پادىشا ۋە غەزنىدارنى چاقىرىپ:

— بۇلارغا ئۆز ئەجرىگە لايىق سوغات بېرىلسۇن. سۈنەيچى قايتىش ئالدىدا مېنىڭ يېنىمغا كىرسۇن! — دەپ ئەمىر قىلىپتۇ.

غەزنىدار ئۇلارنى باشلاپ غەزنىگە بېرىپتۇ. يولدا بارغىچە دۇتارچى، داپەندى بىلەن قولاق قېقىشىۋاپتۇ - دە، بالىنى ئىشىك تۈۋىدە قالدۇرۇپ دۇتارچى، داپەندىنى غەزنىگە ئېلىپ كىرىپتۇ. داپەندى بىلەن دۇتارچى ئالغان ئالتۇنلىرىنى غەزنىدار بىلەن تەڭ بۆلۈشمەكچى بولۇپ كېلىشىۋالغاچقا، داپەندى ئۆزىنىڭ دېپىغا، دۇتارچى بولسا، دۇتارىنىڭ يۈزلۈگىنى ئېلىۋېتىپ قوسىغىغا پاتقىچە ئالتۇن قاچىلاپتۇ. سۈنەيچى بالا كېيىن چاقىرىق بويىچە غەزنىگە كىرىپ ھەرقانچە ھەپىلەشسىمۇ سۈنەيىنىڭ ئىچىگە ئاران 40 تىللا پېتىپتۇ. ئۇ سۈنەيىنى كۆتىرىپ پادىشانىڭ ھوزۇرىغا بېرىپتۇ. پادىشا داپەندى ۋە دۇتارچىنى چاقىرتىپ كېلىپ، بىر قاراپلا ئەھۋالنى چۈشىنىپتۇ - دە، دەرغەزەپكە كېلىپ ئۇلارنى سوراققا تارتىپتۇ، داپەندى ۋە دۇتارچى غەزنىدار بىلەن قىلىشقان مەسلىھەتلىرىنى پادىشاغا مەلۇم قىلىپتۇ. پادىشا ئاچچىغىغا بەس كېلەلمەي، بارغان پېتى داپنى قولىغا ئېلىپ غەزنىدارنىڭ بېشىغا كېلىشتۈرۈپ ئۇرغان ئىكەن، داپ يېرىلىپ، ئۇنىڭ گەردىشى غەزنىدارنىڭ بوينىغا كىيىلىپ قاپتۇ. ياساۋۇل - مۇلازىملار غەزنىدارنى زىندانغا تاشلاش ئۈچۈن ئېلىپ چىقىپ كېتىپتۇ.

ئىسسىل تاماقلار بىلەن ياخشى كۈتۈۋالغاندىن كېيىن، ئو
ئەمەلدارلىرى بىلەن بىللە چاھار باغدا كاتتا سورۇن تۈزۈپ، ئۇلا
ساز چېلىشقا تەكلىپ قىپتۇ.

دۇتارچى دۇتارنىڭ سازلاۋاتقاندا، داپەندى دېپىنى ئو
قاخلاۋاتقاندا سۇنەيچى بالا باققا نەزەر تاشلاپتۇ. بۇ گۈزەل
دىكى رەڭمۇ - رەڭ ئېچىلغان گۈللەرنىڭ شېخىغا قونۇپ ش
سايراۋاتقان بۇلبۇل، تۇمۇچۇق، شاتۇتىلارنىڭ يېقىملىق ئاۋازل
بالىنىڭ يۈرىكىگە تەسىر قىلىپتۇ - دە، ئىلھامى قوزغىل
سۇنەينى ئاجايىپ يېقىملىق بىر پەدىگە چېلىشقا باشلاپتۇ. دۇتار
ئۆزى بىلمەيدىغان بۇ ئاھاڭنى ئاڭلاپ تەمتىرەپ قېلىپ، دۇت
نىڭ پەدىلىرىنى باسمايلا ئۇنىڭغا جۆر بولۇپتۇ. داپەندىمۇ دېپ
دىرىڭلىتىپ ئولتۇرۇپتۇ. سۇنەي ئاۋازى سورۇندىكىلەرنىڭ يۈر
لىرىنى تىترىتىۋېتىپتۇ. بالا بىردىنلا سۇنەينىڭ شوخ بىر پەد
يۆتكەپتۇ. بۇ تونۇش ئاھاڭ بولغاچقا دۇتارچى ۋە داپەندىنى
كۆڭلى ئېچىلىپ، جۆر بولۇپ ئۆز ماھارەتلىرىنى كۆرسىتىشىپ
سورۇن قىزىپتۇ. سۇنەيچىنىڭ سۇنەيدىن چىقىۋاتقان يېقىمل
ئاۋازغا بۇلبۇلمۇ مەھلىيا بولۇپ، سۇنەيچىنىڭ بېشىدا ئايلىنى
شوخ سايراشقا باشلاپتۇ. باشقىلار بۇ كارامەتكە ھەيرانۇ - ھە
بولۇپتۇ. مۇزىكا تۈگىگەندىن كېيىن، پادىشا سۇنەيچى بالىنى
تەڭداشسىز ماھارىتىگە ئاپىرىن ئوقۇپتۇ ۋە ئۇنى يېنىدا قېلىش
دەۋەت قىلىپتۇ.

— كېرەملىك شاھىم! — دەپتۇ بالا ئىززەت - ئىكرا
بىلەن. — ئۆزلىرىنىڭ يېنىدا قالسامغۇ كۆڭلۈم بەختلىك ئۆتەتتى
بىراق قىرىق كۈنلۈك يىراقلىقتىكى بىر يۇرتتا قېرى ئاتا - ئانا
بار، مەن جاھان كېزىپ، ئاتاقلىق سازەندىلەردىن ئۆگىنىپ
ماھارەت ئۆستۈرۈش ئۈچۈن، ئاتا - ئانامدىن ئۈچ ئايلىق مۆھلە
ئېلىپ سەپەرگە چىققان ئىدىم، بۈگۈن ئايلىنىپ كېلىپ ئىلتىپات

www.uyghurkitap.com

سىناق

بۇرۇنقى زاماندا بىر ئادەم ئۆتكەن ئىكەن. ئۇنىڭ دۇنيالىقتا بىرلا ئوغلى بار ئىكەن. ئوغلى ئاق - قارىنى پەرق ئەتكىدەك بولغاندا، ئوقۇپ ئادەم بولسۇن، دەپ ئۇنى مەكتەپكە ئاپىرىپ بېرىپتۇ. لېكىن بالا ئوبدان ئوقۇماپتۇ. ئۈمىدى ئۈزۈلگەن ئاتا بىرەر ھۈنەر ئۆگىنىپ، ئىشنىڭ يولىنى بىلىۋالسۇن دەپ، ھۈنەرگە بەرمەكچى بوپتۇ. قايسى ھۈنەرگە بېرىش، كىمگە بېرىش كېرەك؟ ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ بالىنى ئاخىرى يىراق شەھەردە تۇرىدىغان بىر ياغاچچى ئاغىنىسىگە شاگىرتلىققا بەرمەكچى بوپتۇ. بىر كۈنى بۇ ئادەم بالىسىنى ئېلىپ ياغاچچى ئاغىنىسىنىڭكىگە كەپتۇ ۋە:

— بۇرادىرىم، بالامنى ساڭا تاپشۇرىمەن. ھۈنەرنى ئوبدان ئۆگىتىپ، يارامىلىق بىر ئادەم قىلىپ قويغىن، — دەپتۇ.

— مەن قەدىناس ئاغىنەڭ تۇرۇپ شۇنچىلىك ئىشنى قىلالمايمەنمۇ؟! خاتىرجەم بولغىن، ئۆز بالامدەك كۆرۈپ ھۈنەر ئۆگىتىمەن! — دەپ بالىنى ئېلىپ قاپتۇ ياغاچچى.

ياغاچچى بىر كۈنى بالىنى ئالدىغا چاقىرىپ:

— ئوغلۇم، ھۈنەرنى قاچانلا بولمىسۇن ئۆگىنىۋالالايسەن، بىرنەچچە كۈن ئارام ئالغىن، شەھىرىمىزنى سەيلە قىل، پۇل پۇچەك لازىم بولسا تارتىنماي سورىغىن، — دەپتۇ.

شۇ كۈنىدىن باشلاپ ياغاچچى بالىغا ئۆزى يىمىگەن

پادىشا داپەندى بىلەن دۇتارچىغا يۈز تىللادىن بىر
رازى قىلىپ يولغا ساپتۇ. سۇنەيچى بالىغا بولسا بىر خۇرجۇن
لىق ئالتۇن بىلەن توشقۇزۇپ، شاھانە ئارغىماققا مىندۇرۇپ، ت
نەپەر ياساۋۇلنىڭ ھەمرالىغىدا ئۆز يۇرتىغا يولغا ساپتۇ. «نىيە
يامانىنىڭ يۈزى قارا» دېگەن گەپ شۇنىڭدىن قالغان ئىكەن.

ئاغىنىسىگە ئاپىرىپ بېرىپتۇ.
دېخان بالىنى ئېلىپ قېلىپ، ئەتىسى سەھەردە ئويغىتىپتۇ ۋە ئۇنىڭغا:
— تۇر بالام، دېخان دېگەن ھەرگىز كۈن چىققىچە ئۇخلاپ ياتمايدۇ، چاي ۋاقتىغىچە بىرئاز ئىشلىۋالايلى، — دەپتۇ.
بالا چاي ۋاقتىغىچە ئىشلەپ، قوسىقى ئېچىپ، ئۆيگە ئارانلا ئۈلگۈرۈپتۇ. قارىسا داستىخاندا ساپلا زاغرا نان تۇرۇپتۇ.
— قېنى بالام، چۈشكىچە قوسىقىڭ ئېچىپ قالدۇ. قوسىقىڭنى ئوبدان تويغۇزۇۋال، — دەپتۇ دېخان.
— مەن زاغرا نان يەپ باقمىغان. بوغداي نېنىڭىز يوقمۇ؟ — دەپتۇ بالا.
— يەپ باقمىغان بولساڭ، ئەمدى يېيىشنى ئۆگىنىسەن، — دەپتۇ دېخان، — قېنى، جىق - جىق يە. بوغداي ناننى خۇدايىم بۇيرۇسا بوغداي پىشقاندا يەيمىز.
بالا ئىلاجىسىز يەپتۇ. شۇنداق قىلىپ، دېخان بالىنى ئاغىنەمنىڭ بالىسى دەپ ئەتىۋارلىماي، ئالدى بىلەن ئۇنى تاماق تاللىمايدىغان، جاپالىق ئىشلەپ، ئاددى - ساددا ياشايدىغان قىلىپ چىقىپتۇ. ئۆزى نېمىنى يېسە، بالىغىمۇ شۇنى بېرىپتۇ. كۈن چىقماستا ئىشقا ئېلىپ چىقىپ، كۈن پاتقاندا ياندۇرۇپ كىرىپتۇ. بالا ئاخىرى تېرىقچىلىقتىن تارتىپ يىغىمىغىچە بولغان ھەممە ئىشنى ئۆگىنىۋاپتۇ.
ئۈچىنچى يىلى كۈزدە دېخان بالىغا بىر قۇر يېڭى كىيىملەرنى كىيگۈزۈپ:
— بۇ كىيىملەر سەن تېرىغان ئاشلىقنىڭ پۇلىغا كەلدى. بۇ ئۆز ئەمگىكىڭنىڭ مېۋىسى. ئەمدى ئۆيۈڭگە بېرىپ، ئاتا - ئاناڭنى كۆرۈپ كەلگىن، — دەپ يولغا سېلىپ قويۇپتۇ.
بالا ئۆيگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن دادىسى ئاۋالقىدەكلا

لارنى يىگۈزۈپ، كىيىنگەن كىيىملەرنى كىيگۈزۈپتۇ. ھىچقاند
ئىشقا سالماپتۇ، بالىنى ئويۇن - تاماشىغا قويۇپ بېرىپتۇ. ھاي
ھۇيت دىگىچە ئىككى يىل ئۆتۈپتۇ. بىر كۈنى بالا:
— ئۆيۈمگە بېرىپ، ئاتا - ئانامنى يوقلاپ كېلەي، — دە
— شۇنداق قىل بالام، — دەپتۇ ئۇستىسى ۋە سوغا
سالاملار بىلەن يولغا سېلىپ قويۇپتۇ.
بالا ئۆيگە كەپتۇ. بىرقانچە كۈندىن كېيىن، تاماق يە
ئولتۇرۇپ، دادىسى ئۇنىڭدىن ھۈنەرنى قانچىلىك ئۆگەنگەنلىگ
سوراپتۇ. بالا ھۈنەر ھەققىدە ئانچە گەپ قىلماي، يىگەن - ئ
كەن، ئويىنغانلىرىنى سۆزلەشكە باشلاپتۇ. بۇنىڭدىن دادىسىن
كۆڭلى غەش بولۇپ، ئۇنى سىناپ باقماقچى بوپتۇ - دە، تا
يىيىلىپ بولغاندىن كېيىن:
— بالام، داستىخاندىكى ئاۋۇ پارچە نانلارنى تۆكۈۋەت،
دەپتۇ. بالا گەپ - سۆز قىلمايلا پارچە نانلارنى تالاغا تۆكۈ
تىپ كىرىپتۇ.
دادىسى «ھەي... بۇ تېخى ئەمگەكنىڭ، ناننىڭ قەدر
بىلمەپتۇ، ئاغىنەم ئۇنى ياخشى تەربىيىلىمەپتۇ. باشقا بىرس
ھۆنەرگە بېرەي» دەپ ئويلاپتۇ ۋە ئۇزۇن ئۆتمەي بالىنى باش
بىر شەھەردە تۇرىدىغان تۆمۈرچى ئاغىنىسىنىڭكىگە ئاپىر
بېرىپتۇ. تۆمۈرچىمۇ خۇددى ياغاچچى ئويلىغاندەك ئويلاپ بال
ئوبدان كۈتۈپتۇ. ھىچقانداق ئىشقا سالماپتۇ. ئىككى يىل ئۆتك
دىن كېيىن، بالا يەنە ئاتا - ئانىسىنى يوقلاپ كېلىش ئۈچ
يولغا چىقىپتۇ. بالا ئۆيگە كەلگەندىن كېيىن، دادىسى ئوغلىن
ئاۋالقىدەكلا سىناپ بېقىپتۇ. ئەھۋال ئوخشاشلا بوپتۇ. «ھە، ھ
ئىككى ئاغىنەم بالا تەربىيلەشنى ئۇقمايدىكەن، — دەپ ئويلاپ
بۇ ئادەم، — ئەمدى يېزىدىكى دىخان ئاغىنەمگە تۇتۇپ بېرەي
بالامغا دىخانچىلىقنى ئۆگەتسۇن». ئۇ بالىسىنى يېزىدىكى دىخا

تېپىلغان گۆھەر

ئۆتكەن زاماندا بىر شەھەردە بوي - تۇرقى ۋە ياش قورامى بىر - بىرىدىن ئانچە پەرقلەنمەيدىغان تۆت ئاغىنە بولۇپ، ئۇلار پادىشانىڭ، ۋەزىرنىڭ، سودىگەرنىڭ ۋە زەرگەرنىڭ ئوغۇللىرى ئىكەن.

بۇ ئاغىنىلەر كۈنلەردىن بىر كۈنى ئاۋات شەھەرلەردىن بىرىگە بېرىپ، تاماشا قىلىپ كېلىشنى، بۇ جەرياندا بىر - بىرىدىن ئايرىلماي، جاپا - راھەتنى تەڭ تارتىپ، دوستلۇقنىڭ سىنىغىدىن ئۆتۈشنى مەسلىھەتلىشىپتۇ - دە، ھەرقايسىسى ئۆزىگە يارىشا پۇل - پۇچەك، ئوزۇق - تۈلۈك تەييارلاپ سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ. پادىشانىڭ ئوغلى كۆپلىگەن تىللاغا قوشۇپ، خەج - خىراجىتى ئۈچۈن تۆت دانە گۆھەر ئېلىۋاپتۇ.

بۇلار كۈندۈزلىرى يول مېڭىپ، كېچىلىرى دەڭ - ئۆتەڭلەردە يېتىپ، تۆت كۈن يول يۈرگەندىن كېيىن، بىر چۆلدە قونۇشقا توغرا كەپتۇ. ئۇلار بىرەر ھادىسە چىقىپ قېلىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن، كېچىنى تۆتكە بۆلۈپ نۆۋەت بويىچە كۆزەتتە تۇرۇشنى مەسلىھەتلىشىپتۇ.

كۆزەت قىلىشنىڭ ئاخىرقى نۆۋىتى زەرگەرنىڭ ئوغلى
ئورۇنلاشتۇرۇلغان بولۇپ، ئۇ ئاغىنىلىرىنىڭ ئۇيقۇغا كەتكە
كىدىن پايدىلىنىپ، شاھزادىنىڭ يانچۇقىدىكى گۆھەر
ئېلىۋاپتۇ - دە، ئورنىغا ئوخشاش چوڭلۇقتىكى تۆت دانە

ئۇنى سىناپ:
— بالام، ماۋۇ پارچە نانلارنى تاشلىۋەتكىن، — د
غىزادىن كېيىن.
— نىمە دەۋاتىسەن دادا؟ — دەپتۇ بالا كۆزلىرىنى
چەيتىپ، — بۇ ئاپپاق بۇغداي ناننى نىمە دەپ تۆكۈۋېتەت
كېيىن يەيمىز.
— ئۆتكەن قېتىمدا گەپ قىلماي تۆكۈۋەتكەن ئىدىڭغۇ؟
دەپ سوراپتۇ دادىسى كۈلۈپ.
— ئۇ چاغدا مەن بىكار نان يەپ يۈرگەچكە، ئەمگەكنى
ناننىڭ قەدرىنى بىلمەپتىكەنمەن. بىز يەۋاتقان نان، كىيىۋال
كىيىم - كېچەكلەر نۇرغۇن تەرنىڭ بەدىلىگە كېلىدىكەن د
مەن ئاتا - ئانىلارنىڭ، ئەمگەكچىلەرنىڭ قەدرىگە ئەمدى يەتت
— بارىكاللا ئوغلۇم! — دەپتۇ دادىسى سۆيۈنۈپ،
ئەمدى ھەقىقى ئادەم بوپسەن.
بالا كېيىن يەنە يېزىغا قايتىپ كېتىپتۇ ۋە ئۆمرىنى
ئاخىرىغىچە دېخانچىلىق قىلىپ باياشات ياشاپتۇ.

سېلىپ قويۇپتۇ.

تاڭ ئېتىپ، شاھزادە گۆھەرلىرىنىڭ ئوغرىلانغانلىقى
بىلىپ ئەلەم ئىچىدە قاپتۇ. گۆھەرنى زەرگەرنىڭ بالىسى
گۇمان قىلغان بولسىمۇ، لېكىن بۇ ئەھۋالنى ئاشكارىلاشنىڭ پا
دىلىق ئەمەسلىكىنى ھېس قىلىپ، دېمىنى ئىچىگە يۇتۇپ،
ھەقتە ھېچكىمگە ئېغىز ئاچماپتۇ.

بۇلار شۇ كۈنى كەچ بولغاندا! كۆزلىگەن شەھەرگە يېتىپ
كېلىپ، ئاقكۆڭۈل كىشىلەرنىڭ دەرت ئەھۋالىغا يېتىدىغان ب
مويسىپىت كىشىنىڭ سارىيىغا ئورۇنلىشىپتۇ.

تۆت ئاغىنە ئەتىسى ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ، قوساقلىرىنى
تويغۇزغاندىن كېيىن، بىرلىكتە شەھەرگە كىرىپ كەپتۇ. شەھەر
نىڭ ئاۋاتلىقى، رەستە - بازارلىرىنىڭ غۇژغۇنلۇقى ئۇلارنى
ھەيران قالدۇرۇپتۇ. ئۇلار نەگە بارغۇسى كەلسە، شۇ يەرگە
بېرىپ، نېمىنى خالىسا شۇنى دىگىنىگە ئېلىپ، قانداق نەر
ئالى بولسا شۇنى ئەتتۇرۇپ يەپ. پۇللىرىنى بۇزۇپ - چېچىپ
خەجلەپ، بىر ئاينى ئۆتكۈزۈپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ
ئېلىپ كەلگەن پۇل - پۇچەكلىرى تۈگەپ، ئاخىرى ئاچ قېلىش
ھالىتىگە يېتىپ قاپتۇ.

بىر كۈنى شاھزادە دوستلىرىدىن ئايرىلىپ، پەرىشان ھالدا
سارايغا كەپتۇ ۋە سارايۋەن بوۋايغا گۆھەرلىرىنىڭ يۈتۈپ كەت
كەنلىكىنى سۆزلەپ بېرىپ، ئۇنى قانداق تېپىش ھەققىدە مە
لىھەت سوراپتۇ.

— بىزنىڭ مۇشۇ شەھەرنىڭ پالانى يېرىدە، — دەپتۇ
سارايۋەن، — بىر دانىشمەن ئايال بار. ئۇ سىزدەك مۇساپىر
لارنىڭ غەمگۇزارى، بېرىپ ئەھۋال ئېيتسىڭىز، ئوغرىلانغان
گۆھەرلىرىڭىزنى تېپىپ بېرىشى مۇمكىن.

شاھزادە دانىشمەننىڭ ھوزۇرىغا يېتىپ كەپتۇ ۋە ئېھتىرام

بىلەن قول باغلاپ تۇرۇپ، ئۆزىنىڭ نېمە ئۈچۈن بۇ يەرگە
كەلگەنلىكىنى ئېيتىپتۇ.

— كەلگىنىڭىز ناھايىتى ياخشى بوپتۇ بالام، يوقالغان
گۆھەرلىرىڭىزنى تېپىش ئۈچۈن ئىلاج قىلىپ كۆرەي. ئەتە
بۇرادەرلىرىڭىزنى ئۆيۈمگە چايغا تەكلىپ قىلىپ ئېلىپ كېلىڭ، —
دەپتۇ شاھزادىگە دانىشمەن ئايال. شاھزادە ئۇنىڭغا مىننەت
دارلىق بىلدۈرۈپتۇ.

ئەتىسى تۆتەيلەن دانىشمەننىڭ ئۆيىگە كەپتۇ. ئايال ئۇ-
لارنى ئوچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن ئالدىغا داستىخان سېلىپ، ئوبدان
غىزالار بىلەن كۈتۈۋاپتۇ ۋە ياخشى گەپلەرنى قىلىپ كۆڭلىنى
كۆتىرىپتۇ. تاماقتىن كېيىن، دانىشمەن گۆھەرلەرنى تېپىش
مەقسىتىدە مۇنداق بىر ھېكايىنى ئۇلارغا سۆزلەپ بېرىپتۇ:

بىر كۈنى مۇشۇ شەھەردىكى بىر سودىگەر يىگىت كاتتا
توي قىلىپ شەمسىنۇر ئاتلىق ساھىپجامال بىر قىزغا ئۆيلىنىپتۇ.
تويغا يىراق - يېقىنلاردىكى ئەل - ئاغىنە، ئۇرۇق - تۇققانلارنىڭ
ھەممىسىنى قاتناشتۇرۇپتۇ. بۇ يىگىتنىڭ باشقا شەھەردىن تويغا
كەلگەن ناھايىتى يېقىن بىر ئاغىنىسى بولۇپ، توي تۈگىگەندىن
كېيىن ئۇنى ئېلىپ قېلىپ، مەلۇم مەزگىل تۇرۇپ كېتىشكە
تەۋسىيە قىلىپتۇ.

ئىككىيلەن بىر كۈنى شەھەر كوچىلىرىغا تاماشىغا چىقىپ،
ئادەملەرنىڭ كۆپلۈكىدىن ئايرىلىپ كېتىپ قاپتۇ، ئاغىنىسى
شەھەرگە تۇنجى كېلىشى بولغاچقا، ھېچيەرنى بىلمەيدىكەن. ئۇ،
دوستىنى تېپىش ئۈچۈن، شۇ ھامان ئېگىز بىر جايغا چىقىپتۇ -
دە، بىر ھازا كۈتۈپتۇ، بىراق ئۇنى چېلىقتۇرالماپتۇ، ئاغىنىسى
قانداق قىلىشنى بىلەلمەي، بېشى قېتىپ تۇرغاندا، كوچىلارنىڭ
بىرىدىن ئاجايىپ چىرايلىق زىننەتلەنگەن مەپە چىقىپ، ھېلىقى
يىگىتنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختاپتۇ. دەل شۇ چاغدا تۇيۇقسىز

سېلىپ قويۇپتۇ.

تاڭ ئېتىپ، شاھزادە گۆھەرلەرنىڭ ئوغرىلانغانلىقىنى بىلىپ ئەلەم ئىچىدە قاپتۇ. گۆھەرنى زەرگەرنىڭ بالىسىدىن گۇمان قىلغان بولسىمۇ، لېكىن بۇ ئەھۋالنى ئاشكارىلاشنىڭ پا دىلىق ئەمەسلىكىنى ھېس قىلىپ، دېمىنى ئىچىگە يۇتۇپ، ھەقتە ھېچكىمگە ئېغىز ئاچماپتۇ.

بۇلار شۇ كۈنى كەچ بولغاندا! كۆزلىگەن شەھەرگە يېتىپ كېلىپ، ئاقكۆڭۈل كىشىلەرنىڭ دەرت ئەھۋالىغا يېتىدىغان ب مويسىپىت كىشىنىڭ سارىيىغا ئورۇنلىشىپتۇ.

تۆت ئاغىنە ئەتىسى ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ، قوساقلىرىنى تويغۇزغاندىن كېيىن، بىرلىكتە شەھەرگە كىرىپ كەپتۇ. شەھە نىڭ ئاۋاتلىقى، رەستە - بازارلىرىنىڭ غۇژغۇنلۇقى ئۇلارنى ھەيران قالدۇرۇپتۇ. ئۇلار نەگە بارغۇسى كەلسە، شۇ يەرگە بېرىپ، نىمىنى خالىسا شۇنى دىگىنىگە ئېلىپ، قانداق ئىش ئالى بولسا شۇنى ئەتتۇرۇپ يەپ. پۇللىرىنى بۇزۇپ - چېچىپ خەجلەپ، بىر ئاينى ئۆتكۈزۈپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئېلىپ كەلگەن پۇل - پۇچەكلىرى تۈگەپ، ئاخىرى ئاچ قېلىش ھالىتىگە يېتىپ قاپتۇ.

بىر كۈنى شاھزادە دوستلىرىدىن ئايرىلىپ، پەرىشان ھالدا سارايغا كەپتۇ ۋە سارايۋەن بوۋايغا گۆھەرلىرىنىڭ يۈتۈپ كە كەنلىكىنى سۆزلەپ بېرىپ، ئۇنى قانداق تېپىش ھەققىدە مە لىھەت سوراپتۇ.

— بىزنىڭ مۇشۇ شەھەرنىڭ پالانى يېرىدە، — دەپتۇ سارايۋەن، — بىر دانىشمەن ئايال بار. ئۇ سىزدەك مۇساپىر لارنىڭ غەمگۇزارى، بېرىپ ئەھۋال ئېيتسىڭىز، ئوغرىلانغان گۆھەرلىرىڭىزنى تېپىپ بېرىشى مۇمكىن.

شاھزادە دانىشمەننىڭ ھوزۇرىغا يېتىپ كەپتۇ ۋە ئېھتىرا

بىلەن قول باغلاپ تۇرۇپ، ئۆزىنىڭ نىمە ئۈچۈن بۇ يەرگە كەلگەنلىكىنى ئېيتىپتۇ.

— كەلگىنىڭىز ناھايىتى ياخشى بوپتۇ بالام، يوقالغان گۆھەرلىرىڭىزنى تېپىش ئۈچۈن ئىلاج قىلىپ كۆرەي. ئەتە بۇرادەرلىرىڭىزنى ئۆيۈمگە چايغا تەكلىپ قىلىپ ئېلىپ كېلىڭ، — دەپتۇ شاھزادىگە دانىشمەن ئايال. شاھزادە ئۇنىڭغا مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپتۇ.

ئەتىسى تۆتەيلەن دانىشمەننىڭ ئۆيىگە كەپتۇ. ئايال ئۇلارنى ئوچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن ئالدىغا داستىخان سېلىپ، ئوبدان غىزالار بىلەن كۈتۈۋاپتۇ ۋە ياخشى گەپلەرنى قىلىپ كۆڭلىنى كۆتىرىپتۇ. تاماقتىن كېيىن، دانىشمەن گۆھەرلەرنى تېپىش مەقسىدىدە مۇنداق بىر ھېكايىنى ئۇلارغا سۆزلەپ بېرىپتۇ:

بىر كۈنى مۇشۇ شەھەردىكى بىر سودىگەر يىگىت كاتتا توي قىلىپ شەمسىنۇر ئاتلىق ساھىپجامال بىر قىزغا ئۆيلىنىپتۇ. تويغا يىراق - يېقىنلاردىكى ئەل - ئاغىنە، ئۇرۇق - تۇققانلارنىڭ ھەممىسىنى قاتناشتۇرۇپتۇ. بۇ يىگىتنىڭ باشقا شەھەردىن تويغا كەلگەن ناھايىتى يېقىن بىر ئاغىنىسى بولۇپ، توي تۈگىگەندىن كېيىن ئۇنى ئېلىپ قېلىپ، مەلۇم مەزگىل تۇرۇپ كېتىشكە تەۋسىيە قىلىپتۇ.

ئىككىيلەن بىر كۈنى شەھەر كوچىلىرىغا تاماشىغا چىقىپ، ئادەملەرنىڭ كۆپلۈكىدىن ئايرىلىپ كېتىپ قاپتۇ، ئاغىنىسى شەھەرگە تۇنجى كېلىشى بولغاچقا، ھېچيەرنى بىلمەيدىكەن. ئۇ، دوستىنى تېپىش ئۈچۈن، شۇ ھامان ئىگىز بىر جايغا چىقىپتۇ - دە، بىر هازا كۈتۈپتۇ، بىراق ئۇنى چېلىقتۇرالماپتۇ، ئاغىنىسى قانداق قىلىشنى بىلەلمەي، بېشى قېتىپ تۇرغاندا، كوچىلارنىڭ بىرىدىن ئاجايىپ چىرايلىق زىننەتلەنگەن مەپە چىقىپ، ھېلىقى يىگىتنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختاپتۇ. دەل شۇ چاغدا تويۇقسىز

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئاغىنىسى كەتكەندىن كېيىن سودىگەر يىگىت زادىلا خا-
تىرجەم بولالماي قىزنى ئىزلەشنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ. ئۆز لەۋزىگە
ئاساسەن ئۆيىگىمۇ كىرمەپتۇ. ئىشىنىڭ تەكتىگە چۈشەنمىگەن
ئايالى شەمسىنۇر ئېرىدىن رەنجىپ، نىمە سەۋەپتىن ئۆيگە كىر-
مەيۋاتقانلىقىنى سوراپتۇ. سودىگەر بولغان ۋاقەنى باشتىن -
ئاخىر سۆزلەپ بېرىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ئايال چۆچۈپ كېتىپتۇ - دە،
رەڭگىدە باشقىچە بىر ئۆزگىرىش پەيدا بولۇپتۇ. ئېرى ئايالىدىكى
بۇ ئۆزگىرىشنى كۆرۈپ:

— نىمە ئۈچۈن چىرايىڭىزدا ئۆزگىرىش يۈز بېرىدۇ؟ بۇنىڭ
سەۋەبىنى ماڭا ئېيتسىڭىز، — دەپتۇ.

— مەن ھېلىقى كۈنى مەيىگە ئولتۇرۇپ تۇققانلىرىمنىڭ-
كىگە بارغان ئىدىم، قايتىپ كېلىشىمدە شەھەردىن ئۆتكەن
ئىدىم، — دەپتۇ ئايال. — بىر جايغا كەلگەندە مەيىنىڭ
پەردىسىنى شامال كۆتىرىۋەتتى - دە، مەيە ئالدىدىكى دۆڭدە
تۇرغان بىر يىگىت مېنى كۆرۈپ قالدى. ئېھتىمال شۇ يىگىت
سىزنىڭ ئاغىنىڭىز بولۇپ قالمىغىدى دەپ ئەنسىرەۋاتىمەن.

سودىگەر يىگىت بۇ گەپنى ئاڭلاپ، ئەقلى - ھوشىنى
يوقاتقان ھالدا تامدەك قېتىپ تۇرۇپ قاپتۇ. بىرھازا ئۆتكەندىن
كېيىن ئاغىنىسى ئېيتىپ بەرگەن بەلگە بويىچە سىزىپ چىققان
ھېلىقى رەسىمنى يېنىدىن ئاپتۇ - دە، ئۇنى شەمسىنۇر بىلەن
سېلىشتۇرۇپ كۆرۈپ، رەسىمنىڭ دەل ئۆز ئايىلىنىڭ تەسۋىرى
ئىكەنلىكىنى، ئاغىنىسىنىڭ ئۇقۇشۇلماسلىقتىن ئاشىق بولۇپ
قالغانلىقىنى بىلىپتۇ.

سودىگەر يىگىت بۇ ئاجايىپ ئىشنىڭ ئاقىۋىتىنى ئويلاپ،
غەم ئۈستىگە غەم بېسىپ، كۆندۈزلىرى تاماقتىن، كېچىلىرى
ئۇيقۇدىن قاپتۇ. ئايالىنى ئاغىنىسىنىڭ يېنىغا ئەۋەتىپ بېرەي
دىسە، خەلقى - ئالەم ئالدىدا ئاھانەتكە قالىدىغانلىقىنى، ئەۋەت-

شامال چىقىپ، مەيىنىڭ ئالدىدىكى پەردىنى كۆتىرىۋېتى
قارىسا مەيە ئىچىدە بىر ئاپتاپ چىراي، خۇشخۇي نازىنىن
تۇرغان، يىگىت قىزنى كۆرۈپلا ئاشىق بىقارار بولۇپ، ھۇش
يوقىتىپتۇ. مەيە بۇ يەردە ئازراقمۇ ھايال بولماي كېتىپ قاپت
ئادەملەر بىھوش ياتقان يىگىتنىڭ چۆرىسىگە ئولىش
ھەيران بولۇپ تۇرغانىنىڭ ئۈستىگە سودىگەر يىگىت يېتىپ كە
قارىسا ئاغىنىسى، سودىگەر يىگىت ئۇنى ھۇشىغا كەلتۈرۈپ ئۆي
ئىلىپ كەپتۇ ۋە ھۇشىدىن كەتكەنلىكىنىڭ سەۋەبىنى سورا
ئۇ بولغان ۋەقەنى سودىگەر يىگىتكە سۆزلەپ بېرىپتۇ.
سودىگەر يىگىت ئاغىنىسىنىڭ ھالىغا ھېسسداشلىق بىل
رۈپ قايغۇرۇپتۇ. ئاندىن كۆرگەن قىزنىڭ رەڭگى - رۇخسا
بوي - تۇرقىنى سورىغان ئىكەن، ئاشىق يىگىت كۆرگىنى بوي
بىرمۇ - بىر سۆزلەپ بېرىپتۇ. سودىگەر يىگىت قولىغا قەغەز
قەلەم ئىلىپ، ئېيتقان بەلگە بويىچە بىر رەسىم سىزىپ ئاغ
سىگە كۆرسىتىپتۇ. ئاغىنىسى رەسىمنى كۆرۈپ، بىر «ئاھ» ئۇر
تۇ - دە، يەنە ھۇشىدىن كېتىپتۇ. ئاشىق يىگىت ھۇشىغا ك
گەندىن كېيىن رەسىمنىڭ دەل ئۆزى كۆرگەن مەشۇ
ئىكەنلىكىنى ئېيتىپتۇ.
سودىگەر يىگىت ئاغىنىسىگە تەسەللى بېرىپ، ئۇنى مۇرادى
يەتكۈزىدىغانلىقى، بۇ ئىشنى ئورۇنلىماي تۇرۇپ، ھەرگىز ئ
ئايالىنىڭ يېنىغا قەدەم باسمايدىغانلىقىنى ئېيت
قەسەم ئىچىپتۇ.
سودىگەر يىگىت ۋەدىسىگە ۋاپا قىلىپ، بىرنەچچە كۈنگىچ
پۈتۈن شەھەرنى يىگنە ئاختۇرغاندەك ئاختۇرۇپتۇ. بىراق ھېچيەر
دىن قىزنىڭ دېرىكىنى ئالالماپتۇ. ئاغىنىسىنىڭ يۈرەك يارىس
بولسا كۈنسېرى ئېغىرلىشىپتۇ. سودىگەر نائىلاج ئاغىنىسىنى يول
سىلىپ قويۇشقا مەجبۇر بولۇپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

باراتتۇق. ئۇ يەردىن قايتىشىمىزدا مۇشۇ يول بىلەن مېڭىپ چوقۇم ئالدىڭلارغا كېلىمىز. مال ـ مۈلكىمىزنىڭ ھەممىسىنى شۇ چاغدا سىلەرگە تەقدىم قىلايلى. بىزگە بۇ قېتىم يۈز ـ خاتىرە قىلساڭلار. — دەپتۇ.

قاراقچىلار شەمسىنۇرنىڭ سەرگۈزەشتىسىدىن تەسىرلىنىپ، ھېچ زىيان ـ زەخمەت يەتكۈزمەي قىزلارنى يولغا سېلىپ قويۇپتۇ.

ئۇلار تېز يۈرۈپ، مۇددەتتىن بۇرۇن شەھەرگە يېتىپ كېلىپ، ئاشۇ يىگىتنىڭ ئۆيىنى تېپىپتۇ. يىگىت مېھمانلارنى قىزغىن كۈتىۋاپتۇ. قارىسا ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئۆزى مەپىدە كۆرۈپ ئاشىق بىقارار بولغان ھېلىقى قىز شۇ قىياپىتى بىلەن تۇرغىدەك. يىگىت بىر ئاھ چېكىپ، بىھوش بولۇپ يىقىلىپتۇ. شەمسىنۇر يىگىتنى يۆلەپ ھوشىغا كەلتۈرۈپتۇ.

يىگىت قىزلارنى ئۆيگە تەكلىپ قىلىپ، ئالىي ئىززەت بىلەن كۈتكەندىن كېيىن، شەمسىنۇرنى خاس ھوجرىسىغا تەكلىپ قىلىپ ئەھۋال سوراپتۇ. قىز ھەر بىر سوئالغا مۇلايىم ھالدا ئەدەپ بىلەن جاۋاپ بېرىپتۇ. يىگىت قىزنىڭ كەلگەنلىكىدىن مەمنۇن بولغانلىقىنى بىلدۈرۈپتۇ.

بىرقانچە سائەتلىك زىياپەتتىن كېيىن قاراڭغۇ چۈشۈپتۇ. قىز يىگىتتىن مەقسەتنى ھەل قىلىپ كۆڭۈل ئېچىشنى ئىلتىماس قىپتۇ. يىگىت قىزدىن:

— سىز كىم بولىسىز، بۇ يەرگە قانداق كەلدىڭىز، سىز مېنىڭ ئۆزىڭىزگە ئاشىق بولغانلىقىمنى قانداق بىلدىڭىز؟ — دەپ سوراپتۇ. لېكىن قىز بۇ سوئاللارغا جاۋاپ بەرمەپتۇ. ئەسلىدە سودىگەر يىگىت شەمسىنۇرغا: «ئۇ يەرگە بارغاندا ئۆزىڭىزنىڭ كىملىكىڭىزنى مەلۇم قىلماڭ» دىگەن ئىكەن.

— ئەگەر سىز ئۆزىڭىزنىڭ كىملىكىڭىزنى ئېيتمىسىڭىز، —

مەي دىسە، پىراق ئوتىدا يۈرىگى پۇچۇلۇنۇپ ئۆلۈپ كېتىدى
لىغىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپتۇ. ئاخىرى بۇرادەرلىك مۇھەببى
جۇش ئۇرۇپ، ئايالى شەمسنۇرنى دوستىنىڭ قېشىغا ئەۋەتى
قارارىغا كەپتۇ. ئايالمۇ ئېرىنىڭ رايىغا نائىلاج ماقۇل بوپتۇ.

بىرنەچچە كۈنلۈك تەييارلىقتىن كېيىن، سودىگەر يىگ
ئايالىنى مەپە بىلەن شەھەرگە بارغان چاغدىكىدەك ياساندۇرۇپ
ئۇن قىزنىڭ ھەمرالىقىدا يولغا سېپتۇ ۋە بىر سائەت بول
تېزراق بېرىشنى تاپىلاپتۇ.

بۇلار يولغا چىقىپ بىرقانچە كۈن ماڭغاندىن كېيىن، يول
ئىككىگە بۆلۈنۈپتۇ. بىر يول يېقىن بولۇپ، بۇ يولدا قاراقچىلا
بار ئىكەن. يەنە بىر يول يىراق بولسىمۇ، خەتەرسىز ئىكەن
ئايال ھەمرالىرىنىڭ توسىشىغا قارىماي، مەنزىلگە تېزراق يېتى
بېرىش ئۈچۈن قاراقچىلار بار يولغا مېڭىپتۇ. ئۇلار يول يۈرۈپ
بىر تاغ قاپتىلىغا كەلگەندە، تۇيۇقسىزدىن بىر توپ قاراقچىلا
پەيدا بولۇپ قورشىۋاپتۇ:

— سىلەرنىڭ باشلىغىڭلار كىم؟ — دەپتۇ قاراقچىلا
باشلىغى ئالدىغا چىقىپ.

— مەن، — دەپ ئۆزىنى مەلۇم قىلىپتۇ شەمسنۇر.

— جانغا تۇرامسەن، مالغىمۇ؟ ئەگەر جانغا تۇرىدىغان
بولساڭ، ماللىرىڭنى بىزگە قالدۇرۇپ كېتىشۇەر. ئەگەر بۇنىڭغا
ئۇنىمىساڭ، ھەممىڭنى ئۆلتۈرۈپ، مال - مۈلكۈڭنى ئولجا ئالىمىز.

— مال سىلەرگە ھەدىيە بولسۇن، ئەمما بىر تەلىۋىم بار،
ئېيتىشقا ئىجازەت قىلساڭلار؟

— ئىجازەت! — دەپتۇ قاراقچىلار باشلىغى.

شەمسنۇر يۈز بەرگەن ۋەقەلەرنى بىر - بىرلەپ ئوتتۇرىغا
قويۇپتۇ ۋە:

— بىز ھازىر ئېرىمنىڭ شۇ ئاغىنىسىنىڭكىگە كېتىپ

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

يېزىلىپ قالسا، بۇنى ئوقۇغانلار بىزنىڭ ۋەدىگە ۋاپا قىلماي يالغانچىلىق قىلغانلىقىمىزدىن نەپرەتلەنمەمدۇ؟! ۋەدىگە ۋاپا قىلماي قۇتۇلغىنىمىزدىن كۆرە، ۋەدىگە ئەمەل قىلىپ ئۆلگىنىمىز تۈزۈك» دەپتۇ ـ دە، ئۇلارغا مۇنداق بىر ھېكايىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ:

ئەپىراسياپ زامانىسىدا ئىككى كىچىك بالا بىر ئادەمنى ئالدىغا سېلىپ ئوردىغا ئېلىپ كەپتۇ. پادىشا بالىلاردىن:

— نىمە دادىڭلار بار؟ — دەپ سوراپتۇ. بالىلار ئالدىغا سېلىپ كەلگەن ئادەمنى كۆرسىتىپ:

— بۇ ئادەم بىزنىڭ دادىمىزنى ئۆلتۈردى، بىز بۇنىڭدىن قىساس تەلەپ قىلىپ كەلدۇق، — دەپتۇ.

— راستمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشا ئۇ ئادەمدىن.

— ئۇلۇغ شاھىم، بۇلارنىڭ سۆزلىرى راست. مەن بۇ بالىلارنىڭ دادىسىنى ئۆلتۈرۈپ قويغان، — دەپتۇ ئۇ ئادەم پادىشاغا.

— نىمە ئۈچۈن ئۆلتۈردۈڭ؟

بۇ ئادەم جاۋاپ بېرىپ مۇنداق دەپتۇ:

— مەن بىر ـ بىرىگە چېتىقلىق ئون تۆگىنى يېتىلەپ، بىر باغنىڭ تېمى يېنىدىكى يول بىلەن كېتىپ باراتتىم. باغنىڭ تېمى پەس بولۇپ، باغدىكى ئالمىلارنىڭ شاخلىرى يول تەرەپكە ساڭگىلاپ تۇراتتى. باش تۆگە بېشىنى سوزۇپ بىر شاخنى چىشلەپ تارتىۋىدى، شاخ سۇنۇپ يەرگە چۈشتى. بۇنى كۆرگەن باغۋەن، يەنى مۇشۇ بالىلارنىڭ ئاتىسى باغدىن چىقىپ قولىدىكى كالتەك بىلەن تۆگىنىڭ بېشىغا قاتتىق بىرنى ئۇردى. تۆگە شۇ ھامان تىن تارتماي ئۆلدى. مەن غەزەپلىنىپ: «بىر تال شاخ ئۈچۈن بىر تۆگىنى ئۆلتۈرىدىغان قانداق ئادەمسەن؟» دەپ قولۇمدىكى تاياق بىلەن باغۋەننى بىرنى ئۇرغان ئىدىم. تاياق ئۇنىڭ قۇلاق تۈۋىگە تېگىپ، شۇئاندىلا جان ئۈزدى. شۇنىڭ

دەپتۇ يىگىت، ــ مەن ھەرگىز بۇ ئىشقا قەدەم قويمايمەن.
ــ شەمسنۇر نائىلاج ئەھۋالنى بايان قىلىشقا مەجبۇ
بولۇپتۇ. قىزنىڭ سۆزىدىن خۇدىنى يوقاتقان يىگىت ھاڭ ـ تا
بوپتۇ ۋە ئاغىنىسىنىڭ ئەقىلگە سىغمايدىغان دەرىجىدىكى بۇندا
ۋاپادارلىقىدىن تەسىرلىنىپ، ئاغىنىسىگە كۆڭلىدە بۇرۇنقىد
مىڭ ھەسسە ئارتۇق مۇھەببەت پەيدا بولۇپتۇ.
يىگىت قىزنى ياخشى كۆرۈش نىيىتىدىن ۋاز كېچىپتۇ ۋ
ئۇنىڭغا شۇنداق دەپتۇ:
ــ ھەي، ھۆسۈن ئىقلىمىنىڭ شاھى، ھەي جامالىدى
ئاي، قامىتىدىن سەرۋە تۆكۈلىدىغان خۇش تەبىئەتلىك نازىنى
مەن ئۇقۇشماسلىقتىن سىزنى ياخشى كۆرۈپ قالغان ئىكەنمەن
مەن سىزنىڭ دۇنيادا بىردىن ـ بىر ۋاپالىق ئاغىنەمنىڭ ئايال
ئىكەنلىگىڭىزنى نەدىن بىلەي؟! سىز مېنى كەچۈرۈڭ.
يىگىت شەمسنۇرنى ھەمراھلىرى بىلەن بىرلىكتە بىرقانچ
كۈن تۇرغۇزۇپ، كاتتا زىياپەت بەرگەندىن كېيىن، كۆپلىگەن
سوغا ـ سالاملار بىلەن يولغا سېلىپ قويۇپتۇ. شەمسنۇرمۇ بۇ يى
گىتنىڭ ئاغىنىسىنىڭ سىڭىلىدىن ئۆتكەنلىكىدىن تەسىرلىنىپ
خوشال يولغا راۋان بوپتۇ.
قىزلار ھېلىقى ئاچا يولغا يېتىپ كەپتۇ. شەمسنۇرنىڭ
ھەمراھلىرى خەتەرسىز يول بىلەن مېڭىشنى تەلەپ قىپتۇ
شەمسنۇر ۋەدىگە ۋاپا قىلىپ قاراقچىلارنىڭ ئالدىغا بېرىش
كېرەكلىكىنى ئېيتىپتۇ. ھەمراھلىرى:
ــ بىزنىڭ قاراقچىلارغا قەرزىمىز يوق، جاننى قۇتقۇزۇپ
قېلىش ئۈچۈن، شۇ ۋاقىتتا ئاشۇنداق ۋەدە بېرىپ قويغان
قاراپ تۇرۇپ ئۆز ئايىغىمىز بىلەن ئۆلۈم ئالدىغا بارساق قانداق
بولىدۇ؟! ــ دەپ ئۇنىماپتۇ. شەمسنۇر بۇلارنىڭ سۆزىگە قوشۇلماي
ئەگەر بىزنىڭ مۇشۇ سەرگۈزەشتىلىرىمىز تارىخ سەھىپىلىرىگ

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىرىگى تورىسى

يېتىپ كەپتۇ ۋە پادىشانىڭ قېشىغا كېلىپ ئۆزىنى ئۇلتۇرۇشنى تەلەپ قىپتۇ.

— سەن بىر قېتىم ئۆلۈمدىن قۇتۇلغان تۇرۇقلۇق يەنە نىمە ئۈچۈن ئۆلۈم مەيدانىغا كەلدىڭ؟ بىز سېنى ئىزلىمىگەن ئىدۇققۇ؟ — دەپتۇ پادىشا تۆگىچىگە سىناق نەزىرى بىلەن بېقىپ.

— ئەي شاھ! — دەپتۇ تۆگىچى، — مەندە ۋىجدان بار، ئۆز گۇناھىم ئۈچۈن قاراپ تۇرۇپ بىر گۇناسىزنى ئۆلۈمگە تۇتۇپ بەرسەم قانداق بولىدۇ؟ ئەگەر بۇ ۋەقە تارىخ سەھىپىلىرىگە يېزىلىپ قالسا، ئۇنى ئوقۇغانلار ماڭا يۈزمىڭ لەنەتلەر ئوقۇمامدۇ؟ نامەرتلىك بىلەن ياخشىلىققا يامانلىق قىلىپ، بىر كىشىنى ناھەق ئۆلۈمگە تۇتۇپ بېرىش — ئۆلگەندىنمۇ ئېشىپ چۈشىدىغان يامان ئىش ئەمەسمۇ؟

پادىشا تۆگىچىنىڭ ساداقەتلىك، راستچىل پەزىلىتىگە ئاپىرىن ئوقۇپتۇ ۋە ۋەزىرنى ئالدىغا كەلتۈرۈپ ئۇنىڭدىن سوراپتۇ:

— سەن نىمىنى نەزەردە تۇتۇپ بۇ تۆگىچىگە كېپىل بولغان ئىدىڭ؟

— شاھ، — دەپتۇ ۋەزىر، — سىز شۇ كۈنى تۆگىچىگە جازا پەرمانىنى بەرگەندىن كېيىن ئۇ مېنىڭ ئالدىمغا كېلىپ، پېشىمگە ئېسىلىپ يالۋۇرۇپ، مەندىن ياردەم تىلىدى. ئۇنىڭ ئەھۋالىنى كۆرۈپ تۇرۇپ، مەرھەمەت قولۇمنى سۇنماسلىقنى ۋىجدان ئالدىدا گۇناھ بىلدىم. ئەگەر مەن كېپىل بولمىسام، بۇ ئادەمنى شۇ چاغدا ئۆلتۈرەتتىڭىز - دە، ئۇ تۆگىسى ئىگىسىگە تاپشۇرۇپ بېرىش ۋە بالا - چاقىلىرى بىلەن ۋىدالىشىش پۇرسىتىگە ئىگە بولالماي ھەسرەتتە كېتەتتى. مۇبادا بۇ ئەھۋال تارىخ سەھىپىلىرىگە يېزىلىپ قالسا، ئوقۇغانلار «شۇ چاغدىكى كىشىلەر بىر - بىرىگە كۆيۈنمەيدىكەن» دەپ، بىز بىلەن ماڭا نەپرەت بىلدۈرەتتى. شۇڭا بۇ كىشىگە كېپىل بولغان ئىدىم.

بىلەن بۇ باللار كېلىپ ماڭا يېپىشتى ـ دە، ھوزۇرىڭ
ئېلىپ كەلدى.

— ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ پادىشا. — ئەلقىسسا
مىنەلھەق، سېنى ئۆلۈمگە بۇيرۇيمەن، بۇنىڭغا نىمە دەيسەن؟

— شاھىم، مېنىڭ بىر ئىلتىماسىم بار، مەن ئەسل
بىر سودىگەر باينىڭ خىزمەتچىسى ئىدىم، تۆگىدىكى مالل
ئۆز ئىگىسىگە تاپشۇرۇپ، بالا ـ چاقىلىرىم بىلەن ۋىدالىش
ھوزۇرىڭىزغا كەلسەم. ئاندىن ماڭا قانداق جازا بەرسىڭ
مەيلى، — دەپتۇ تۆگىچى.

— سېنىڭ قايتىپ كېلىشىڭگە ئىشەنمەيمەن، — د
شاھ. — ئەگەر راست قايتىپ كېلىدىغان بولساڭ، بۇ شەھەرد
ئۆزەڭگە كېپىل بولىدىغان بىر ئادەمنى تېپىپ بەرگىن، ئاند
رۇخسەت قىلاي.

ئۆزىنى ھېچكىم تونۇمايدىغان بىر شەھەردە كىمنى كېپ
قىلىپ كۆرسىتىشنى بىلمەي تۆگىچىنىڭ بېشى قېتىپتۇ ۋە ۋەز
لەردىن بىرسىنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئۆزىگە كېپىل بولۇپ بې
شىنى ئىلتىماس قىپتۇ. بىر ۋەزىر ئىچ ئاغرىتىپ، تۆگىچىن
تەلىۋىنى ئورۇنلاپتۇ.

تۆگىچى تۆگىلىرىنى يېتەكلەپ ئۆز يولىغا راۋان بوپ
كونىلەر ئۆتۈپ، بەلگىلەنگەن مۆھلەت ۋاقتىمۇ يېتىپ كەپ
لېكىن تۆگىچىدىن ھېچقانداق دېرەك بولماپتۇ.

— تونۇمايدىغان بىر ئادەمگە كېپىل بولغان ئىدىڭ،
دەپتۇ پادىشا ۋەزىرنى چاقىرىپ، — ئۇ ئادەم كەلمىدى، ئەمد
سېنى ئۆلۈمگە بۇيرۇيمەن، بۇنىڭغا نىمە دەيسەن؟

ۋەزىر كۆپ پۇشايمان قىلىپ ھۆكۈمگە رازى بوپتۇ، ۋەز
يەتتە ياشتىن يەتمىش ياشقىچە بولغان شەھەر خەلقلىرى يىغ
غان مەيداندا ۋەزىر دارغا ئېسىلىش ئالدىدا تۇرغاندا، تۆگىچ

ئۇيغۇر كىتاب تورخانىسى
www.uyghurkitap.com

نومۇس دەپ بىلىمىز. ئەگەر بىزنىڭ سىلەرنىڭ ئالدىڭلاردا ۋەدە قىلىپ كېتىپ كەلمەسلىكىمىز تارىخ سەھىپىلىرىگە يېزىلىپ قالسا، بۇنى ئوقۇغانلار بىزنى «يالغانچى قىزلاركەن» دەپ لەنەت ئوقۇمامدۇ؟ شۇڭا ئالدىڭلارغا كەلدۇق. ئەنە، مال ـ مۈلۈكلەر، خالىغىنىڭلارنى ئېلىڭلار.

قاراقچى باشلىقى تەسىرلىنىپ:

— سىلەر ئايال تۇرۇقلۇق، كېيىنكى ئىشلارنى كۆز ئالدىڭلارغا كەلتۈرەلەيدىكەنسىلەر ھەم ۋاپالىق، ئىنساپلىق ئىكەنسىلەر، بىز قايسى يۈزىمىز بىلەن سىلەرگە چېقىلىشقا پېتىنالايلى؟! توۋا قىلدۇق. بۇندىن كېيىن ھەرگىز قاراقچىلىق قىلمايمىز، بىزنى كەچۈرۈڭلار، — دەپ قىزلاردىن ئۆزرە سوراپتۇ.

قىزلار ئۆز شەھىرىگە يېتىپ كەپتۇ ۋە بولغان ۋاقەنى سودىگەر يىگىتكە سۆزلەپ بېرىپتۇ. سودىگەر يىگىت ئاغىنىسىنىڭ ئاق كۆڭۈللۈكىگە ئاپىرىن ئوقۇپتۇ. ئەر ـ خوتۇن ئىككىسى خوشال تۇرمۇش كەچۈرۈپتۇ.

دانىشمەن ئايال ھېكايىنى تۈگىتىپ، تۆت بۇرادەرنى ئۆيىدىن سىرتقا چىقىپ تۇرۇشقا تەۋسىيە قىپتۇ ـ دە، ئۇلارنى بىردىن چاقىرىپ، ھېكايىدىن ئالغان تەسىراتىنى سۆزلەتكۈزۈپتۇ. شاھزادە، ۋەزىر زادە، سودىگەرنىڭ ئوغلى ھېكايىلەردىكى شەخسلەرنىڭ ياخشى پەزىلىتىدىن چوڭقۇر تەسىرلەنگەنلىكىنى، ئادەملەر ئارىسىدا ئەنە شۇنداق ئىنساپ، ۋىجدان، ۋاپادارلىق مۇناسىۋىتىنىڭ بولۇشقا تېگىشلىك ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپتۇ.

تەسىرات سۆزلەش نۆۋىتى زەرگەرنىڭ ئوغلىغا كەپتۇ.

— سىز مەن ئېيتىپ بەرگەن ھېكايىدىن قانداق تەسىرات ئالدىڭىز؟ بۇنى ماڭا سۆزلەپ بېرىڭا؟ — دەپتۇ دانىشمەن ئايال.

— مەيلى سودىگەر يىگىتنىڭ ئاغىنىسى بولسۇن، مەيلى تۆگىچى بولسۇن مەيلى ۋەزىر ياكى قاراقچى بولسۇن، ئۇلارنىڭ

پادىشا ۋەزىردىن بۇ گەپنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭ ئىنسانپەرۋەرلىك، دىيانەتلىك پەزىلىتىگە بارىكاللا ئوقۇپتۇ. ۋەزىرنىڭ گېپىدىن كېيىن ئىككى بالا پادىشانىڭ ئالدىغا كېلىپ:

— شاھ، بىز تۆگىچىنىڭ گۇنايىدىن ئۆتتۇق. دادىمىزنىڭ خۇن داۋاسىنى قىلمايمىز، — دەپتۇ.

پادىشا ھەيران بولۇپ:

— نىمە ئۈچۈن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— دادىمىزنى ئۆلتۈرگەن بۇ كىشى، — دەپتۇ بالىلار، — ئىرادىلىك. راست سۆزلۈك ئادەم ئىكەن، ئۇ ۋەزىرنى ئۆلۈمگە تۇتۇپ بېرىپ، ئۆزى ھايات قېلىشنى راۋا كۆرمەي، لەۋزىگە ئەمەل قىلىپ، بەلگىلەنگەن ۋاقىت ئىچىدە يېتىپ كەلدى. بىز بۇنى كۆرۈپ تۇرۇپ گۇنايىدىن ئۆتمەي، قانىنى قان بىلەن يۇيىمىز دىسەك دۇرۇس بولامدۇ؟ ئەگەر بۇ ئىشلار تارىخ سەھىپىلىرىگە يېزىلىپ قالسا، ئوقۇغانلار «بۇرۇنقى كىشىلەر بىر - بىرىنىڭ گۇناھىنى ئەپۇ قىلىشمايدىكەن، تاش يۈرەك ئىكەن» دىسە قانداق بولغىنى؟ شۇڭا بۇ دەۋادىن كەچتۇق، — دەپتۇ. بالىلارنىڭ روھىدىن تەسىرلەنگەن پادىشا نۇرغۇن پۇل بېرىپ ئۇلارنى يولغا سالپتۇ.

شەمسىنۇر ھىكايىسىنى تۈگىتىپ ھەمراھلىرىغا:

— بىزمۇ ۋەدىگە ۋاپا قىلىپ، قاراقچىلارنىڭ ئالدىغا بارايلى، ھەرنە كۆرگۈلۈك بولسا كۆرىمىز، — دەپتۇ.

قىزلار ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ، خەتەرلىك يول بىلەن مېڭىپ قاراقچىلارنىڭ ئالدىغا كەپتۇ. قاراقچىلار قارىسا، ئۆتكەن كۈنى ۋەدە قىلىپ، قېشىدىن كەتكەن قىزلار، بۇنىڭدىن ھەيران بولغان قاراقچىلار باشلىقى:

— نىمە ئۈچۈن بۇ يەرگە يەنە كەلدىڭلار؟ — دەپتۇ.

— بىز، — دەپتۇ شەمسىنۇر، — ۋەدىگە ۋاپا قىلماسلىقنى

يېتىمنىڭ بەختى

ئۆتكەن زاماندا بىر يېتىم ئوغۇل ئۆتكەن ئىكەن. ئۇ ماتا توقۇپ سېتىپ كۈننى ئۆتكۈزىدىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇ بىر چۈش كۆرۈپتۇ. چۈشىدە بىر ساھىبجامال قىز 14 كۈنلۈك ئاي ئۈستىدە ئولتۇرۇپ، تۈڭلۈك بېشىغا كېلىپ بىر تال قىزىلگۈل تاشلاپتۇ ـ دە، غايىب بوپتۇ. يىگىت شۇندىن باشلاپ قىزنىڭ ئىشقى ـ پىراقىدا دەرت چېكىشكە باشلاپتۇ. قىزنى ئىزلەپتۇ، ئىزلەپتۇ، ئەمما ھېچيەردىن تاپالماپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇ دەريا بويىغا بېرىپ دەرت ـ ئەھۋالىنى ئېقىپ كېتىۋاتقان سۇغا ئېيتىپتۇ. شۇ زامان دەريادىن بىر قاپاق چىقىپ يىگىتنى ئۈستىگە ئالغان پېتى ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپتۇ. قاپاق ئۇچا ـ ئۇچا بىر دەرەخلىق جايغا كەلگەندە پەسلەپ، يىگىت يەرگە چۈشۈشى بىلەن تەڭ كۆزدىن غايىب بوپتۇ.

يىگىت ئادەم ئىزى چۈشمىگەن بۇ جاڭگالدا يالغۇز يۈرۈپ 7 كېچە ـ كۈندۈزنى ئۆتكۈزۈپتۇ. 8 ـ كۈنى تەۋەككۇل دەپ مەشرىق تەرەپكە يول سالغان ئىكەن، ئۇزۇن ماڭمايلا ئالدىدا بىر ئۆي تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، ئادەم بار جايغا كەپتىمەن دەپ ئىنتايىن خوشال بوپتۇ. بېرىپ قارىسا ئۆينىڭ ئىشىكى ئوچۇق، لېكىن ئادەم شەپىسى يوقمىش. ئۇ بىرەرسى چىقىپ قالار دەپ، خېلىغىچە كۈتسىمۇ ئۆيدىن بىرەر شەپە ئاڭلانماپتۇ. كەچ كىرىپتۇ، ئۇ ئۆيدە ئادەم يوقلۇقىغا كۆزى يېتىپ، بىر كېچە پانا قىلىش

www.uyghurkitap.com

ھەنىۋاسى ئۆتتۇپ كەتكەن ئەخمەق نىمىلەر ئىكەن. مەن ئەگ
سودىگەر يىگىتنىڭ ئاغىنىسى بولسام، شەمسىنۇرنى خوتۇن قىل
ھەمراللىرىنى چاكار سۈپىتىدە ئىشلىتەتتىم؛ قاراقچى بولغان بول
قىزلارنى ئۆلتۈرۈپ، مال - مۈلۈكلىرىنى ئۇلجا ئالاتتىم. تۆگ
بولغان بولسام، ۋەزىرنىڭ ئۆلۈشى بىلەن كارىم بولماي، كېت
كەلمەيتتىم، — دەپتۇ زەرگەرنىڭ ئوغلى.

بۇ جاۋاپتىن دانىشمەن ئايال زەرگەرنىڭ ئوغلىنىڭ ق
نىيىتىنى بىلىپتۇ - دە، شاھزادىنىڭ گۆھەرلىرىنى ئېلىۋال
چوقۇم مۇشۇ ئىكەن، دەپ تونۇپ، بېشىغا ناياق تەگلىگەن ھال

— ئوغرىلىغان گۆھەرلەرنى چىقار! بولمىسا پادىشان
ئالدىغا ئېلىپ بارىمەن، — دەپتۇ. زەرگەرنىڭ ئوغلى تىترە
نائىلاج 4 دانە گۆھەرنى يېنىدىن چىقىرىپ ئايالنىڭ ئالد
قويۇپتۇ. دانىشمەن ئايال باللارنى چاقىرىپ، گۆھەرلەرنى شاھز
دىگە تاپشۇرۇپتۇ. شاھزادە بۇ ئەھۋالدىن ھەيران بولۇپ، گۆھە
لەرنىڭ تېپىلىش جەريانىنى سورىغان ئىكەن، ئايال زەرگەرن
ئوغلىنىڭ تەلىۋىنى نەزەردە تۇتۇپ:

— بالام، مەن شۇنچە كۆپ ئامال - چارە قىل
تەكشۈرسەم، گۆھەرلىرىڭ ئاغىنىلىرىڭ ئارىسىدا يۇتمىگەندە
تۇرىدۇ. مەن بۇ گۆھەرلەرنى ئۆز يېنىمدىن چىقىرىپ سا
تەقدىم قىلدىم، — دەپ ھەقىقى ئەھۋالنى ئاشكارا قىلماپتۇ.

شاھزادە بۇنىڭغا ئىشىنىپ، دانىشمەن ئايالدىن چەكس
مىننەتدار بولۇپتۇ. زەرگەرنىڭ ئوغلىمۇ كۆڭلىدە ئۆز قىلمىش
پۇشايمان قىلىپ، ھەرگىز ئوغرىلىق قىلماسلىققا نىيەت قىپتۇ.

باللار تېپىلغان گۆھەرلەرنى سېتىپ، پۇلىنى تەڭ خەجلەپ
بۇ شەھەردە بىرنەچچە كۈن تاماشا قىلغاندىن كېيىن، بىرلىكت
ئۆز شەھىرىگە قايتىپ كېتىشىپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ۋاقىراپلا ھوشىدىن كېتىپتۇ. 7 كۈندىن كېيىنمۇ ھوشىغا كەلمەپتۇ. ئوردا ھۆكۈمالىرىنىڭ قىلمىغىنى قالماپتۇ. پادىشا ساقايماپتۇ. قىز زىندانغا سولانغان ئۇستازىدىن داۋا سوراش ئۈچۈن ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ. ئۇستاز ئۇنىڭغا:

— مۇشۇ يەردىن 7 كۈن يىراقلىقتىكى چۆلنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدا بىر دەرەخلىق بار. دەرەخلىكتە بىر ئۆي بار. شاھىمغا شىپا بولىدىغان دورا شۇ ئۆيدە. لېكىن، دورىنى ئۆز قولىڭىز بىلەن ئەكەلمىسىڭىز شىپا بولمايدۇ، — دەپتۇ.

قىز شىپالىق دورىنى ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن يالغۇز ئۆزى بىر كېچىدە يولغا چىقىپتۇ. 7 كېچە - كۈندۈز يول يۈرۈپ دەرەخلىققە يېتىپ كەپتۇ. ئۆينىڭ ئىچىگە كىرىشى بىلەن تەڭ ئىشىك ئۆزلۈگىدىن ئېتىلىپ قاپتۇ. قىز ھەرقانداق قىلىپمۇ ئىشىكنى ئاچالماپتۇ. دادىسىنى ئويلاپ، ئۇستازىنى قاغاپ قان - زار يىغلاپتۇ. ئۇ شۇنداق قارىسا، يەردە بىر ئۆلۈك ياتقىدەك. قىزنىڭ جان - پىنى چىقىپ ئۆلۈكنى كۆرمەسلىك ئۈچۈن بىر كىتاپنى ئېلىپ كۆزىنى شۇنىڭغا باغلاپتۇ. كىتاپنى ئوقۇپ بىر يېرىگە كەلگەندە «مۇشۇ ئۆيدە بىر يەلپۈگۈچ بار، شۇ يەلپۈگۈچ بىلەن يەلپۈسە ئۆلۈك تىرىلىدۇ» دىگەن خەتلەرگە كۆزى چۈشۈپتۇ. قىز دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۆينى ئاختۇرۇپ، يەلپۈگۈچنى تېپىپ يىگىتنى يەلپۈشكە باشلاپتۇ. 7 كۈن يەلپۈگەندىن كېيىن يىگىت كۆزىنى ئېچىپتۇ. ئۇ ھەيران بولۇپتۇكى، چۈشىدە گۈل تاشلىغان ساھىپجامال يەلپۈگۈچ تۇتۇپ بېشىدا ئولتۇرغىدەك، ئۇ قىزغا ئۆزىنى قۇتۇلدۇرۇۋالغانلىغى ئۈچۈن رەھمەت ئېيتىپتۇ. يىگىتنىڭ ئوتى قىزغا تۇتىشىپتۇ. ئىككى ئاشىق - مەشۇق بۇ يەردىن چىقىپ كېتىش ھەققىدە مەسلىھەت قىپتۇ. يىگىت قىزنىڭ ئۆزىنى قۇتۇلدۇرۇۋېلىش چارىسىنى كىتاپتىن تاپقانلىغىنى ئاڭلاپ، كېچە - كۈندۈز كىتاپ ئوقۇپتۇ. ئەڭ ئاخىرقى كىتاپنىڭ

ئۇچۇن ئۆيگە قەدەم ئاپتۇ. ئۇ ئىشىكتىن كىرىشىگە ئىشا
ئۆزلۈگىدىن ئېتىلىپ قاپتۇ. ئۇ ھەرقانچە ھەپىلىشىپمۇ ئىشىك
ئاچالماپتۇ. ئۆي ئىچىگە نەزەر سالسا لىق كىتاپ تۇرغىدەك. ئ
يىغلاپ ـ قاخشاپ، كىتاپ ئوقۇپ بىرنەچچە كۈننى ئۆتكۈزۈپتۇ
يەيدىغان ھىچنەرسە بولمىغاچقا، ئاخىرى مادارىدىن
كېتىپ يىقىلىپتۇ.

بۇ ئۆي ئەسلىدە تىلسىمات بولۇپ، بۇ يەرگە كەلگەنلە
ئوزۇق ئېلىپ كېلىدىكەن. كىتاپلار ئىچىدىن ئۆيدىن چىقىش
يولى يېزىلغان كىتاپنى تاپالىسىلا، چىقىپ كېتەلەيدىكەن، بولمىسا
بىرسى كېلىپ ئۆيدىن چىقىشنىڭ ئامالىنى قىلمىسا يا ئۆلمەي.
يا قوپالماي كۆزى يۇمۇقلۇق يېتىۋېرىدىكەن.

بالا بۇ ئۆيدە يېتىپ تۇرسۇن، بىز گەپنى ئۇ چۈشىدە
كۆرگەن قىزدىن ئاڭلايلى:

يۇرت پادىشاسىنىڭ بىرمۇ پەرزەندى بولمىغان ئىكەن. 60
يېشىدا ئۇنىڭ تەلىۋى ئىجاۋەت بولۇپ، ئاللا ئۇنىڭغا بىر قىز
ئاتا قىپتۇ. شاھ قىزىنى بەكمۇ ئەتىۋالايدىكەن. قىز 14 ياشقا
كىرگەن كۈنى ئۇردىدىكى كىچىك ـ چوڭ ئۇنى مۇبارەكلەپتۇ.
ھەر خىل ئىسىل سوغىلارنى تەقدىم قىلىپ قىزغا بەخت تىلەپتۇ.
ئەمما قىزنىڭ ئۇستازى: «بەختسىز قىزىم» دەپ ئۇنىڭ بېشىنى
سىلاپىلا قويۇپتۇ. بۇ سۆزنى ئاڭلىغان قىز يىغلىغان پېتى
پادىشانىڭ ئالدىغا كىرىپ ئۇستازىنىڭ دىگەنلىرىنى دەپتۇ.
پادىشا دەرغەزەپ بولۇپ، ئۇستازنى چاقىرتىپ، ئۇنىڭدىن نىمە
ئۇچۇن شۇنداق دىگەنلىگىنى سوراپتۇ.

ـــ شاھىم، ـــ دەپتۇ ئۇستاز ھەسرەت چېكىپ، ـــ ئاخشام
بىر چۈش كۆردۈم. چۈشۈمنىڭ تەبىرى شۇكى، شاگىرتىم بىر
ئۆلۈك بىلەن نىكالىنىدىغاندەك.

بۇ سۆزنى ئاڭلىغان پادىشا «زىندانغا تاشلاڭلار!» دەپ

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئاچكۆز باينىڭ ئۆلۈمى

بۇرۇنقى زاماندا ئالماس دىگەن بىر باي ئۆتكەن ئىكەن. ئۇنىڭ قۇدرەت ئىسىملىك بىر پادىچىسى بار ئىكەن.

قۇدرەت ھەر كۈنى سەھەردە باينىڭ قويلىرىنى ھەيدەپ كېلىپ، كەچ كىرگىچە تاغ باغرىدا باقىدىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇ بېقىۋاتقان قويدىن بىرسى ئۆلۈپ قاپتۇ. قۇدرەت بايدىن قورقۇپ، ئۆلگەن قوينىڭ تېرىسىنى سېتىپ بىر پاخلان ئېلىپ قاتارغا قوشۇپ قويۇش نىيىتىگە كەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن قوينى سويۇپ ھارام گۆشىنى تاشلىۋېتىپتۇ. شۇ ئەسنادا بىر بۆركۈت كېلىپ گۆشنى قاماللاپ ئېلىپ قېچىپ تاغنىڭ چوققىسىغا قونۇپتۇ. قۇدرەت قاراپ تۇرسا، بۆركۈت قونغان تاشنىڭ مۇشتۇمدەك بىر پارچىسى دومىلاپ تاغ باغرىغا چۈشۈپ دەريا بويىدا توختاپ قاپتۇ. قويدىن ئەنسىرىگەن قۇدرەت تاش چۈشكەن يەرگە يۈگۈرۈپتۇ. بېرىپ قارىسا تاغدىن چۈشكەن تاش دىسە تاش ئەمەس، ئەينەك دىسە ئەينەك ئەمەس، پارقىرايدىغان بىرنەرسە ئىكەن. قۇدرەت ئۇنى تۇتۇپ بېقىپ: «بۇنى بايغا كۆرسىتەي، قىممەتلىك بىرنەرسە بولۇپ قالسا ئىشلىتەر، بولمىسا ئۆچكە چېقىپ يەر» دەپ، قوينىغا ساپتۇ - دە، قويلىرىنى ھەيدەپ باينىڭ ئالدىغا كەپتۇ ۋە بايغا تاشنى كۆرسىتىپتۇ.

— ھۇ، ئەخمەق، — دەپتۇ باي غەزەپلىنىپ، — مېنى ۋاڭلىق قىلغۇچى بولدۇڭمۇ؟ يوقال كۆزۈمدىن.

ئەڭ ئاخىرىغا: «كىتاب دەپ مىڭ قېتىم توۋلىسا ئىشىك ئېچىلى
دۇ» دەپ يېزىلغان ئىكەن.

ئىككىيلەن مىڭ قېتىم توۋلاپتىكەن ئىشىك ئېچىلىپتۇ
ئۇلار ئىشىكتىن چىقىپ قارىسا يەردە بىر تال قىزىلگۈل سانچىق
لىق تۇرغىدەك. يىگىت گۈلنى دەرھال قولىغا ئاپتۇ ـ دە، قىزغا

— ئۇچ ئاي بۇرۇن چۈشۈمدە كۆرگەن گۈلنى قولۇمغ
ئەمدى ئالدىم، — دەپتۇ.

— بۇ گۈل دادامنى ھوشىغا كەلتۈرگەي، — دەپتۇ قىز

ئىككىيلەن گۈلنى ئېلىپ ئوردىغا بېرىپ، گۈلنى پادىشاھ
پۇراتقان ئىكەن، پادىشا ھوشىغا كەپتۇ. ئۇ قىزىغا رەھمەت
ئېيتقان ئىكەن، قىز:

— رەھمەتنى ئۇستازىمغا ئېيتقايسىز، — دەپ ئوردىدىن
قويۇۋندەك چىقىپ، زىندانغا بېرىپ، ئۇستازىنىڭ ئايىغىغ
ئۆزىنى تاشلاپتۇ.

ئەتە ئىككىمىز تاغ تۈۋىگە بىللە بېرىپ، چوڭ بىر كالىنى ئۆلتۈرۈپ بۆركۈتكە يەم تەييارلايلى، — دەپتۇ.

ئەتىسى باي قۇدرەت بىلەن بىللە تاغ تۈۋىگە بېرىپتۇ. ئۇ قۇدرەتنى چوڭ بىر كالىنى تۇتۇپ كېلىپ، تولۇمچە لاپ سويۇشقا بۇيرۇپتۇ. قۇدرەت كالىنى سويۇپ بولۇشىغا باي:

— ئۆزەڭ بىلىسەن بالام، — دەپتۇ سىلىق - سىپايە قىياپەتتە، — ھازىر ياز، تېرىدىن گۆش تولۇق شىلىنمىسا، تېرە سېسىپ پۇلغا يارىمايدۇ. بۇ تېرىنى سېتىپ، پۇلىنى نويۇنغا سەرپ قىلماقچىمەن. شۇڭا تېرىنىڭ ئىچىگە كىرىپ قالغان گۆشنى پاكىزە شىلىۋەت.

ساددا قۇدرەت باينىڭ ھىلىسىنى چۈشەنمەي تېرىنىڭ ئىچىگە بېشىنى تىققان ئىكەن، باي غاچىلا قىلىپ تېرىنىڭ ئۇچىنى چىگىۋاپتۇ. قۇدرەتنىڭ نالە - پەريادىغا قارىماي، تاققا قاراپ تۇرسا، بۆركۈت كېلىپ كالا تېرىسىنى ئېلىپ ئۇچۇپ چوققىغا قونۇپتۇ. چوققىدىن بىر تاش چۈشۈپتۇ. چۈشكەن تاشنى كۆرۈپ، باينىڭ كۆزىدىن ئوت يېنىپتۇ. چاپسان ئۆيىگە بېرىپ ئادەم چاقىرىپ تاشنى يۆتكەپ كېتىپتۇ. كېچىچە ئۇخلىماي مۇنداق ئويلاپتۇ: «شۇنچىۋالا ئىگىز تاغنى مېنىڭ يەتمىش پۇشتۇممۇ سېتىپ تۈگىتەلمەيدۇ. قۇدرەتنى جايلىغاندەك ھەر كۈنى بىر مەدىكارنى جايلىسام، بىرىنچىدىن. قوي - كالا گۆشلىرى زايە كەتمەيدۇ؛ ئىككىنچىدىن، سىرنى ھېچكىممۇ ئاشكارىلاپ قويمايدۇ.»

قۇدرەت چوققىدا بۆركۈتلەرگە بوي بەرمەپتۇ. ئۈچ كۈن ئاچلىق، سوغ - جۇدۇنغا چىداپ، باينى باپلاپ ئۈچ ئېلىشنىڭ ئامالىنى ئويلاپتۇ. تۆتىنچى كۈنى ئۆزىنى چوققىدىن دەرياغا تاشلىسا، ئۆلمەيدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ، چوققىدىن پەسكە سەكرەپتۇ. سۇغا قاتتىق چۈشۈپ ھوشىدىن كەتكەن قۇدرەت بىر

قۇدرەت ياخشى كۆڭۈل بىلەن قىلغان ئىشىغا مىڭ پۇشايمان بەپ قوتىنىغا كىرىپ كېتىپتۇ.

باي بولسا قۇدرەت ئۇخلاپ قالغان مەزگىلدە ھېلىقى تاشنى ئېلىپ زەرگەرنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپ كۆرسىتىپتۇ. زەرگەر تاشنى قولىغا ئېلىپ:

— تەقسىر، بۇ ئالتۇن يا كۈمۈش بولمىغىنى بىلەن ئالماس ئىكەن. باھاسى ئالتۇن بىلەن تەڭ. بۇنى مەدەن پۇرۇچقا ئاپىرىپ ساتسىڭىز نۇرغۇن پۇلغا يارايدۇ، — دەپتۇ.

بايىنىڭ ئاغزى قۇلىقىغا يېتىپتۇ. كېچىلەپ مېڭىپ مەدەن پۇرۇچىنىڭ ئۆيىگە كەپتۇ. مەدەن پۇرۇچ تاشنى ئون تىللاغا سېتىۋاپتۇ.

ئالماس باي خۇشاللىقىدىن كېچىچە كۆز يۇمماي تەستە تاڭ ئاتقۇزۇپتۇ. ئۇ قۇدرەت قويلارنى ھەيدەپ مېڭىش ئالدىدا قاپىقىنى ئاچماي تۇرۇپ، تاشنى نەدىن ئالغانلىقىنى سوراپتۇ. قۇدرەت بولغان ئىشنى بىر - بىرلەپ سۆزلەپتۇ.

— ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ باي، — ئۆلگەن قوي ماڭا ھېساپ، ئەتىدىن باشلاپ كۈنىگە بىر قوي ئۆلتۈرۈپ بۈركۈتكە تاشلاپ بېرىپ، تاغدىن چۈشكەن تاشنىڭ تېرىقتەك پارچىسىنىمۇ قالدۇرماي ماڭا ئەكىلىپ بېرىسەن، — دەپتۇ.

شۇنىڭدىن باشلاپ بىر ھەپتىگىچە قۇدرەت قوي بېقىپ، تاش يىغىپ ھالىدىن كېتەيلا دەپ قاپتۇ. باي بۇنىڭ بەدىلىگە 700 تىللاغا ئىگە بولۇپتۇ. ئۇ بۇ تىللالارنى ئاز كۆرۈپ تېخىمۇ كۆپرەك تىللاغا ئىگە بولۇش كويىدا قۇدرەتنىڭ سىرنى ئاشكارىلاپ قويۇشىدىن ئەنسىرەپ، ئۇنى ئۆلتۈرۈش قارارىغا كەپتۇ. بىر كۈنى قۇدرەتكە:

— سېنى ئۆيلەپ قوياي، ياخشى بىر ئۆي سالايلى، ئۆينىڭ ھۇلىغا ياتقۇزۇش ئۈچۈن يوغانراق تاش كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېتى
www.uyghurkitap.com

ئەقىللىق بوۋاي

بۇرۇننىڭ بۇرۇنىدا، مۇشۇ باغنىڭ ئورنىدا ئاپپاق ساقال بىر بوۋاي ياشىغان ئىكەن. ئۇنىڭغا قېرىلىق يەتكەندە، ئارزۇ - ئارمانلىرى ئۇنى خىجىل ئەتكەندە، ئۆلۈش ئالدىدا بىر ياخشى ئىش قىلماقچى بولۇپتۇ.

بوۋاي بىر كۈنى بىر قولىغا كەتمەن، بىر قولىغا بىر تۈپ ياڭاق كۆچىتىنى ئېلىپ يول بويىغا كەپتۇ - دە، ئورەك كولاشقا باشلاپتۇ. شۇ چاغدا مۇشۇ شەھەرنىڭ پادىشاسى بىرنەچچە ياسا-ۋۇللىرى بىلەن بۇ يولدىن ئۆتۈپتۇ. لېكىن بوۋاي ئۇنىڭغا نەزەر - گۈزىرىنىمۇ سالماي، ئۆز ئىشى بىلەن مەشغۇل بولۇۋېرىپتۇ. پادىشا ساقىلى ئۇچتەك ئاقارغان بىر چالنىڭ يېشىنىمۇ كۆتەرمەي ئورەك كولاۋاتقانلىقىغا ھەيران بوپتۇ - دە، يېنىغا كېلىپ ئۇنىڭدىن:

— ئى بوۋا، نەچچە ياشقا كىردىڭ؟ ھالىڭغا باقماي نىمە قىلىۋاتىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— توقسان توققۇز ياشقا كىردىم، كۆچەت تىكمەكچىمەن، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ بوۋاي.

پادىشا قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتىپتۇ:

— ياڭاق تۆت - بەش يىلدا مېۋىگە كىرىدۇ. ئاڭغىچە ئۆزەڭ تۇگۇل سۆڭەكلىرىڭمۇ توزۇپ كېتىدۇ. ئەخمەقلىق قىلىپ كۆچەت قويىمەن، دەپ ئاۋارە بولغىچە، ياتىدىغان گۆرۈڭنى

چاغدا كۆزىنى ئاچسا، مەھەللىسىدىكى دەريانىڭ قىرغىقىدا ياتقىدەك. ئۇ خۇداغا شۈكرى دەپ، بىر پانا جاي تېپىپ كىچىكچە ئۆزىنى تونۇمىغىدەك دەرىجىدە ياساپ، سەھەردە مەدىكار بازىرىغا بېرىپ بىر بۇلۇڭدا ئولتۇرسا، ئالماس باي كەپتۇ. قۇدرەت بايغا ئەرزان باھادا ئىشلەپ بېرىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. ئاچكۆز باي خوشال بولۇپ، قۇدرەتنى ئېلىپ تاغ تۈۋىگە كەپتۇ ۋە ئۇنىڭغا خۇددى بۇرۇنقىدەكلا ئىش بۇيرۇپتۇ. قۇدرەت كالىنى تۇلۇمچە قىلىپ سويۇپتۇ. باي ئىچىگە كىرىپ قېپقالغان گۆشلەرنى شىلىدىگەندە، قۇدرەت:

— باي ئاكا، مەن بىر سەھرالىق دۆت. پارچە - پۇرات گۆشنى شىلىمەن دەپ تېرىنى بۇزۇپ قويىمەن. ئاۋال ئۆزىڭىز بىر كۆرسىتىپ بەرسىڭىز، — دەپتۇ بايغا.

باي ماقۇل بولۇپ، تېرىگە بېشىنى شۇنداق تىققان ئىكەن، قۇدرەت غاچچىدىلا تېرىنىڭ ئاغزىنى باغلاپتۇ - دە، باينىڭ نالە - زارىغا قۇلاق سالماي، ئۇنىڭغا:

— باي ئاكا، ئەمدى دۇنياغا تويىسىز، — دەپتۇ. بىر چاغدا بۈركۈت تۇلۇمنى چىشلەپ ئۇچۇپ چوققىغا قونماي، ئاسمان پەلەك كۆتىرىلىپ بازار ئۈستىدە ئايلىنىشقا باشلاپتۇ. خالايىق بۈركۈتنىڭ ئالغىنى نېمىدۇ؟ دەپ بىر بىرىدىن سورىشىپتۇ. بۇنىڭ جاۋابىنى ئۇلارغا قۇدرەت بېرىپتۇ.

(بۇ چۆچەكنىڭ «ئالتۇن تاغ» دىگەن ۋارىيانتىمۇ بار)

شاھزادە قابىل

بۇرۇنقى زاماندا چىن ماچىندا بىر پادىشا ئۆتكەن ئىكەن. ئۇنىڭ لەشكەرلىرىنىڭ ھېساۋى يوق ئىكەن، غەزىنىسى ھەممە نەرسىگە تولۇق ئىكەن، پادىشانىڭ مال - دۇنياغا كۆزى توق ئىكەن. لېكىن پەرزەنت يۈزى كۆرمەي كۆڭلى بەكمۇ يېرىم ئىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە مەلىكە ئۇنىڭغا بىر ئوغۇل تۇغۇپ بېرىپتۇ. پادىشا ئىنتايىن خوشال بولۇپ ئوغلىغا قابىل دەپ ئىسىم قويۇپتۇ، بالا بىر ياشقا كىرگەندە پادىشا يۇرت ئەقىلدار-لىرىنى ئوردىغا يىغىپ بىر مۇنەججىمگە بالىنىڭ ئىقبالىغا پال ئاچتۇرۇپتۇ. پال پادىشانىڭ ئارزۇسىدەك چىقماپتۇ. پالدىن «بالا مەي - شاراپ تۈپەيلىدىن ۋەيران بولمىش» دېگەن نەرسە مەلۇم بولۇپتۇ.

پادىشا ئۇيلا - ئۇيلا پەرزەندىنىڭ مەيخور دېگەن نام بىلەن يۇرت نەزىرىدىن چۈشۈپ قېلىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن بىر يېڭى قانۇن جاكالىماقچى بولۇپتۇ. قانۇنغا «مەي - شاراپ ئىچمىگەن كىشى يۇرت پۇقراسى ھېساپلانمايدۇ. ئۇ يۇقرالاردىن ئۇن ھەسسە ئارتۇق سېلىق تۆلەيدۇ» دېگەننى قەيت قىپتۇ.

بالا ئوردىدا ئىلىم تەھسىل قىلىپ، ئەمدى زۇۋان تاپقان مەزگىلدە يۇرت بۇزۇلۇپتۇ. مەي - شاراپ ھەممىنى كاردىن چىقىرىپتۇ. جېدەل - ماجىرا، زىناخورلۇق ئەۋج ئېلىپ، ئەل خاراپلىشىپتۇ. شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئەھلى بۇت شەھىرىنىڭ

كۆلىغىنىڭ ياخشىمىكىن؟ — دەپتۇ.

— مەن ئاتا - بوۋام تىككەن كۆچەتنىڭ مېۋىسىنى يېدىم. مېنىڭ بالا - نەۋرىلىرىم مەن تىككەن كۆچەتنىڭ مېۋىسىنى يەيدۇ. شۇڭا مەن ئۇلارنىڭ غېمىنى قىلىپ كۆچەت قويۇۋاتىمەن، — دەپتۇ بوۋاي.

پادىشا بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ تەسىرلىنىپ بوۋايغا بىر تىللا بېرىپتۇ. بوۋاي تىللانى قولىغا ئېلىپ، ھۆكۈرەپ يىغلاپ كېتىپتۇ. پادىشا ھەيران بولۇپ:

— مەن ساڭا تىللا بەرسەم خۇشال بولماي، نېمىشقا يىغلايسەن؟ — دەپتۇ.

— ئى پادىشايى ئالەم، — دەپتۇ بوۋاي كۆز يېشىنى يېڭى بىلەن سۈرتۈپ، — بۇرۇنقىلارنىڭ ياڭاق كۆچىتىنىڭ مېۋىسگە تۆت - بەش يىلدا ئېغىزى تەككەن بولسا، مېنىڭ بىر سائەتتە تەگدى. شۇڭا خۇشاللىقىمدىن يىغلاۋاتىمەن!

پادىشا ئۇنىڭ بۇ سۆزىدىنمۇ تەسىرلىنىپ، بوۋايغا يەنە بىر تىللا تاشلاپ بېرىپ، خىيال سۈرگىنىچە يولىغا راۋان بوپتۇ.

(بۇ چۆچەكنىڭ «باغۋەن بوۋاي» دېگەن بىر ۋاريانتىمىز بار)

بىرلىمە دەر.

— ياق، — دەپتۇ ئاتا - ئانىسى تەڭلا، — سېنىڭ ئىلمىي ھېكمەتتىن خەۋىرىڭ بار، بىزنى ساتقىن. مۇبادا تەقدىرىڭ ئۇلۇك كەلسە بىزنى قۇللۇقتىن قۇتۇلدۇرارسەن.

شاھزادە كۆزلىرىدىن ياش ئاققۇزۇپ، ئاتا - ئانىسىنى قۇل تەقلىتتە ياساندۇرۇپ شەھەرگە ئېلىپ كەپتۇ. ئۇلار شەھەرگە كىرىشىگە جاكاچىنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ:

— خالايىق، ئاڭلىمىدىم دىمەڭلار، كىمدە - كىم شاھىنىڭ قۇشىنى تۇتۇۋالغان بولسا ئوردىغا ئېلىپ كەلسۇن، شاھ ئۇنىڭ دىگىنىنى بىجا كەلتۈرىدۇ.

قابىل بۇنى ئاڭلاپ قۇشنى قولىغا قوندۇرۇپ، ئىككى «قۇل» نى ئەگەشتۈرۈپ ئوردىغا بېرىپتۇ. ئۇ پادىشاغا قۇشنى بېرىپ، ئۇن - تىنسىز ئارقىغا يېنىپتۇ. پادىشا ھەيران بولۇپ:

— يىگىت، — دەپتۇ مۇلايىم ئاۋاز بىلەن، — مېھىر - شۇرۇشۇڭدىن تەربىيە كۆرگەندەك قىلىسەن، نىمىشقا ۋەدەمگە بىنائەن تەلىۋىڭنى دىمەي قايتىسەن؟

— شاھ ئالىلىرى، — دەپتۇ يىگىت تازىم قىلىپ، — مەن سىزدىن ھېچنەرسە تەلەپ قىلمايمەن. ماقۇل كۆرسىڭىز بىر قۇل ۋە بىر چۆرەم بار. شۇنى سېتىۋالسىڭىز.

پادىشا يىگىتنىڭ تەلىۋىنى قوبۇل قىلىپ قۇللارنى سېتىۋالماقچى بوپتۇ ۋە باھاسىنى سوراپتۇ.

— قۇللىرىم قىرى، — دەپتۇ يىگىت ئاتا - ئانىسىنى كۆرسىتىپ، — يېنىكرەك ئىشقا سېلىپ، ھالىدىن ياخشىراق خەۋەر ئېلىپ قويغايسىز، ماڭا بىر تاج، بىر قۇر شاھلىق كىيىمى، بىر ئات، بىر ئوق - يا بەرگەيسىز.

پادىشا قابىلنىڭ دىگەنلىرىنى قىپتۇ. قابىل ئاتا - ئانىسىغا قاراپ كۆزىگە ياش ئېلىپ ئوردىدىن چىقىپ كېتىپتۇ.

پادىشاسى لەشكەر تارتىپ كېلىپ چىن ماچىن شەھىرىنى بې-ۋېلىپ پادىشا، مەلىكە ۋە 12 ياشلىق شاھزادىنى ئۆز يۇرتىدىن قوغلاپ چىقىرىپتۇ.

پادىشانىڭ كۆزى نەمدە، مەلىكە غەمدە، شاھزادە ئەلەمدە ئۆز يۇرتىدىن ئايرىلىپ، شەرققە قاراپ پىيادە يول ئاپتۇ. ئۇلار يول مېڭىپتۇ، يول ماڭغاندىمۇ مول مېڭىپتۇ. بىرەر قارارگاھقا يېتەلمەي ھالىدىن كېتىپ، بىر چۆلدە توختاپتۇ. پادىشا ئوغلىغا مۇراجەت قىلىپ مۇنداق دەپتۇ:

— ئى ئوغلۇم، يەيدىغىنىمىز تۈگىدى، بىر ئامال قىلىپ ئاناڭ بىلەن ئىككىمىزگە ئوۋ غەنىمەتلىرى كەلتۈرگىن.

شاھزادە ئاتا - ئانىسىغا تازىم بىرىپ، شىكارغا ئاتلىنىپتۇ. ئۇ، كېتىۋېتىپ بىر بۇلاق بويىدا بىر كىيىككە ئۇچراپتۇ - دە، ئۇنى تۇتۇپ گۆشىنى ئېلىپ كېلىۋاتسا، يوغان بىر شىر ئۇنىڭ ئالدىنى توساپتۇ. شاھزادە ئۇنىڭ بىلەن ئېلىشىپ شىرنى ئاخىرى يېڭىپ، گۆشىدىن بىر تاسما تىلىۋېلىپ، كىيىك گۆشىنى ئامان-ئېسەن ئاتا - ئانىسىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەپتۇ. ئۇلار قوساقنى تويغۇزۇپ يولنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ. شاھزادە بىردەم دادىسىنى، بىر دەم ئانىسىنى يۆدەپ، ئاخىرى بىر شەھەر ياقىسىغا كەپتۇ. ئۇ ئىككىيلەننى بىر بۇلاق بويىغا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپ شەھەرگە يول ئاپتۇ. ئۇ شەھەرگە كىرىپ نېمە قىلىشىنى بىلمەي بىر بولۇڭدا ئولتۇرسا، بىر قۇش كېلىپ ئۇنىڭ بېشىغا قونۇپتۇ. بالا قۇشنى ئېلىپ ئاتا - ئانىسىنىڭ قېشىغا كېلىپ ئۇلارغا مۇنداق مەسلىھەت بىرىپتۇ:

— بۇ قۇش نېمىنىڭ خاسىيىتى بىلمەيمەن، خۇداغا شۈكرى، بىر چوڭ شەھەرگە ئۇلىشىپتۇق. سىلەر مېنى بازارغا ئېلىپ بىرىپ، قۇل ئورنىدا سېتىڭلار. مېنى ساتقان پۇل سىلەرگە بىرنەچچە ئاي يېتىدۇ. ئۇندىن كېيىن خۇدايىم يەنە

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

شاھزادە توپىسىنى قېقىپ، ھەر ياققا تەڭ بېقىپ شەھەرگە كىرىپ قارىغۇدەك بولسا، ھەر تەرەپتىن نەغمە - ناۋالار ئاڭلىنىپتۇ. شەھەر بەكمۇ چوڭ، بەكمۇ گۈزەل ئىكەن. ئۇ كەچ كىرگەنچە مېڭىپ شەھەرنىڭ چېتىگە ئۇلىشالماي، بىر كوچىنىڭ دوقمۇشىدا توختاپتۇ. ئۇنىڭ كۆڭلى بىر كىچىك ئۆينى تارتىپتۇ. بېرىپ ئىشىكنى قاققان ئىكەن، ئۆيدىن بىر موماي چىقىپتۇ. ئۇ مومايغا تازىم قىلىپ:

— مۇساپىرمەن، بۇ شەھەردە تونۇشۇم يوق، كېچىدە تېنەپ قالدىم. ئۆيىڭىزدە بىر كېچە تۈنەشكە رۇخسەت قىلغايسىز، — دەپتۇ.

مومايىنىڭ بۇ مۇساپىر يىگىتكە ئىچى ئاغرىپ ئۆيىگە باشلاپتۇ. مومايىنىڭ ئىككى ئوغلى بولۇپ، بىرى موزدۇز ئىكەن، شاھزادە ئۇنىڭ بىلەن ھۇڭدىشىپ چىقىشىپ قاپتۇ. ئەتىسى ئىككىسى شەھەرگە بېرىپتۇ. ئۇلارنىڭ رەستىگە بېرىشىغا پادىشانىڭ ياساۋۇللىرى نەيزىنىڭ ئۇچىغا بىر ئادەمنىڭ بېشىنى سانچىپ ئالدىلىرىدىن ئۆتۈپ كېتىپتۇ. شاھزادە بۇ ئىشتىن ھەيران بولۇپ، ھەمرايىدىن بۇ ئىشنىڭ سەۋەبىنى سورىغان ئىكەن، موزدۇز ئۇلۇق - كىچىك تىنىپ:

— شاھىمىزنىڭ بىر ساھىپجامال قىزى بار، پادىشا قىزغا لايىق بولىدىغانلارغا قىزنىڭ سوئالىغا جاۋاپ بېرىش شەرتىنى قويىدى. قىزنىڭ سوئالىغا جاۋاپ بېرەلمىسە، كىم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ئۇنىڭ كاللىسىنى ئالىدىغانلىقىنى جاكالىدى. شۇنىڭ بىلەن پادىشا بىر مۇنار سالدۇردى. قىزغا لايىق بولغۇچى مۇنار ئالدىدا قىزنىڭ سوئالىغا جاۋاپ بېرىدۇ. ھازىرغىچە بەش يۈز ئەللىك يىگىتنىڭ بېشى كېسىلدى. بۈگۈنمۇ بىرسىنىڭ كېسىلگەن ئوخشايدۇ، — دەپتۇ.

شاھزادە بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ مەيدانىغا چۈشمەكچى بوپتۇ.

شاھزادە قايىل بولنى باغدات شەھىرىگە ساپتۇ. ماڭا - ماڭا بىر دۆڭگە كېلىپ ئارام ئالاي دەپ ئولتۇرسا يىراقتىن بەش ئاتلىق ئۇنىڭغا قاراپ كېلىۋاتقىدەك. شاھزادە بۇنى كۆرۈپ، قاراقچى بولۇپ قالمىسۇن، دەپ دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ تۇتۇشۇشقا راسلىنىپتۇ. ئاتلىقلار يېتىپ كېلىپ شاھزادىنى كۆرۈپ تازىم قىپتۇ ۋە ئۆزلىرىنى تونۇشتۇرۇپ مۇنداق دەپتۇ:

— بىزلەر پەرەڭ مەملىكىتىدىن چىن ماچىنغا ئەلچىلىككە كېتىۋاتىمىز. لېكىن ھېچقايسىمىز ئىشىنىڭ ئېپىنى بىلمەيمىز. ئەپتىڭىزگە قارىغاندا بىلەرمەندەك كۆرۈنىسىز. بىزگە باش بولۇپ ئەلچىنامىنى يەتكۈزۈشكە ياردەم بەرسىڭىز.

ئەلچىلەر كۆپ يالۋۇرغاندىن كېيىن شاھزادە نائىلاج ئۇلارنىڭ پىكرىگە ماقۇل بولۇپ بىللە يولغا چىقىپتۇ. ئالتە كىشى بىر چۆلدە كېتىپ بارسا قۇيۇن چىقىپ كېتىپتۇ. قۇيۇن توختىغاندىن كېيىن يىگىت كۆزىنى ئېچىپ قارىسا ھەمرا- لىرى كۆرۈنمىگىدەك. ئۇ تولا ئىزلەپ تاپالمىغاندىن كېيىن ئۆزى يالغۇز مېڭىپ بىر دەريا بويىغا كەپتۇ - دە، ئېتىنى سۇغىرىپ دەم ئاپتۇ. مېڭىش ئالدىدا خۇدا ئېسىگە سالغانمۇ، ئەلچىنامىنى بىر ئوقۇپ بېقىش نىيىتىگە كېلىپ ئېچىپ قارىسا، ياپىر! تۆۋەن دىكىدەك خەتلەر تۇرغىدەك: «خاقانى چىن ئاگاھ ۋە دانا بولۇڭكى، ئۇشبۇ نامىنى ئېلىپ بارغان بەش كىشى ماڭا ۋە سىزگە دۈشمەندۇر. ئۇلارنى تەستە يولغا سالدىم، پەم بىلەن جايلىغايسىز».

شاھزادە بۇ نامىنى ئوقۇپ «مېنى ئاللا تائاللا ئۆز پاناھىدا ساقلاپتۇ، دەپ تۆۋە - ئىستىغپار ئېيتىپ، نامىنى بىر قۇدۇققا تاشلىۋېتىپ كەينىگە يېنىپ كۆزلىگەن نىشانىغا يول ئاپتۇ. ئۇ 7 كېچە - كۈندۈز ماڭغاندىن كېيىن باغدات شەھىرىگە كەپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

بىلەن ئەسىردۇر، قارا يۈزىدىكى ئۈچ مۆھ بولسا بامدات، شام، خۇپتەندۇر.

مەلىكە جاۋاپلاردىن قانائەتلىنىپ، يەنە سوئال سوراشقا ئامالسىز قاپتۇ، يىگىت ئۇنىڭغا:

— ئى مەلىكەم، سەن بىرقانچە سوئال سورىدىڭ، ئەمدى مېنىڭمۇ سەندىن بىر - ئىككى سوئال سورىشىمغا رۇخسەت قىلغايسەن، — دەپتۇ. مەلىكە ماقۇل بوپتۇ. يىگىت مەلىكىگە تازىم قىلىپ:

— مەن يولدا كېلىۋېتىپ ئۈچ ئۆلۈمگە دۇچ كەلدىم. بىرىنچى ئۆلۈمنى ئۆلتۈردۈم، ئىككىنچىسىنى زىندانىغا سالدىم، ئۈچىنچىسىنى يەڭدىم. بۇنىڭ تەبىرىنى بەرگەيسىز، — دەپتۇ.

مەلىكە ئويلىنىپ بۇ غەلىتە سوئالغا جاۋاپ بېرەلمەپتۇ. ئەتە جاۋاپ بەرمەكچى بولۇپ ئوردىغا قايتىپتۇ.

شاھزادە ئۆيگە كېلىپ موزدوز ئاغىنىسى بىلەن گەپلىشىپ ئولتۇرسا، بىرسى ئىشىك قېقىپتۇ. موزدوز بالا چىقىپ قارىسا، يۈز - كۆزىنى يۆگىگەن بىر ئايال تۇرغىدەك.

— كىم بولىسىز؟ — دەپ سوراپتۇ بالا ئۇنىڭدىن.

— كىرىپ يىگىتكە ئېيتىڭ، مەن مەلىكىنىڭ كوكۇلدىشى، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشكىلى كەلدىم.

موزدوز يىگىتكە ئايال دىگەن گەپنى ئەينەن يەتكۈزۈپتىكەن، يىگىت خوشال بولۇپ، ئايالنى قوبۇل قىپتۇ. ئايال ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن يىگىت بىلەن سالاملىشىپ، يىگىتكە بىللە شاراپ ئىچىپ كۆڭۈل ئاچقىلى كەلگەنلىكىنى دەپتۇ. يىگىت نامەرتلىك بولمىسۇن دەپ ئايال تۇتقان شاراپنى ئىچىۋېرىپ بىر چاغدا مەس بولۇپ قاپتۇ - دە، ئۇنىڭغا قول ساپتۇ. باشقا قىز قىياپىتىدە ياسىنىپ مۇشۇ ئۇسۇل بىلەن يىگىتتىن سىر ئالماقچى بولغان مەلىكە ئىشىنىڭ ئۆزى كۈتكەندەك بولغان مۇشۇ پەيتىدە يىگىتكە:

— ئەتىگەن مەلىكىگە قويغان سوئالىڭىزنىڭ جاۋاۋىنى

ئەتىسى سەھەردە مۇنارغا بېرىپ ناغرا چېلىپ، ئۆزىنىڭ مەيدانغا چۈشۈش ئۈچۈن كەلگەنلىكىنى بىلدۈرۈپتۇ. قىز ئوردىدىن چىقىپتۇ، خالايىق مۇنار ئەتراپىغا يىغىلىپتۇ. كىشىلەر بۇ خۇشپېئىل يىگىتنىڭ بىمەھەل ئۆلۈپ كېتىشىدىن غەم يەپ ئۇنىڭغا:

— ئى، مۇساپىر يىگىت، تەڭلىك تارتقان بولساڭ بىز سەندىن خەۋەر ئالايلى. ياش جېنىڭ بىھۇدە نابۇت بولمىسۇن، پەيلىڭدىن يان، — دەپتۇ.

— يولۋاس ئىزىدىن، يىگىت سۆزىدىن قايتماس، — دەپتۇ يىگىت ئۇلارغا.

شۇنداق قىلىپ قىز ئالتۇن كۇرسىدا، يىگىت كۈمۈش كۇرسىدا ئولتۇرۇپ، سوئال - جاۋاپنى باشلاپتۇ. قىز يىگىتتىن سوراپتۇ:

— سەن ھازىر نەدە تۇرۇقلۇق؟

— كۆڭلۈكنىڭ ئىچىدە.

— زاتىڭ كىم بولۇر؟

— ئاتام تۇپراق، ئانام بۇلۇتتۇر. مەن بولسام ئىنسانمەن. ئۆلۈمنى بىلىمەن، قاچان ئۆلۈشۈمنى بىلمەيمەن.

— بىر دەرەخ كۆردۈم، ئون ئىككى شېخى بار. ھەر بىر شې-خىنىڭ ئوتتۇز يوپۇرمىغى بار، ھەر تال يوپۇرماقنىڭ بىر تەرىپى ئاق، بىر تەرىپى قارا بولۇپ، بەش تال مېۋىسى بار. بۇ مېۋ-نىڭ ئىككىسى يوپۇرماقنىڭ ئاق يۈزىدە، ئۈچى قارا يۈزىدە، بۇ قانداق دەرەخ؟

بۇ سوئالغا شاھزادە مۇنداق جاۋاپ بېرىپتۇ:

— مەلىكەم كۆرگەن ئول دەرەخ بىر يىلدۇر. ئون ئىككى شېخى ئون ئىككى ئايدۇر. ئوتتۇز يوپۇرماق ھەر ئايدىكى ئوتتۇز كۈن بولۇپ، قارىسى كېچە، ئېقى كۈندۈزدۇر. بەش مېۋە — بەش ۋاق نامازدۇر، يوپۇرماقنىڭ ئاق يۈزىدىكى ئىككى مېۋە — پېشىن

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

كەتتى. بۇ نىمە ئەھۋالدىن دېرەك؟
بۇ سوئالنى ئاڭلاپ مەلىكە گاڭگىراپ قاپتۇ. بىرئاز ئويلاپ ئاخشام كىيىم - كېچەكلىرى يىگىتنىڭ قولىدا قالغانلىقى ئېسىگە چۈشۈپتۇ - دە، پادىشاغا قاراپ:
— ئەي ئاتا، بۇ يىگىتنىڭ دانالىقى مېنى ھەيران قالدۇردى. مەن بەش يۈز ئەللىك يىگىتنىڭ جېنىغا زامىن بولدۇم. رازىمەنكى، بۇ يىگىتنى ئەلگە كۈيوغلۇم دەپ جاكالىغىن. — دەپتۇ.
پادىشا قىرىق كېچە - كۈندۈز توي قىلىپ، مەلىكىنى مۇساپىر شاھزادىغا بېرىپتۇ. ئەمما شۇنچە چوڭ توي قىلىنىشمۇ، شاھزادىنىڭ كۆڭلى ئېچىلماپتۇ. بۇنىڭدىن ھەيران بولغان مەلىكە نىمە ئۈچۈن شۇنداقلىقىنى يىگىتتىن سورىغان ئىكەن، ئۇ ئاتا - ئانىسىنىڭ ئەھۋالىنى بىر - بىرلەپ سۆزلەپ بېرىپتۇ. مەلىكە بۇ ئەھۋالنى ئاتىسىغا دەپتۇ ۋە يىگىت بىللە ئەن بىللە سەپەرگە چىقىش نىيىتىنى بىلدۈرۈپتۇ.
پادىشا كۈيوغلىغا 60 مىڭ لەشكەر قېتىپ، زار - زار يىغلاپ ئىككىيلەننى يولغا سېلىپتۇ. شاھزادە ئالدى بىلەن ئاتا - ئانىسىنى قۇللۇقتىن ئاجرىتىپتۇ. ئاندىن ئۇلار ئۆزىنىڭ مەملىكىتىگە قاراپ يولغا چىقىپتۇ. ئاڭلاشلارغا قارىغاندا، شاھزادىنىڭ ئاتا - ئانىسى چىن ماچىنغا يەتكەن كۈنىلا قازا تاپقانمىش. شاھزادە تەختكە ئولتۇرۇپ يۇرت سوراپ ئۆمرىنى ئۆتكۈزگەنمىش.

ئېيتىپ بەرسەك دېگىنىڭگە كۆنمەن. بولمىسا خەلقى - ئالەم ئالدىدا رەسۋا قىلىمەن،— دەپ تەلەپ قويۇپتۇ ۋە يۈزىنى ئېچىپتۇ. يۈزىنى ئېچىشى بىلەنلا مەلىكىنى تونۇغان يىگىت بىر پەس ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن، ئۆز سوئالىنىڭ جاۋابىنى مەلىكىگە بىر - بىرلەپ سۆزلەشكە باشلاپتۇ:

— مەن،— دەپتۇ يىگىت مەردانىلىق بىلەن،— بىرىنەچچە كۈن ئىلگىرى كىيىك ئوۋلاشقا بېرىپ، بىر شىرغا دۇچكەلدىم، ئۇنى ئۆلتۈردۈم. بۇ، بىرىنچى ئۆلۈمنى ئۆلتۈردۈم دېگىنىم؛ ئىككىنچى ئۆلۈمنى زىندانغا سالدىم دېگىنىم — ماڭا يولدا بەش كىشى ھەمرا بولدى. ئۇلار ماڭا بىر ئۆلۈمنامىنى بەردى. مەن ئۇنى قۇدۇققا تاشلىۋەتتىم؛ بۇگۈن مەلىكىنىڭ سوئالىغا جاۋاپ بەرگىنىم ئۆلۈمنى يەڭگىنىم.

مەلىكە جاۋاپنى تولۇق ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن، ھىلە ئىشلىتىپ يىگىتتىن قۇتۇلماقچى بولۇپ ئۇنىڭغا:

— تەلىۋىڭنى ئورۇنلاش ئالدىدا تاھارەتكە چىقىپ كىرسەم،— دەپتۇ.

— ماقۇل،— دەپتۇ يىگىت ئۇنىڭدىن ئۇستا كېلىپ،— كىيىم - كېچىكىڭنى سېلىپ بولغاندىن كېيىن چىق.

مەلىكە شاھزادىنىڭ دېگىنىدەك قىپتۇ. تاشقىرىغا چىقىپ ئوردىغا قاراپ قويۇندەك ئۇچۇپتۇ. شاھزادە ئەتىكى ئىشلارنى ئويلاپ، غەمگە چۆكۈپتۇ.

تاڭ ئېتىپ مۇنار تۈۋىدە ناغرا - كاناي‌لارنىڭ ئاۋازى ياڭراپتۇ. مەلىكە بىلەن شاھزادە مەيدانغا چۈشۈپتۇ.

— ئەي، ئەقىللىق مەلىكە،— دەپتۇ يىگىت بىرىنچى بولۇپ سۆز ئېلىپ،— مەن تونۇگۇن قىزىق ئىشقا دۇچكەلدىم: ئۆزى ئۇچۇپ كەلگەن بىر قۇشنى تۇتۇۋالدىم، ئۇنىڭ پەي - قاناتلىرىنى يۇلۇپ، بىر كاۋاپ قىلىپ يەي دەپ ئوتقا سېلىش ئالدىدا قۇش ئۇچۇپ

ئېرىنىڭ ئەلپازىنى كۆرگەن خوتۇنى قىزىغا قاراپ ئۈنلۈكدىن بەكرەك ۋاقىراپتۇ:

— قوپ دىدىم قوپ! داداڭنىڭ قوسىغى بەك ئېچىپ كېتىپتۇ.

قىزى ئانىسىنىڭ تەلەتىدىن چۆچۈپ يىغلاشقا باشلاپتۇ ۋە:

— ئەرگە تەگمەيمەن دىدىم، تەگمەيمەن، — دەپتۇ.

خوتۇنى قول ئىشارىتى بىلەن ئېرىگە:

— تېخى كۆن قىزارمىدى، چايغا نىمانچە ئالدىرايلا؟ — دىگەننى ئۇقتۇرۇپتۇ. ئېرى بولسا كۆن كۆرسىتىلگەن ئىشارەتتىن قويلار كۆنچىقىش تەرەپكە كەتتى، دىگەن مەنانى چۈشىنىپ:

— قوينىڭ شۇ تەرەپكە كەتكىنىنى كۆرگەن ئادەم ئۇنى نىمىشقا توسىمىدىڭ؟ — دەپ خوتۇنىغا بىر كاچات ساپتۇ — دە، قوينى ئىزلەش ئۈچۈن ئۆيدىن قويۇندەك چىقىپ كېتىپتۇ.

— سەن مېنى تاياقتا قويدۇڭ، زادى ئۆي ئىشىغا ياردەملىشەمسەن — يوق؟ — دەپ ئانىسى قىزىغا بىر كاچات ساپتۇ. قىز ئانىسىغا يالۋۇرۇپ:

— جېنىم ئانا، كىمگە بەرسىڭىز شۇنىڭغا تېگەي، — دەپتۇ.

شۇنداق قىلىپ ئانا — بالا بىر — بىرىنىڭ گېپىنى ئۇقۇشال ماي يىغلىشىپ ئۆينى بېشىغا كىيىپتۇ.

ئەمدى گەپنى سوپىدىن ئاڭلايلى:

ئەتىگەندىن تا كەچكىرگىچە قويلارنى ئىزلەپ ھېچيەردىن تاپالمىغان سوپى يولدا كېتىۋاتسا، يولدا بىر ئادەم ھارۋا ياساپ ئولتۇرغىدەك. سوپى ئۈنلۈكدىن:

— ھەي بۇرادەر، بۇ يەردىن بىر توپ قوي — ئۆشكىنىڭ ئۆتكىنىنى كۆرلىمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

ھارۋا ياساۋاتقان كىشى سودىگەر بولۇپ، ئۇمۇ گاس ئىكەن، يولدا ئۇنىڭ ھارۋىسىنىڭ ئوقى سۇنۇپ كەتكەن ئىكەن.

بەش گاس

بۇرۇنقى زاماندا بىر سوپى ئۆتكەن ئىكەن. ئۇنىڭ ئۆيىدە ئۈچ جان بولۇپ، ھەممىسى گاس ئىكەن، بىر-بىرىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىمايدىكەن. بۇ ئائىلىنىڭ يىگىرمە تۇياق قوي-ئۆچكىسى بولۇپ، سوپى قوي-ئۆچكە بېقىش بىلەن مەشغۇل ئىكەن. سوپىنىڭ خوتۇنى بولسا، ئاش-تاماق ئېتىپ بېرىدىكەن. بىر قىزى ئولتۇرسا-قوپسا ئەر غېمىدە ئىكەن.

بىر كۈنى سوپى ئادىتى بويىچە ناماز بامداتقا مېڭىشتىن ئىلگىرى، قوي-ئۆچكىلەرنى قوتاندىن چىقىرىپ، ئوتلاققا ھەيدەپتۇ. ئۇ نامازدىن يېنىپ ئوتلاققا قارىسا، قوي-ئۆچكىلىرى كۆرۈنمەپتۇ. ئەتراپىنى ھەرقانچە ئىزلەپمۇ قوي-ئۆچكىلىرىنى تاپالماي، ئۆيىگە قايتىپ ئاچچىغى بىلەن خوتۇنىدىن سوراپتۇ:

— قوي-ئۆچكىلەرنى كۆردۈڭلارمۇ؟

ئېرىنىڭ گېپىنى ئاڭلىيالمىغان خوتۇن قىزىغا قاراپ:

— قوپ قىزىم، داداڭنىڭ قوسىغى بەك ئېچىپ كەتكەن ئوخشايدۇ. نان-چاي تەييارلىغىن، — دەپتۇ.

ئانىسىنىڭ گېپىنى ئاڭلىيالمىغان قىزى قاپىغىنى تۈرۈپ:

— كىم سىلەرگە ئەر تېپىپ بەر، دىدى؟ مەن ئەرگە تەگمەيمەن، — دەپتۇ.

سوئالغا جاۋاپ ئالالمىغان سوپى تېرىكىپ چىڭ ۋاقىراپتۇ:

— قويلارنى كۆرۈشتۈڭمۇ دەيمەن؟

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

— ھۇ، مۇتىھەم، يوقال كۆزۈمدىن، — دەپتۇ. سوپى ئۇنىڭدىن قاتتىقراق ۋاقىراپتۇ:

— ئوغرى دىگەن سەن! بىر ئىغىز گىپىڭگە بىر ئوغلاق بەرسەم رازى بولمايسەن، ئىنساپسىز، چوڭ قوي بەرسەم بولامتى؟...

سوپىنىڭ ئەلپازىنى كۆرگەن سودىگەر ماڭا تۆھمەت قىلىۋاتىدۇ، دەپ ئويلاپ، سوپىنىڭ جاجىسىنى بەرمەكچى بولۇپتۇ. ئىككىيلەن جىدەللىشىپ قاپتۇ:

— ھۇ، تۆھمەتخور! — دەپتۇ سودىگەر.

— ھۇ، نائەھلى ئىنساپسىز! — دەپتۇ سوپى.

شۇنداق قىلىپ ئۇلار غەزەپلىرىنى بېسشالماي مۇشتلىشىپ كىتىپتۇ. بىردەمدە ھەر ئىككىسىنىڭ ئاغزى - بۇرنى قان بوپتۇ. ئۇلار دە تالاش قىلىۋاتقانىنىڭ ئۈستىگە بەگ كىلىپ قاپتۇ.

— ھە، نىمە تالىشىۋاتىسىلەر؟ - دەپتۇ بەگ ئۇلارنىڭ ئارىسىغا چۈشۈپ.

سودىگەر بىلەن سوپى ئەھۋالنى بىر - بىرلەپ بەگكە سۆزلەپ بىرىپتۇ. بەگ بۇ گاسلارنى ئەخمەق قىلىش ئۈچۈن:

— سىلەرنىڭ دەۋايىڭلار شەرىئەتكە ياتمىدىغان دەۋا ئىكەن، قازىنىڭ ئالدىغا بېرىڭلار، — دەپ كىتىپ قاپتۇ. گاسلار بەگنىڭ تازا ۋاقىراپ، ئۆزلىرىنىڭ قۇلاقلىرىغا ئېيتقان بۇ سۆزلىرىنى ئاڭلاپتۇ، ئۇلار سۆرىشىپ، قازىنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ. دەۋاگەرلەر قازىغا دەردىنى ئېيتىپتۇ. بۇ قازىمۇ گاس ئىكەن، ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىماپتۇ. سودىگەر قىبلىنى كۆرسىتىپ:

— ئاۋۇ بەردە هارۋام قالدى، تېزراق بىرنىمە دىسىلە، — دەپتۇ.

سوپىمۇ قويلىرىدىن ئەنسىرەپ ئىشارەت بىلەن:

— ئەتىگەندىن بۇيان ھېچنىمە يىمىدىم، بۇ ئوغرىغا بېرىدىغان ئوغلۇغۇممۇ يوق، — دەپتۇ. بۇلارنىڭ ئىشارىتىدىن

— ھە، ھارۋامنىڭ ئوقى سۇنۇپ كەتتى، — دەپتۇ سودىگەر.
سوپى ئۆزىنىڭ كاللا دىسە، ئۇنىڭ پاچاق دەۋاتقانلىقىدىن ئۇنىڭمۇ گاس ئىكەنلىكىنى بىلىپ، قول ئىشارىتى بىلەن:
— بىر توپ قوي - ئۆشكەم يوقاپ كەتتى. ئۇ يەرگە باردىم يوق، بۇ يەرگە باردىم يوق. سىلىدىن كۆردىڭلارمۇ دەپ سوراۋاتىمەن، — دەپتۇ.
— ھە، بۇنداق ھارۋىدىن نەچچىنى ئوڭلىغانمەن، — دەپتۇ سودىگەر.
— ئەگەر قويلىرىم بار جايىنى كۆرسىتىپ قويسىلا بىر ئوغلاق بېرىمەن، — دەپتۇ سوپى.
سودىگەر قول ھەركىتى بىلەن كونىنىڭ ئولتۇرۇشىنى كۆرسىتىپ:
— ھارۋامنى ياسىۋالسام، ئۆيگە كونى ئولتۇرۇشتىن بۇرۇن يېتىپ بارىمەن، — دەپتۇ.
سوپى قويلىرىم كەتكەن تەرەپنى كۆرسىتىپ بەردى، دەپ چۈشىنىپ خوش بولۇپ:
— رەھمەت بۇرادەر، — دەپتۇ - دە، كونىپىتىش تەرەپكە قاراپ مېڭىپتۇ. ئازراق مېڭىپ قارىسا قوي - ئۆشكىلىرى چوڭ بىر ئۆستەڭنىڭ بويىدا ئوتلاۋاتقىدەك. سوپى بۇنى كۆرۈپ ناھايىتى خوشال بولۇپ، بىر توكۇر ئۆشكىنى بەرمەكچى بولۇپ سودىگەرنىڭ يېنىغا كەپتۇ.
— سىلىگە رەھمەت! ئەگەر قويلىرىم بار جايىنى كۆرسىتىپ بەرمىگەن بولسىلا، مۇنچىۋالا مېلىمنى تاپالمايتتىم. شۇ ياخشىلىقلىرى ئۈچۈن مۇنۇ ئوغلاق سىلىگە ھەدىيە، — دەپتۇ سوپى.
توكۇر ئوغلاقنى كۆرۈپ سودىگەرنىڭ جان - ئىمانى چىقىپ سوپىغا قاراپ:
— ھوي ئوغرى، ئوغلىقىڭنىڭ پۇتىنى مەن سۇندۇردۇممۇ؟

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئەقىلۋاي

بار ئىكەن، يوق ئىكەن. ئاچ ئىكەن، توق ئىكەن. قىرغاۋۇل جەدىكەن، قۇيرۇغى يەدىكەن، بۆرە قاراقچى ئىكەن، تۈلكە يالاقچى ئىكەن، ئېيىق سوراقچىكەن، سېغىزخان چېقىمچى ئىكەن، غورۇلاي بېقىمچى ئىكەن. شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە، بىر يىگىت بىر شەھەردىن يەنە بىر شەھەرگە سەپەرگە چىقىپتۇ. ئازراق يول ماڭغاندىن كېيىن ئەللىك ياشلاردىكى، قارا چاڭگا ساقاللىق، ئۆزىنى توختاتقان، جاھاننىڭ ئىسسىق - سوغاقلىرىنى كۆرگەن، ياخشى - ياماننى پەرق ئېتەلەيدىغان بىر كىشى ھەمرا بولۇپ قوشۇلۇپتۇ.

يىگىت شوخ، كۆڭۈلچەك، پاراڭچى، مىجەزى يېنىك ئىكەن. ھېلىقى كىشى بولسا، ئېغىر - بېسىق، پۇختا، كەمسۆز ئىكەن. ئىككىسى تالاي يول مېڭىپتۇ. يىگىت يولبويى ئۇنى - بۇنى سوراپ مېڭىپتۇ. لېكىن ھەمرايىدىن «ھە» دىگەن سادا چىقماپتۇ. ھەمرايى گەپ قىلمىغاندىن كېيىن يىگىتمۇ خىجىل بولۇپ ئۈن-چىقماي مېڭىشقا مەجبۇر بولۇپتۇ. لېكىن شوخ يىگىت بۇنىڭغا زادىلا چىدىيالماپتۇ.

— ھەي، سەپەرداش ئاكا! گەپ قىلغاچ ماڭساقچۇ؟ گەپنى پۇلغا سېتىپ ئالغانمىدىڭىز؟ ئانداق قىلماڭ، بەكمۇ زېرىكىپ كەتتىم، — دەپتۇ.

— پۇلغا سېتىپ ئالمايزە ... ساڭا ئەرزان بولغىنى بىلەن

مەقسىدىنى بىلىۋالالمىغان قازى:

— ھە، ئىككىڭلارنىڭ بۈگۈن ئاخشام ئاسماندا ئاي كۆرگىنىڭلار راستمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. سوپى بىلەن سودىگەر ئىشارەت قىلىپ، ئۆز سۆزىنى يەنە بىر قېتىم تەكرارلىشىپتۇ. قازى:

— شەرىئەت ھۆكمىدە ئىككى مۇسۇلمان ئاي كۆردۇق، دەپ گۇۋالىق بەرسە، روزى ھېيت نامىزىنى ئوقۇسا بولىدۇ. قېنى ناغرا چېلىنسۇن، — دەپ رەئىسلىرىگە بۇيرۇق بېرىپتۇ. ناغرا ئاۋازىنى ئاڭلىغان كىشىلەر تەرەپ-تەرەپتىن كېلىپ قازىخانىغا يىغىلىپتۇ. ئۇلار ھەيران بولۇشۇپ:

— قازاخۇنۇم، بۇ نېمە ناغرا؟ — دەپ سوراپتۇ.

— بۇ ئىككىيلەن ئاسماندا ئاي كۆردۇق، دەپ گۇۋالىق ئېيتىپ كەپتۇ. ئەتە روزى ھېيت نامىزىنى ئوقۇيمىز، — دەپتۇ قازى. روزى ھېيت نامىزىغا تېخى ئۈچ كۈن بارلىقىنى ھەممە ئادەم بىلگەچكە، قازىنىڭ دۆتلۈكىدىن شىكايەت قىلىشىپتۇ. ئاخىرى ئۇنى قازىلىق ئورنىدىن ئېلىپ تاشلاپ، ئىشەككە تەتۈر مىندۈرۈپ سازايى قىپتۇ. سودىگەر بىلەن سوپى ئۆزىگە نۆۋەت كېلىپ قېلىشىدىن قورقۇپ ئۇ بۇ تەرەپكە، بۇ ئۇ تەرەپكە قاراپ قېچىپتۇ. ئۇلارنىڭ دەۋاسى شۇنىڭ بىلەن تۈگەپتۇ.

كېيىن، كۆكۈلچەكلىك قىلمەن دەپ «ۋاي كەلسىلە، يۇقۇرىغا ئۆتسىلە!» دەپ خوشامەتچىلىك قىلىپ ئاخىرىدا ئۆز ئورنىنى ساقلىيالماي بارغانسېرى سۈرۈلۈپ پەگاغا چۈشۈپ قاپتۇ. ئاخىرىدا پەگامۇ نېسىپ بولماي، قازاننىڭ ئاشقان - تاشقان قىسماقلىرى تېگىپتۇ. شۇ ئارىدا سورۇنغا گۆش توغراشقا پىچاق لازىم بولۇپ، مېھمانلار بىر - بىرىدىن سورىشىپتۇ. لېكىن ھېچكىمدىن پىچاق چىقماپتۇ. ھېلىقى نادان يىگىت پىچاق بەرسەم ئېتىۋارىم بولار- مىكىن، دەپ خام تامادا پىچىقىنى چىقىرىپتۇ. ئۇ پىچاق دادىسىدىن مىراس قالغان، شۇنداق چىرايلىق ئىكەنكى، دەستىسى ئالتۇن، كۈمۈش، ياقۇت تاشلار بىلەن بېزەلگەن بولۇپ، كۈن نۇرىدا كۆزنى چاقنىتىپ تۇرىدىكەن. تىغى ناھايىتى ئەلا سۈپەتلىك پولات ئىكەن. جامائەتنىڭ پىچاققا بولغان قىزىقىشى ئېشىپ، پىچاق قولدىن - قولغا ئۆتۈپ، يۇقۇرىسىغا قاراپ كېتىپتۇ. ئاخىرىدا شەھەر ۋەزىرىنىڭ قولىغا چۈشۈپتۇ. پىچاققا ئىشقى چۈشكەن ئاچكۆز ۋەزىرنىڭ نىيىتى بۇزۇلۇپ، پىچاقنى ئېلىپ قېلىپ بەرمەپتۇ. يىگىت دات سېلىپ پىچاق ئۆزىنىڭ ئىكەنلىكىنى ئىزھار قىلسىمۇ، ھېچكىم قۇلاق سالماپتۇ. ۋەزىرنىڭ نۆكەر - يالاقچىلىرى ئۇنىڭ ئەمرىگە بىنائەن:

— ئۇ ئوغرىكەن، مۇنداق پىچاق پەقەت ئۇردا ئەھلىدە بولىدۇ. قايسى يەلى ۋەزىر ئەزەمنىڭ ھوزۇرىدىن يۈتۈپ كەتكەن پىچاق دەل شۇ! — دەپ، يىگىتنى ئوغرى قىلىپ زىندانغا سېپتۇ. شۇ سورۇندا پۈتۈن ئىشلارنى كۆرۈپ تۇرغان يىگىتنىڭ ھېلىقى ھەمراسى يىگىتنىڭ ئەخمەقلىق قىلىپ گەپنى قۇلاقتا تۇتماي پالاكەتكە ئۇچرىغانلىقىغا ئاچچىقى كەلسىمۇ، لېكىن، ئۇنىڭ مەرت، ئاقكۆڭۈل، ئىش كۆرمىگەن ساددا ۋە ياخشىلىقىغا ئىچى ئاغرىپ، يىگىتنى تاشلاپ كېتەلمەپتۇ، ئۇ زىندانغا ياندىش بىر موماينىڭ بىر ئېغىز ئۆيىنى بىرقانچە كۈنگە ئىجارىگە ئېلىپ

ماڭا قىممەت! مەن ھەر بىر گەپنى مىڭلاپ پۇلغا، مىڭلاپ تاياققا، ئازاپ - ئوقۇبەت بەدىلىگە سېتىۋېلىپ ئۆگەنگەنمەن، شۇڭا بىكارغا گەپ قىلمايمەن، — دەپتۇ ھەمرا كىشى.

يىگىت ھەمرايىغا بىر تىللانى تەڭلەپتۇ ۋە:

— ئۇنداق قىلماڭ، مەن تۇنجۇقۇپ ئۆلىدىكەنمەن، گەپ قىلىشقەچ ماڭايلى، — دەپ يالۋۇرۇپتۇ، ھەمرايى بىر تىللا ئالغاندىن كېيىن:

— ھەرقانداق ۋاقىتتا يولدا ماڭغان ھەمرايىڭىزنىڭ ئېتىنى، جايىنى سوراپ بىلىۋېلىڭ! — دەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن يەنە بىر كۈنگىچە گەپ قىلماپتۇ. يىگىت يەنە بىر تىللا بېرىپ يالۋۇرۇپتۇ.

— ھەرقانداق جايدا ئولتۇرغان ئورنىڭىزنى كىشىگە بەرمەڭ! — دەپتۇ ۋە ئۇ يەنە بىر كۈن گەپ قىلماپتۇ. يىگىت ئاخىرقى تىللاسىنى چىقىرىپ يەنە يالۋۇرۇپتۇ.

— ھەرقانداق كىشى ئۆزى كېلىپ ئۈچ قېتىم سورىمىغىچە، ئۆز ئىختىيارىڭىز بىلەن نەرسە بەرمەڭ! — دەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن يەنە ئۈنچىقماي مېڭىپتۇ. شۇ ئەسنادا يولمۇ تۈگەپتۇ، ئۇلار مەنزىلگە يېتىپ كېلىپ شەھەرگە كىرىپتۇ. قارىسا شەھەردە ناھايىتى چوڭ مەرىكە بولۇۋاتقان ئىكەن، دەل شۇنىڭغا ئۇلگۈرۈپتۇ. بۇلارمۇ مەرىكە سورۇنىغا كىرىشىپتۇ. ھېلىقى ھەمرايى تارتىنماستىنلا تۆرگە ئۆتۈپ مەزمۇت ئولتۇرۇپتۇ. ھەرقانچە چوڭلار كەلسىمۇ ئاغزىدا تەكەللۇپ قىلىپ، ئورنىدىن قوزغالماپتۇ. ئۆي ئىگىلىرى ئۇنىڭ قىلىقىغا كۆڭلىدە رەنجىگەن بولسىمۇ، لېكىن مېھماندارلىق قائىدىسى بويىچە ئۇنى زورلاپ ئورنىدىن قوزغىۋېتەلمەپتۇ. ئۇ كىشى ئابروي بىلەن ئاشنىڭ مايلىق يېرىنى، گۆشنىڭ لوقمىنى يەپ مېھمان بولۇپتۇ. كۆڭۈلچەك يىگىت دەسلەۋىدە تۆردە ئولتۇرغان بولسىمۇ، لېكىن مېھمانلار كېلىۋەرگەندىن

www.uyghurkitap.com

بار ئاۋازى بىلەن دات سېپتۇ. چۈنكى پادىشامۇ بۇ قاتىلنى كۆرۈشكە كەلگەن ئىكەن.

— ئادالەت، ھىمايە! ئى ئادالەتلىكلەرنىڭ سۇلتانى، نا-ناھەق كېتىۋاتىمەن، دادىمغا يەتمىسەڭ قىيامەتتە تۆمۈر تىرنىقىم ياقاڭدا!...

پادىشا ئۇنىڭ ئاھ - داتلىرىدىن ۋە «ناھەق،... تۆمۈر تىرنىقىم ياقاڭدا» دىگەن سۆزلىرىنى ئاڭلاپ چۆچۈپ كېتىپتۇ. چۈنكى پادىشا ئۆز زامانىسىدا ھاكىمىيەت ئىشلىرىدا ھەق-ناھەق دەۋالاردا ئادالەتلىكى بىلەن شۆھرەت قازانغان ئىكەن.

— توختا، — دەپتۇ پادىشا جاللاتلارغا ۋە يىگىتنى ئالدىغا چاقىرىپ دادىنى سوراپتۇ. يىگىت ھەمرايى ئۆگەتكەن بويىچە پىچاق ۋەقەسىنى ئوتتۇرىغا سېپتۇ. پادىشا بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ، ھەر ئىككىسىنىڭ سۆزى تېخى ئىسپاتلانمىغان، دەپ قاراپ گۇۋاچى تەلەپ قىپتۇ.

يىگىت شاتۇۋا بازىرىدىكى ھەمرايى ئەقىلاۋاينى گۇۋالىققا تارتىپتۇ. ۋەزىر بولسا ئوردىدىكى بىرقانچە يېقىن كىشىلىرىنى گۇۋالىققا تارتقان ئىكەن، لېكىن ئۇلار پىچاقنىڭ تويدا راستىنلا مۇشۇ يىگىتتىن تارتىپ ئېلىنغانلىقىنى بىلمەيدىكەن. شۇڭا ۋەزىر-نىڭ ئىكەنلىكىگە جەزىم قىلىشالماپتۇ. يالغان گۇۋالىق بېرەي دىسە، پادىشا ناھايىتى ئادىل، ھۆكمى قاتتىق بولۇپ، ئىش راستىنلا چىڭ يەرگە چىقسا، سىرى پاش بولۇپ ئۆلۈشتىن قورقىدىكەن. شۇڭا راستىنى ئېيتىشقا مەجبۇر بوپتۇ. ئەقىلاۋاي ۋەزىرنىڭ ئەزەلدىن ھارامتاماق، پارىخور، زالىملىقىنى، ئۇنىڭ چېقىمچىلىق، تۆھمەتخورلۇقىدىن تالايلىغان كىشىلەرنىڭ بېشىغا چىققانلىقىنى، ئەلنىڭ ئۇنىڭغا ئۆلۈم تىلەپ زار قاخشايدىغانلىقىنى بىلىپ گۇۋالىقىدا چىڭ تۇرۇپتۇ. غەزەپلەنگەن پادىشا ۋەزىرنى دارغا ئېسىپ، يىگىتنى ئازات قىپتۇ.

ئۆلتۇرۇپتۇ. كەچ كىرگەندە بىر مۆشۈكنى تۇتۇپ، ئۆيگە ئەكىرىپ، ئىشىكنى تاقاپتۇ. شۇ چاغدا زىندانىدا جاللاتلار يىگىتنى قىيناپ سوراقلاۋاتقان ئىكەن. زىنداندىكى ۋاقىراش - جاقىراشلار ئۆيگە ئۇنلۇك ئاڭلىنىپ تۇرىدىكەن، شۇ چاغدا ھەمرا كىشىمۇ يىگىتنى ئاڭلىسۇن دەپ مۆشۈكنى سوراق قىپتۇ:

— ھە، گەپ ئاڭلىمىغان دۆت مۆشۈك! مەن ھەمرا بولۇپ ماڭغاندا ئۈچ تىللاغا ساتقان گەپنى قۇلاقتا تۇتمىدىڭىز! — دەپ مۆشۈكنىڭ قۇلىغىنى چىمداپ، بۇراپتۇ. مۆشۈك چىدىيالماي قاتتىق مىياڭلاپتۇ.

— ئەمدى قۇلاقتا تۇتامسىز؟ — دەپ يەنە بۇراپتۇ. مۆشۈك يەنە زارلىنىپ مىياڭلاپتۇ.

— ئەمىسە ئاخىرقى نەسىھەتنى ئاڭلاڭ! — دەپتۇ ھەمرا، — مېنىڭ ئاتام سودىگەر ئىدى، يولدا قانداقتۇ بولاڭچىغا ئۇچراپ، بولاڭچىلار ئاتامنى ئۆلتۈرۈپ، مال - دۇنياسىنى بۇلاپ كەتكەن، كېيىن ئاتامنىڭ يۈرىكىدىن مۇشۇ پىچاق تېپىلغان، شۇ چاقىچە ئۇنى ئاتا مىراس دەپ، قاتىلىنى تاپالماي يۈرەتتىم، ئەمدى تاپتىم، دەڭ جۈمۈڭ مۆشۈك، ئەگەر گۇۋاچى سورىسا، شاتۇۋا رەستىسىدىكى ھەمرايى ئىقلىۋاي دەڭ جۈمۈڭ. ساراڭ مۆشۈك، — دەپ مۆشۈكنىڭ قۇلىغىنى ئاخىرقى قېتىم پۈتۈن كۈچى بىلەن بۇراپتۇ. مۆشۈك جان ئاچچىغىدا شۇنداق زارلىنىپ مىياڭلاپتۇكى، تام - تورۇس، زىندانمۇ لەرزىگە كەپتۇ. يىگىت قىيىن - قىستاقتىن كېيىن، ئازاپلىنىپ ئولتۇرۇپ، ياندىكى ئۆيدىن ھەمرايىنىڭ تونۇش ئاۋازىنى، مۆشۈكنىڭ ۋاقىرىشىنى ۋە بولغان گەپلەرنى تولۇق ئاڭلاپ كۆزىگە ياش ئېلىپ، تەجرىبىلىك ھەمرىيىنىڭ نىمىشقا ئۇنچىقمىغانلىقىغا ۋە ئۇنىڭ ئاقكۆڭۈل، سادىق ۋە جەسۇرلۇقىغا قايىل بولۇپ رەھمەتلەر ئوقۇپتۇ. بىرقانچە كۈندىن كېيىن يىگىت دارغا ئېسىلىشقا بۇيرۇلۇپتۇ. شۇ چاغدا يىگىت

بولدۇقلاپ قان ئېقىۋاتقان ئىكەن. ئۇ، ھەيران بولۇپ بۇنى ئانىسىغا دەپتۇ. ئانىسى ئوغلىدىن بۇنىڭ سەۋەبىنى سورىغان ئىكەن، ئۇ بېلىقنىڭ كەڭ دەريادىن ئېلىپ كېلىنىپ، كىچىك قۇتىغا سولاپ قويۇلغانلىقتىن مۇشۇ ھالغا چۈشۈپ قالغانلىقىنى ئانىسىغا چۈشەندۈرۈپتۇ. ئانا - بالىنىڭ بېلىققا ئىچى ئاغرىپ ئۇنى دەرياغا قويۇپ بەرمەكچى بولۇشۇپتۇ. بالا بېلىقنى شىشە قۇتىدىن ئېلىشىغا پىلتىڭلاپ بىردەم ئويناپ بىرىپ بىر تازىم قىپتۇ - دە، ئوقتەك ئۇچۇپ ئاسمانغا چىقىپ كېتىپتۇ. ئانا - بالا بۇ ئىشقا تېخىمۇ ھەيران بولۇپ ئاسمانغا قاراپ قاپتۇ.

پادىشا ئۇۋدىن قايتىپ كېلىپ قارىسا بېلىق يوق، سۈرۈشتۈرە - سۈرۈشتۈرە بالىسىنىڭ قويۇپ بەرگەنلىكىنى بىلىپ ئاچچىقىنى باسالماي جاللاتلىرىغا ئوغلىنىڭ كاللىسىنى ئېلىشنى بۇيرۇپتۇ. لېكىن، بىر ئاقكۆڭۈل ۋەزىر پادىشاغا بالىنى ئۆلتۈرمەي چۆلگە پالاش تەكلىۋىنى بېرىپتۇ. پادىشا ۋەزىرنىڭ مەسلىھەتى بويىچە ئوغلىنى ئادەم ئاياق باسمىغان بىر دەشتى - باياۋانغا پالاپتۇ.

ئوغۇل ئاتىسىنىڭ ۋە پەلەكنىڭ رەھىمسىزلىكىدىن يىغلاپ تەمتىرەپ يۈرۈپتۇ. ئۇنىڭ قوسىقى ئېچىپ، «تەۋەككۇل» دەپ قىبلىگە قاراپ مېڭىپتۇ، مېڭىپتۇ، مېڭىپتۇ ئاخىرى ئۇسسۇزلۇقتىن ھالسىراپ يەرگە يىقىلىپتۇ. شۇ ئەسنادا:

— ئەسسالام ئەلەيكۇم، ئاقكۆڭۈل يىگىت، — دىگەن ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ. ئۇ بېشىنى كۆتىرىپ قارىسا، ئالدىدا كېلىشكەن بىر يىگىت، ئۇنىڭدىن 50 چامدام نېرىدا ئىگەرلەنگەن نوچى ئىككى ئات تۇرغىدەك. يىگىت «ئوڭۇممۇ، چۈشۈممۇ» دەپ كۆزىگە ئىشەنمەي قاپتۇ. ئۇنى قورقۇنچ بېسىپتۇ.

— قورقماڭ، — دەپتۇ ئالدىدا تۇرغان يىگىت ئۇنى يۆلەپ تۇرغۇزۇپ، — مەن سىز قويۇپ بەرگەن بېلىق بولىمەن. ئەسلىدە

نىمە تېرىساڭ شۇنى ئالىسەن

بۇرۇنقى زاماندا بىر پادىشا ئۆتكەن بولۇپ، تولىمۇ زالىم ۋە تەلۋە ئىكەن. ئۇنىڭ مىڭىسى ئاغرىيدىكەن، ھەر قېتىم ئاغرىق تۇتقاندا ئۇ ئۈچ - تۆت كۈن بىئارام بولىدىكەن. پادىشانىڭ بىر ئوغلى بولۇپ، ئاتىسىغا زادى ئوخشىمايدىكەن، رەھىمدىل ئىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە بىرسى پادىشاغا بىر تىرىك ئالتۇن بېلىق سوغا قىپتۇ. بېلىق تولىمۇ چىرايلىق ئىكەن، يالتىرىشى كۆزنى چاقنىتىدىكەن. پادىشا بۇ سوغىدىن بەك مەمنۇن بوپتۇ. ۋەزىرلىرىدىن بىرى پادىشاغا مەسلىھەت بېرىپ:

— بۇ بېلىقنى سۇ تولدۇرۇلغان ئەينەك قاچىغا سېلىپ قويايلى، كۈندە ئۈچ قېتىم بېلىققا قاراپ بەرسىلە، كېسەللىرىگە داۋا بولىدۇ، — دەپتۇ. پادىشا ۋەزىرىنىڭ دېگىنىنى بويىچە قىپتۇ ۋە بىر كۈندە ئۈچ قېتىم بېلىققا قاراشنى تەرك قىلماپتۇ.

بىر كۈنى پادىشانىڭ ئوغلى مەدرىستىن قايتىپ كەلسە، دادىسى شىكارغا چىقىپ كەتكەن ئىكەن. ئۇ ئالتۇن بېلىقنى كۆرۈپ بېقىش ئارزۇسىنىڭ ئەمدى ئىشقا ئاشىدىغانلىغىدىن خوشال بولۇپتۇ - دە، پادىشانىڭ ھوجرىسىغا كىرىپ ئالتۇن بېلىققا نەزەر تاشلاپتۇ. قارىسا، بېلىق تەرىپلىگەندەك چىرايلىق ئىكەن، ئەمما ھازىر غەمگە پېتىپ، سۇ تېگىدە قىمىر قىلماي تۇرغىدەك، بالا تازا سىنچىلاپ قارىسا، بېلىقنىڭ كۆزىدىن

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئۇۋىسىدىن بېشىنى چىقىرىپ يىگىتلەرنى كۆرسىتىپ بىرنىمەلەرنى دېيىشىپتۇ. ئۇلارنىڭ ئاۋازىدىن ئويغانغان يىگىتلەر ئانا بۈركۈتنىڭ مىننەتدارلىقىنى قوبۇل قىلىپ ئۆز يولىغا راۋان بوپتۇ.

يىگىتلەر يول يۈرۈپ، يۈرگەندىمۇ مول يۈرۈپ، كەچ كىرگەندە بىر چوڭ شەھەرگە يېتىپ كەپتۇ. ئۇلار قارىغىدەك بولسا پۈتۈن شەھەر خەلقىنىڭ قولىدا بىر پارچىدىن گۆش. ئاسمانغا قارىشىپ «كە، كە» دەپ ۋاقىراشقىدەك. يىگىتلەر ھەيران بولۇپ ئاخىرى بىلىپتۇكى، ئاسماندا چوڭ بىر قۇش بىر پەسلەپ، بىر ئېگىزلەپ يۈرگىدەك. ئۇلار نىمە بولغانلىقىنى بىر ئادەمدىن سورىغان ئىكەن، ئۇ:

— شەھىرىمىزنىڭ پادىشاسى قازا قىلغىلى بەش كۈن بولدى. ئوغلى يوق ئىدى. شۇڭا بۇ قۇشنى ئۇچۇرۇشتى. ئۇ كىمنىڭ بېشىغا قونسا، شۇ پادىشا بولماقچى، — دەپتۇ.

يىگىتلەر بۇ ئىشقا قىزىقىپ بىر چەتتە قاراپ تۇرسا قۇش ئايلىنىپ كېلىپ بېلىق يىگىتنىڭ بېشىغا قونۇپتۇ. بۇ قۇش ئەسلىدە يىگىت ئىلاندىن بالىلىرىنى قۇتقۇزۇپ قالغان ھېلىقى بۈركۈتنىڭ نەسلى ئىكەن. يىگىتلەر ماڭغاندا، ئۇلارنى قوغداپ ماڭغان ئانا بۈركۈت بۇ يىگىتنىڭ ياخشىلىقىنى ئاسماندا ئۇچۇپ يۈرگەن بۇ بۈركۈتكە دەپ قويغان ئىكەن.

خالايىق يىگىتكە شاھلىق تاجىنى كىيدۈرۈپ ئوردىغا ئەكىلىپ قويۇپتۇ. ئۇ ئۈچ كۈندىن كېيىن ئادەم چىقىرىپ دوستى ھېلىقى يىگىتنى تاپتۇرۇپ كەپتۇ. شاھ ئۇنىڭغا تەختىدىن ئورۇن بېرىپتۇ. ئەتىسى ئەمىرلەرگە نامە يازدۇرۇپ پۈتۈن شەھەر مۆتىۋەرلىرىنى يىغىپ، ئۆزى تەختكە چىقىپ ئۆزىنىڭ ئەسلىنى ۋە دوستىنىڭ كىملىگىنى تونۇشتۇرۇپتۇ. ئاندىن بېشىدىن ئۆتكەن ۋەقەلەرنى بىرمۇ - بىر سۆزلەپ كېلىپ ئاخىرىدا:

دېڭىز پادىشاسىنىڭ ئوغلى ئىدىم. دېڭىزدا ئويناپ يۈرۈپ بېلىقچىنىڭ تورىغا ئىلىنىپ قالدىم. ئەگەر سىز رەھىم قىلىپ مېنى قويۇپ بەرمىگەن بولسىڭىز، دادىڭىزنىڭ قولىدا ئۆلۈپ كەتكەن بولاتتىم. كېلىڭ، دوستۇم، ئاتقا مىنىڭ. مەن سىزنى بۇ چۆلدىن چىقىرىپ قوياي.

پادىشانىڭ ئوغلى بېلىقنىڭ بۇنداق ياخشىلىقىدىن تەسىرلىنىپ كېتىپتۇ، ئاتقا مىنىپتۇ. ئىككىيلەن كېچىچە مېڭىپ تاڭ سۈزۈلگەندە قارىسا بۇلارنىڭ ئالدىدا تۇرمانلىق تۇرغىدەك. ئۇلار يېقىن بارسا بۇ بىر ھەشەمەتلىك باغ ئىكەن. ئىككىيلەن باققا كىرىپ تويغىدەك مېۋە يەپتۇ. بىرئاز ئۇخلاپ ماڭماقچى بولۇپ بۇلاق بويىدىكى چىمەنلىكتە سوزۇلۇشۇپتۇ.

پادىشانىڭ ئوغلى يېتىپلا ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. ئالتۇن بېلىق يىگىت يالغاندىن ئۇخلىغان بولۇپ بىردەم يېتىپ يىگىت ئۇيقۇغا كەتكەندىن كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇنى گۈزەت قىلىپ ئايلىنىپ يۈرۈپتۇ. ئۇ بىرئازدىن كېيىن ۋىشىلدىغان بىر ئاۋازنى ئاڭلاپتۇ. قارىسا بىر يوغان ئىلان بۇلاقتىن چىقىپ، بۇلاق تۆۋىدىكى چىنارغا يامىشىۋاتقىدەك. چىنار ئۇچىدا بۈركۈتنىڭ ئۇۋىسى بار ئىكەن. بېلىق يىگىتنىڭ بۈركۈت باللىرىغا ئىچى ئاغرىپ يەردىن بىر تال يوپۇرماقنى ئېلىپ ئاتقان ئىكەن، يوپۇرماق يىگىت قولىدىن چىقىپلا ئوقياغا ئايلىنىپ، ئىلاننىڭ بېشىغا تېگىپتۇ ـ دە، ئىلان يەرگە چۈشۈپ ئۆلۈپتۇ. بۇنىڭ بىلەن بۈركۈت باللىرى ئامان قاپتۇ. بىر ھازادىن كېيىن ئاسماندا بىر ئېلىپ كەلگەن ئانا بۈركۈت پەيدا بولۇپتۇ. باللىرىغا غىزا توشقاننى كۆتەرگەن ئانا بۈركۈت ئۇۋىسىغا قارىسا باللىرى ساق. پەستە يوغان بىر ئىلاننىڭ ئۆلۈكى تۇرغان، نېرىدىكى چىمەنلىكتە ئىككى يىگىت ئۇخلاپ ياتقان. بۈركۈت ھەم خوشال بولغان، ھەم ھەيران بولغان ھالدا باللىرىدىن سوراپتۇ. بۈركۈت باللىرى

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى www.uyghurkitap.com

مەلىكە گۈلچېھرە

قەدىمقى زاماندا تىيانشان ئېتىكىدە بىر كىچىك پادىشالىق بار ئىكەن. ئۇنىڭغا قىدىر شاھ ئىسىملىك بىرسى شاھلىق قىلىدىكەن. قىدىر شاھنىڭ بىرلا ئوغلى بولۇپ، ئۇنىڭ ئىسمى شاھزادە ئامان ئىكەن. ئامان كىچىكىدىنلا شىكار قىلىشقا ھېرىسمەن بولۇپ، ھەر كۈنى دىگۈدەك يىگىتلىرى بىلەن تاغ - داللارغا شىكارغا چىقىدىكەن.

شاھزادە ئامان 18 ياشقا كىرگەندە، قىدىر شاھ كاتتا توي قىلىپ، ئىناۋەتلىك بىر ۋەزىرنىڭ مەلىكە گۈلچېھرە ئىسىملىك قىزىنى ئېلىپ بېرىپتۇ. مەلىكە گۈلچېھر ھۆسۈن بابىدا تەڭداشسىز گۈزەل، ئەقىل - پاراسەت بابىدا تەڭدىشى يوق بىر قىز ئىكەن. شاھزادە ئامان مەلىكە گۈلچېھرەگە ئۆيلەنگەندىن كېيىن ئۆز بەختى - پېشانىسىدىن مەمنۇن بوپتۇ. ئۇ، مەلىكە گۈلچېھرىنى يېنىدىن بىردەممۇ ئايرىمايدىكەن. شىكارغا چىقسىمۇ بىللە ئېلىپ يۈرىدىكەن. ئارىدىن 2 يىل ئۆتۈپ، مەلىكە گۈلچېھرە ھامىلدار بوپتۇ. شۇ كۈنلەردە شاھزادە ئامان مەلىكە گۈلچېھرەنى ئېلىپ شىكارغا ئاتلىنىپتۇ. ئۇلار بىرنەچچە كۈن شىكار قىلىپ مېڭىپ، نەۋكەرلىرىنى ئارقىدا قالدۇرۇپ، بىر گۈزەل جايغا يېتىپ كەپتۇ. ئۇلار ئات ئۈستىدە تۇرۇپ، تەبىئەتنىڭ گۈزەل مەنزىرىسىگە قاراپ ھوزۇرلىنىپ تاماشا قىلىپتۇ.

مەلىكە گۈلچېھرە شاھزادە ئامانغا كىشىنىڭ كۆڭلىگە ھوزۇر

— مەن دېڭىزغا كېتىمەن. شاھلىق تەختىدە بۇ يىگىت ئولتۇرىدۇ. ئۇنى مېنى كۆرگەن كۆزۈڭلاردا كۆرۈپ، نىمە دىسە شۇنى بىجا كەلتۈرۈڭلار، — دەپتۇ.

خالايىق بۇ ئىككىيلەننىڭ سەرگۈزەشتىسىدىن خەۋەردار بولۇپ، شاھ بولغۇسى ۋاپادار يىگىتكە ئاپىرىن ئوقۇپتۇ. بۇنداق ئادەمنىڭ ئۆزلىرىگە پادىشا بولغانلىغىدىن پەخىرلىنىپتۇ.

بېلىق يىگىت دوستى ۋە شەھەر خەلقى بىلەن خوشلىشىپ ماكانىغا يۈرۈپ كېتىپتۇ. ۋاپادار يىگىت يۇرتنى ئاۋاتلاشتۇرۇپ، نام چىقىرىپ خەلقنى رازى قىپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

دەل - دەرەخلىرى قويۇق بىر جايغا يېتىپ كەپتۇ. قارىسا، ھېچ ئىنسان كۆرۈنمەپتۇ. مەلىكە يىراق بىر جايدا چىقىۋاتقان ئىسنى كۆرۈپ، شۇ تەرەپكە قاراپ مېڭىپتۇ. بېرىپ قارىسا، ساقاللىرى ئۆسكەن، بەللىرى مۈكچەيگەن بىر بوۋاي كەپىدە ئوت قالاپ، چاي قايناتىۋاتقان ئىكەن. مەلىكە بوۋايغا سالام قىپتۇ. بوۋاي «بۇ دالىدا يالغۇز يۈرگەن قانداق پەرىزات بۇ؟» دەپ ھەيران قاپتۇ. مەلىكە بېشىدىن ئۆتكەنلەرنى بىرمۇ - بىر بايان قىپتۇ. ئاندىن:

— ئەي بوۋا! مەن سىزگە قىز بولاي، مېنى بالا قىلىۋېلىڭ، دەپ ئۆتۈنۈپتۇ. بوۋاي مەلىكىنىڭ يېقىملىق ۋە دانالىقىغا قايىل بولۇپ، بالا قىلىۋاپتۇ.

بۇ بىر ئوتۇنچى بوۋاي بولۇپ، ئوتۇن سېتىپ كۈن كەچۈرىدىكەن: ئۇنىڭ بىر چۆگۈن، بىر پالتىسىدىن باشقا ھېچنەرسىسى يوق ئىكەن. بۈگۈن بۇ جاڭگالغا بارسا، ئەتىسى ئۇ جاڭگالغا بارىدىكەن. مەلىكە بىرنەچچە ۋاقىت بوۋايغا ئەگىشىپ ئوتۇنچىلىق قىپتۇ. بوۋاي بازارغا ئوتۇن ساتقىلى كەتسە، مەلىكە ئوتۇننى يىغىپ تەييارلاپ، يېرىم يولغىچە ئاپىرىپ بېرىدىكەن. بۇنىڭ بىلەن بوۋاينىڭ ئىشى بىرئاز ئىلگىرى بېسىپتۇ. بىر كۈنى مەلىكە بوۋايغا بازاردىن رەڭمۇ - رەڭ يىپلاردىن ئەكىلىپ بېرىشنى تەلەپ قىپتۇ. بوۋاي مەلىكە دىگەندەك قىپتۇ. مەلىكە بۇ يىپلاردىن تۈرلۈك نەرسىلەرنى توقۇپتۇ. بوۋاي ئۇنى بازاردا سېتىپتۇ. كۆپ ئۆتمەي ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى خېلىلا ياخشىلىنىپتۇ. ئاڭغىچە گۈلچېھرەنىڭ ئاي - كۈنى تولۇپ، بىر قىز تۇغۇپتۇ. قىزنىڭ ئىسمىنى گۈلبەھرە قويۇپتۇ. بىر كۈنى مەلىكە: «ئاتا، سىز باشقا ياقلارغا بارغاندا قولىدىن ئىش كېلىدىغان، ماكانسىز، ئىش - ئوقىتى يوق كىشىلەر بولسا باشلاپ كېلىڭ!» دەپتۇ. بوۋاي مەلىكىنىڭ ئېيتقىنىدەك قىپتۇ. مەلىكە كەلگەنلەرنى قىزغىن

بىغشلايدىغان بۇ جاينى چەكسىز قىزغىنلىق بىلەن ماختاپتۇ. شۇ چاغدا شاھزادە ئامان:

— ئەي گۈلچېھرە، ئېيتقىنا، مۇشۇنداق گۈزەل يەردە تاماشا قىلىشنىڭ كىمنىڭ دۆلىتى؟ — دەپ سوراپتۇ.

— سىزچە كىمنىڭ دۆلىتىدۇر؟ — دەپتۇ مەلىكە شاھزادىگە تەئەججۇپ بىلەن قاراپ. مەغرۇر شاھزادە:

— بۇ مېنىڭ دۆلىتىم، — دەپتۇ.

— بايلىقنى خەلق ئىشلەپ يارىتىدۇ، دۆلەتنى خەلق بېرىدۇ. خەلق بولمىسا، سىز بىر كۈنمۇ ياشىيالمىغان بولاتتىڭىز. — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ مەلىكە. شاھزادە دەرغەزەپ بولۇپ:

— ئۇنداق بولسا، ئاتتىن چۈشۈپ، مۇشۇ دالىدا قال، خەلقىڭ ساڭا قانداق دۆلەت بەرگىنىنى مەن بىر كۆرۈپ باقاي، — دەپتۇ.

مەلىكە:

— «مىننەتلىك ئېشىڭدىن قارنىمنىڭ ئېچى ياخشى» دەپتىكەن، قالسام قالاي، — دەپتۇ-دە، ئاتتىن ئىرغىپ چۈشۈپ يىراققا يول ئاپتۇ. ئۇنى بۇنداق قىلار، دەپ ئويلىمىغان شاھزادە مەلىكە گۈلچېھرىنى توختىتىپ قالالماپتۇ. بىر ھازادىن كېيىن، شاھزادە ئامان:

— ھاي گۈلچېھرە! قايت، ئاتقا مىن! بۇ دالىدا سېنى يىرتقۇچلار يەپ قويمىسۇن! — دەپ ۋاقىراپتۇ. لېكىن مەلىكە ئارقىسىغا قاراپمۇ قويماي، يولىنى داۋاملاشتۇرۇۋېرىپتۇ. شاھزادە ئامان ئامالسىز ئارقىسىغا يېنىپتۇ.

مەلىكە گۈلچېھرە شاھزادە ئاماندىن ئايرىلغاندىن كېيىن، كېچىچە توختىماي مېڭىپتۇ. ئەتىسى يەنە مېڭىپتۇ. قوسىغى ئېچىپ، ماغدۇرى قېچىپتۇ. چىڭقى چۈش ۋاقتىدا سۇلىرى سۇزۇك،

مەن بۇياقلارنى شۇنچە يىل ئارىلاپ يۈرۈپ مۇنداق بىر قورغاننى كۆرمىگەن ئىدىم دەپ ئەجەپلىنىپتۇ - دە، شەھەرگە كىرىشكە قىزىقىپتۇ. بۇنىڭدىن خەۋەر تاپقان ئادىل پادىشا ئامان شاھنىڭ ئالدىغا چىقىپ ھۆرمەت بىلدۈرۈپ، شەھەرگە كىرىپ مەيلە قىلىشقا تەكلىپ قىپتۇ.

ئامان شاھ قورغان ئىچىگە كىرىپ قارىسا، گۈزەل ساراي، باغلار سېلىنىپ كەتكەن، گۈل - گىيالار ئادەمنىڭ كۆزىنى چاقناتقىدەك ئېچىلىپ كەتكەن ئىكەن.

ئادىل پادىشا ئامان شاھنى كاتتا بىر سارايغا باشلاپ، تۈرلۈك نازۇ - نېمەتلەر بىلەن كۈتۈۋاپتۇ. شاراپلار ئىچىلىپ، ئويۇن ئەۋجىگە چىققان بىر ۋاقىتتا، ئامان شاھنىڭ ئۇدۇلىدىكى بىر پەردە قايرىلىپ، يەنە بىر ساراي كۆرۈنۈپتۇ. سارايدا بىر گۈزەل قىز شۇنداق بىر ئۇسۇلغا چۈشۈپتۇكى، ئامان شاھ بىرلا كۆرۈپ مەسخۇش بولۇپ، ئاشىق - بىقارار بوپتۇ - دە، يېنىدىكى ۋەزىرنى قىزنى دەرھال ئېلىپ كېلىشكە بۇيرۇپتۇ. ۋەزىرى تازىم بىجا كەلتۈرۈپ:

— ئەي شاھ، بۇ قىز مۇشۇ شەھەرنىڭ پادىشاسىنىڭ قىزى ئىكەن، ئۇلار بىزنى شۇنچىۋالا ئىززەت - ئىكرام بىلەن كۈتۈۋاتقان يەردە، بىز بىئەدەپلىك قىلساق بولماس، ئۆز شەھىرىمىزگە قايتقاندىن كېيىن، ئەلچى ئەۋەتكۈلۈك، — دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ. ئامان شاھ نائىلاج ۋەزىرنىڭ مەسلىھەتىگە كۆنۈپ، شۇ زامات ئۆز شەھىرىگە قايتىپتۇ.

ئامان شاھ ئۆز شەھىرىگە قايتقاندىن كېيىن، دەرھال بىر نامە پۈتۈپ ئەلچىلەرگە تۇتقۇزۇپ يولغا ساپتۇ. نامىدە: «ياخشىلىقچە قىزنى ماڭا بەرسۇن، بولمىسا لەشكەر تارتىپ بېرىپ، شەھىرىنى تۈزلەپ، ئۆزلىرىنى باغلاپ كېلىمەن» دېيىلگەن ئىكەن. ئامان شاھنىڭ ئەلچىلىرى كېچە - كۈندۈز يول يۈرۈپ، ئادىل

قارشى ئېلىپ، ئايالالارنى كەشتە تىكىشكە، ئەرلەرنى دېخانچىلىق قىلىشقا بۇيرۇپتۇ. كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، ئايلار ئۆتۈپتۇ. بۇ يەر ئاۋاتلىشىپتۇ، خەلقىنىڭ تۇرمۇشى پاراۋانلىشىپتۇ. بۇ يەرنىڭ ئاۋات ۋە ياخشىلىغىنى ئاڭلاپ، تەرەپ - تەرەپتىن ھۈنەرۋەنلەر كەپتۇ. ھەممىسى تېگىشلىك ئىش ۋە ئورۇنغا ئىگە بوپتۇ. ئارىدىن يىللار ئۆتۈپتۇ، ئادەملەر بارغانسېرى كۆپىيىپ، قورغان سوقۇپ، سارايلارنى سېلىپ گۈزەل بىر شەھەر بىنا قىپتۇ. شەھەرنىڭ ئىسمىنى «ھۆسنى ئاۋات» قويۇپتۇ. بوۋايىنى ئۆزلىرىگە پادىشا قىلىپ سايلاپ، «ئادىل پادىشا» دەپ نام بېرىپتۇ. بوۋايمۇ ھەر بىر ئىشتا مەلىكە گۈلچېھرەدىن مەسلىھەت ئېلىپ، يۇرتنى ئادالەت بىلەن سوراپتۇ. كىشىلەر بۇ ئاۋات جايدا خاتىرجەم، باياشات تۇرمۇش كەچۈرۈشكە باشلاپتۇ. مەلىكە گۈلچېھرە قىزنى ياخشى تەربىيە قىپتۇ. گۈلبەھرە ئانىسىغا ئوخشاش چىرايلىق ھەم ئەقىللىق بولۇپ ئۆسۈپتۇ.

شاھزادە ئامان مەلىكە گۈلچېھرەدىن ئايرىلىپ، نەۋكەرلىرى بىلەن يۇرتىغا قايتقاندىن كېيىن، ئاتىسى قىدىر شاھقا بولغان ۋەقەنى بايان قىپتۇ. قىدىر شاھ ھەر تەرەپكە كىشى ئەۋەتىپ، بىر يىلغىچە ئىزلىگەن بولسىمۇ، مەلىكە گۈلچېھرەنىڭ دېرىگىنى ئالالماپتۇ. ئاستا - ئاستا ئىزلەشنىمۇ قويۇپتۇ، كېيىن مەلىكە گۈلچېھرەنىمۇ ئۇنتۇپتۇ. ئارىدىن خېلى يىللار ئۆتۈپتۇ. قىدىر شاھ ۋاپات بوپتۇ. شاھزادە ئامان ئاتىسىنىڭ ئورنىغا شاھ بوپتۇ. ئامان شاھ ئادىتى بويىچە بىر كۈنى چوڭ تەييارلىقلارنى قىلىپ، داغدۇغا بىلەن شىكارغا ئاتلىنىپتۇ. شىكاردا تاغ - ئېدىرلاردىن ئېشىپ، نەچچە يەرگە دەرۋازا ئورنىتىلغان، پۇختا ۋە چوڭ بىر قورغانغا كېلىپ قاپتۇ. قارىغىدەك بولسا، بۇ دەرۋازىلارغا ھەيۋەتلىك قاراۋۇللار قويۇلغان، كۆركەم بىر شەھەر ئىكەن. ئامان شاھ ھەيران بولۇپ:

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

قىلىۋېتىپتۇ. ئامان شاھنى بىرنەچچە ۋەزىرلىرى بىلەن ئەسىر ئېلىپ، شەھەرگە قايتىپتۇ. شەھەر ئىچى خۇشاللىقتا چۆمۈپتۇ. ناغرا - سۇناي ياڭراپتۇ. ئۈچىنچى كۈنى مەلىكە تەختكە چىقىپ ئولتۇرۇپ، ئەسىرلەرنى كەلتۈرۈشنى بۇيرۇپتۇ. ئامان شاھ باشلىق ئەسىرلەر كەلتۈرۈلۈپتۇ. مەلىكە گۈلچېھرە يۈزىدىكى نىقابىنى ئېلىپ:

— ھەي ئامان شاھ، بۇمۇ سىنىڭ ماڭا بەرگەن دۆلىتىڭمۇ؟ — دەپتۇ. ئامان شاھ قارىغۇدەك بولسا ئالدىدا مەلىكە گۈلچېھرە تۇرغىدەك. ئامان شاھ يۈز كېلەلمەي بېشىنى تۆۋەن ساپتۇ ۋە ئۆزىنىڭ قىلغىنىغا پۇشايمان قىپتۇ. مەلىكە گۈلچېھرە ئادىل پادىشاغا تازىم قىلىپ تۇرۇپ، ئامان شاھنىڭ ئۆزىنىڭ ئېرى ئىكەنلىكىنى، گۈلبەھرەنىڭ ئۇنىڭ قىزى ئىكەنلىكىنى ۋە ئوتتۇرىدا ئۆتكەن - كەچكەنلەرنى سۆزلەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان كىشىلەر مەلىكىنىڭ ئەقىل - پاراسىتىگە، باتۇر - قەيسەرلىكىگە ئاپىرىن ئوقۇپتۇ. مەلىكە گۈلچېھرەنىڭ تەرىپى ئېغىزدىن - ئېغىزغا، ئاتىدىن - بالىغا كۆچۈپ، بىزگىچە يېتىپ كەپتۇ.

پادىشانىڭ شەھىرىگە كەپتۇ. ئەلچىلەر ئېلىپ كەلگەن خەتنى كۆرۈپ، ئادىل پادىشانىڭ بېشى قېتىپتۇ. مەلىكە گۈلچېھرەنىڭ ئالدىغا كىرىپ، مەسلىھەت سوراپتۇ. مەلىكە گۈلچېھرە:

— ئاتا، ئۆزلىرىگە ئوغۇل بولغۇسى كەلگەن كىشى مۇنداق بىئەدەپلىك قىلامدۇ؟ قىزىمنى بەرمەيمەن، دەپ ئېيتسىلا. — دەپتۇ. ئادىل پادىشا مەلىكىگە:

— قىزىم، ئۇنى ناھايىتى كۈچلۈك پادىشا دەيدۇ. ئەسكىرىمۇ قۇمدەك ئىكەن. يېڭىلىپ قالساق، قانداق بولار؟ — دەپتىكەن، مەلىكە:

— قورقماڭ، ئاتا، ئامان شاھ خوتۇن ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىدۇ، بىز بولساق، شەھەرنى قوغداش ئۈچۈن ئۇرۇش قىلىمىز، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ئادىل پادىشا ئامان شاھنىڭ ئەلچىلىرىنى «قىزىمنى بەرمەيمەن» دەپ قايتۇرۇۋېتىپتۇ.

ئامان شاھ بۇ جاۋاپنى ئاڭلاپ، قاتتىق غەزەپلىنىپتۇ. ئۆزىنىڭ خىل لەشكەرلىرىدىن نەچچە مىڭنى چىقىرىپ، ئۇلارنىڭ شەھەرلىرىنى ۋەيران قىلىپ، بوۋاي بىلەن قىزنى باغلاپ كېلىشنى بۇيرۇپتۇ. ئامان شاھنىڭ لەشكەرلىرى ھۆسنى ئاۋاتقا يېتىپ كېلىشى بىلەن مەلىكە گۈلچېھرە لەشكەر تارتىپ چىقىپ، شەھەر سىرتىدا قاتتىق ئۇرۇش قىپتۇ. ئامان شاھ ئەسكەرلىرى يېڭىلىپتۇ. مەلىكە ئۇلارنى بىر كۈنلۈك يەرگىچە قوغلاپ بېرىپتۇ. ئامان شاھ ئەسكەرلىرىنىڭ يېڭىلگەنلىكىنى ئاڭلاپ، تېخىمۇ غەزەپلىنىپتۇ. پۈتۈن ئەسكەرلىرىنى يىغىپ، ئادىل شاھنىڭ شەھىرىگە ئۆزى يۈرۈش قىلىپتۇ.

مەلىكە گۈلچېھرە بۇلارنىڭ كېلىشىگە تەييارلىنىپ تۇرغان ئىكەن، ئىككى تەرەپ ئۈچ كېچە - كۈندۈز قاتتىق جەڭ قىپتۇ. مەلىكە گۈلچېھرە ئامان شاھنىڭ لەشكەرلىرىنى تىرى - پىرەڭ

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ساھىپجامالغا بېرىپ، مۇرادىغا يەتمەكچى بوپتۇ ۋە غەيرەت كەمە-
رىنى چىڭ باغلاپ يولغا چىقىپتۇ. ئۇ چۆل - باياۋانلارنى
كېزىپ بىر باغنىڭ ئالدىغا كەپتۇ. قارىسا بۇ باغ جەننەتتىن
كەم ئەمەس. ھەر خىل مېۋىلەر پىشىپ كەتكەن، گۈللەر ئېچىلغان،
ھەر خىل قۇشلار سايراۋاتقان، سۇلار شاقىراپ ئېقىۋاتقان.
يىگىت يول يۈرۈپ ئېچىقاپ كەتكەنلىكتىن مېۋىلەرنى ئۈزۈپ
يېيىشكە باشلاپتۇ. بىر چاغدا ئۇنىڭ قۇلىقىغا دەھشەتلىك ئاۋاز
ئاڭلىنىپتۇ. شۇنداق قارىسا، دىۋە سۈپەت بىر موماي ئالدىغا
كېلىپ:

— نىمىشقا سورىمايلا باققا كىردىڭ؟ — دەپ غەزەپ
بىلەن بالىغا تىكىلىپتۇ. بالا تىترەپ تۇرۇپ:

— ئەي، ئانا! مەن ئاتا - ئانىسىز بىر يېتىممەن، بېشىمغا
ئىشق سەۋداسى چۈشتى. دىلرەبانىڭ دەردىگە شىپا ئىزلەپ بۇ
باققا كىرىپ قالدىم، — دەپ ھوشىدىن كېتىپتۇ. ئۇ ھوشىغا
كەلگەندىن كېيىن موماي ئۇنىڭغا:

— ئى، يىگىت، سەن دورا ئىزلەپ كەلگەن شاھ قىزىغا
شىپا بولىدىغان دورىنى تاپالماي، سانسىز شاھزادە مەقسىدىگە
يېتەلمىدى. سېنىڭ تاپمىقىڭ تېخىمۇ مۈشكۈلدۇر. جېنىڭنى
قىيىنىماي يۇرتۇڭغا قايت، — دەپتۇ.

— ئانا، قىلغان سۆزلىرىگە رەھمەت، ئول ماھى تابان
ئۈچۈن باسقان ھەرقەدىمىمگە مىڭ رازىمەنكى، ھەرگىز ئارقامغا
قايتمايمەن، — دەپتۇ يىگىت.

مومايىنىڭ يىگىتكە رەھمى كېلىپ:

— ئەي، ئوغلۇم، ئىرادەڭ ئېيتقىنىڭدەك بولسا، كۈن
چىقىشقا قاراپ ماڭ. دەشتى قۇملۇقتا بىر چارباغ بار. باغ
ئىگىسىنى «قەتران جادۇ» دەيدۇ. قىزغا شۇ جادۇگەر قەست
قىلىپ، ئۇنىڭ تەقدىرىنى بىر تۇپ ئاق گۈلگە باغلىۋەتكەن

خاسىيەتلىك ئاق گۈل

بۇرۇنقى زاماندا بىر پادىشا ئۆتكەن ئىكەن. ئۇنىڭ ناھايىتى چىرايلىق بىرلا قىزى بولۇپ، پادىشا بۇ قىزنى بەكمۇ ئەتىۋالاپ چوڭ قىپتۇ. قىز بالاغەتكە يېتىپتۇ. پادىشا ئۇنى ئوبدانراق بىرەرسىگە ياتلىق قىلىپ، ئاتىلىق قەرزىمنى ئادا قىلسام، دەپ كېچە - كۈندۈز ئويلايدىكەن. لېكىن كۈتمىگەندە قىز تۇتقاقلىق كېسىلىگە مۇپتىلا بولۇپ قاپتۇ.

پادىشا ئەپسۇسلىنىپ كېچە - كۈندۈز ئاھ ئۇرۇپتۇ. تېۋىپ چاقىرتىپ قىزنى ساقايتىشقا پەرمان قىپتۇ. يىراق - يېقىندىن كەلگەن تېۋىپلار بارلىق چارە - تەدبىرلەرنى قىلغان بولسىمۇ، قىز ساقايماپتۇ. لېكىن قىزنىڭ ھۆسنى - جامالىنىڭ تەرىپىنى ئاڭلىغان شاھزادىلەر قىزغا كۈندە دىگۈدەك ئەلچى ئەۋەتكىلى تۇرۇپتۇ.

پادىشا ئىختىيارنى قىزغا قويغان ئىكەن، قىز «كېسىلىمنى قانداق كىشى ساقايتسا، شۇنىڭغا تېگىمەن» دەپتۇ. شاھزادىلەر بۇ سۆزنى ئاڭلاپ، ئۇل ساھىپجامالنىڭ كېسىلىگە دورا ئىزلىشىپ، شەھەرمۇ - شەھەر چېپىشىپ يۈرۈشۈپتۇ. بۇ خەۋەر قۇلاقتىن - قۇلاققا ئاڭلىنىپ، ھەرقايسى شەھەر ئەھلى «قىزنى كىم ئالار» دىگەن ۋەسۋەسە ئىچىدە قاپتۇ.

نامەلۇم بىر يۇرتتا ئاتا - ئانىسى يوق بىر يېتىم ئوغۇل بار ئىكەن. ئۇ شىپالىق دورىنى ئىزلەپ تېپىپ، ئۇل

گەن بولۇۋېلىپ، قاراقچىلار كەتكەندىن كېيىن. جېنىمنى ئېلىپ بۇ يەرگە قېچىپ كەلدىم. — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ. كىشلەرنىڭ ئىچى ئاغرىپ، ئۇنىڭغا ئاش - نان بەرگەن ئىكەن. يىگىت خېلى جانلىنىپ قاپتۇ.

ئۇ بازار ئايلىنىپ يۈرسە، بىر قېرى ئايال ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ:

— نەدىن كەلدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— سەھرادىن گۈل ساتقىلى كەلدىم. — دەپتۇ بالا ۋە ئۇنىڭغا قوينىدىن گۈلنى ئېلىپ كۆرسىتىپتۇ. موماي گۈلنى كۆرۈپ:

— ئەجەپ چىرايلىقكەن، باھاسى قانچە؟ — دەپتۇ. بالا مومايىنى سىنىماق بولۇپ:

— ئانا. بۇ گۈل سىزگە يارىمايدۇ. — دەپتۇ.

موماي:

— بۇ گۈلنى مەن پادىشانىڭ قىزىغا سوغا قىلىش ئۈچۈن ئالىمەن. — دەپتۇ.

بالا مەلىكىنىڭ نامىنى ئاڭلاپ:

— ئەگەر گۈلنى مەلىكىگە سوغا قىلىسىڭىز. سىزدىن پۇل ئالماي بېرىمەن. — دەپتۇ ۋە گۈلنى مومايىنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويۇپ كەينىگە قارىماي كېتىپتۇ.

دىگەندەك، موماي گۈلنى مەلىكىگە بېرىپتۇ. مەلىكە گۈلنى چېكىسىگە قىسقان ئىكەن، مىنۇت ئۆتمەي دىلى روشەنلىشىپ، خوشاللىقى ئىچىگە سىغماي قاپتۇ. ئۆزىچىلا گۈل بەرگەن يىگىت پىراقىدا يېنىشقا باشلاپتۇ ۋە مومايغا ئۇنى تېپىپ كېلىشنى ئىلتىجا قىپتۇ. موماي يىگىتنى تېپىپ، مەلىكىنىڭ ئالدىغا باشلاپ كەپتۇ. مەلىكە يىگىتنى ئىززەت - ئىكرام بىلەن كۈتۈۋېلىپ مېھمان قىپتۇ. تون كىيگۈزۈپتۇ. ئاندىن، مومايىنى چاقىرىپ:

ئۇ ھەر ھەپتىدە بىر قېتىم سېھرى ئوقۇغانىدا، قىزنى تىترەك بېسىپ، بېشى ئاغرىپ ھۇشىدىن كېتىدۇ. سەن باقىا كىرسەڭ، ئاق گۈلدىن بىر تال ئۈزۈۋال - دە، تېز قايتىپ گۈلنى قىزغا بەر. قىز گۈلنى چېككىسىگە قىسسۇن، شۇ ھامان ساقىيىدۇ. قىز سېنىڭ پىراقىڭدا ئۆرتىنىپ سېنى ئىزلەيدۇ. بۇ سىرنى مەن ھېچكىمگە ئېيتمىغان. سەن كۆپ جاپا چەككەنلىگىڭ ئۈچۈن ساڭا ئېيتتىم. ئاق يول تىلەيمەن، — دەپتۇ ۋە بالىغا يولدا يېگىن. دەپ بىر خالتا ئۆرۈك قېقى بېرىپتۇ.

بالا رەھمەت ئېيتىپ بولغا چىقىپتۇ. ئۇ ئون بەش كۈن يول ماڭغاندىن كېيىن ھېلىقى چارباغقا يېتىپ كەپتۇ. قارىسا مۈشۈككە ئوخشاش بىر مەخلۇق باغ ئىشىگىنى ساقلاپ ياتقىدەك. ئۇ جادۇ كەمپىرنىڭ كىچىك قىزى ئىكەن. بالا ئۇنىڭغا سالام بېرىپتۇ. بالا قىزنىڭ كۆزىگە ئىسسىق كۆرۈنۈپ قاپتۇ ۋە بالىنى باققا كىرىپ ھاۋا يەپ چىقىشقا تەكلىپ قىپتۇ. بالا باققا كىرىپ، ئېرىق بويلاپ كېتىۋاتسا، كۆزىگە گۈللۈكتە تازا چىرايلىق ئېچىلغان بىر توپ ئاق گۈل كۆرۈنۈپتۇ. ئۇ گۈلدىن بىر تال ئۈزگەن ئىكەن، شۇ ھامان ھاۋا گۈلدۈرلەپ باغنى قاراڭغۇلۇق بېسىپتۇ. بالا قورقۇپ تېنەپ يۈرسە. ھېلىقى مۈشۈك سۈپەت قىز كېلىپ:

— بۇ يەردە تۇرماي چاپسان قاچ، قېرىنداشلىرىم كۆرۈپ قالسا، سېنى ھايات قويمايدۇ، — دەپتۇ.

بالا باغدىن قېچىپ چىقىپتۇ. بىرنەچچە كۈن يول مېڭىپ پادىشانىڭ قىزىنىڭ يۇرتىغا كەپتۇ. بالىنىڭ يول ۋە ئاچلىقنىڭ ئازاۋىدىن سولغان چىرايىنى كۆرگەنلەر ئۇنىڭدىن:

— نەدىن كەلدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ. بالا:

— مەن كارۋان بېشى ئىدىم، يولدا قاراقچىلار كارۋانلىرىمنى ئۆلتۈرۈپ، ماللىرىمنى بۇلاپ كەتتى. مەن يالغاندىن ئۆل

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئون بەش ياشلىق ۋەزىر

بۇرۇن بىر يۇرتتا كەسپتە كامالەتكە يەتكەن، پۈتكۈل ئەل - جامائەت ئىچىدە داڭقى تارالغان بىر تىۋىپ ئۆتكەن ئىكەن. ئۇ دۇنيا - ئۇقەتنى دوست تۇتمايدىكەن. مەيلى شاھ، مەيلى گاداي بولسۇن، كىملا ئاغرىپ قالسا قىتىقسىنىپ داۋالايدىكەن، داۋالاش ھەققى تالاشمايدىكەن، ھەق بەرسە ئالىدىكەن، بىرەلمىسە قىستىمايدىكەن. شۇڭا ئۇ قازا تاپقاندا بالا - چاقىسىغا ھىچقانداق مىراس قالدۇرالماپتۇ.

تىۋىپنىڭ بىر ئوغلى بولۇپ، ناھايىتى كۆچتۈڭگۈر ئىكەن، ئەمما ئۆز زامانىسىدا پۇل بولمىسا كۆچ ئىشلىمەيدىكەن. شۇڭا بۇ ئوغۇلنىڭ ھال - كۈنى بەكمۇ غۇربەتچىلىكتە قاپتۇ، ھەتتا ئېغىر بوي خوتۇنىنى تۈزۈكرەك ئوزۇقلاندۇرۇشقىمۇ قۇدرىتى يەتمەي خىجالەت تارتىپتۇ.

شۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە، بۇ ئوغۇلنىڭ خوتۇنى سىزىككە چۈشۈپ، گۆش غەلۋىسى قىلغىلى تۇرۇپتۇ. تەڭلىككە چىدىمىغان ئوغۇل تەلىيىمنى سىناپ كۆرەي، دەپ مەدىكار بازىرىغا بېرىپتۇ.

شۇ كۈنى بۇ شەھەر پادىشاسىنىڭ ئوڭ قول ۋەزىرى مەدىكار ياللىغىلى ئادەم چىقارغان ئىكەن. ئۇ، ھېلىقى ئوغۇلنى تاللاپتۇ.

ئوڭ قول ۋەزىرنىڭ بېغىنىڭ كەينىدە بىر قۇم دۆۋىسى بولۇپ، ۋەزىر ئاشۇ قۇم دۆۋىسىنى تۈزلەپ، ئورنىغا كۆچەت تى-

— ئەي، ئانا! سىز بېرىپ ئاتامغا ئېيتىڭ، مەن سەللىمازا ساقايدىم. ۋەدەم بويىچە ماڭا شىپالىق دورا ئېلىپ كەلگەن يىگىت بىلەن مېنىڭ يۈزۈمنى ئېچىۋەتسۇن، — دەپتۇ.

موماي پادىشاغا قىزنىڭ تەلىۋىنى يەتكۈزۈپتۇ. پادىشا قىزنىڭ ساقايغانلىقىنى ئاڭلاپ، ئاق گۈلنى ئېلىپ كەلگەن يىگىتكە ئاپىرىن ئوقۇپتۇ. قىزنىڭ تەلىۋىگە قوشۇلۇپ تويغا تەييارلىق قىلىش يارلىقى چۈشۈرۈپتۇ. تەييارلىق پۈتكەندىن كېيىن قىرىق كېچە-كۈندۈز توي قىلىپ مەلىكىنى يىگىتكە قوشۇپ قويۇپتۇ. بۇلار يەتتە پەرزەنت كۆرۈپ ئالەمدىن ئۆتۈپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

لەرنى كۆرۈپ، ۋەزىرنىڭ ئاغزى ئايدەك، كۆزى جامدەك بولۇپ قاپتۇ - دە، نىيىتى بۇزۇلۇپتۇ. «بۇ ئەھۋالدىن پادىشانى ۋاقىپ لاندۇرسام، ئۇ چاغدا شۇنچە بايلىق، پۈتۈن يەر ئاستى شەھىرى قولۇمدىن كېتىدۇ، ئەڭ ياخشىسى، بۇ ئىش سىر پېتى قالسۇن، پەيتى كەلگەندە پادىشانى ئۆلتۈرەي - دە، ئىككىلا شەھەرنى ئۆزۈم سوراي...» دىگەن خىيالنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزگەن ۋەزىر پەيتنى كەلتۈرۈپ بىخەستە تۇرغان تىۋىپنىڭ ئوغلىنى بىر خەنجەر ئۇرۇپلا ئۆلتۈرۈپ، ئاندىن ھېچ ئىش كۆرمىگەندەك بولۇپ، يەر ئۈستىگە چىقىپتۇ. ھېلىقى تۆشۈكنى كۆمۈپ تاشلاپ قۇم دۆۋىسىنى دۆۋىلەپ قويۇپتۇ.

ئاي ئۆتۈپتۇ، يىل ئۆتۈپتۇ. تىۋىپنىڭ ئوغلىنىڭ ئايالى ئېرىنىڭ دەردىدە زار - زار يىغلاپتۇ. تۇغۇلغان ئوغلىنى يېمەي يىگۈزۈپ، كىيمەي كىيگۈزۈپ، مىڭ تەسلىكتە ئون بەش ياشقا كىرگۈزۈپتۇ. بالا غۇربەتچىلىكتە چوڭ بولسىمۇ، چىرايى سۈزۈك، ئەقلى تۈزۈك، دانىشمەن بالا بوپتۇ. نۇرغۇن كىتاپلارنى ئوقۇپ، كۆپ بىلىم ئىگەللەپ، ئۆلىمالىق مۇقامىغا يېتىپتۇ.

بىر كۈنى ئۇ ئانىسىدىن سوراپتۇ:

— ئانا، مېنىڭ دادام كىم، ئۇ نەگە كەتكەن؟

بىچارە خوتۇن كۆزلىرىدىن تارام - تارام ياش تۆكۈپ تۇرۇپ، دادىسىنىڭ كىملىگىنى، مەدىكارچىلىققا كەتكەنچە قايتىپ كەلمىگەنلىگىنى ھېكايە قىلىپ سۆزلەپ بېرىپتۇ.

— ئانا، — دەپتۇ بالا، — دادامدىن ماڭا ھېچقانداق نەرسە مىراس قالمىغانمۇ؟

— ياق بالام، — دەپتۇ ئانىسى، — بىز ئەزەلدىن مال - دۇنيانى دوست تۇتمىغان ئادەملەر ئەۋلادىدىن بولىمىز. بوۋاڭ داڭلىق تىۋىپ ئىدى. ئۇنىڭ بىر كىتاۋى بولۇپ، ئۇ كىتاپ ھازىرمۇ قازناقتا تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭدىن باشقا مىراس قالدۇرمىغان...

كىمپ بېغىنى كېڭەيتمەكچى ئىكەن. ۋەزىر ئوغۇلنى ھېلىقى قۇم دۆۋىسىنىڭ يېنىغا باشلاپ كېلىپ:

— مانا، قىلىدىغان ئىشىڭ مۇشۇ، ھەققىڭگە نىمە تەلەپ قىلىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

ئوغۇل قۇم دۆۋىسىنى ئايلىنىپ، مۆلچەرلەپ چىققاندىن كېيىن:

— ۋەزىر ئەزەم، بۇ ئاز كۈچ بىلەن پۈتىدىغان ئىش ئەمەس ئىكەن، شۇنداقتىمۇ بۇ دۆڭنى بىر كۈنگە قالماي تۈز-لىۋېتىمەن. ھەققىمگە ئاتىغانلىرىنى بېرەلا، — دەپتۇ ۋە ئايال-نىڭ گۆشكە سېزىك ئىكەنلىكىنى ئېيتىپتۇ.

ئوڭ قول ۋەزىر بۇنداق ئەرزان مەدىكارنىڭ ئۇچرىغىنىغا بەكمۇ خوشال بولۇپتۇ ۋە:

— مۇشۇ دۆڭنى راستىنلا بىر كۈندە تۈزلەپ بولساڭ، ساڭا بىر ئوغلاق بېرىمەن، — دەپ لەۋزە قىپتۇ.

تېۋىپنىڭ بالىسى ئوغلاقنىڭ خوشاللىقىدا ئىشنى دەرھال باشلاپتۇ. چۈشكە يېقىن قۇم دۆۋىسىنى چېپىۋاتقاندا كەتمەن «تاڭ» قىلىپ بىرنەرسىگە تېگىپتۇ. ئوغۇل قۇمنى ئىككى تە-رەپكە سىرىۋېتىپ قارىغىدەك بولسا، كەتمەنگە تەككىنى يوغان بىر ياغاچ ئىكەن. ئوغۇل كۈچىمەيلا ھېلىقى ياغاچنى يەردىن سۇغۇرۇپ چىقىرىپتىكەن، چوڭ بىر تۆشۈك كۆرۈنۈپتۇ. بېشىنى تىقىپ قارىسا، يەرنىڭ ئاستىدا كەڭرى كەتكەن شەھەر تۇرغۇدەك. بۇ شەھەرنىڭ ئۆيلىرى ئالتۇندىن، بوسۇغىلىرى قاشتېشىدىن ئىكەن، دەرەخلىرىنىڭ يوپۇرماقلىرى ھەر خىل تاۋار - دۇردۇن-لار بىلەن قاپلانغان ئىكەن.

بۇمۆجىزىگە تېۋىپنىڭ ئوغلىنىڭ ئەقلى ھەيران قاپتۇ ۋە ئەھۋالنى ۋەزىرگە ئېيتىپتۇ. ۋەزىر ئۇنىڭ خەۋىرىگە بىر ئىشىنىپ، بىر ئىشەنمەي ھېلىقى جايغا كەپتۇ. ئىككىيلەن ھېلىقى تۆشۈكتىن يەر ئاستىغا چۈشۈپ شەھەرنى ئايلىنىپتۇ، بىھساپ ئالتۇن - كۈمۈش، دۇنيا - دەپىن-

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

چۈشلىرىگە تەبىر بېرىپ قالسا ئەجەپ ئەمەس، — دەپ مەسلىھەت كۆرسىتىپتۇ. باشقا ئۆلىمالارمۇ قېيىن ئەھۋالدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن ھېلىقى ئۆلىمانىڭ مەسلىھەتىنى قۇۋۋەتلەپتۇ. پادىشا: «شۇنچە پېشقەدەم، كۆپنى كۆرگەن ئۆلىمالارنىڭ ئەقلى يەتمىگەن چۈشنىڭ تەبىرىنى يېشىشكە كىچىككىنە بىر بالىنىڭ قۇربى يېتەرمۇ؟» دەپ ئويلاپتۇ يۇ، ئەمما ئۆلىمانىڭ مەسلىھەتى بويىچە بالىنى ئوردىغا چاقىرىپ سىناپ كۆرۈشكە ماقۇل كەپتۇ.

پادىشانىڭ ئىككى خىزمەتكارى دانىشمەن بالىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ، پادىشانىڭ ھوزۇرىغا تەكلىپ قىلىۋاتقانلىقىنى بايان قىلىپتۇ. بالا خىزمەتكارلارغا:

— بېرىپ پادىشاغا ئېيتىڭلار، مەن پادىشا كۆرگەن چۈشكە تەبىر بېرەلەيمەن، ئەمما كىچىك بولغانلىقىم ئۈچۈن ئات ئۈستىدە ئولتۇرالمايمەن. پىيادە بارسام ھېرىپ قالىمەن، شۇڭا پادىشانىڭ ئوڭ قول ۋەزىرى كەلسۇن، مەن ئۇنىڭ ئۈستىگە مىنىپ ئوردىغا بارىمەن، بولمىسا چۈشنىڭ تەبىرى يامانغا ئۆزگىرىپ كېتىدۇ، — دەپتۇ.

بالىنىڭ شەرتى پادىشاغا غەلىتە تۇيۇلۇپتۇ. ئەمما كۆرگەن چۈشنىڭ تەبىرىنى ئاڭلاش تەقەززاسىدا ئوڭ قول ۋەزىرىنى بالىنىڭ شەرتىنى ئورۇنلاپ، بالىنى ئوردىغا ئېلىپ كېلىشكە بۇيرۇپتۇ.

بالا ئوڭ قول ۋەزىرنىڭ مەيلىگە قويماي، ئۇنىڭ ئۈستىگە مىنىپتۇ، قولىغا ئۇچلۇق تاياقتىن بىرنى ئېلىپ، قەدەمدە بىر سانچىپ ۋەزىرنى يۈگۈرتكىنىچە ئوردىغا يېتىپ كەپتۇ. يولدا كەلگىچە ئوڭ قول ۋەزىرنىڭ ئۈچىسى يېغىر بولۇپتۇ. باش - كۆزلىرى تاياق زەربىدىن قانىغا بويىلىپتۇ.

بالا ئوردىغا كەلگەندىن كېيىن پادىشاغا تازىم بەجا كەلتۈرۈپ ئاندىن:

بالا بۇ گەپنى ئاڭلاپ قازناققا يۈگۈرۈپتۇ، بىر چاغدا ئۇ ئۈس-تىنى تۆت ئىلىك توپا - چاڭ باسقان كونا مۇقاۋىلىق بىر كى-تاپنى كۆتىرىپ چىقىپتۇ. ئۇ بىرىنەچچە كۈنگىچە ھېلىقى كىتاپنى باش كۆتەرمەي ئوقۇپتۇ. ئوقۇغانسېرى چىرايى ئېچىلىپتۇ.

— بالام، دەپتۇ ئانا، — بۇ كىتاپتا نىمىلەر يېزىلىپتۇ؟ ئوقۇغانسېرى چىرايىڭ ئېچىلىپ كەتتىغۇ؟

— بۇ بىر ھېكمەتلىك كىتاپ ئىكەن، — دەپتۇ بالا، — ئۇنىڭ ھەر بىر ۋارىغىدا ئىلگىرى ئۆتكەن ئىشلار، بۇنىڭدىن كېيىن بولىدىغان ھادىسىلەر يېزىقلىق ئىكەن.

بالىنىڭ ئانىسى بۇ گەپنى ئاڭلاپ:

— ئۇنداقتا، داداڭنىڭ نەگە يوقالغانلىغى، نىمە كۈنلەرگە دۇچ كەلگەنلىگى توغرىسىدىمۇ بىرەر خەۋەر تاپقىلى بولغۇدەكمۇ؟ — دەپ سوراپتىكەن، بالا:

— ئانا، بۇ ھەقتىمۇ يېزىلغان ئىكەن، ئەمما ۋاقتى كەل-مىگىچە ئۇنى ئاشكارىلىيالمايمەن، پات يېقىندا ھەممە ئىشتىن خەۋەر تاپىسىز، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ.

ئەمدى گەپنى بۇ شەھەرنىڭ پادىشاسىدىن ئاڭلايلى:

پادىشا بىر كېچىسى ئاجايىپ چۈش كۆرۈپتۇ ۋە چۈشنىگە تەبىر سوراپ ئوردا ئۆلىمالىرىنىڭ ھەممىسىنى ھوزۇرىغا چاقىر-تىپتۇ. ئەمما پادىشانىڭ چۈشىگە ئۆلىمالارنىڭ ھېچقايسىسى تەبىر بېرەلمەپتۇ. پادىشا بۇنىڭدىن غەزەپلىنىپ ئۆلىمالارنىڭ ھەممىسىنى ئوردا خىزمىتىدىن ھەيدىمەكچى بولۇپتۇ. شۇ چاغدا بىر ئۆلىما:

— پادىشاھى ئالەم، بۇ يۇرتتىكى پۇقرالار ئارىسىدا ئون بەش ياشلىق بىر دانىشمەن بالا بار دەپ ئاڭلىدىم. ئۇ ئۆزىنىڭ كىچىكلىگىگە قارىماي ناھايىتى ئەقىللىقمىش. ئىجازەت بولسا، شۇ بالىنى ئوردىغا چاقىرتساق، ئۆزلىرى كۆرگەن خاسىيەتلىك

بالا سۆزنى مۇشۇ يەرگىچە ئېيتىپ بىردەم شۈك تۇرۇۋاپتۇ. پادشانىڭ ھەيرانلىغى ئەسلىدىكىدىن زىيادىلىشىپ بالىنىڭ سۆزىگە تېخىمۇ قىزىقىپتۇ. ئوردا ئۆلىمالىرى ۋە ساراي ئەھلى «سۇبھانالللا» دېيىشىپ ياقىلىرىنى تۇتۇشۇپتۇ. ئوك قول ۋەزىر بولسا يېغىر ئۇچىسىنىڭ ۋە قانغا بويالغان باش - كۆزىنىڭ ئاغرىق ئازاۋىنى بىر چەتكە قايرىپ قويۇپ، ئەنسىزلىك ئىچىدە لاغىلداپ تىترەشكە باشلاپتۇ. بۇ ھالەتتىن بىرەر ئىشنى سەزگەن پادىشا بالىغا قاراپ:

— ئاجايىپ سۆزلەرنى قىلىۋاتىسەن ئوغلۇم، ئاخىرىغىچە سۆزلە، — دەپ مەدەت بېرىپتۇ.

— بۇ قوتۇر ئىت، — دەپتۇ بالا ئوك قول ۋەزىرنى كۆرسىتىپ، — دەل مۇشۇ ئوك قول ۋەزىر!

پادىشا ۋە ئوردا ئەھلى بالىنىڭ بۇ تەبىرىدىن ھەيران بولۇشۇپ بىر ئىشىنىپ، بىر ئىشەنمەي تۇرۇپ قېلىشىپتۇ. بىر ھازادىن كېيىن پادىشا بالىدىن نېمىگە ئاساسلىنىپ شۇنداق دېگەنلىكىنى سوراپتۇ. ئوك قول ۋەزىر بولسا «تۆھمەت، ھاقارەت!» دەپ ۋاقىراپ، جاقىراپ ئەرسات كۆتىرىپتۇ. بالا ئەمتىرىمەي تۇرۇپ:

— ئاۋال نەق مەيدانغا بارايلى، — دەپتۇ - دە، ھەممەيلەننى ئوك قول ۋەزىرنىڭ بېغىغا ياندىش قۇم دۆۋىسىگە باشلاپ بېرىپتۇ. بالىنىڭ ئىلتىماسى بويىچە ئوك قول ۋەزىرمۇ تۆت جاللاتنىڭ يالاپ مېڭىشى بىلەن قۇم دۆۋىسى ئالدىغا كەلتۈرۈلۈپتۇ. كىشىلەر ئولاش - چولاش ھېلىقى قۇم دۆۋىسىنى چېپىپ، تۆشۈك ئېچىپ يەر ئاستىدىكى شەھەرگە كىرىپتۇ. بۇ شەھەردىكى بايلىق، گۈزەللىك ۋە ئاجايىپ - غارايىپلارنى كۆرۈپ ھاڭ - تاڭ قاپتۇ.

پادىشا بالىنىڭ ئەقلىگە قايىل بولۇپ، بۇ ئىشلارنىڭ

— ئەي كېرەملىك شاھ، مەن ئۆزلىرىنىڭ كۆرگەن چۈشلىرىنى ئېيتىپ بېرەي، ئاندىن بۇ چۈشكە تەبىر ئېيتاي، — دەپتۇ.

— مەن كۆرگەن چۈشنى سەن قانداق بىلىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ ھەيران بولغان پادىشا.

— بىلىمەن، پادىشاھىم، — دەپتۇ بالا ۋە پادىشا كۆرگەن چۈشنى سۆزلەپتۇ، — ئۆزلىرى شۇنداق بىر چۈش كۆردىلە، چۈشلىرىدە باشلىرىغا بىر تەۋەك سارغىيىپ پىشقان نان قويۇلغان ھالدا كېتىپ بارغان ئىدىلە، توساتتىن يەنە بىر تەۋەك نان ئاسماندىن چۈشۈپ قۇچاقلىرىغا جايلاشتى. شۇ ئەسنادا پۇتلىرىغا سۈركىلىپ يۈرگەن بىر قوتۇر ئىت ئاسماندىن چۈشكەن ناننى تەۋەك بىلەنلا ئاستىغا بېسىۋالدى. بۇنىڭغىمۇ قانائەت قىلماي باشلىرىدىكى تەۋەككە قاراپ خىرىس قىلىپ قاۋىدى. ئۆزلىرى بۇ چاغدا ھېلىقى قوتۇر ئىتقا «چاغ، ئىجىس!» دىدىلە ۋە ئويغىنىپ كەتتىلە...

بالىنىڭ ئۆزى كۆرگەن چۈشنى تولۇق ئېيتىپ بەرگەنلىكىدىن ھەيرانۇ - ھەس بولغان پادىشا بىر ھازاغىچە ئاغزىنى ئېچىپ ئولتۇرۇپ قاپتۇ ۋە بىر چاغدا ئېسىنى يىغىپ:

— ئەي بالا، مەن كۆرگەن چۈشنى ئەينى پېتى ئېيتتىڭ، بۇ چۈشنى سېنىڭ بىلىۋالغانلىقىڭ مېنى تولىمۇ ھەيران قالدۇرۇۋاتىدۇ. ئەمدى چۈشنىڭ تەبىرىنى ئېيتىپ بېرەلەمسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— باشلىرىدىكى بىر تەۋەك نان، — دەپتۇ بالا، — ئەسلىدىكى شاھلىق سەلتەنىتى، ئاسماندىن چۈشۈپ قۇچاقلىرىغا جايلاشقان بىر تەۋەك نان بولسا، ئۆزلىرىگە يۈزلەنگەن ئامەت ۋە رىزقا، ئەمما بۇنى ئاستىغا بېسىۋالغان، ھەتتا باشلىرىدىكى نانغا خىرىس قىلغان قوتۇر ئىتنىڭ كىملىكىنى بىلەملا؟

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

مومايىنىڭ ئەجرى

بۇرۇنقى زاماندا بىر پادىشا ئوردىسىغا ھەشەمەتلىك تەخت ياساتماقچى بولۇپ، پەرمان چۈشۈرۈپتۇ.

— شۇنداق بىر تۈت (ئۈژمە) دەرىخىنىڭ ياغىچىنى تېپىپ كېلىڭلاركى، — دەپتۇ ئۇ لەشكەرلىرىگە، — ئۇنىڭ ئېگىزلىكى يۈز غۇلاچ، ئەگرى ئەمەس تۈز بولسۇن، يوغانلىقى ئون غۇلاچ، پۇتاق ئەمەس تۈز بولسۇن. مەن ياغاچنىڭ ئىگىسىگە رازى بولغۇدەك ئالتۇن - كۈمۈش بېرىمەن.

لەشكەرلەر تەرەپكە چېپىپ، بۇنداق تۈت دەرىخىنى ئىزلەپ ھېچيەردىن تاپالماپتۇ.

شۇ شەھەرنىڭ چەت بىر يېرىدە بىر موماي يالغۇز ياشايدىكەن. موماي ناھايىتى كەمبەغەل بولۇپ، چاق ئېگىرىپ تۇرمۇش كەچۈرىدىكەن. ئۇنىڭ ئىشىگى ئالدىدا بىر تۈپ تۈت دەرىخى بار ئىكەن. موماي تۈت دەرىخىنى ئىككەن كۈندىن باشلاپ، ھارام شاخلىرىنى پۇتاپ، پات - پات سۇغۇرۇپ، كۆز قارچۇغىدەك ئاسراپ پەرۋىش قىلغان ئىكەن. كۆچەتنى قىڭغىر ئۆسۈپ قالمىسۇن، دەپ ئۈژمىسىنى ھەرگىز ئىغىتمايدىكەن، ئايلار ئۆتۈپ، يىللار ئۆتۈپ تۈت دەرىخى شۇنداق ئۆسۈپتۇكى، ئۇ دەرەخنىڭ تۈز ۋە ئېگىزلىكىگە كىشىلەر ھەيران قاپتۇ. ئۇ شۇنداق يوغىناپتۇكى، ئۇنىڭغا بىرنەچچە ئادەمنىڭ قۇچىقى يەتمەپتۇ. موماي دەرەخنىڭ مۇنداق تۈز، پۇتاقسىز ئۆسكىنىگە

سىرىنى چۈشەندۈرۈشنى ئىلتىماس قىلغان ئىكەن، بالا بوۋىسدىن قالغان ھېلىقى كىتاپ ھېكمىتىدىن تارتىپ، كىتاپتا ئوقۇغانلىرىنى، بولغان ۋەقەلەرنى بىر - بىرلەپ سۆزلەپ بېرىپتۇ ۋە:

— ئەي پادىشاھىم، ئۆزلىرىنىڭ بۇ ۋەزىرلىرى يەر ئاستى شەھىرىدىكى دۇنيا - دەپىنىلەرنى سىلىدىن قىزغانغاچقا، رەھمەتلىك ئاتامنى سىرنى پاش قىلىپ قويىدۇ، دەپ ئەنسىرەپ ئۆلتۈرۈۋەتكەن، سىلىنىڭ سەلتەنەتلىرىدىگە كۆز ئالايتىپ پەيت كۈتكەن، ئەمما قول سېلىشنىڭ پۇرسىتىنى تاپالمىغان، — دەپتۇ.

پادىشا ئەھۋالنى ئۇققاندىن كېيىن، دەرغەزەپكە كەپتۇ. قارا نىيەت ئۈچ قول ۋەزىرنى ئاتنىڭ قۇيرۇقىغا سۆرىتىپ ئۆلتۈرۈشكە بۇيرۇپتۇ. توسۇن ئاتلار ۋەزىرنى باياۋانغا سۆرەپ تېنىنى تىتما - تىتما قىلىپ ئۆلتۈرۈپتۇ. پادىشا بالىنىڭ خىزمىتىنى تارتۇقلاپ ئۈچ قول ۋەزىرنىڭ ئىشىغا قويۇپتۇ. بۇ ئىشتىن پۈتكۈل پۇقرا ۋە ئوردا ئەھلى خۇرسەن، رازى بولۇپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، دانىشمەن بالا كىتاپتىكى بىلىمنىڭ خاسىيىتى بىلەن قارا نىيەت قاتىلنىڭ ئەدۋىنى بېرىپ، دادىسىنىڭ قىساسىنى ئاپتۇ، يۇرتنى يامانلارنىڭ قەستىدىن ساقلاپ، ئەلنى ئەمىن تاپتۇرۇپتۇ. ئانا - بالا ئۆمۈرلىرىنىڭ ئاخىرىغىچە بەختىيار ياشاپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

تۈلكىنىڭ قۇۋلۇقى

بىر كۈنى تۈلكىگە بۆرە ئۇچراپ قېلىپ: «ئاداش، تېچمۇسەن؟» دەپلا ئۆتۈپ كېتىپتۇ. تۈلكە: «ئۇ مېنى ئاداش دەپ ئەھۋال سورىدى، مەن مۇشۇ بۆرە بىلەن دوست بولايچۇ. بۆرە دېگەن باتۇر، قويلارنى يەيدۇ. سېنىڭ راست دەپ، تەڭ يىسەم بولمامدۇ» دەپ ئويلاپتۇ. شۇ بۆرىنى ئىزلەپ تېپىپ، شۇنىڭ بىلەن دوست بوپتۇ.

بۆرە تېپىپ كەلسە، تۈلكە سىللە يەيدىكەن؛ ئۆزى بولسا، ھېچنەرسە تاپالمايدىكەن. بۇ ئىشقا بۆرىنىڭ قوسىقى كۆپىدىكەن. تۈلكىنىڭ ئەلىجان، بەلىجان، ۋەلىجان دېگەن ئۈچ بالىسى بار ئىكەن. بۆرىنىڭ ئاچچىقى كېلىپ يۈرگىنىنى سەزگەن تۈلكە بىر كۈنى بالىلىرىغا:

— ھەي، بالىلىرىم! مەن سەيلە قىلىپ چىقىپ كەتكەندە بۆرە كەلسە، ئىشىكنى ئېچىپ بەرمەڭلار، — دەپتۇ.

— ماقۇل، — دەپتۇ تۈلكىنىڭ بالىلىرى.

بىرىنچى قېتىم بۆرە كېلىپ ئىشىكنى ئۇرغاندا، تۈلكە بالىلىرى: «ئۆيدە ئانىمىز يوق» دەپ، ئىشىكنى ئاچماپتۇ. ئىككىنچى قېتىم كېلىپ: «ئاچ ئىشىكنى!» دەپ ۋاقىراپتۇ بۆرە. بالىلار ئاچقىلى ئۇنىمىغاندىن كېيىن، بۆرە ئىشىكنى ئۆرۈپ كىرىپ، ئەلىجاننى يەپ قويۇپتۇ، بەلىجاننىمۇ يەپ قويۇپتۇ. يالغۇز ۋەلىجان قۇتۇلۇپ قاپتۇ. بىر ۋاقىتتا تۈلكە بالىلىرىغا ئوزۇق ئېلىپ

بەكمۇ خوشال ئىكەن.

لەشكەرلەر ئىزلەپ يۈرۈپ بۇ يەرگە كېلىپ قاپتۇ. ئۇلار بۇ دەرەخنى كۆرۈپ، دەرھال پادىشاغا خەۋەر قىپتۇ. پادىشا ئۆز ۋەدىسى بويىچە موماينا نۇرغۇن ئالتۇن بېرىپ، دەرەخنى كەستۈرۈپ ئوردىسىغا ئەكەلدۈرۈپتۇ. بۇ دەرەخنىڭ ئۆزىنى شۇنچىۋالا ئالتۇنغا ئىگە قىلغانلىقىدىن خوشال بولغان موماي مۇنداق نەزمە توقۇپتۇ:

ئىي تۇتىم، تۇپ - تۇزلۇكۈڭ قىلدى مېنى دۆلەتكە يار،
ئەگەر بولساڭ سەن ئوتۇن، بولغاي ئىدىم مەن خارۇ - زار.

— تۆرگە ئۆتسىلە، بۇ يەرگە قازاننى چۈشۈرىمەن، گۆش پىشاي دەپ قالدى، ئەلىجان بىلەن بەلىجان، ئوينىغىلى چىقىپ كېتىپتۇ، ئۇلار كەلسىلا گۆشنى ئالىمەن، — دەپتۇ تۈلكە بۆرىنى تۆرگە تەكلىپ قىلىپ.

بۆرە تۆرگە سېلىنغان كىرپىدە ئولتۇرۇپتىكەن، گۈلدۈرلىگىنىچە ئورنىغا چۈشۈپ كېتىپ كۆيۈشكە باشلاپتۇ.

تۈلكە ئۇنىڭدىن:

— ئەلىجان بالامنى يەمسەن؟ بەلىجان بالامنى يەمسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— يېمەيمەن... تارتىۋال! — دەپ يالۋۇرۇپتۇ بۆرە.

— ھە، ۋەلىجان قاپتۇ، ئۇنىمۇ يەۋېتەمسەن - يا؟

— يېمەيمەن! جېنىم دوستۇم، يېمەيمەن!... مېنى تارتىۋال!...

بۆرىنىڭ پۇت - قوللىرى ئوبدان كۆيگەندىن كېيىن تۈلكە ئۇنى ئوتتىن تارتىۋاپتۇ ۋە:

— ئەمدى قانداق جازالاي؟ — دەپ سوراپتۇ بۆرىنىڭ ئۆزىدىن.

بۆرە گەپ قىلالماپتۇ. تۈلكە ئىچ ئاغرىتقان بولۇپ:

— ئاۋۇ تاقىقا چىقساڭ قوڭغۇراق تىكەن بار، ئۈستىگە چىقىپ ئېغىنىساڭ، كۆيگەن يېرىڭنىڭ ئېچىشىشى ھازىرلا توختايدۇ، — دەپتۇ بۆرىگە. بۆرە تاقىقا چىقىپ قوڭغۇراق تىكەنگە ئېغىنىغان ئىكەن، پۈتۈن بەدىنى قانغا مىلىنىپتۇ. بۆرە تۈلكىنىڭ ئالدىغا كېلىپ:

— ئەزايى - بەدىنىم تېخىمۇ ئېچىشىپ كەتتى، قان - يېرىك توختىمايۋاتىدۇ، نېمە چارە بار؟ — دەپ سوراپتۇ تۈل-

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى www.uyghurkitap.com

يېتىپ كەپتۇ.

— ئاران دىگەندە تېپىپ كەلدىم بۇنى. ھەي، ئەلىجان قېنى سەن؟ — دەپتۇ.

— بۆرە يەپ كەتتى، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ۋەلىجان.

— بەلىجان قېنى؟

— بۆرە يەپ كەتتى.

بۇ شۇم خەۋەرنى ئاڭلىغان ئانا تۈلكە يىغلاپ كېتىپتۇ. بىر ھازادىن كېيىن يىغىسىنى توختىتىپ:

— نىمىشقا ئىشىكنى ئاچتىڭلار؟ — دەپ ۋاقىراپتۇ ۋەلىجانغا.

— بىز ئېچىپ بەرمىگەن ئىدۇق، بۆرە ئۆزىنى ئۇرۇپ، تاتىلاپ يۈرۈپ ئېچىۋالدى، — دەپتۇ ۋەلىجان.

— ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ تۈلكە ئەكەلگەن گۆشلىرىنى قازانغا سېلىپ، — مەن ئاش ئېتىپ تۇراي. سەن بېرىپ بۆرىنى چاقىرىپ كەل.

ۋەلىجان بۆرىنىڭ يېنىغا بېرىپ:

— ئانام سىزنى چاقىرىۋاتىدۇ، — دەپتۇ.

— بارمايمەن، ئىشىم بار، — دەپتۇ بۆرە.

— ياق، بېرىڭ! ئاپام قوزا گۆشى تېپىپ كەپتۇ، قازانغا لىققىدە سېلىپ پىششۇرۇپ قويدى، — دەپ چىڭ تۇرۇۋاپتۇ بالا تۈلكە. بۆرە:

— بوپتۇ، بارسام باراي، — دەپتۇ ۋە تۈلكىنىڭ ئۆيىگە كەپتۇ. تۈلكە ئۆيىنىڭ تۆرىنى كولاپ، ئىچىگە قوقاس تولدۇرۇپ، ئۈستىگە چىرايلىق كۆرپە سېلىپ، بۆرىنى كۈتۈپ تۇرغان ئىكەن. بۆرە كەلگەندىن كېيىن، ئۇ: «كەلسىلە، كەلسىلە» دەپ چىرايلىق قارشى ئاپتۇ، ئالىيلىرىنىڭ كېيىمىنى چىقارماپتۇ. بۆرە پەگادا ئول تۇرۇشقا تەمشەلگەن ئىكەن، تۈلكە:

بۆلۈنگەننى بۆرە يەر

قويچى، قاسساپ، ئاشپەز ۋە ناۋاينىڭ بىردىن ئىتى بار ئىكەن. بىر كۈنى بۇ تۆت ئىت يولدا ئۇچرىشىپ قاپتۇ-دە، ئايرىلماسلىققا دوست بولۇشۇپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇلار بىللە ساياھەت قىلىشىپ كېتىشىۋېتىپ، قېلىن بىر جاڭگاللىققا يولۇقۇپتۇ. ئۇلار بۇ جاڭگاللىقتا بۆرە چىقىشىنى بىلگەچكە، «ناۋادا بىرەر بۆرىگە يولۇقۇپ قالساق ھەممىمىز بىرلىكتە ئۇنى يوقىتايلى» دەپ ۋەدىلىشىپ، جاڭگالنىڭ ئىچىگە قاراپ مېڭىشىپتۇ. جاڭگالنىڭ قاق ئوتتۇرىسىغا كەلگەندە، تۇيۇقسىز بىر بۆرە پەيدا بولۇپ، ئىتلارغا خىرىس قىپتۇ. ئىتلارنىڭ بىرى:

— ئاغىنىلەر، پەخەس بولۇڭلار، ئايرىلماڭلار، كۈچ بىرلىكتە، بۆرىگە يەم بولمايلى دىسەك ۋەدىمىزگە ئەمەل قىلايلى، — دىگەن ئىكەن، ئىتلار تەڭ ھەركەتكە كېلىپ بۆرىنى قورشىۋاپتۇ. ئوتتۇرىغا قاپسىلىپ قالغان بۆرە كۆڭلىدە دەرھال بىر پىلان تۈزۈپتۇ-دە، قورقۇپ ئالاقزادە بولۇپ كەتكەن قىياپەتكە كىرىۋېلىپ، ئىتلاردىن:

— سىلەر مېنى نىمە قىلماقچى؟ — دەپ سوراپتۇ.

— سەن، — دەپ بىرىنچى بولۇپ سۆز باشلاپتۇ قويچىنىڭ ئىتى كۆزىدىن غەزەپ ئۇچقۇنلىرىنى چاچرىتىپ تۇرۇپ، — دائىم مەن بېقىۋاتقان قويلارغا ھۇجۇم قىلىپ، قويلارنى خۇددى ۋابادەك قىرىپ تاشلايسەن، بۈگۈن سەندىن ئاشۇ قويلارنىڭ

كىمدىن. تۈلكە يەنە ئىچ ئاغرىتقان بولۇپ بۆرىگە:

— ئاۋۇ يەرگە شېكەر تۆكۈلگەن، شۇ يەرگە بېرىپ ئىغىنا! — دەپتۇ. بۆرە بېرىپ تۇز ئۈستىدە بىر ئىغىناپتىكەن، ئاۋازى بىلەن تەڭ جېنىمۇ چىقىپتۇ. تۈلكە بالىلىرىنىڭ ئۆچىنى بۆرىدىن مانا مۇشۇنداق ئاپتۇ.

يەتتى، پەقەت ئىككىڭلارلا مېنى يېيىشكە ھەقلىق. ئاشپەزنىڭ يۈندىسىنى ئىچىپ قويغانلىغىم ئۈچۈن. ئۇنىڭ ئىتىنىڭ مېنى يېيىشكە نىمە ھەققى بار؟ سىلەر ئۇنى يەر چىشلىتىپ، مېنى ئىككىڭلار يېسەڭلار ياخشى ئەمەسمۇ؟

شۇ گەپ بىلەن بۇ ئىككى ئىت ئاشپەزنىڭ ئىتىنىمۇ ئۇ دۇنياغا ئەۋەتىۋېتىپتۇ. بۆرە: «ئەمدى قاسساپنىڭ ئىتى نېرى تۇرۇپ تۇرسۇن، ساڭا يالغۇز ئېيتىدىغان گېپىم بار» دەپ قويچىنىڭ ئىتىنى يېنىغا تارتىپ، قاسساپنىڭ ئىتىنى بىر چەتكە چىقىرىپ قويۇپتۇ. ئاندىن:

— ھەي، ئاغىنە، ھەق گەپنى ئېيتسام، مەن سېنىڭ قويۇڭنىلا يېدىم، قاسساپنىڭ قېشىنى ئاندا ـ ساندا يالاپ قويدۇم، خالاس. شۇڭا ئۇنىڭ ئىتى مېنى سەن بىلەن بىللە يېسە ساڭا ئۇۋال بولىدۇ، مۇنداق قىلىش ھەم ئادالەتسىزلىك بولىدۇ. سەن ئۇنى يوقات، مېنى ئۆزەڭ يالغۇز يېگىن، — دەپتۇ.

— مەن ئۆزەم يالغۇز ئۇنى قانداق يوقىتالايمەن، — دەپتۇ قويچىنىڭ ئىتى. بۆرە:

— مەن ساڭا ياردەملىشىمەن، قېنى بول، چاققان كەل، — دەپتۇ ـ دە، قويچىنىڭ ئىتىغا ياردەملەشكەن بولۇپ، قاسساپنىڭ ئىتىنى چەيلىۋېتىپتۇ. ئاندىن ئۇ يالغۇز قالغان قويچىنىڭ ئىتىغا قاراپ:

— ئەي، ئەخمەق، مېنى يېيىشكە نىمە ھەققىڭ بار؟! ئەمدى نۆۋەت ساڭا كەلدى، — دەپتۇ ـ دە، چىشلىرىنى ھىڭگايتىپ، بىر ئېتىلىپلا قويچىنىڭ ئىتىنىمۇ جېنىدىن جۇدا قىپتۇ.

ئېيتىشلارغا قارىغاندا «بۆلۈنگەننى بۆرە يەر» دىگەن تەمسىل شۇنىڭدىن قالغان ئىكەن.

خۇنىنى ئالىمەن.

باشقا ئۈچ ئىتمۇ بۆرىنىڭ ئۆزىگە يەتكۈزگەن زىيان-زەخمىتى، غالجىرلىقى ئۈستىدە ئارقا-ئارقىدىن سۆزلەپ:

— سېنىڭ زۇلمىڭدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن، سېنى يوقىتىپ، كۆڭلىمىزنى ئەمىن تاپتۇرىمىز، — دېيىشىپتۇ.

— توغرا، — دەپتۇ بۆرە گۇناھىنى بوينىغا ئالغاندەك بولۇپ بېشىنى يەردىن كۆتەرمەي، — مەن سىلەرگە كۆپ زىيان سالدىم، سىلەر مېنى يېيىشكە ھەقلىق، لېكىن مېنىڭ سىلەرگە ئايرىم-ئايرىم ئېيتىدىغان گېپىم بار، ئالدى بىلەن ناۋاينىڭ ئىتى چەتكە چىقىپ تۇرسۇن، گېپىمنى قالغان ئۈچىڭلارغا ئېيتاي، — دەپتۇ. ئۈچ ئىت ناۋاينىڭ ئىتىغا شەرەت قىلغان ئىكەن، ناۋاينىڭ ئىتى نېرىراق بېرىپ تۇرۇپتۇ. بۆرە ئۈچ ئىتقا بىر-بىردىن قارىۋېلىپ، مۇلايىملىق بىلەن سۆز باشلاپ:

— مەن قويچىنىڭ نۇرغۇن قويىنى يېدىم، قاسساپنىڭ قېنىنى يالىدىم، ئاشپەزنىڭ يۇندىسىنى ئىچتىم، لېكىن ناۋاينىڭ نېمىسىگە زىيان-زەخمەت سالغاندۇرمەن؟ ئۇنىڭ ئىتىنىڭ مېنى يېيىشكە نېمە ھەققى بار؟ سىلەر ئۈچىڭلار مېنى يېيىشكە ھەقلىق. شۇڭا ناۋاينىڭ ئىتىنى ئۇچۇقتۇرۇۋەتسەڭلار، مېنىڭ گۆشۈم سىلەرگە جىقراقتىن تېگىدۇ، قوسۇغۇڭلارمۇ ئوبدان تويىدۇ ئەمەسمۇ؟ — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ئۈچ ئىت بىر-بىرىگە قارىشىپ، باش لىڭشىتىشىپ، بۇ سۆزنىڭ توغرىلىقىنى تەستىقلىشىپ، ناۋاينىڭ ئىتىنى تالىۋېتىپتۇ.

— ئەمدى ئاشپەزنىڭ ئىتى چەتكە چىقىپ تۇرسۇن، قالغان ئىككىڭلارغا ئېيتىدىغان سۆزۈم بار، — دەپ ئاشپەزنىڭ ئىتىنىمۇ چەتكە چىقىرىۋېتىپتۇ بۆرە، — سىلەر ئىككىڭلار قوي باقىسىلەر، مېنىڭ زىيىنىم ھەممىدىن بەك ئىككىڭلارغا

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئوغرى «ئەلە چىقار، مانا چىقار» دەپ، ئۆزۈن ساقلاپ، زېرىكىپ غەزنىگە ئۆزى چۈشۈپتۇ. قارىسا شېرىگى يۈتىنى يىۆتكىيەلمەي تۇرغىدەك، مامۇت ئوغرى ئۇنى قىۇتۇلدۇرۇشىنىڭ ئىلاجىسىنى قىلالماي، شېرىگىنىڭ رازىلىقىنى ئېلىپ، ئۇنىڭ قېرى ئانىسىنى ئۆزى باقماق بولۇپ، شېرىگىنىڭ بېشىنى كېسىپ، غەزنىدىكى ئالتۇنلارنى ئېلىپ چىقىپ كېتىپتۇ.

هاكىم ئوغرىنى تېپىش مەقسىدىدە ئۆلگەنلىگەن بىر قارا باشلىق تۆگىنى قويۇپ بېرىپتۇ. بۇ تۆگە ئۆيمۇ-ئۆي كىرىپ، ئاخىرى يېرىم كېچىدە مامۇتنىڭ هويلىسىغا چۆكۈپتۇ. تۆگىنىڭ ئارقىسىدا يۈرگەنلەر تولا مېڭىپ چارچىغانلىقتىن هېرىپ ئۇخلاپ قاپتۇ. مامۇت دەررۇ تۆگىنى ئۆلتۈرۈپ، تېرىسىنى كۆمۈپ، گۆشىنى بوشۇرۇپ قويۇپتۇ.

هاكىم تۆگىنى تېپىش ئۈچۈن بىر جادۇگەر مومايىنى ئەۋەتىپتۇ. موماي بولسا ئۆيمۇ-ئۆي كىرىپ: «بىر بالام ئاغرىق ئىدى، ئۇنىڭغا تۆگە گۆشى دورا بولۇپ قالغان، سىلەردە بولسا، ئازراق بەرسەڭلار ساۋاپ بولىدۇ» دەپ، كۆرگەنلىكى كىشىگە يالۋۇرۇپتۇ.

ئۇ، مامۇتنىڭ قوراسىغا كىرىپ، ئانىسىغا يالۋۇرغان ئىكەن، موماي «ساۋاپ» دىگەن گەپنى ئاڭلاپ، «بىزدە بار» دەپ، تۆگە گۆشىدىن يېرىم جىڭچە بېرىپتۇ.

جادۇگەر موماي گۆشنى ئېلىپ «ئوغرىنى تاپتىم» دەپ، هاكىمنىڭ ئالدىغا كېتىۋاتقاندا، ئالدىدىن مامۇت چىقىپ قاپتۇ. ئۇ، مومايىنىڭ قولىدىكى تۆگە گۆشىنى كۆرۈپ:

— سىز نىمە قىلىپ يۈرىسىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— بالامغا داۋا بولار دەپ، تۆگە گۆشىنى ئېلىپ كېتىۋاتىمەن، — دەپتۇ جادۇگەر موماي.

— بالىڭىز ئاغرىق بولسا، بۇنچىلىك گۆش نىمە بولىدۇ،

ھاكىم ۋە ئوغرى

بۇرۇنىنىڭ بۇرۇنىسىدا خوتەن شەھىرىنىڭ بىر ھاكىمى بار ئىكەن. ئۇنىڭ غەزنىسى ئالتۇن - كۈمۈش بىلەن تولغان ئىكەن. بۇ غەزنىنى ساقلاشقا يۈزلەپ ياساۋۇل قويغان ئىكەن. شەھەردە نۇرغۇن ئوغرىلار ھاكىمنىڭ غەزنىسىنى پايلاپ يۈرىدىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە غەزنىنىڭ داڭقىنى ئاڭلىغان قەشقەرلىق ئوغرى مامۇت خوتەن شەھىرىگە يول ساپتۇ. خوتەنگە كېلىپ ئۆزىگە شېرىك تېپىپتۇ. ئۇ شېرىكىنىڭ ئۆيىدىن تېشىپ، غەزنىنىڭ نەق ئوتتۇرىسىدىن چىقماقچى بوپتۇ ۋە شۇنداق قىپتۇ. لېكىن ئۇ غەزنىدىكى بايلىقنى بىراقلا ئالماي، بىر چەتتىن ئېلىپ خەجلەشكە باشلاپتۇ. ئۇ، غەزنىنىڭ ئوتتۇرىسىدىن تەشكەن تۆشۈكنى ئازلا ئېچىپ قويسا، ئالتۇنلار چۈشۈۋېرىدىغان ئامال تاپقان ئىكەن. بىرنەچچە ئاي ئۆتكەندىن كېيىن، غەزنىچىلەر قۇلۇپلار ئېچىلماستىنلا، غەزنىنىڭ يېرىملاپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ھەيران بوپتۇ، ئەھۋالنى دەررۇ ھاكىمغا خەۋەر قىپتۇ. ھاكىم ئۆزى كېلىپ غەزنىسى كۆرگەندىن كېيىن، غەزنە ئەتراپىغا ياساۋۇللارنى قويۇپتۇ. شۇنداق بولسىمۇ ئوغرىنى تۇتالماپتۇ. تۆشۈكنىڭ ئۈستىدىكى ئالتۇنلار تۈگەپ، تۆشۈكتىن چۈشمەس بولغاندا، مامۇت ئوغرى شېرىكىنى غەزنە ئىچىگە كىرگۈزۈپتۇ. ھاكىم غەزنە ساقلانغان ئۆيگە يار يېلىم تۆكۈپ قويغان ئىكەن. مامۇتنىڭ شېرىكى يار يېلىمغا چاپلىشىپ قاپتۇ. مامۇت

چىدىرغا قويۇپ چىقىپ كەتكەن بولسا، ئۆزىنى مەلۇم قىلسۇن، ئۇنىڭ ئۇستىلىغى ۋە تاغ يۇرەكلىكى ئۈچۈن قىزىمنى ئۇنىڭغا بېرىمەن» دەپ پەرمان چىقىرىپتۇ.

جارچىلار كوچا ـ كوچىلاردا جار سېپتۇ.

ماموت ئوغرى ئۆزىنى مەلۇم قىلدىمۇ، قىلمىدىمۇ، ئۇنى بىلگىچە مەن ئويغىنىپ كەتتىم.

مەن سىزگە كاللا - پاقالچەكىنى بېرەي، ئۇنى يېسە بالىڭىز چاپسان ساقىيىدۇ، — دەپ، جادۇگەر مومايىنى قايتۇرۇپ، ئۆيىگە ئېلىپ مېڭىپتۇ مامۇت.

كاللا - پاقالچەكلەر بار ئۆيگە ئەكىرىپ مومايىنى ئۆلتۈرۈپتۇ-دە، بىر قولىنى كېسىۋېلىپ، ئۆزىنى كۆمۈپ قويۇپتۇ.

ھاكىم تۆگىدىنمۇ، مومايدىنمۇ ئايرىلغاندىن كېيىن، غەزىنىسىنىڭ يوقالغىنىغا چىدىماي ئوغرىنى تىزتۇشتا ئۆزىنىڭ قىزىدىن پايدىلانماقچى بوپتۇ. ئۇ ئوردىسىنىڭ ئارقىسىدىكى چوڭ باققا چېدىر تىكىپ، قىزىنى چېدىر ئىچىگە ئورۇنلاشتۇرۇپ ئەتراپتا يوشۇرۇن قاراۋۇللارنى قويۇپ:

— كىم مېنىڭ قىزىمنىڭ يېنىغا كىرەلىسە شۇنىڭغا قىرىق كۈن توي قىلىپ قىزىمنى بېرىمەن. بىراق شەرتىم شۇ: قاراۋۇللارنىڭ كۆزىگە كۆرۈنمەي كىرسۇن، — دەپ شەرت قويۇپتۇ.

ھاكىم پەقەت غەزىنىنى ئوغرىلىغان ئوغرىلا كىرەلەيدۇ، دەپ ئويلايدىكەن.

بۇ ئىشقا مامۇت تەۋەككۇل قىلىپتۇ. ئۇ يوغان بىر سېرىق ئىتنى ئۆلتۈرۈپ، ئۇنىڭ تېرىسىگە ئورىنىپتۇ-دە، مومايىنىڭ قولىنى قوينىغا سېلىپ، كېچىسى ئوردىنىڭ چوڭ دەرۋازىسىدىن ھاكىمنىڭ قوراسىغا، ئاندىن باققا، باغدىن قىزنىڭ چېدىرىغا كىرىپتۇ. چېدىرغا كىرىپ ئۇنىڭغا «ۋاقىرىساڭ بېشىڭنى كېسىمەن» دەپتۇ ۋە دەرھال چىراقنى ئۆچۈرۈۋېتىپتۇ. تاڭ ئاتارغا يېقىن قىزنىڭ قولىغا مومايىنىڭ قولىنى تۇتقۇزۇپ قويۇپ، ئۆزى يەنە ئىت سۈرىتىدە باغدىن چىقىپ كېتىپتۇ.

قىز ئەتىسى ھاكىمغا: «دادا، ئاخشام چېدىرغا ئوغرى كىرىپ چىقىپ كەتتى، ئەمدى مېنى ئۇنىڭغا بەرمىسىڭىز بولمايدۇ» دەپتۇ. ھاكىم ئوغرىنىڭ ئۇستىلىقىغا قايىل بولۇپ، كىمدە-كىم مېنىڭ غەزىنەمنى ئوغرىلاپ، تۆگەتكەن، مومايىنى ئۆلتۈرۈپ، قولىنى

ئۇيغۇر كىتاب تورخانىسى www.uyghurkitap.com

چاشقان ئاندىن مۈشۈكنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپتۇ، مۈشۈك قوغلىماپتۇ. بۇنى كۆرگەن چاشقان ئۇۋىسىغا قايتىپ، چاشقانلارغا كۆرگەنلىرىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. شۇنداق بولسىمۇ، چاشقانلار يەنە ئىشەنمەي، بىر ئەلچى ئەۋەتىپتۇ.

ئەلچى چاشقان قورقۇپ-تىترەپ مۈشۈكنىڭ ئالدىغا كەپتۇ يۇ، گەپ-سۆز قىلمايلا قېچىشقا تەمشىلىپتۇ. بۇنى بايقىغان مۈشۈك كۆزىنى ئاچماستىنلا ئۇنىڭغا:

— توختا، سەن قاچما، مەن ساڭا چېقىلمايمەن، مەن قېرىدىم، ياش ۋاقتىمدا سىلەرگە تولا زورلۇقلارنى قىلىپ، خۇدانىڭ ئالدىدا گۇناھكار بولدۇم. مەن ھەجگە بېرىپ ھاجى بولۇپ كەلدىم. ھازىر بولسا خۇدا ئالدىدا ئۆتمۈشتىكى گۇنالىرىمغا توۋا قىلىۋاتىمەن، سەن ھەممە چاشقانلارغا ئېيتقىن، ئۇلار مېنىڭ ئالدىمغا كەلسۇن، مەن ئۇلارنىڭ بىرسىنىڭ بالىسىنى، بىرسىنىڭ ئانىسىنى، بىرسىنىڭ ئاتىسىنى، بىرمۇنچىلىرىنىڭ قېرىنداشلىرىنى ئۆلتۈرۈۋەتكەن. مانا شۇ گۇناھلىرىم ئۈچۈن ئۇلاردىن كەچۈرۈم سورىماقچىمەن، — دەپتۇ كۆزلىرىدىن ياش تۆكۈپ.

ئەلچى چاشقان ئورنىدىن قوزغىلىپ، مېنى يەپ قويمىسىدى، دىگەن گۇمان بىلەن ئارقىسىغا قاراپ-قاراپ ئۇۋىسىغا كىرىپ كېتىپتۇ. چاشقانلار ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ:

— زادى نىمە ئىش ئىكەن ئۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— مۈشۈك ھەجگە بېرىپ ھاجى بولۇپ كەپتۇ، گۇناسىغا تۆۋە قىلماقچى ئىكەن، ئۆتمۈشتە قىلغانلىرى ئۈچۈن بىزدىن كەچۈرۈم سورىماقچى ئىكەن، بۇندىن كېيىن ئۆزئارا دوست بولۇپ ياشىماق، دەيدۇ، — دەپتۇ ئەلچى چاشقان.

شۇنداق بولسىمۇ، چاشقانلار يەنە سىناپ كۆرۈش ئۈچۈن، بىردىن، ئىككىدىن چىقىپتۇ. ھەتتا مۈشۈكنىڭ ئالدىدىكى

هاجى مۆشۈك

بار ئىكەنئۇ - يوق ئىكەن، ئاچ ئىكەنئۇ - تۆق ئىكەن. كۆزلىرى چەكچەيگەن، دۈمبىسى مۈكچەيگەن، پۇتلىرى ماغدۇرسىز، ئاغزىدا چىشى يوق بىر مۆشۈك بار ئىكەن.

ئۇ ئالدىدىن ئۆتكەن بىر بالا چاشقاننى قوغلاپ تۇتالماستىن «ھەسسىنە!» دەپ ئولتۇرۇپ قېلىپ ياشلىغىدىكى چەبدەسلىكى ئېسىگە چۈشۈپتۇ - دە، كۆزىگە لىق ياش ئاپتۇ، قوسىغىنىڭ ئاچلىغى ئۇنى ئويغا ساپتۇ.

ئۇ ئويلا - ئويلا بىر قۇۋلۇقنى ئويلاپ تېپىپتۇ: بېشىغا سەللە ئوراپ، قولىغا تەسۋى تۇتۇپ، ئالدىغا جايناماز سېلىپ قىبلىغا قاراپ، ئىنتايىن مۇلايىم قىياپەتتە چاشقانلارنى كۆرسىمۇ كۆرمەسكە سېلىپ ئولتۇرۇۋاپتۇ.

ئۇۋىسىدىن چىققان چاشقان ئاۋال بېشىنى چىقىرىپلا قېچىپ كىرىپ كېتىپتۇ. كېيىن يەنە چىقىپ قاراپ تۇرۇپتۇ، ئۇ مۆشۈكنىڭ تېچ تۇرغانلىغىنى كۆرۈپ ئۇۋىسىغا قايتىپ كىرىپتۇ - دە، ھەممە چاشقانلارغا مۆشۈكتىكى ئۆزگىرىشنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. چاشقانلار بۇنىڭغا ئىشەنمەستىن، ئالدى بىلەن يۈرەكلىكرەك، چاققانراق سىنچى چاشقاننى چىقىرىپتۇ. ئۇ ئۇۋىدىن چىقىپ بايقىغاندىن كېيىن، ھېلىقى چاشقاننىڭ خەۋىرىنىڭ راستلىغىغا كۆزى يەتكەن بولسىمۇ، سىناپ كۆرگۈسى كېلىپ، ئاۋال يىراقتىن ئۆتۈپتۇ. مۆشۈك بۇنىڭغا پىسەنت قىلماپتۇ.

ئىسىل بايلىق

بۇرۇنقى زاماندا قولى ئوچۇق بىر بوۋاي ئۆتكەن ئىكەن، ئۇ دائىم: «كىمەرسە ھاجەتمەنگە قەرز بەرسە ساۋاپ ئالىدۇ» دېگەن گەپنى ئېغىزىدىن چۈشۈرمەيدىكەن. ھەرقانداق ھاجەتمەن كەلسە خالىغىنىچە قەرز بېرىدىكەن. قەرز ئالغۇچىمۇ بوۋاينىڭ سېخىيلىقىغا ئاپىرىن ئوقۇپ، قەرزنى ۋاقتى - قەرەلىدە ئاشۇرۇپ قايتۇرىدىكەن. شۇڭا بوۋاينىڭ بايلىقى كۈندىن - كۈنگە ئېشىپ شۆھرىتى باشقا يۇرتلارغا تارقىلىپتۇ. باشقا شەھەرلەردىن كېلىپ قەرز ئېلىپ كېتىدىغانلار پەيدا بولۇپتۇ. يىراق بىر شەھەردىكى بىر ھىلىگەر سودىگەر بوۋاينىڭ داڭقىنى ئاڭلاپ «مەنمۇ بېرىپ قەرز ئالسام، بوۋاي مەندىن ھۆججەت تەلەپ قىلمايدۇ، كېيىن ئۇنتۇلدۇرۇپ قالىمەن» دەپ ئويلاپ، دەرھال سەپەر جابدۇقىنى قىلىپ، يولغا راۋان بولۇپتۇ. بىرنەچچە كۈندىن كېيىن بوۋاي-نىڭ ئالدىغا ھازىر بولۇپ:

— ئەي ھۆرمەتلىك مويسىپىت، مەن ئۆز يۇرتۇمدا نامدار سودىگەر ئىدىم، داڭقىڭىزنى ئاڭلاپ سىزنى زىيارەت قىلىپ كې-تىش ئۈچۈن شەھىرىڭىزگە نۇرغۇن مال ئېلىپ كېلىۋاتسام، بەخت-كە قارشى يولدا قاراقچىلار بۇلاپ قىزلۇمىنى قۇرۇقلاپ قويدى. پېقىر كىچىكىمدىن تارتىپ سودا ئىشى بىلەن شۇغۇللانغانلىقىم ئۈچۈن، قولۇمدىن باشقا ھۈنەر كەلمەيدۇ. شۇڭا بىرئاز قەرز بې-رىپ تۇرسىڭىز، دەسمايە قىلىپ ئوقەت قىلىپ تۇرسام، ئىنشا-

جاينامازدىن ئۆتۈپ بېقىپتۇ. ئەڭ ئاخىرىدا بىر شىبىتلە چاشقان مۈشۈكنىڭ قۇيرۇقىنى چىشلەيمۇ قويۇپتۇ. ئەمما مۈشۈك يەنىلا تەسۋى سىرىپ ئولتۇرۇۋېرىپتۇ. ئاخىرى كۆڭلى تىنجىغان چاشقانلار بىر-بىرىگە تەشۋىق قىلىشىپ، مۈشۈك بىلەن دوست بولماقچى بولۇپ، ھەممىسى ئۇۋىسىدىن چىقىشىپتۇ-دە، مۈشۈكنىڭ ئالدىغا كېلىشىپ، جاينامازنى چۆرىدەپ ئولتۇرۇپ، سەممى سۆھبەتكە چۈشۈپتۇ.

ھاجى مۈشۈك يىغلاپ تۇرۇپ ئۇلاردىن كەچۈرۈم سوراپتۇ. ئاندىن تاھارەت ئېلىپ، ئىككى رەكەت ناماز ئوقۇيدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. چاشقانلار ئۇنىڭ ناماز ئوقۇشىنى كۆرۈشكە قىزىقىپ، قاراپ تۇرۇشۇپتۇ. مۈشۈك «تاھارەت ئېلىۋالاي» دەپ چۆگۈننى كۆتىرىپ بۇلۇڭغا بېرىپ، بېشىدىكى سەللىسىنى يىرتىپ، چاشقانلار قاچىدىغان تۆشۈكنى ئېتىپتۇ. ئاندىن ھەممە چاشقانلارنى بىر باشتىن تۇتۇپ، بوغۇپ تاشلاپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

— ئوغلۇم، بۇ دەرەخنىڭ تۈۋىدە بىرئاز ئارام ئېلىپ ھاۋا سالقىنلىغاندا ماڭايلى، — دەپتۇ.

بالا دادىسىنىڭ قىلغان نەسىھەتىنى ئەسلەپ ئاقساقالغا:

— دادام «يالغۇز دەرەخنىڭ تۈۋىدە ئارام ئالما» دېگەن، — دەپتۇ.

ئاقساقال بۇ گەپنى ئاڭلاپ كۈلۈپ:

— ئوغلۇم، سەن يولغا چىقىش ئالدىدا دادىڭ «ئاقساقالنىڭ ھەرقانداق گېپىگە قۇلاق سال» دىگەن ئىدى. بۇنى ئۇنۇتتۇڭمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

بالا ئەسلەپ كۆرسە راست شۇنداق. شۇنىڭ بىلەن ئۇ خىجىل بولۇپ:

— كەچۈرۈڭ بوۋا، سىز نىمە دىسىڭىز، شۇ بويىچە بولسۇن، — دەپتۇ.

ئۇلار دەرەخنىڭ يېنىغا كەپتۇ. بۇ باغجاللاپ كەتكەن يوغان تېرەك ئىكەن. ئۇنىڭ تۈۋىدىن سۈپ - سۈزۈك بۇلاق سۈيى ئېتىلىپ چىقىپ تۇرغىدەك. بالا مۇزدەك سۇنى قانغىچە ئىچىپ، بىردەمدىن كېيىن تاتلىق ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. ئاقساقال ئۇخلىماي قاراپ ياتقان ئىكەن، بىر چاغدا تېرەكنىڭ ئۇستىدىن يوغان بىر چار يىلان چۈشۈپ، تىلىنى چىقىرىپ بالىغا خىرىس قىپتۇ. ئاقساقال پەملەپ تۇرۇپ قولىدىكى ھاسا بىلەن بىرنى ئۇرغان ئىكەن، يىلان تىن تارتماي ئۆلۈپتۇ. بالا بىر چاغدا كېرىلىپ ئورنىدىن تۇرسا، يېنىدا زەھىرىنى ئېقىتىپ يوغان بىر چار يىلان ياتقىدەك. بالا چۆچۈپ كېتىپتۇ ۋە ئەھۋالنى ئاقساقالدىن سورىغان ئىكەن.، ئاقساقال بولغان ئىشنى ئەينەن پېتى سۆزلەپ بېرىپ:

— بۇ يىلاننىڭ بېشىنى كېسىۋېلىپ خالتاڭغا سېلىۋال، كېرەك بولىدۇ، — دەپتۇ.

ئاللا قەرزنى قايتۇرغايمەن، — دەپ كۆز ياش قىپتۇ.

بوۋاي سودىگەرگە نۇرغۇن پۇل بېرىپتۇ. سودىگەر بۇ پۇللارنى ئېلىپ ئۆز شەھىرىگە قايتىپتۇ. ئارىدىن خېلى كۆپ يىللار ئۆتكەن بولسىمۇ، سودىگەر پۇلنى بوۋايغا قايتۇرماپتۇ. بىر كۈنى بوۋاي ئوغلىنى ئالدىغا چاقىرىپ، شۇ سودىگەردىن قەرز پۇلنى ئېلىپ كېلىشكە بۇيرۇپتۇ. ئوغلى يول ھازىرلىغىنى پۈتتۈرۈپ خوشلىشىش ئۈچۈن دادىسىنىڭ ئالدىغا كىرىپتۇ.

بوۋاي ئوغلىغا قاراپ:

— ئوغلۇم، ساڭا تاپىلايدىغان تۆت كەلىمە سۆزۈم بار، قۇلىقىڭدا چىڭ تۇتقىن. بىرىنچى، سەن شەھەردىن چىققاندا ئالدىڭغا بىر ئاقساقال كىشى ئۇچرايدۇ. ئۇ كىشى بىلەن ھەمسۆھبەتتە بولغاندا ئۇنىڭ گەپلىرىگە قۇلاق سالغىن. ئىككىنچى، يول ئۈستىدە يالغۇز دەرەخنىڭ تۈۋىدە ئۇخلىمىغىن. ئۈچىنچى، ھەرقانداق شەھەرگە بارساڭ، ھەرقانداق خوتۇننىڭ شەھۋانىسىگە بېرىلمە، ئاقساقالنىڭ گېپى بويىچە ئىش كۆر. تۆتىنچى، سودىگەرگە تەكەببۇرلۇق قىلما، نەدە يات دىسە، شۇ يەردە ياتقىن، — دەپ ئوغلىنى يولغا ساپتۇ.

بالا شەھەردىن چىقىپ ئازراق يول يۈرۈشىگە بىر ئاقساقال كىشى يېتىپ كېلىپ، بالا بىلەن سالاملىشىپ، ھال - ئەھۋال سوراپتۇ، بالىمۇ لايىقىدا جاۋاپ بېرىپتۇ. بۇلار ھەمسۆھبەتتە بولۇپ مېڭىپ يولنىڭ زېرىكىشلىكلىكىنى، ئۇزۇنلۇقىنى ھېس قىلماپتۇ. خېلى ئۇزۇن يول يۈرۈپتۇ، چۈشتىن كېيىن ھاۋا ئىسسىپ كېتىپتۇ. يولدا سايىدىغىدەك بىرەر جايمۇ يوق ئىكەن. بۇلارنىڭ گېلى قۇرۇپ، كالپۇكلىرى گەز باغلاپ بولالماي قاپتۇ. شۇنداقتىمۇ سەرىتان ئىسسىقتا يولنى داۋاملاشتۇرۇۋېرىپتۇ. بىر ھازادىن كېيىن ئالدىدا يوغان بىر تۈپ دەرەخ كۆرۈنۈپتۇ. ئاقساقال:

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

مۇرات - مەقسىدىڭلارغا يېتىسىلەر، ئەگەر قىز كۆنمىسە، ياخشى-
سى، قىزنىڭ كويىغا چۈشمە، — دەپتۇ.

بالا دەرھال قىزنىڭ ھوزۇرىغا بېرىپ ئۇنىڭ بىلەن خۇ-
پىيانە كۆرۈشۈپتۇ ۋە شەرتىنى قويۇپتۇ. قىز باش سىلكىتىپ را-
زىلىق بىلدۈرۈپتۇ. بالا دەرھال ئەنجاملارنى تەخلەپ مىس داس-
نى قىزىتىپتۇ، قىزنى داسنىڭ ئۇدۇلىدىكى چاپىغا ئولتۇرغۇزۇپتۇ.
داس راسا قىزىپ قىزارغاندا بالا خالتىسىدىكى ھېلىقى چار يې-
لاننىڭ بېشىنى ئېلىپ داسقا تاشلاپتۇ. شۇ ھامان داستىن ۋاژىل-
داپ ئىس چىقىپتۇ - دە، قىز نەپەس ئالغاندا ئىچىگە كىرىپ
كېتىپتۇ. ھايال ئۆتمەي قىزنى بىر قۇرۇق قەي تۇتۇپتۇ. قەي-
دىن كېيىنلا بىلەكتەك توملۇقتىكى، غولاچتەك ئۇزۇنلۇقتىكى بىر
چار يىلان قىزنىڭ ئىچىدىن چىقىپ ئۇدۇل مىس داسقا چۈشۈپ
پۇچۇلۇنۇپ ئۆلۈپتۇ. قىز بولسا بالىنىڭ ئايىغىغا ئۆزىنى تاشلاپ-
تۇ - دە، زۇۋانغا كېلىپ:

— ھەي مەرھەمەتلىك ياخشى يىگىت، سېنىڭ كارامىتىڭ-
دىن مەن تىلسىمدىن قۇتۇلدۇم. ئەمدى پۈتۈن ۋەسلىمنى، مال -
دۇنيالىرىمنى ساڭا ئاتايمەن. ئاگاھ ۋە دانا بولغىنىكى، ئاكام ئەتە
سېنى مېھمان قىلىش بانىسى بىلەن كۈن چىقىش تەرەپتىكى
ئۆيگە باشلايدۇ. بۇ ئۆينىڭ تېگىدە ناھايىتى چوڭقۇر قۇدۇق
بار. ھەرقانداق كىشى ئۆيگە كىرسىلا قۇدۇققا چۈشۈپ ھالاك
بولىدۇ. شۇڭا ئاكام ئۆيگە باشلىغاندا، قولىدىن تۇتۇۋال، شۇ
چاغدا ئامان قالىسەن، — دەپتۇ.

دىگەندەك، ئەتىسى سودىگەر بالىنى مېھمانخانىغا باشلاپتۇ.
بالا قىزنىڭ ئۆگەتكىنى بويىچە سودىگەرنىڭ قولىنى تۇتۇۋېلىپ
زادى قويۇپ بەرمەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن سودىگەر بۇ ھىلىسىنى
ئاقتۇرالماي سىڭلىسىنىڭ تويىنى قىپتۇ. شۇنداق كاتتا توي بو-
لۇپتۇكى، پۈتۈن شەھەر خەلقى كېلىپ قاتنىشىپتۇ. جامائەت يې-

بالا ئاقساقالنىڭ تاپشۇرۇغى بويىچە يىلاننى پارچىلاپ بېشىنى خالتىغا سېلىپ، يولغا راۋان بوپتۇ. بۇلار بىرنەچچە كۈن يۈرگەندىن كېيىن سودىگەرنىڭ شەھىرىگە يېتىپ كەپتۇ. سودىگەر بوۋاينىڭ ئوغلىنى تونۇپ، ئىززەت - ئىكرام بىلەن قارشى ئاپتۇ، تۈرلۈك زىياپەت، سەيلە ئۇيۇشتۇرۇپ ئوبدان كۈتۈپتۇ.

بۇ سودىگەرنىڭ ئاي دىسە ئاي ئەمەس، كۈن دىسە كۈن ئەمەس چىرايلىق بىر سىڭلىسى بار ئىكەن. بۇ شەھەرگە كەلگەن ھەرقانداق سودىگەر بۇ قىزنى بىر كۆرۈش بىلەن ئەس - ھوشىنى يوقىتىپ، ئۇنىڭغا ئاشىق بىقارار بولىدىكەن ۋە ناھايىتى ھەشەمەتلىك، كاتتا توي قىلىپ قىزغا ئۆيلىنىدىكەنۇ، بىرىنچى ئاخشامدىلا قىزنىڭ قۇچىغىدا جان ئۈزىدىكەن، ئۇ سودىگەرنىڭ پۇل - ماللىرى قىزنىڭ سودىگەر ئاكىسىغا قالىدىكەن. بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن سودىگەر بۇ بالىنىمۇ مەقسەتلىك ھالدا سىڭلىسى بىلەن كۆرۈشتۈرۈپتۇ.

قىز بالىنى كۆرۈش بىلەنلا كۆزىنى ئۈزەلمەي، بالىغا ئاشىق بولۇپ قاپتۇ. ئەمما قىز گاچا بولۇپ، سۆزلىيەلمىگەچكە، ھېسسىياتىنى پەقەت كۆزى ئارقىلىقلا ئىپادىلەپتۇ.

ئارىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتە - ئۆتمەيلا سودىگەر بالىغا كىشى قويۇپتۇ. بالىنىڭمۇ كۆڭلى ئېرىپ قالغان ئىكەن، بالا دادىسىنىڭ نەسىھىتىنى ئەسلەپ، بولغان ئەھۋالنى ئاقساقالغا مەلۇم قىلىپتۇ. ئاقساقال بالىغا:

— ئۇنداق بولسا، سودىگەرگە ئېيتىپ، قىز بىلەن خاس ئۇچراشقىن، ئەمما ئۇنىڭغا يېقىنلاشما، يوغان بىر مىس داس تېپىپ ئۇنىڭ تېگىگە ئوت قالا، قىز ئىگىزرەك جايىغا چىقىپ داسنىڭ ئۇدۇلىدا ئولتۇرسۇن، داس راسا قىزىغاندا خالتىدىكى ھېلىقى يىلان بېشىنى ئېلىپ داسقا تاشلىغىن، شۇنداق ئەھۋالدىمۇ قىز قاچمىسۇن، ئەگەر ئۇ بۇ شەرتكە كۆنسە، ئىككىڭلار

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

سىرلىق چىراق

بۇرۇنقى زاماندا، مەلۇم بىر شەھەردە ھەسەن ئىسىملىك بىر كەمبەغەل تىكىمچى بولۇپ، ئۇنىڭ خوتۇنى ۋە ئالاھىددىن ئاتلىق بىرلا ئوغلى بار ئىكەن. ئالاھىددىن ئون ياشقا كىر- گەندە دادىسى «بالامۇ ماڭا ئوخشاش تىكىمچى بولسۇن» دەپ ئويلاپتۇ - دە، ئالاھىددىنغا كىيىم تىكىشنى ئۆگىتىشكە باشلاپ- تۇ. لېكىن ئالاھىددىننىڭ بۇ ھۈنەرنى ئۆگەنگۈسى كەلمەپتۇ. دا- دىسى دۇكاندىن چىقىشى بىلەنلا ئالاھىددىن كوچىغا يۈگۈرۈپ چىقىپ باللار بىلەن ئوينايدىكەن. دادىسى ئالاھىددىنغا نەسىھەت قىلىپمۇ كۆرۈپتۇ، تىللاپمۇ، جازالاپمۇ بېقىپتۇ. لېكىن ئالاھىددىن ئويۇنچىلىقىدىن قالماپتۇ. ئاز ۋاقىت ئۆتمەيلا ھەسەن تىكىمچى دۇنيادىن ئۆتۈپتۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن ئايالى يىپ ئىگىرىپ سېتىپ بالىسى بىلەن ئىككىسى كۈن ئۆتكۈزۈشكە باشلاپتۇ. شۇ ئەھۋالدا ئارىدىن بەش يىل ئۆتۈپتۇ. ئالاھىددىن ئون بەش ياشقا كىرىپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئالاھىددىن كوچىدا باللار بىلەن ئوي- ناپ يۈرگەن ۋاقىتتا، بۇلارنىڭ يېنىغا ئۈستىگە يىپەكتىن چاپان كىيگەن، بېشىغا سۈتتەك ئاق سەللە ئورىغان بىر ئادەم كەپتۇ. ئۇ ئادەم ئالاھىددىنغا كۆزىنىڭ قىرىنى سېلىپ «مېنىڭ ئىزلەپ يۈرگىنىم دەل مۇشۇ بالا ئىكەن، ئاخىرى تېپىۋالدىم» دەپ- تۇ ئىچىدە.

بۇ مەغرىپتە تۇرىدىغان كىشى ئىكەن، ئۇ ئالاھىددىننىڭ

غىلغان سورۇندا قىز ئۇتتۇرىغا چىقىپ يىگىتنىڭ قانداق قىلىپ ئۆزىنى قۇتقۇزۇۋالغانلىغىنى، ئاكىسىنىڭ قانداق قىلىپ دۇنيا يىغىپ، باي بولۇش كويىدا كىشىلەرنىڭ جېنىغا زامىن بولغانلىغىنى كۆپچىلىككە ئاشكارىلاپتۇ. سودىگەر پۈتۈن ھىيلە - مىكىرىسىنىڭ خەلقى - ئالەمگە ئاشكارىلانغانلىغىدىن ھەسرەت چېكىپ، ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋاپتۇ. پۈتۈن شەھەر خەلقىنىڭ گۇۋالىغى بىلەن قىز بارلىق مال - مۈلكىنى يىگىتكە ھەدىيە قىپتۇ. قىز - يىگىت بىرلىكتە ئاقساقالنى دادا ئورنىدا كۆرۈپ ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ تازىم قىلىپتۇ. شۇ چاغدا ئاقساقال:

— ئوغلۇم، دۇنيادا پەزىلەتتىن ئارتۇق بايلىق يوق، سەن كاتتا باينىڭ ئوغلى بولساڭمۇ، مەندەك بىر ئاددى بوۋاينىڭ سۆزىدىن چىقمىدىڭ، داداڭنى ۋە مېنى قالتىس ھۆرمەتلىدىڭ، بۇنىڭ ھىساۋىغا بىرىنچى، يولدىكى ئىلان بالاسىدىن؛ ئىككىنچى، قىزنىڭ ئىچىدىكى ئىلان بالاسىدىن؛ ئۈچىنچى، سودىگەرنىڭ ھىلە - مىكىرىسىدىن ئامان قالدىڭ. بۇ پەزىلەتنى مەڭگۈ تاشلىما. — دەپتۇ - دە، كۆزدىن غايىپ بولۇپتۇ. يىگىت بىلەن قىز بۇ شەھەردىكىلەر بىلەن خوشلىشىپ يىگىتنىڭ يۇرتىغا قاراپ مېڭىپتۇ. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، ئۇلار يۇرتىغا بارغاندىن كېيىن دادىسىنىڭ ئالدىدا بەختىيار ياشاپ، ئۇزاق ئۆمۈر كۆرۈپتىكەن.

ئۇيغۇر كىتاب تورپىكتى
www.uyghurkitap.com

ئالاھىددىن بولسا ئەتىگەندىن - كەچكىچە ئۆيدىن چىقماي تىنا-
غىىنى كۈتۈپتۇ. كەچقۇرۇنلۇغى بىرسى كېلىپ ئىشىكنى قېقىپتۇ.
ئالاھىددىن يۈگۈرۈپ بېرىپ دەرۋازىنى ئېچىپتۇ. ئالدىدا مەغرىپ-
تىن كەلگەن كىشى، ئۇنىڭ كەينىدە ھەر تۈرلۈك تاتلىق، تەملىك
يېمەكلىكلەرنى كۆتىرىۋالغان مالىيى تۇرغىدەك.

مەغرىپتىن كەلگەن كىشى ئۆيگە كىرىپ، ئالاھىددىننىڭ
ئانىسى بىلەن ئىچىلىق سورىشىپتۇ. ئاندىن:

— ئاكامنىڭ تاماق يەيدىغان ۋاقتىدا ئولتۇرىدىغان جايى-
نى كۆرستىپ بېرىشلىرىنى سورايمەن، — دەپتۇ.

— مانا، مۇشۇ يەر ئىدى، — دەپتۇ ئالاھىددىننىڭ ئاپىسى.
مەغرىپلىق كىشى ھۆكۈرەپ يىغلاشقا باشلاپتۇ. لېكىن بىرئاز-
دىن كېيىن توختاپ، ئالاھىددىننىڭ ئانىسىغا:

— سەن ئىلگىرى كۆرمىگەن ئادەمغۇ بۇ، دەپ ئەجەپلەنمە-
گىن. مەن بۇ يەردىن بۇندىن قىرىق يىل ئىلگىرى چىقىپ كەت-
كەن ئىدىم. ھىندىستاندا، ئەرەپ ئەللىرىدە بولدۇم. ئاخىرىدا تۇ-
غۇلغان يېرىمگە قايتىپ كېلىپ ئۆز - ئۆزەمگە: «سېنىڭمۇ ئاكاڭ
بار، بەلكىم كەمبەغەلدۇر. سەن شۇ كۈنگىچە ئۇنىڭغا ياردەم قىلا-
مىدىڭ، ئۇنداق قىلما، ئاكاڭنىڭ قېشىغا بار، ئۇنىڭ ھال - ئو-
قىتى قانداقراقكىن، ھالىدىن خەۋەر ئالغىن، ئۆز كۆزۈڭ بىلەن
كۆرگىن» دېدىم. شۇنداق قىلىپ مەن كېچە - كۈندۈزلەپ ئۇزاق
يول مېڭىپ، ئاخىرى سىلەرنى تاپتىم. ئاكام ئۆلگىنى بىلەن ئۇ-
نىڭ ئىزىنى باسىدىغان چوپ - چوڭ ئوغلىنى كۆرۈپ ئولتۇرۇپ-
تىمەن، — دەپتۇ.

— ئۇنداق بولسا خويمۇ ياخشى بوپتىغۇ، — دەپتۇ ئالاھىد-
دىننىڭ ئانىسى، — بۇ ئەخمەق بالىدەك ئىش ياقماس ھورۇننى
مەن ئۆمرۈمدە كۆرمىگەن. سەن ھېچبولمىسا بالىنى ئانىغا يار-
يۆلەك بولۇشقا كۆندۈرۈپ بەرسەڭ بولاتتى.

قىشقا كېلىپ:

— سەن ئىككىمچى ھەسەننىڭ ئوغلى ئەمەسمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ھەئە مەن، لېكىن دادام ئاللىقاچان ئۆلۈپ كەتتى، — دەپتۇ ئالاھىددىن.

مەغرىپتىن كەلگەن ئادەم بۇ سۆزنى ئاڭلاش بىلەنلا ئالاھىددىننى قۇچاقلاپ ھۆكۈرەپ يەغلاپتۇ.

— مەن سېنىڭ داداڭنىڭ ئىنىسى بولىمەن، — دەپتۇ ئۇ، — مەن نۇرغۇن يىللاردىن بېرى چەتئەللەردە بولۇپ ھەسەن ئاكامنى كۆرگىنىم يوق. سىلەرنىڭ يېنىڭلارغا ئاكامنى كۆرگىلى كەلگەن ئىدىم. بىراق، ئۇ ئۆلۈپ كېتىپتۇ. سېنى بىر كۆرۈپلا تونۇپ قالدىم. چۈنكى، سەن داداڭغا قويۇپ قويغاندەكلا ئوخشايدىكەنسەن.

شۇ گەپتىن كېيىن مەغرىپتىن كەلگەن ئادەم ئالاھىددىننىڭ قولىغا ئىككى ئالتۇن تەڭگە تۇتقۇزۇپتۇ - دە:

— مۇنۇ پۇلنى ئاناڭغا بەر. «دادامنىڭ ئىنىسى كەپتۇ، ئەتە كەچتە بىزنىڭ ئۆيگە مېھمان بولغىلى كېلىدۇ» دېگىن، — دەپتۇ.

ئالاھىددىن يۈگۈرگىنىچە ئۆيگە كېلىپ ئانىسىغا ئاڭلىغان - بىلگەنلىرىنىڭ ھەممىسىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ.

— سەن نىمانداق مېنى گاللۇاڭ قىلىسەن؟ — دەپتۇ ئانىسى، — داداڭنىڭ ھېچقانداق ئىنىسى يوق ئىدىغۇ؟ بىردەمنىڭ ئىچىدىلا ساڭا ئۇنداق تاغا نەدىن پەيدا بولۇپ قاپتۇ؟

— سەن ماڭا «تاغاڭ يوق» دەۋاتامسەن؟ — دەپتۇ ئالاھىددىن ۋاقىراپ، — مانا، ئۇ ماڭا ئىككى ئالتۇن تەڭگە بەردى. ئەتە كەچتە بىزنىڭ ئۆيگە مېھمان بولغىلى كېلىدۇ!

ئالاھىددىننىڭ ئانىسى ئەتىسى ياخشى تاماق تەييارلاپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ـدىن، — بۇ ئەتراپتا ھېچبىر دۇكان يوق. سەنمۇ شەھەردىن ـچىنەرسە ئېلىپ چىقماپسەن، قولۇڭدا قۇرۇق قاپتىن باشقا ھېچ ـرسە كۆرۈنمەيدىغۇ؟

— سەن ئالدىمىزدىكى ئاۋۇ ئېگىز تاغنى كۆرۈۋاتامسەن؟ — ـپتۇ مەغرىپتىن كەلگەن كىشى، — مېنىڭ شۇ تاغنىڭ ئېتىكىـ ـە بارغاندا دەم ئېلىپ، تاماق يېگۈم كېلىۋىدى. لېكىن سېنىڭ ـسۈغۈڭ بەك ئاچقان بولسا، مۇشۇ يەردە يەۋالساقمۇ بولىدۇ.

ئالاھىددىن بۇ سۆزگە ئەجەپلىنىپ:

— سەن ئۇ تاماقنى نەدىن ئالىسەن؟ — دەپتۇ.

— بۇنى ھازىرلا كۆرىسەن، — دەپتۇ مەغرىپتىن ـەلگەن كىشى.

بۇلار بۇك - باراقسان ئېگىز بىر دەرەخنىڭ تۈۋىدە ئولتۇ- ـۇپتۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن مەغرىپتىن كەلگەن كىشى ئالاھىددىنغا:

— ھازىر سېنىڭ قانداق تاماق يېگۈڭ كېلىدۇ؟ — دەپ ـوراپتۇ. ئالاھىددىننىڭ ئانىسى ھەر كۈنى چۈشتە كەندىر يېغى ـلەن پۇرچاق پىشۇرۇپ بېرىدىكەن. قوسىغى تازا ئاچقان ئالاھىد- ـدىن ئويلاپ تۇرماستىنلا:

— ماڭا ياغدا پىشۇرغان پۇرچاق بەرگىن، — دەپتۇ.

— خوش! سېنىڭ قورۇغان چۆجە گۆشى يېگۈڭ كەلمە- ـدۇ؟ — دەپتۇ مەغرىپلىق.

— يېگۈم كېلىدۇ، — دەپتۇ ئالاھىددىن تاقەتسىزلىنىپ.

— پولو يېگۈڭ كەلمەمدۇ؟ — دەپتۇ مەغرىپتىن كەل- ـگەن كىشى.

— پاھ! كەلمەمدىغان، قانداق؟ — دەپتۇ ئالاھىددىن ۋا- ـقىراپ، — بارلىغىنى يېگۈم كېلىدۇ. لېكىن، ئۇلارنىڭ ھەممىـ ـنى نەدىن ئالىسەن تاغا؟

— دەل مۇشۇ قاپنىڭ ئىچىدىن، — دەپتۇ مەغرىپلىق كـ

— غەم قىلماڭ، — دەپتۇ مەغرىپتىن كەلگەن كىشى، — ئەتە بىز ئالاھىددىن بىلەن ئىككىمىز بازارغا بارىمىز. ئۇنىڭغا مەن چىرايلىق چاپان ئېلىپ بېرىمەن - دە، بىرەر سودىگەرگە شاگىرتلىققا بېرىمەن. سودا ئىشىنى ئۆگىنىۋالغاندىن كېيىن، مەن ئۇنىڭغا دۇكان ئېچىپ بېرىمەن. ئۇ بېيىپ كېتىدۇ. ئالاھىددىن، سودىگەر بولغۇڭ كېلەمدۇ؟

ئالاھىددىن قىن - قىنىغا پاتماي سەكرەپتۇ. يۈزلىرى خۇشاللىقتا چۆمۈپتۇ، «ماقۇل» ئىشارىسىنى بىلدۈرۈپ، بېشىنى لىڭشىتىپ قويۇپتۇ.

مەغرىپتىن كەلگەن كىشى قايتىپ كەتكەندىن كېيىن، ئالاھىددىن تاڭنىڭ چاپسانراق يورۇشىنى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتۈپ ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. تاڭ سۈزۈلگەندە، ئۇ ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ تاغىسىنى كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن دەرۋازا ئالدىغا يۈگۈرۈپتۇ. مەغرىپتىن كەلگەن كىشىمۇ ھايال قىلماي يېتىپ كەپتۇ. ئاۋال ئۇ ئالاھىددىننى مونچىغا ئاپىرىپ ئوبدان يۇيۇندۇرۇپ چېچىنى ئالدۇرۇپتۇ. ئاندىن قەن سالغان يىمىش سۈيىنى ئىچكۈزۈپ، ئۇسسۇزلۇغىنى قاندۇرۇپتۇ.

مەغرىپتىن كەلگەن كىشى ئالاھىددىننى ئەگەشتۈرۈپ بىر دۇكانغا كىرىپتۇ. ئۇ يەردىن ئالاھىددىنغا ئەڭ چىرايلىق، قىممەت باھالىق كىيىملەرنى — سېرىق، يېشىل يوللۇق بەقەسەم چاپان، قىزىل دوپپا ۋە پاشنىلىق ئۆتۈك تاللاپ ئېلىپ بېرىپتۇ. مەغرىپتىن كەلگەن كىشى ئالاھىددىننى ئەگەشتۈرۈپ، شەھەرنىڭ سىرتىدىكى قېلىن جاڭگالغا قاراپ مېڭىپتۇ. بۇ ۋاقىتتا چۈش مەزگىلى بولۇپ قالغان ئىكەن. ئالاھىددىننىڭ قوسىغى ئىچىپ، ماغدۇرى ئۈزۈلۈپ قاپتۇ. لېكىن ئۇ بۇنى ئېيتىشقا ئىزا تارتىپ ھېچ نىمە دىمەستىن مېڭىۋېرىپتۇ، ئاخىرى چىدىيالماي:

— تاغا، بىز قاچان تاماق يەيمىز؟ — دەپ سوراپتۇ تاغىسى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

كەپتۇ. ئالاھىددىندا ماغدۇر، دىگەن نەرسە قالماپتۇ.

— چاۋار تىرىپ كەلگىن، — دەپتۇ ئۆلمەكنىڭ ئۇستىگە تەپمەك دىگەندەك مەغرىپلىق كىشى، — ئوت يىقىپ ساڭا بىر كارامەت كۆرستىمەن.

ئالاھىددىن كارامەتنى كۆرۈشكە ئالدىراپتۇ. ئۇ ھارغانلىقىنىمۇ ئۇنتۇپ چاۋار تىرىشكە باشلاپتۇ. مەغرىپلىق كىشى ئوت ياققاندىن كىيىن قويىندىن بىر قۇتا ياپىلاق ياغاچ ئاپتۇ.

— ھوي ئالاھىددىن، — دەپتۇ ئۇ، — مەن سىنى بايلىققا كۆمۈۋىتىمەن، شۇڭا مىنىڭ ئېيتقانلىرىمنىڭ ھەممىسىنى ئورۇنلا.

ئۇ، ئۇۋاق بىرنىمىنى قۇتىدىن ئېلىپ ئوتقا ساپتۇ. يالقۇن ئاسمانغا كۆتىرىلىپتۇ. ئاندىن:

— ئالاھىددىن تىڭشاپ تۇرغىن، مەن ئوتقا قاراپ دەم سالىمەن. دەمنى تۈگىتىشىم بىلەنلا يەر يېرىلىدۇ، شۇ چاغدا مىس قۇلاقلىق بىر تاش كۆرۈنىدۇ. سەن قولىغىدىن تۇتۇۋېلىپ، تاشنى كۆتىرىسەن، تاش ئاستىدىن پەلەمپەي كۆرۈنىدۇ. شۇ پەلەمپەي بىلەن تۆۋەنگە چۈش. بىرئاز ماڭغاندىن كىيىن، بىر ئىشىك كۆرۈنىدۇ. ئىشىكنى ئېچىپ مېڭىۋەرسەڭ قورقۇنچلۇق ياۋايى ھايۋانلارغا ئۇچرايسەن، ئۇلاردىن قورقماي، قولۇڭنىڭ ئۇچىنى تەككۈزۈپ قويساڭ ھەممىسى ئۆلىدۇ. ئۇندىن كىيىن ئۇچ ئۆيدىن ئۆتىسەن، تۆتىنچى ئۆيگە كىرگەندە بىر مايمۇن بار. ئۇ ساڭا سىلىق سۆز قىلىپ سىنى قوچاقلىماقچى بولىدۇ. ئۇنى ھەرگىزمۇ ئۆزەڭگە يېقىن يولاتما، ئەگەر سەن ئۇنىڭغا سۆۋۈشۈپلا كەتسەڭ، قارا تاشقا ئايلىنىپ قالىسەن. تۆتىنچى ئۆينىڭ ئوڭ تەرىپىدە بىر چوڭ باغنى كۆرىسەن، باغدىن ئۆتكەندە بىر يوغان ئىشىك كۆرۈنىدۇ. ئىشىكنى ئېچىپ ئۆي ئىچىگە كىرسەڭ ئىسىل، قىممەتلىك تاشلار كۆزۈڭنى چاقىدۇ. ئۇنىڭدىن خالىغانچە ئېلىپ،

شى قاپنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ. ئالاھىددىن ھەيران بولۇپ قاپنىڭ ئىچىگە ئىڭىشىپ قاراپتۇ. بىراق، ئۇنىڭ ئىچىدە ھېچ نەرسە كۆرمەپتۇ.

— ھېلىقى قورۇغان چۆجە گۆشى نەدە؟ — دەپتۇ.

— مانا، — دەپتۇ مەغرىپلىق كىشى قاپنىڭ ئىچىگە قولىنى سېلىپ، بىر تاۋاق چۆجە گۆشىنىڭ قوردىغىنى ئاپتۇ. مۇنۇ پولو، مۇنۇ پۇرچاق، مانا ماۋۇ ئۈزۈم، مانا ئانار، مانا ئالما...

مەغرىپلىق كىشى قاپتىن خىلمۇ - خىل تائاملارنى چىقىرىپتۇ. ئالاھىددىننىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ، سېھىرلىك قاپقا تىكىلىپ قاراپلا قاپتۇ.

— يە، — دەپتۇ مەغرىپتىن كەلگەن كىشى ئالاھىددىنغا، — بۇ قاپتا ھەممە تائاملار بار، ئۇنىڭغا قولۇڭنى تەككۈزۈپ، نېمىنى خالىساڭ شۇنى يېگۈم بار دېسەڭ، شۇ تەييار بولىدۇ.

— بۇ نېمە دېگەن كارامەت، — دەپتۇ ئالاھىددىن، — مېنىڭ ئانامدىمۇ مۇشۇنداق قاپ بولسا نېمە دېگەن ياخشى بولاتتى!

— ئەگەر مېنىڭ ئېيتقىنىمنى قىلىدىغان بولساڭ، — دەپتۇ مەغرىپلىق كىشى، — ساڭا بىرقانچە تۈرلۈك قىممەتلىك نەرسىلەرنى سوغا قىلىمەن. ھازىر بۇ ئانار سۈيىنى ئىچىپ ئۇسسۇزلۇغۇڭنى قاندۇرۇۋال. ئاندىن ئالدىمىزغا قاراپ ماڭايلى.

— نەگە بارىمىز؟ — دەپ سوراپتۇ ئالاھىددىن، — ھېرىپ قالدىم، كەچمۇ كىرىپ قالدى، ئۆيگە قايتساق.

— ياق دەپتۇ، — مەغرىپلىق كىشى، — بىز بۈگۈن ئاۋۇ كۆرۈنگەن تاققا بارىمىز. يېتىپ بېرىپلا مەن ساڭا بۇ خاسىيەتلىك قاپنى سوغا قىلىمەن.

ئالاھىددىننىڭ ماڭغۇسى كەلمەپتۇ. لېكىن مەغرىپلىق كىشى چىڭ تۇرۇۋالغانلىقتىن، ئىلاجىسىز تاققا قاراپ قەدەم تاشلاپتۇ.

كۈن ئولتۇرۇپ گۇگۇم چۈشكەندە ئۇلار تاغ باغرىغا يېتىپ

شكنى ئىچىشى بىلەن ئۇنىڭ قولىغا ئاجايىپ يېقىملىق بىر
ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ. شۇنداق قارىسا، ناخشا ئېيتىپ ئىككى ئەجدىھار
بالىسى كېلىۋاتقىدەك. ئالاھىددىن ئۇلارنىمۇ سىلاپتىكەن،
تۇ يەردىلا جان بېرىپتۇ.
ئالاھىددىن تۆتىنچى ئىشىككە كېلىپ، ئىشىكنى ئاستا ئې
چىپ قارىسا، بېشىغا يېپىنچا ئارتىۋالغان بىر مايمۇن تۇرغىدەك.
تۇ ئالاھىددىننى كۆرۈپلا:
— جېنىم بالام، ئالاھىددىن، ئاخىرى يېتىپ كەپسەن. سې
نى مەن بىرقانچە يىلدىن بۇيان كۈتكەن ئەمەسمۇ! — دەپتۇ.
مايمۇن ئالاھىددىننىڭ كۆزىگە خۇددى ئۆز ئانىسىدەكلا كۆرۈنۈپ
تۇ. ئۇ «ئانىسى» نى قۇچاقلىماقچى بولۇپ تۇرۇشىغا غايىپتىن:
«ئۇنى قۇچاقلىساڭ قارا تاشقا ئايلىنىپ قالىسەن» دىگەن ئاۋاز
ئاڭلىنىپتۇ. ئالاھىددىن كەينىگە داجىپتۇ. ئۇ بۇ ئۆيدىن ئۆتۈپ
بەشىنچى ئىشىكنى ئېچىپ قاراپتىكەن، چىرايلىق گۈللەر ئۆسكەن
باغ ئۇنىڭ كۆزىنىڭ يېغىنى يەپتۇ. باغدىكى قۇشلار مەھلىيا قىپ
تۇ. ئالاھىددىن زوقىغا قانغاندىن كېيىن، ئىسىل تاشلارنى تېرىش
كە باشلاپتۇ. چۈنكى ئۇ بالىلار بىلەن تاش ئېتىشىپ ئويناشنى
ياخشى كۆرىدىكەن. ئۇ يانچۇقىغا لىق تاش تولدۇرۇپ، مىس
چىراقنى ئېلىپ كەلگەن يېرى بىلەن مېڭىپ يېرىلغان يەردىن
يەر ئۈستىگە چىقىش ئۈچۈن مەغرىپلىق كىشىنى چاقىرىپ
تۇ - دە، ئۇنىڭغا:
— قولۇمنى تارتىۋال، — دەپ مۇراجەت قىپتۇ. مەغرىپ
لىق كىشى ئالدى بىلەن چىراقنى قولىغا ئېلىپ ئاندىن ئالاھىد
دىننى قولىدىن تارتىۋالماقچى بوپتۇ. ئۇنىڭ يامان نىيىتىنى
سەزگەن ئالاھىددىن چىراقنى بەرمەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن مەغرىپلىق
كىشى ئۇنى «يەر يۇتتى» قىلىۋېتىش ئۈچۈن ئوتقا سېھىرلىك
تالقاننى چېچىپ دەم سالغان ئىكەن، يەر جۇپلىشىپ ئالاھىددىن

ماڭا ئۆينىڭ سول بۇلۇڭىدىكى تامغا ئېسىقلىق تۇرغان مىس چىراقنى ئالغاچ چىق. چىققاندىن كېيىن مەن ساڭا بۇ خاسىيەتلىك قاپنى بېرىمەن. مۇنۇ ئۈزۈكنى چىمچىلىغىڭغا سېلىۋال، ئۇ سېنى ھەر بالادىن ساقلايدۇ، — دەپ ئالاھىددىننىڭ قولىغا كىچىككىنە بىر تال ئۈزۈكنى سېلىپ قويۇپتۇ.

— ھەي تاغا، — دەپتۇ ئالاھىددىن، — ئۇ يەرگە نېمىشقا ئۆزەڭ چۈشمەيسەن؟

— يەر ئاستىدىكى ئۇ دۇنيالار، — دەپ چۈشەندۈرۈپتۇ مەغرىپلىق كىشى. — پەقەت ھەسەن سەيپۇڭنىڭ ئالاھىددىن ئاتلىق ئوغلىغىلا مەنسۇپ بولۇپ پەيدا بولغان. شۇڭا ھېچكىم ئۇنىڭغا قول تەككۈزۈشكە ھەقلىق ئەمەس. كىمدە-كىم ئۇنىڭغا قول تەككۈزىدىكەن، ئۇنىڭغا ياخشى ئاقىۋەت يوق.

ئالاھىددىن ماقۇل بوپتۇ. مەغرىپلىق كىشى ئوتقا دەم ساپتۇ. ئاسمانغا يالقۇنمۇ كۆتىرىلىپتۇ. دىگەندەك يەر يېرىلىپتۇ. ئالاھىددىن كۆرۈنگەن تاشنىڭ مىس قولىغىدىن تۇتۇپ كۆتەرگەن ئىكەن، پەلەمپەي كۆرۈنۈپتۇ. ئالاھىددىن بىر قورقۇپ، بىر قورقماي پەلەمپەيدىن تۆۋەنگە قاراپ ئىلگىرىلەپتۇ. ئۇ پەلەمپەيدىن چۈشۈپ ئالدىغا ماڭاي دەپ تۇرسا، ئالدىنى يوغان بىر قارا ئىشىك توساپتۇ. ئۇ ئىشىكنى ئېچىپ ئۆيگە كىرىشى بىلەن بىر يولۋاس ئېركىلەپ كەپتۇ. ئالاھىددىن ئۇنىڭغا قولىنى تەككۈزگەن ئىكەن، يولۋاس شۇ ھامان جان بېرىپتۇ.

ئالاھىددىن قورقۇپ كېتىپتۇ. لېكىن غەيرەت قىلىپ مېڭىۋېرىپتۇ. ئىككىنچى ئىشىكنى ئېچىشى بىلەن يۈرىگى قېپىدىن چىقىپ كېتىشكە تاسلا قاپتۇ. شۇنداق قارىسا، ئالدىدا ئاغزىنى ئېچىپ يوغان بىر قاپلان تۇرغىدەك. ئۇ مەغرىپلىق كىشىنىڭ سۆزىنى ئېسىگە ئېلىپ، ئۆپكىسىنى بېسىۋېلىپ، قاپلاننى بىر سىلىغان ئىكەن، ئۇمۇ ئۆلۈپتۇ. ئالاھىددىن ئۈچىنچى ئىشىككە بېرىپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى
www.uyghurkitap.com

يۈرەك - باغرى ئېزىلىپتۇ. ئانىسىنى يۆلەپ تۇرغۇزۇپ قايتىپ كەلگەنلىكىنى ئېيتىپتۇ. ئانىسى كۆزىنى ئېچىپلا:

— تاغاڭ قېنى؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئۇ مېنىڭ تاغام ئەمەسكەن، جادىگەر ئىكەن. — دەپتۇ ئالاھىددىن ۋە ئانىسىغا كۆرگەن كەچمىشىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. ئالاھىددىن قوينىدىن چىراقنى ئېلىپ ئانىسىغا بېرىپتۇ. ئالاھىددىن يېگىدەك بىرەرنەرسە تېپىپ كېلىش ئۈچۈن ئۆزى سىرتقا مېڭىپتۇ. ئانىسى چىراقنى تازىلاپ، سۈرتۈپ سېتىپ پۇلغا نان ئېلىش خىيالىدا ئۇنىڭغا مازنى تەككۈزگەن ئىكەن، يەر-جاھان گۈلدۈرلەپ، ئۆيگە سۈرلۈك بىر جىن پەيدا بولۇپتۇ. موماي قورققىنىدىن ھوشىدىن كېتىپتۇ.

ئۆينىڭ ئارقىسىدىكى باينىڭ ئېتىزىدىن دان تېرىۋاتقان ئالاھىددىن ئانىسىنىڭ ۋاقىرىغىنىنى ئاڭلاش بىلەن ئۆيگە يۈگۈرۈپ كىرسە، ئانىسى يەردە بىھوش ياتقان. ئۇنىڭ يېنىدا كۆمتۈرۈلگەن چىراق يېتىپتۇ. ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئىگىزلىگىدىن بېشىنى كۆرگىلى بولمايدىغان، ھەتتا كۈننىمۇ توسۇۋېلىپ كۆرگىلى قويمايدىغان ناھايىتى يوغان بىر جىن تۇرغانلىقىنى كۆرۈپتۇ. ئالاھىددىن چىراقنى يەردىن ئېلىشى بىلەن جىن گۈلدۈرمامىدەك ئاۋازى بىلەن:

— ھەي، چىراق ئىگىسى، مەن ساڭا خىزمەت قىلىشقا تەييارمەن، تەلىۋىڭنى ئېيت، نېمىگە ھاجەت بولساڭ شۇنى بېرىمەن، — دەپتۇ.

ئالاھىددىن «جىن» دىگەن نېمىنى كۆپ كۆرگەنلىكى ئۈچۈن، ئۇنچىۋالا قورقۇپ كەتمەپتۇ. ئۇ بېشىنى يۇقۇرى كۆتىرىپ، جىن ئاڭلىغىدەك قىلىپ، كۈچىنىڭ بېرىچە توۋلاپ:

— ھەي جىن، سەن ئۆزەڭ كىمسەن؟ قولۇڭدىن نېمە ئىش كېلىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— مەن شەمھۇرنىڭ مايمۇنى بولىمەن، مەن چىراقنىڭ

يەر ئاستىدا قاپتۇ.

بۇ مەغرىپلىق كىشى ئالاھىدىننىڭ تاغىسى بولماستىن، بىر ھىلىگەر جادۇگەر ئىكەن. ئۇ كۆمۈكلۈك غەزىنىنىڭ بارلىقىنى، ئۇنى ئېچىش پەقەت ئالاھىدىن ئىسىملىك بىر بالىنىڭلا قولىدىن كېلىدىغانلىقىنى دەم سېلىپ بىلىۋالغان ئىكەن. غەزىنىدىكى ئەڭ قىممەتلىك بايلىق مىس چىراق بولۇپ، بۇ چىراقنى قولغا چۈشۈرگەن كىشىنىڭ كۈچ - قۇۋۋىتى، بايلىقى تەڭداشسىز ئىكەنلىكىنى جادۇگەر ئوبدان بىلىدىكەن.

شۇنداق قىلىپ، جادۇگەر چىراقنى قولغا چۈشۈرەي دىگەندە، ئەقىللىق ئالاھىدىنمۇ بوش كەلمەپتۇ. مەغرىپلىق كىشى مۇددىئاسىغا يېتەلمەي، ئالاھىدىننى يەر ئاستىدا قالدۇرۇپ كېتىپتۇ. ئالاھىدىن زار - زار يىغلاپتۇ. ھېچكىم ئۇنىڭ نالە - پەريادىنى ئاڭلىماپتۇ. ئۇ يەر ئاستىدىن چىقىشنىڭ ئامالىنى قىلىش ئۈچۈن تولا ئويلاپ بېشى ئاغرىپتۇ. ئالاھىدىن ئاغرىقنى بېسىش ئۈچۈن بېشىنى تۇتقان ئىكەن، چىمچىلىقىدىكى ئۈزۈك بېشىغا تېگىشى بىلەن يەر تىترەپ، ئالدىدا بىر جىن پەيدا بولۇپتۇ. ئۇنىڭ بېشى گۈمبەزدەك، قولى سۇۋادان تېرەكتەك، پۇتى تاغدەك، ئاغزى ئۆڭكۈردەك، ئىككى كۆزى دوزاقتەك. ماڭلىيىدا قىرىق گەز قىلىچتەك بىر مۆڭگۈزى بار ئىكەن.

— نىمە تەلىۋىڭ بار ئىدى؟ — دەپتۇ جىن ئالاھىدىنغا سۈرلۈك ۋاقىراپ، — نىمە تىلىسەڭ شۇنى تەييار قىلىمەن، جىنلارنىڭ كاتتىسى دەمنەش بولىمەن. لېكىن، مەن ئۈزۈكنىڭ ۋە ئۇنىڭ ئىگىسىنىڭ قۇلىمەن.

— مېنى يەر ئۈستىگە چىقىرىپ قوي، — دەپتۇ ئالاھىدىن ۋە ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. بىر چاغدا ئويغانسا يەر ئۈستىدە تۇرغىدەك. ئۇ خوشال بولۇپ ئۆيى تەرەپكە يۈگۈرۈپتۇ. ئالاھىدىن ئىشىكتىن كىرىپ ئاچلىقتا ھالىدىن كەتكەن ئانىسىنى كۆرۈپ

www.uyghurkitap.com

باغدىن يىغىۋالغان تاشلارنىڭ باھاسى يەر يۈزىدە بار بولغان ھەرقانداق تاشلارنىڭ باھاسىدىن يۇقىرى تۇرىدىغانلىقىنى ھەم بىلىۋاپتۇ.

بىر كۈنى ئەتىگەنلىكى ئالاھىددىن بازاردا يۈرسە، سۇلتاننىڭ خەۋەرچىسى مەيدانغا كېلىپ:

— ھەممىڭ دۇكانلىرىڭنى يېپىش! ئۆيلىرىڭگە كېتىش! دەرىزىدىن ياكى ئىشىكتىن مارىغۇچى بولمىسۇن. سۇلتاننىڭ قىزى بۇدىرە خېنىم ھامامغا بارىدۇ، — دەپ ۋاقىراپتۇ.

سودىگەرلەر ئالمان - تالمان دۇكانلىرىنى يېپىشقا، قالغانلار بولسا بىر - بىرىنى ئىتتىرىشىپ، بازاردىن تارقىلىشقا باشلاپتۇ.

ئالاھىددىن سۇلتاننىڭ قىزىنى كۆرۈشكە قاتتىق خۇمار بوپتۇ. چۈنكى، شەھەر ئەھلى «پۈتۈن دۇنيادا پادىشانىڭ قىزىدەك چىرايلىق قىز يوق» دېيىشىدىكەن. ئالاھىددىن قويۇندەك بېرىپ ھامامنىڭ ئىشىگى ئارقىسىغا مۆكۈۋاپتۇ. ئۇنى ھېچكىم سەزمەپتۇ.

بىر ۋاقىتتا، ئالتۇن ئىگەر توقۇلغان كۆك خېچىرغا مىنگەن بىر توپ قىزلار كۆرۈنۈپتۇ. بۇلارنىڭ ئارقىسىدىن باشقا قىزلارغا قارىغاندا چىرايلىق ياسانغان بىر ئاي كۆرۈنۈپتۇ. ئۇ سۇلتاننىڭ قىزى بۇدىرە خېنىم ئىكەن. ئۇ خېچىردىن چۈشۈپ، ئالاھىددىننىڭ يېنىدىن ئىككى چامدام كەلگىدەك يەردىن ئۆتۈپ، ھامامغا كىرىپ كېتىپتۇ. ئالاھىددىن بىر ئۇلۇق - كىچىك تىنىپتۇ - دە، قايتىپتۇ. قىزنىڭ ھۆسنى - جامالى كۆز ئالدىدىن كەتمەي ئۇنى بەك بىئارام قىپتۇ.

— دۇنيادىكى قىزلارنىڭ پىرىكەن. مەن ئۇنىڭغا ئۆيلەنمىسەم، ئۆلگىنىم ياخشى، — دەپتۇ ئۆز - ئۆزىگە ئالاھىددىن.

ئۆيگە كېلىپ ئالاھىددىن كۆرپە ئۈستىگە ئۆزىنى تاشلاپ

ۋە چىراق ئىگىسىنىڭ قولىمەن، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ جىن، — سەن نىمە خالىساڭ مەندىن شۇنى سورا. بۇ شەھەرنى خانىۋەيران قىلىشنى. يا بولمىسا ئوردا سېلىپ بېرىشىمنى بۇيرۇق قىلساڭمۇ ئەمرىڭنى ئورۇنلايمەن.

جىن سۆزلىگەن ۋاقىتدا ئالاھىددىنىنىڭ ئانىسى ھوشىغا كېلىپ قاپتۇ. لېكىن جىننى كۆرۈش بىلەنلا جان - پېنى چىقىپ ۋاقىراپتۇ. ئالاھىددىن قولىنى ئاغزىغا كانايچە تۇتۇپ تۇرۇپ:

— ماڭا قورۇلغان ئىككى توخۇ گۆشى بىلەن يەنە باشقا ياخشىراق تائاملاردىن بىرنەچچە قاچا تەييارلاپ بېرىپ بۇ يەردىن چاپسانراق يوقال، بولمىسا ئانامنىڭ قورقۇپ جېنى چىقىپ كېتىدۇ، — دەپ توۋلاپتۇ.

جىن كۆزدىن غايىپ بوپتۇ - دە، ھايال ئۆتمەي ئۈستەلگە چىرايلىق داستىخان يېيىلغان جوزىنى كۆتىرىپ يېتىپ كەپتۇ. جوزا ئۈستىدە ئىككى ئالتۇن تاۋاق. تاۋاقلاردا لىقمۇ - لىق لەززەتلىك تائاملار، ئىككى چۆگۈن سۈت بار ئىكەن. ئالاھىددىن ئانىسى بىلەن تويغىچە تائام يەپتۇ.

— ھەي ئانا، — دەپتۇ ئالاھىددىن تاماق يەپ بولغاندىن كېيىن، — مۇنۇ چىراقنى ھېچكىمگە كۆرسەتمەي ساقلاش كېرەك. چۈنكى ئۇ بىزنى بەخت - سائادەتكە، دۆلەتكە ئىگە قىلىدۇ.

— نىمە قىلساڭ شۇنى قىل بالام، ئەمما مەن ئىككىنچى ئاۋۇ تەرى سوغاق جىننى كۆرمەي، — دەپتۇ ئانىسى.

بىرنەچچە كۈنلەر ئۆتۈپتۇ. ئالاھىددىن بىلەن ئانىسىنىڭ يەيدىغىنى تۈگەپتۇ. ئالاھىددىن ھېلىقى ئالتۇن تاۋاقتىن بىرنى بازارغا ئاپىرىپ يۈز تىللاغا سېتىپتۇ. شۇنداق قىلىپ ئۇ ئىسىل نەرسىلەرنىڭ باھاسىنىمۇ بىلىۋاپتۇ. ھېلىقى يەر تېگىدىكى

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

كۈنى ئۇردىغا بېرىپتۇ. بىر كۈنى سۇلتان موماينى كۆرۈپ ۋەزىرىگە:

— ئاۋۇ قېرى كىم؟ نېمە ئۈچۈن كۈندە كېلىدۇ؟ سوراپ باق. ئۇنىڭ تىلىگىنىنى ئىجاۋەت قىلىپ، ساۋاپ ئالاي. — دەپتۇ.

ۋەزىر مومايىنىڭ ئالدىغا كېلىپ:

— ھەي موماي، تىلىگىڭ بولسا، سۇلتانغا دېگىن، سۇلتان ئىجازەت بەردى، — دەپتۇ.

موماي سۇلتاننىڭ ئالدىغا كېلىپ تازىم قىلىپ مىڭ تەسلىكتە:

— ھۆرمەتلىك سۇلتان، ئوغلۇم سىزگە بۇ سوغاتلارنى ئەۋەتتى. ئۇنىڭ تىلىگى سىزگە كۈيوغۇل بولۇش، — دەپ سوغىنى سۇلتاننىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ.

سۇلتان ئېسىل تاشلارنى ياخشى كۆرىدىكەن. ئۇ مومايىنىڭ ئېلىپ كەلگەن تاشلىرىنى قولىغا ئېلىپ ھەۋەس بىلەن كۆرۈۋېتىپ ۋەزىرىدىن:

— مۇنداق ئېسىل تاشلىرى بار ئادەم چوقۇم كاتتا باي، ئۇ قىزىمنىڭ خېلى بولۇشقا مۇناسىپ. سەن بۇنىڭغا قانداق قارايسەن؟ — دەپ سوراپتۇ. بۇ سۆزنى ئاڭلاپ ۋەزىرنىڭ ئىچى ئۆرتىنىپتۇ، چۈنكى، ئۇنىڭمۇ بىر ئوغلى بار بولۇپ، سۇلتانغا قودا چۈشۈش تاماسىدا يۈرگەن ئىكەن.

— ئەقىللىق سۇلتان، — دەپتۇ ئۇ سۇلتاننىڭ قۇلىقىغا پىچىرلاپ، — بۇ تاشلارنى كۆرۈپلا، تونۇمايدىغان بىرسىگە مەلىكىنى بەرسەك بولماس. راست بايمۇ، گادايمۇ سىناپ كۆرسەك. ئۇ قىرىق ئالتۇن تاۋاقتا مۇشۇنداق ئېسىل تاشلارنى تولدۇرۇپ، قىرىق كېنىزەككە كۆتەرتىپ، ئۇلارغا قىرىق قۇلنى ياندىتىپ كەلتۈرسۇن، ئاندىن بىر نېمە دېسەك.

سۇلتان ئالاھىدىنىنىڭ ئانىسىغا ۋەزىر ئېيتقان شەرتلەرنى

تۇ - دە، يېرىم كۈنچە دۇم يېتىپ ھەسرەتكە غەرق بوپتۇ. ئانىسى ئۇنىڭ نېمە بولغانلىقىنى سوراپتۇ. ئالاھىددىن:

— جېنىم ئانا، مەن سۇلتاننىڭ قىزىغا ئاشىق بولۇپ قالدىم. سەن سۇلتاننىڭ ئۆيىگە بېرىپ قىزغا ئېغىز ئېچىپ باقساڭ، — دەپتۇ.

— ساراڭ بولۇپ قالدىڭمۇ، بالام، — دەپتۇ موماي ھەيران بولغان ھالدا، — ماشىنچىنىڭ ئوغلىغا سۇلتان قىز بېرىپتۇ، دېگەننى ئاڭلىغانمىدىڭ بۇ دۇنيادا! خام خىيالنى قىلماي، قوسىقىڭنى تويغۇزۇپ ئۇخلا.

— تاماق يېگۈم كەلمەيدۇ، قىز بالا دېگەن بىر كۆۋرۈك. ئۇنىڭدىن ئاتلىقمۇ، پىيادىمۇ ئۆتىدۇ، جېنىم ئانا، سۇلتاننىڭ ئۆيىگە بېرىپ كۆر، — دەپ يالۋۇرۇپتۇ ئالاھىددىن. ئانا ئىلاجىسىز بېرىشقا كۆنۈپتۇ.

— بارسام باراي، — دەپتۇ موماي، — لېكىن قۇرۇق قول بېرىشقا بولمايدۇ. خوشاللىقىنى يۈرىكىگە سىغدۇرالمىغان ئالاھىددىن ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ:

— ھېلىقى ئالتۇن تاۋاققا مەن يەر ئاستىدىكى باغدىن ئېلىپ كەلگەن ئېسىل تاشلاردىن تولدۇر. بۇلار سۇلتاننىڭ غەزنىسىدە يوق، بەلكىم، — دەپتۇ.

ئالاھىددىننىڭ ئانىسى ئوغلىنىڭ دېگىنى بويىچە سوغاتنى راسلاپ، سۇلتاننىڭ ئوردىسىغا قاراپ مېڭىپتۇ.

موماي ئوردىغا بېرىپتۇ ھەمدە بىر بۇلۇڭدا كۈتۈپ ئولتۇرۇپتۇ. بىر چاغدا سۇلتان چىقىپ، تەختىگە ئولتۇرۇپ قولىدىكى ياغلىقىنى كۆتىرىپ بىر سىلكىپ قويۇپتۇ. بۇنىڭ مەنىسى — ئىش تۈگىدى دېگىنى ئىكەن. ئالاھىددىننىڭ ئانىسى سۇلتانغا بىر ئېغىز سۆز قىلالماي ئۆيىگە قايتىپ كەپتۇ. ئەتىسى ئوردىغا بېرىپ يەنە شۇنداق قايتىپ كەپتۇ. ئۇ بالىسىنىڭ زورى بىلەن ھەر

ئالاھىددىن ئۇنىڭغا:
— ماڭا ئايىدەك قول بىلەن قىرىق سەككىز كىنىزەك يەتكۈز. ئۇلارنىڭ يىگىرمە تۆتى ئالدىمدا، يىگىرمە تۆتى كەينىمدە ماڭسۇن. يەنە مىڭ تىللا، بىر تۇلپار كەلتۈر، — دەپتۇ. جىن ئۇنىڭ دېگىنىنى قىپتۇ. ئالاھىددىن ئاتقا مىنىپ، كىنىزەكلەرنىڭ ئوتتۇرىسىدا مېڭىپ بازارغا كەپتۇ. ئادەم كۆپ توپلانغان بىر جايدا توختاپ توپقا تىللا چېچىپتۇ. خەلقنىڭ دۇئاسىنى ئېلىپ ئوردىغا كەپتۇ. ئۇنىڭ يولىدا تىللا چاچقانلىقىنى ئاڭلاپ ۋەزىرنىڭ قوسىقىغا جىن كىرگەن ئىكەن. ئۇ ئالاھىددىننى يەنە بىر سىناپ مات قىلىش مەقسىدىدە سۇلتانغا ئالاھىددىن بىر ساراي سالدۇرغاندىن كېيىن توي قىلىش تەلىۋىنى قويۇش مەسلىھەتىنى بەرگەن ئىكەن، سۇلتان ئالاھىددىن بىلەن كۆرۈشۈپ شۇ تەلەپنى قويۇپتۇ. ئالاھىددىن بۇنىڭغىمۇ ماقۇل بوپتۇ. ئۇ ئۆيگە قايتىپ كېلىپلا چىراقنى بىر پۈۋلىگەن ئىكەن، جىن پەيدا بوپتۇ. ئۇ جىنغا:
— ماڭا بىر ساراي سېلىپ بەر، ئۇ شۇنداق ساراي بولسۇنكى، يەر يۈزىدە جۈپى بولمىسۇن، ھەممە كىشى كۆرۈپ ھەيران قالسۇن، — دەپتۇ.
ئالاھىددىن ئەتىسى سەھەردە قارىسا تۈزلەڭدە شۇنداق كاتتا بىر ساراي تۇرغىدەك. ئۇ سارايىنى ئايلىنىپ چىقىپ جىنغا:
— سارايىنىڭ بىر تۆۋرۈكىنى ئېلىۋەتكىنىكى، سۇلتان «ئۇنى تۈپ قاپتۇ» دېگەن ھېسسىياتقا كېلىپ، ئۇنى ئۆزى قويۇش قارارىغا كەلسۇن، لېكىن قويۇش قولىدىن كەلمىسۇن. بۇ ئارقىلىق مېنىڭ سۇلتاندىن كۈچلۈك ۋە باي ئىكەنلىكىم نامايەن قىلىنسۇن، — دەپتۇ.
— ماقۇل، — دەپتۇ جىن. ئۇ قولىنى بىر سىلكىگەن ئىكەن، تۆۋرۈك شۇ زامات غايىپ بوپتۇ ۋە ئىلگىرى بۇ ئارىدا

دەپتۇ. موماي غەمگە چۆككەن پېتى ئۆيگە كەپتۇ. ئانىسىنىڭ قولىدا سوغىنىڭ يوقلۇغىنى كۆرگەن ئالاھىددىن:

— ئانا، مېنىڭ بايقىشىمچە سۇلتان بىلەن سۆزلەشكەن ئوخشايسەن. تېزراق سۆزلىسەڭچۇ! — دەپتۇ.

موماي سۇلتاننىڭ ئېيتقانلىرىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. ئالاھىددىننىڭ خوشاللىقتىن ئاغزى قۇلىغىغا يېتىپتۇ. ھېلىقى چىراقنى قولىغا ئېلىپ ئۇۋۇلاپتۇ. ئانىسى جىننى كۆرگۈسى كەلمەي باشقا ئۆيگە چىقىپ كېتىپتۇ. جىنمۇ ھايال بولماي يېتىپ كەپتۇ. ئالاھىددىن ئۇنىڭغا ئېسىل تاشلار بىلەن تولغان قىرىق ئالتۇن تاۋاق، ئۇنى كۆتىرىدىغان قىرىق كېنىزەك، كېنىزەكلەرنى قوغداپ ماڭىدىغان قىرىق قۇل تەييارلاپ بېرىشىنى ئېيتىپتۇ. جىن غايىپ بوپتۇ. بىردەمدىن كېيىن ئالاھىددىننىڭ تەلەپ قىلغىنى تەل بوپتۇ. ئالاھىددىننىڭ ئانىسى بەك خوشال بوپتۇ. شۇ زامات كېنىزەكلەرنى باشلاپ ئوردىغا مېڭىپتۇ.

بۇ تەنتەنىنى كۆرۈشكە شەھەر ئەھلىنىڭ ھەممىسى يىغىلىپتۇ. كېنىزەكلەر قاتار تىزىلىپ كېلىپ سۇلتاننىڭ ئالدىغا ئالتۇن تاۋاقلارنى قويۇپتۇ.

— ھەي ۋەزىر، — دەپتۇ سۇلتان ھاڭ-تاڭ بولۇپ قېتىپ قالغاندەك مىدىرلىماي تۇرغان ۋەزىرگە، — يەنە نىمە مەسلىھەتىڭ بار؟

— خۇدا جاناپلىرىنى ياخشى كۈيوغۇلغا يەتكۈزۈپتۇ. قۇتلۇق بولسۇن، — دەپتۇ ۋەزىر. لېكىن، ئۇنىڭ يۈرىگى لازا قويغاندەك ئېچىشىپتۇ.

— بېرىپ بالاڭغا ئېيت، — دەپتۇ سۇلتان ئالاھىددىننىڭ ئانىسىغا، — قىزىمنى ئوغلۇڭغا بېرىمەن. ئۇ سالامغا كەلسۇن.

موماي ئۆيگە قايتىپ بېرىپ ئەھۋالنى ئوغلىغا ئوقتۇرۇپتۇ. ئالاھىددىن چىراقنى بىر ئۇۋۇلىغان ئىكەن، جىن ھازىر بوپتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورىكتى
www.uyghurkitap.com

ئىسسىل تاشلىرىنى بېرىپتۇ، ئەمما، ئۇ تاشلار يەتمەپتۇ. سۇلتان بۇنى ئاڭلاپ تېرىكىپتۇ:

— ئۇلۇغ غەزىنىنىڭ ئىشىكىنى ئېچىڭلار، قول ئاستىڭلاردىكى خەلقىنىڭ بارلىق ئىسسىل تاشلىرىنى يىغىپ كەلتۈرۈڭلار، مېنىڭ بايلىق دۇنيارىم راستى بىلەن بىر تۈۋرۈكنى ياساشقا يەتمەمدۇ؟ — دەپ چىچاڭشىپتۇ. بىراق، بەرىبىر تۈۋرۈكنى قويالماپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ئالاھىددىن سۇلتانىنىڭ قېشىغا كېلىپ:

— غەم قىلماڭ سۇلتان، تۈۋرۈك ئورنىغا قويۇلدى. مەن ئىسسىل تاشلارنىڭ بارلىغىنى ئىگىلىرىگە قايتۇرۇپ بەردىم، — دەپتۇ. شۇ كۈنى كەچتە ئالاھىددىن بىلەن بۇدىرە خېنىمنىڭ توي مەرىكىسى بوپتۇ.

شۇنىڭدىن كېيىن ئالاھىددىن ئايالى بىلەن يېڭى سارايدا ئۆز كۈنلىرىنى ئۆتكۈزۈشكە باشلاپتۇ.

ئەمدى ھىلىقى مەغرىپتىن كەلگەن كىشى — ئۆز يۇرتىغا كېلىپ، قايغۇ - ئەلەمگە چۆكۈپ ئولتۇرغان جادىگەردىن گەپ ئاڭلايلى:

ئۇ، نۇرغۇن ۋاقىتلىرىنى غەم بىلەن ئۆتكۈزۈپتۇ. ئۇ: «ئالاھىددىن يەر ئاستىدا ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن، چىراقمۇ شۇ يەردە تۇرىدىغاندۇر، بەلكىم ئۇنى مەن ئالاھىددىنسىزلا قولغا چۈشۈرۈپ ئالالارمەن» دەپ ئويلايدىكەن. شۇنداق قىلىپ يۈرۈپ، بىر كۈنى شۇ چىراقنىڭ يەر ئاستىدا بار - يوقلۇغىنى بىلىپ باققۇسى كەپتۇ. ئۇ، قۇم ئۈستىدە ئولتۇرۇپ رەم ئېچىپ چىراقنىڭ يەر ئاستىدا يوق ئىكەنلىكىنى بىلىپتۇ - دە، ئەندىشىگە چۈشۈپتۇ. ئۇ يەنە رەم ئېچىپتۇ ۋە ئالاھىددىننىڭ يەر ئاستىدىن ئامان - ئېسەن قايتىپ چىققىنىنى، ئۆزىنىڭ تۇغۇلغان شەھىرىدە ئىكەنلىكىنى بىلىپ، دەرھال يولغا راۋان بوپتۇ. بىرنەچچە دېڭىزلاردىن، ئىگىز تاغلاردىن، دەشت - باياۋانلاردىن، سەھرا -

هېچنەرسە بولمىغاندەك تەپ - تەكشى بولۇپ قاپتۇ.

— ئەمدى مەن بېرىپ سۇلتاننى مۇشۇ يەرگە ئەگەشتۈرۈپ كېلىمەن، — دەپتۇ ئالاھىددىن.

سۇلتان ئەتىگەنلىكى دەرىزىدىن قارىسا، ئۇدۇلىدا يالت - يۇلت قىلىپ بىر ساراي تۇرغىدەك. سۇلتان ۋەزىرنى چاقىرىپ ئۇنىڭغا سارايىنى كۆرسىتىپتۇ:

— خوش ۋەزىر، ئەمدى نېمە دەيسەن؟ — دەپتۇ سۇلتان، — بىر كېچىنىڭ ئىچىدە شۇنداق سارايىنى سالغان ئادەم ماڭا كۈيوغۇل بولۇشقا لايىقتۇ؟!

— ۋاي سۇلتانىم، سىز بۇ ئالاھىددىننىڭ جادىگەر ئىكەنلىكىنى تېخىچىلا بايقىيالمايۋاتىسىز، — دەپ ھىلىگەرلىك قىپتۇ ۋەزىر.

شۇ ۋاقىتتا ئالاھىددىن كىرىپ سۇلتانغا سالام بېرىپ، ئۇنىڭدىن سارايىنى كۆرۈپ بېقىشنى ئۆتۈنۈپتۇ. ۋەزىر بىلەن سۇلتان سارايىنى تولۇق ئايلىنىپ چىقىپتۇ.

سۇلتان سارايىنىڭ گۈزەل مەنزىرىسىنى تاماشا قىلىشتىن زېرىكمەپتۇ، مېھمانخانىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە، بىر تۈۋرۈكنىڭ كەملىكىنى ۋەزىر بايقاپ قاپتۇ.

— ۋاي، ساراي تېخى پۈتمەپتۇ، مۇنۇ يەردە بىر تۈۋرۈك كەم ئىكەنغۇ تېخى، — دەپتۇ ۋەزىر.

— ھېچۋەقەسى يوق، بۇ تۈۋرۈكنى مەن ئۆزەم قويغۇزۇپ بېرىمەن، قۇرۇلۇش باشلىقىنى چاقىر، — دەپتۇ سۇلتان ئەتراپىدىكىلەرگە مەغرۇرلۇق بىلەن قاراپ مەيدىسىنى كېرىپ، — مۇنداق بىر تۈۋرۈكنى سېلىپ چىقىش مېنىڭ قولۇمدىن نېمىشقا كەلمىسۇن؟

سۇلتان شەھەردە «مەن تاشچى» دىگەنلەرنىڭ ھەممىسىنى جەم بولۇشقا پەرمان چۈشۈرۈپتۇ. بۇلارغا ئۆزىنىڭ قولىدىكى

ئۇۋغا چىقىپ كېتىپ، ئۆيدە بۇدىرە خېنىم يالغۇز قالغان ئىكەن. ئۇ مەغرىپلىقنىڭ سۆزىگە قىزىقىپ:

— ئۇ راست ئېيتامدۇ - يالغانمۇ؟ بۇنى بىر سىناق قىلىپ باقساق بولاتتى. ئەمما سارايدا كونا چىراق يوق، — دەپتۇ خىزمەتچىسىگە.

— بار، — دەپتۇ خىزمەتچى ئايال، — ئالاھىددىن بابنىڭ ھوجرىسىدا بىر كونا چىراق كۆرگەنمەن.

خىزمەتچى ئايال بۇدىرە خېنىمنىڭ بۇيرۇغى بىلەن ھوجرىدىكى كونا مىس چىراقنى ئېلىپ چىقىپتۇ ھەم ئۇنى مەغرىپلىق كىشىگە بېرىپ، يېڭى بىر چىراقنى ئۆيگە ئېلىپ كەپتۇ.

مەغرىپلىق بولسا ناھايىتى خوشال بولۇپ، چىراقنى قويىنىغا سېلىپ قارارگاھىغا يول ئاپتۇ. ئۇ شەھەردىن چىقىپ پىنھان يەرگە كېلىپ، چىراقنى ئۇۋۇلىغان ئىكەن، مايمۇن جىن يېتىپ كەپتۇ.

مەغرىپلىق كىشى ئۇنىڭغا:

— ئالاھىددىننىڭ سارىيىنى يۇرتۇمغا كۆچۈرۈپ قوي، — دەپتۇ. كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقىچە ساراي مەغرىپلىق كىشىنىڭ يۇرتىدا قەد كۆتىرىپتۇ.

مەغرىپلىقنىڭ كەچۈرمىشىنى مۇشۇ يەردە توختىتىپ، سۇلتانغا كېلەيلى:

سۇلتان ئۇيقۇدىن ئويغىنىپ، ئوردا دەرىزىسىدىن قارىسا، ساراي كۆرۈنمىگىدەك. سۇلتان ئۆزىنى باسالماي ھۆكۈرەپ يىغلاپتۇ. ۋەزىر ئۇنىڭ ھالىنى سورىغان ئىكەن، ئۇ:

— ساراي قېنى؟ قىزىم قېنى؟ — دەپ ئۆزىنى كاچاتلاپتۇ.

ئەرۋاھى ئۇچقان ۋەزىر:

— ئالاھىددىن سېھىرگەر ئادەم، ھەممە ئىشنى قىلغان شۇ. ئۇنىڭ خەۋپلىك ئىكەنلىكىنى ئاللىقاچان ئېيتقان ئىدىم،

شەھەرلەردىن ئۆتۈپ، ئاخىرى ئالاھىددىن تۇرغان شەھەرگە يېتىپ كەپتۇ. مەغرىپلىق ئادەم بازارغا چىقىپ، خەلقنىڭ گەپ - سۆزلىرىنى تىڭشاشقا باشلاپتۇ. بازاردىكى گەپ - سۆزلەر ئالاھىددىن بىلەن ئۇنىڭ سارىيى توغرىسىدا ئىكەن. مەغرىپتىن كەلگەن ئادەم ئايلىنىپ يۈرۈپ بۇنى ئۇقۇپتۇ - دە، سۇچىنىڭ قېشىغا بېرىپ:

— ئالاھىددىن دىگەن كىم؟ — دەپ سوراپتۇ.

— سېنىڭ بۇ يەرلىك ئەمەسلىگىڭ كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. بولمىسا، سەن ئالاھىددىننىڭ كىملىگىنى بىلەر ئىدىڭ. ئۇ بەكمۇ باي ئادەم. ئۇنىڭ سارىيىنى كۆرسەڭ ھەيران قالىسەن، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ سۇچى. مەغرىپتىن كەلگەن كىشى سۇچىغا بىر تەڭگە بېرىپ:

— مۇنۇ تەڭگىنى ئال، ماڭا بىر خىزمەت قىل. راستىمەن بۇ شەھەرنىڭ ئادىمى ئەمەس، شۇڭا ئالاھىددىننىڭ سارىيىنى كۆرگۈم بار. مېنى شۇ سارايغا ئاپىرىپ قوي، — دەپتۇ.

سۇچى مەغرىپلىق كىشىنى سارايىنىڭ ئالدىغا ئاپىرىپ قويۇپتۇ. مەغرىپلىق كىشى سارايىنى ئايلىنىپ چىقىپتۇ. «مۇنداق سارايىنى سېلىش چىراقنىڭ قۇلى مايمۇن جىننىڭ قولىدىنلا كېلىدۇ. چىراق مۇشۇ ئۆيدە بولۇشى مۇمكىن» دەپ ئويلاپتۇ. ئۇ چىراقنى قولغا چۈشۈرۈشنىڭ يولىنى ئويلاپتۇ. مىسكەرنىڭ يېنىغا كېلىپ:

— ماڭا ئون دانە مىس چىراق ياساپ بەر، — دەپتۇ.

كەچقۇرۇن كېلىپ تەييار بولغان مىس چىراقلارنى ئېلىپ كېتىپتۇ.

تاڭ ئېتىشى بىلەن ئۇ شەھەرنى ئايلىنىپ «كونا چىراقنى يېڭى چىراققا تېگىشىپ بېرىمەن» دەپ ۋاقىراپتۇ. كەچتە سارايىنىڭ ئالدىغا كېلىپ يەنە شۇنداق دەپ ۋاقىراپتۇ. ئالاھىددىن

لاپتۇ. شۇ ھامان دەھنەش جىن پەيدا بولۇپتۇ. ئالاھىددىن ئۇنىڭغا:

— سارىيىمنى بۇرۇنقى ئورنىغا ئەكېلىپ قوي، — دەپتۇ.

ئۆزۈكنىڭ قۇلى جىن:

— بۇ ئىش مېنىڭ قولۇمدىن كەلمەيدۇ. باشقا تەلىۋىڭ بولسا ئېيت، — دەپتۇ.

— ئۇنداق بولسا، مېنى سارىيىم بار جايغا يەتكۈزۈپ قوي، — دەپتۇ ئالاھىددىن.

— ئەمىسە كۆزۈڭنى يۇم - دە، تېز ئاچ، — دەپتۇ جىن. شۇنداق قىلىپ كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقىچە ئالاھىددىن سارايىنىڭ ئالدىغا كېلىپ قاپتۇ. ئۇ ئۆيگە كىرسە، بۇدىرە خېنىم يىغلاپ ئولتۇرغىدەك. ئۇ ئالاھىددىننى كۆرۈپ، ئۆزىنى ئېرىنىڭ باغرىغا ئېتىپتۇ. كۆرگەنلىرىنى سۆزلەپتۇ، مەغرىپلىق ئادەمنىڭ ئۆزىنى خوتۇنلۇققا قوبۇل قىلىشقا مەجبۇرلىغانلىقىنى. لېكىن بۇنى رەت قىلغانلىقىنىمۇ يوشۇرماپتۇ. ئالاھىددىن ئۇنىڭدىن مەغرىپلىق ئادەمنىڭ چىراقنى قەيەرگە تىقىپ قويغانلىقىنى سوراپتۇ.

— ئۇ چىراقنى يېنىدىن ئايرىمايدۇ، — دەپتۇ بۇدىرە خېنىم.

— سۆزۈمگە قۇلاق سال، ئى ۋاپادارىم، — دەپتۇ ئالاھىددىن، — مەغرىپلىق ئادەم كەلگەندە ئۇنىڭغا ياخشى مۇئامىلە قىلىپ بىللە تاماق يېيىشنى ئۆتۈنگىن. ئۇ تاماق يېيىشكە باشلىغاندا مۇنۇ ئۇيقۇ دورىسىنى چاندۇرماي قاچىسىغا سېلىۋەت. ئۇ ئۇيقۇغا چۆككەندە مەن ئۇنى ئۆلتۈرۈۋېتىمەن.

بۇدىرە خېنىم ئالاھىددىننى قازناققا يوشۇرۇپ قويۇپتۇ. بىر چاغدا مەغرىپلىق كەپتۇ. بۇدىرە خېنىم ئالاھىددىننىڭ دىگىنى بويىچە ئۇنى جايلاپتۇ. ئۇنىڭ خورەك تارتقىنىنى ئاڭلىغان ئالاھىددىن قازناقتىن چىقىپ، يۈرىكىگە پىچاق ساپتۇ. چىراقنى

سىز ئىشەنمىگەن، ھېلىمۇ كېچىكمەيسىز، ئەمدى نىمە چارە قوللىنىش كېرەكلىكىنى قارار قىلىڭ، — دەپتۇ.

— ئالاھىددىننى كەلتۈرۈڭلار، كاللىسىنى ئالىمەن، — دەپ بۇيرۇق قىپتۇ سۇلتان جاللاتلىرىغا.

شۇ چاغدا ئالاھىددىن شىكاردىن قايتىپ كېلىۋاتقان ئىكەن. يولدا جاللاتلارغا ئۇچراپتۇ. جاللاتلار سۇلتاننىڭ بۇيرۇغىنى ئۇنىڭغا يەتكۈزۈپ، پۇت - قولىغا كىشەن - كويزا سېلىپ ئوردىغا ھەيدەپ مېڭىپتۇ. شەھەر خەلقى ئالاھىددىننى بەك ياخشى كۆرىدىكەن، ئۇلار سۇلتاننىڭ ئالاھىددىننىڭ كاللىسىنى ئالىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ، ئوردىغا سەلدەك ئېقىپتۇ. سۇلتان ئالاھىددىندىن:

— ساراي بىلەن قىزىم قېنى؟ — دەپ سوراپتۇ.

— مەن نەدىن بىلەي، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ئالاھىددىن ھەم ئۆزىنىڭ گۇناسىزلىقىنى قەيت قىپتۇ. لېكىن سۇلتان ئۇنىڭ كاللىسىنى ئېلىش نىيىتىدىن يانماپتۇ. ئالاھىددىننى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن جازا مەيدانىغا ئېلىپ كېتىۋاتقان جاللاتلارنى كۆرگەن شەھەر خەلقى يولنى توساپ، ئوردىغا ۋەكىل ئەۋەتىپ، ئالاھىددىننى قويۇپ بەرمىسە ئوردىنى كۆيدۈرۈپ، كۈلىنى كۆككە سورۇيدىغانلىقلىرىنى ئېيتىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان سۇلتان قورقۇپ كېتىپتۇ ھەمدە ئالاھىددىننى ئۆلتۈرمەسلىككە ۋەدە قىپتۇ. لېكىن قىزنى تېپىپ بېرىشكە ئون كۈنلۈك مۆھلەت بېرىپ ئالاھىددىننى قويۇپ بېرىپتۇ.

ئالاھىددىن بىر ئېرىق بويىدا نىمە قىلىشىنى ئويلاپ ئولتۇرۇپ قولىنى ئېرىقتىكى سۇغا تىققان ئىكەن. چىمچىلاق قولىدىكى يادىدىن چىقىپ كەتكەن ئۈزۈك سۇغا چۈشۈپ كېتىپتۇ. ئۇ ئۈزۈكنى سۇدىن مىڭ تەسلىكتە تېپىپ چىقىپتۇ - دە. ئۇۋۇ-

ئۇيغۇر كىتاب تورىكتى
www.uyghurkitap.com

پالچى

بار ئىكەن، يوق ئىكەن، ئاچ ئىكەن، توق ئىكەن. بۆرە باقاۋۇل ئىكەن، تۈلكە ياساۋۇل ئىكەن، قاغا قېقىمچى ئىكەن. قۇشقاچ چېقىمچى ئىكەن. ئۆتكەن زاماندا بىر شەھەردە بىر ھورۇن بار ئىكەن. ئىش دېسە بېشى ئاغرىيدىكەن، ھەمىشە ئېغناپ ياتىدىكەن. غىزانىمۇ ياتقان يېرىدە خوتۇنى يىگۈزۈپ قويىدىكەن. ئايلار – يىللار ئۆتۈپتۇ. ئۇ، ئەمگەك قىلماي بىكار يېتىپ يەۋەرگەچكە، ئاتا – ئانىسىدىن قالغان دۇنيا تۈگەپ، ئاخىرى ئۆيىدە ھېچنەرسە قالماپتۇ. ئەر – خوتۇن ئىككىسى كىچىككىنە بىر ھوجرىدا قاپتۇ. بىر كۈنى خوتۇنى:

— قەدىمقىلەر «يېتىپ يېسە، تاغمۇ توشىمايدۇ» دەپ راست ئېيتىپتىكەن. خەجلەيدىغانغا پۇل، يەيدىغانغا ئاش قالمىدى، ئەمدى ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ، بىرەر ھەرىكەت قىلمىساڭلا مېنىڭ ئىلاجىم يوق، — دەپتۇ. ئەمما، ھورۇن ھېچنىمە ئاڭلىمىغاندەك يېتىۋېرىپتۇ. بىر كۈن، ئىككى كۈن ئۆتۈپتۇ. خوتۇنى يىگۈدەك بىرەر نەرسە بېرەلمىگەندىن كېيىن، ئاچلىققا چىدىماي ئاخىرى ئورنىدىن تۇرۇشقا مەجبۇر بوپتۇ. لېكىن دەسمايە ئۈچۈن پۇل قەرز ئېلىپ ئوقەت قىلاي دېسە، ئۇنىڭغا ئىشىنىپ پۇل بېرىپ تۇرىدىغان كىشى چىقماپتۇ. ھېچقانداق ھۈنىرىمۇ بولمىغانلىقتىن نائىلاج قاپتۇ. بۇنى كۆرگەن خوتۇنى ئۇنىڭ قولىغا بىر پالاز، بىر جەينىماز ۋە بىر قىسىم ئۇششاق تاش سېلىنغان كىچىك بىر

ئېلىپ بىر ئۇۋۇلىغان ئىكەن، جىن پەيدا بوپتۇ. ئالاھىددىن ئۇنىڭغا:

— مۇشۇ سارايىنى بۇرۇنقى جايىغا كۆچۈر، — دەپ بۇيرۇق قىلغان ئىكەن. جىن ئۇنىڭ دېگىنى بويىچە بەجا كەلتۈرۈپتۇ. قىزنى ئويلاپ دەرىزە ئالدىدا يىغلاپ ئولتۇرغان سۇلتان سارايىنى كۆرۈپ ئۇچقاندەك يېتىپ كەپتۇ. قىزى ۋە كۈيوغلى بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپتۇ. ئالاھىددىنىنىڭ كالىسىنى ئالىمەن، دېگىنىگە پۇشايمان قىپتۇ ۋە ئالاھىددىندىن ئەپۇ سوراپتۇ.

ئالاھىددىن بۇدىرە خېنىم بىلەن مۇشۇ سارايدا ئۇزاق يىللار ئۆمۈر كۆرۈپتۇ.

سىمۇ، ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسى گۆھەرنى تاپالمىغانلىقى توغرىسىدىكى گەپ - سۆزلەرنى ئاڭلاپ قاپتۇ - دە، پادىشانىڭ ئىنئامى ۋە مەرھەمىتىگە سازاۋەر بولۇش مەقسىدىدە ئوردىغا بېرىپ:

— پادىشاھى ئالەم، ئۆزلىرى جۇمە نامىزى ئوقۇيدىغان چوڭ جامەنىڭ مۇنارى تۈۋىدە ئولتۇرىدىغان بىر پالچى بار. گۆھەرنى تېپىشنىڭ ھۆددىسىدىن شۇ كىشى چىقسا ئەجەپ ئەمەس، — دەپتۇ.

ئۇنىڭ تەكلىۋىگە ئاساسەن پادىشا ھورۇننى ئوردىغا چاقىرتىپ كەپتۇ ۋە ئۇنىڭغا گۆھەرنى تېپىپ بېرىشنى، تاپالمىسا كاللىسىنى تېنىدىن جۇدا قىلىدىغانلىقىنى جاكالاپتۇ. ھورۇن كۆڭلىدە «مەن بەرىبىر گۆھەرنى تاپالمايمەن، پادىشا گۆھەرنى تاپالمىدىڭ، دەپ مېنى ئۇ ئالەمگە يولغا سالىدۇ. جاللاتنىڭ قولىدا جان ئۈزگەندىن كۆرە، ئۆزەم ئۆلۈۋالاي» دەپ ئويلاپ، پادىشاغا:

— پادىشاھى ئالەم، مېنىڭ گۆھەرنى تېپىپ چىقىش ئۈچۈن بىرلا تۈگۈلۈكى بار. تۈگۈلۈكنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ياغاچقا پىششىق ئاغامچا باغلىنىپ ئۇچىغا ساڭگىلىتىپ قويۇلغان بىر ئېغىز ئالاھىدە ئۆي كۆرسىتىپ بېرىشلىرىنى ئىلتىجا قىلىمەن. يەنە شۇمۇ ئەستىن نېرى كەتمىگەيكى، مەن ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن، ئىشىك سىرتىدىن قۇلۇپلاپ قويۇلسۇن، ئۆينىڭ ئەتراپىدا بولماسلىقى شەرت، — دەپتۇ.

پادىشا پالچىنىڭ دىگىنىنى تەييارلاپ بېرىپتۇ. ھورۇن ئىشىكنى ئىچىدىن دەم بىلەن مەھكەم تاقاپ، ئۆلۈۋېلىش ئۈچۈن ئاغامچىنى بويىنىغا سېلىپ ئېسىلىپتۇ. بىراق، جىنى چىقماي بەك قىينىلىپ كېتىپتۇ - دە:

— جان چىق، جان چىق! — دىگىلى تۇرۇپتۇ. شۇ چاغدا ئۆگزىدە تۇيۇقسىز بىر شەپە پەيدا بولۇپ، تۈگۈلۈكتىن بىر ئايالنىڭ بېشى كۆرۈنۈپتۇ. ئايال كۆز ياشلىرىنى يامغۇردەك تۆ-

خالتىنى تۇتقۇزۇپتۇ ـ دە:

— شەھىرىمىزدىكى چوڭ جامە مۇنارىسىنىڭ تۈۋىگە بۇ پا-
لازنى سېلىپ، ئۈستىگە جەينىمازنى يېيىپ، بۇ تاشلارنى جەين-
مازنىڭ ئۈستىگە قويۇپ ئولتۇرسىلا. كىمىكى «ماڭا پال ئېچىپ
بەر» دەپ كەلسە، پالنى مەن ئۆگەتكەندەك قىلىپ سېلىپ، ئاغزى-
لىرىغا كەلگەننى دەۋەرسىلە، — دەپتۇ. ھورۇن خوتۇنىنىڭ دىگى-
نىدەك جامە مۇنارىسىنىڭ تۈۋىدە ئولتۇرۇپتۇ. بىر چاغدا بىر ئا-
دەم ناھايىتى ساراسىمگە چۈشكەن ھالدا كېلىپ:

— مېنىڭ بىر سېغىن كالام يوقىلىپ كەتتى، پال ئېچىپ
باقسىلا، — دەپتۇ. ھورۇن پال سېلىپ:

— بىرئاز سانا ئېلىپ، چاي دەملەپ ئىچىڭ، — دەپتۇ.
پال سالدۇرغۇچى كىشى كۆڭلىدە «ئەجەپ ئىش، مەن باغدىن
گەپ قىلسام، بۇ پالچى تاغدىن گەپ قىلىۋاتىدىغۇ» دەپ تەئەج-
جۈپلىنىپتۇ، ئاچچىغى كەپتۇ. لېكىن «پالچىمۇ ئورۇنسىز بىرنىمە
دىمىگەندۇ، ئۇنىڭ ئېيتقىنىنى قىلىپ كۆرەي» دەپ، پالچىنىڭ
ئالدىغا بىر تەڭگە قويۇپتۇ ـ دە، سانا سېتىۋېلىپ، ئۆيىگە بې-
رىپلا چاي دەملەپ ئىچىپتۇ. ئۇزۇن ئۆتمەي سانا ئۇنىڭ ئىچىنى
غۇلدۇرلىتىشقا باشلاپتۇ ـ دە، تاھارىتى قىستاپ ئارقىدىكى بېغىغا
چىقىپ تام تۈۋىگە ئولتۇرۇپتۇ. بۇ تام ئۆز بېغى بىلەن خوشنى-
سىنىڭ بېغى ئوتتۇرىسىدىكى پاسىل تام ئىكەن. ئۇ، تاھارەت
قىلىۋېتىپ خوشنىسىنىڭ بېغىدا بىر نەرسىنىڭ پۇشۇلداۋاتقانلى-
غىنى ئاڭلاپتۇ. بۇ كىشى تامدىن ئارتىلىپ قارىغىدەك بولسا، كا-
لىسى نېرىراقتا ئۆزىگە قاراپ تۇرغىدەك. ئۇ، ئىچ ـ ئىچىدىن
خوشال بولۇپ، پالچىغا غايىبانە مىننەتدارلىق بىلدۈرۈپتۇ.

بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن، كالىسى تېپىلغان كىشى
پادىشانىڭ بىر گۆھىرى يۈتۈپ كەتكەنلىگىنى، پادىشا نۇرغۇن
داڭلىق پالچىلارنى ئوردىغا تەكلىپ قىلىپ پال سالدۇرغان بول-

كۆر غاز يۇتۇۋاپتۇ، — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان پادىشا:

— ئەي پالچى، بۇ بىر جۈپ غاز ئاتا - بوۋامدىن تەۋەرۆك قالغان، هازىر سېنىڭ دىگىنىڭگە بىنائەن توكۈر غازنى سويدۇرىمەن. ئەگەر گۆھەر چىقماي قالسا، ئالدىنقى شەرتىم بويىچە گۆھەرنى تاپالمىغانلىقىڭ ئۈچۈن سېنى، غازنىڭ ئىنتىقامى ئۈچۈن ئايالىڭنى ئۆلۈمگە بۇيرۇيمەن، — دەپتۇ - دە، غازنى سويغۇزۇپتۇ. غازنىڭ قارنىنى يېرىش بىلەن تەڭ «يالت» قىلىپ گۆھەر كۆرۈنۈپتۇ. پادىشا پالچىغا ئىنئام بېرىپ، ئۇنى سول قول ۋەزىرلىككە تەيىنلەپتۇ.

بىر كۈنى پادىشا بىر زەرگەرگە ئالتۇن ۋە گۆھەر بېرىپ، ئۈزۈك ياساپ بېرىشنى بۇيرۇپتۇ. زەرگەر ئۈزۈكنىڭ ھالقىسىنى پۈتكۈزۈپ، گۆھەرنى قويۇۋاتقاندا، گۆھەر چاچراپ كېتىپتۇ - دە، بىر نەرسىگە ئۇرۇلۇپ ئىككىگە بۆلۈنۈپ كېتىپتۇ. زەرگەر گۆھەرنىڭ بىر پارچىسىنى تېپىپ، يەنە بىر پارچىسىنى تاپالماپتۇ. ئۇ پادىشانىڭ غەزىۋىدىن قورقۇپ، ئەھۋالنى مەلۇم قىلالماپتۇ. زەرگەر يېرىم گۆھەر ئۈچۈن تۆھمەتكە قېلىپ، كاللىسىنىڭ كېتىشىدىن خەۋپسىرەپ، بېشى قېتىپ كېسەل بولۇپ يېتىپ قاپتۇ. كالا يوقاتقان كىشى زەرگەرگە سۈت يەتكۈزۈپ بېرىپ تۇرىدىكەن، ئۇ كىشى ئەھۋالنى ئۇققاندىن كېيىن، زەرگەرگە:

— بۇرادەر، قايغۇرماڭ، پادىشانىڭ بىر پالچى ۋەزىرى بار، ئىلاج قىلىپ كۆرۈشۈپ، ھالىڭىزنى مەلۇم قىلىڭ، بەلكىم تەڭلىكتىن قۇتۇلۇشىڭىزغا شۇ زاتى شېرىپىنىڭ ياردىمى تېگىپ قالسا ئەجەپ ئەمەس، — دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ. زەرگەر پالچى ۋەزىر بىلەن كۆرۈشۈپ، ئۇنىڭغا ۋەقەنى بايان قىپتۇ. ئۇنىڭدىن ياردەم سوراپتۇ. پالچى ۋەزىر:

— كۆجە ئاش ئەتكۈزۈپ، قېتىق ئارىلاشتۇرۇپ، كېكىرتىكىڭىزگە كەلگىچە ئىچىڭ، — دەپتۇ. زەرگەر ۋەزىرنىڭ ئېيتقىنى

كۈپ تۇرۇپ:

— جېنىم پالچى، جان چىق دىگەن مەن بولىمەن، گۆھەر-نى راستلا مەن ئوغرىلىغان، مەن پادىشانىڭ خانىش كىنىزىگىنى، ئەگەر پادىشا بۇنى بىلىپ قالسا. تېرەمنى نەتۇر سويىدۇ. ماڭا رەھىم قىلسىلا، بىر قوشۇق قېنىمنى تىلەي. — دەپ قاتتىق يالۋۇرۇپتۇ. پالچى دەرھال يانچۇغىدىن قەلەمتۇراچنى ئېلىپ، ئۇل غامچىنى كېسىپتۇ - دە، يەرگە چۈشۈپتۇ ۋە جان چىققا قاراپ:

— جان چىق، ئۇنداق بولسا. ساڭا بىر يول كۆرسىتەي. مەن دىگەندەك قىلساڭ ئامان قالىسەن، — دەپتۇ. جان چىق:

— خوش تەخسىرىم. نىمە قىلىشىم كېرەك، تېز ئېيتىپ بەرسىلە، ھايالسىز بەجا قىلىمەن. — دەپتۇ. پالچى:

— ئوردىدا ئۆدەك، غاز ياكى توخۇ بارمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئىككى دانە قېرى غاز بار. — دەپتۇ جان چىق.

— بەلگىسى قانداق؟

— بىرى ساق، بىرى توكۇر.

— ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ پالچى، — گۆھەرنى توكۇر غازغا يۇتقۇزۇۋېتىپ ماڭا خەۋەر قىل.

— ئوبدان، ھازىرلا. — دەپتۇ جان چىق ۋە قايتىپ بېرىپ گۆھەرنى خېمىر بىلەن يۆگەپ توكۇر غازغا يۇتقۇزۇۋېتىپ پالچىغا خەۋەر قىپتۇ. پالچى جان چىقنى كەتكۈزۈۋېتىپ، «ئىشىكنى ئېچىڭلار!» دەپ ۋاقىراپتۇ. پالچى پادىشاغا يەر سۆيۈپ قۇللۇق بىلدۇ-رۇپتۇ، ئاندىن:

— ئۇلۇغ شاھىم، ئۆمۈرلىرى ئۇزۇن، دۆلەتلىرى زىيادە بولسۇن، دۈشمەنلىرى غالىپ قىلىچلىرى ئاستىدا يەر چىشلىسۇن، ھەرەم-خانا ئەھلىنىڭ بارچىسى ئۆزلىرىگە سادىق ئىكەن، قولى پاك ئىكەن. گۆھەر مەسىلىسىگە كەلسەك، شاھ ئالىلىرىنىڭ ئوردىسىدا بىرى ساق، بىرى توكۇر بىر جۈپ غاز بار ئىكەن، گۆھەرنى تو-

— ئۇلۇغ، كەرەملىك شاھىم، دۆلەت كەمىرىنى بېلىمىزگە چىڭ باغلىغان بىز ۋەزىرلەر دۆلىتىمىزنىڭ قۇدرەت تېپىشىنى، شان - شەۋكەتلىرىنىڭ پەلەككە يېتىشىنى، سەلتەنەت تەختلىرىنىڭ ئۇستەھكەم بولۇشىنى ئارزۇ قىلىمىزكى، ھاكىمىيەت ئىشلىرىمىزنىڭ قارا قوساقلارنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇلۇشىغا ھەرگىزمۇ رازى ئەمەسمىز...

ۋەزىرنىڭ سۆزى شۇ يەرگە يەتكەندە پادىشا تاقەتسىزلىك بىلەن:

— نېمە دېمەكچىسەن؟ — دەپ ۋارقىراپتۇ. ۋەزىر ئەزەم ئەدەپ - ھۆرمەت بىلەن قول قوشتۇرۇپ تۇرۇپ:

— خوش، پادىشاھى ئالەم، ئۆزلىرىگە ئامەت، دۆلىتىمىزگە ئاۋاتلىق، خەلقىمىزگە پاراۋانلىق تىلىمەكچىمەن. ئازراق سەۋرى - تاقەت قىلىپ، سۆزۈمنى ئاخىرىغا يەتكۈزۈشۈمگە ئىجازەت قىلىشلىرىنى ئۆتۈنىمەن، — دەپتۇ. پادىشا:

— سۆزلە! — دەپتۇ. ۋەزىر ئەزەم:

— بىلىمسىز، نادان ئادەم تەختكە چىققان كۈندىن باشلاپ قىيامەتنى كۈت، دېگەن گەپ بار. ئەگەر ھاكىمىيەت مۇشۇنداق كىشىلەرگە تۇتقۇزۇلسا، بەخت تاجلىرىغا قۇزغۇن قونىدۇ، دۆلەت خاراپلىشىدۇ. خەلق ئازاپ دېڭىزىغا غەرق بولىدۇ. ئۆزلىرى دائىم «ۋەزىر — پادىشانىڭ ئەقلىدىشى، ئوردا خىزمىتىنىڭ كېڭەشچىسى، دۆلەت بىناسىنىڭ تۈۋرۈكى، مېنىڭ ھەربىر ۋەزىرىمدە قابىلىيەت، ئىدرەك، بەركامال بولسۇن» دەيتتىلە. ھالبۇكى، بىزنىڭ كۆرگىنىمىز بۇنىڭ ئەكسىچە بولۇپ قالدى. شاھىمىز ئۈچۈن قەدىرلىك بولغان پالچى ۋەزىرنىڭ ۋۇجۇدىدا ئۆزلىرى ئېيتقان لاياقەتتىن ھېچقانداق ئىزنا كۆرۈنمەيدۇ. ئۇ، ئىگەللىگەن مۇنداق كاتتا ئورۇن كۆپ قېتىم سىناقتىن ئۆتكەن، ئۆز ساھەسىنىڭ بىلىمىگە كامىل كىشىلەرگىلا مەنسۇپ بولۇشى لازىم. مېنىڭ

نى قىپتۇ. لېكىن ئۆزىنى تۇتۇپ ئولتۇرالماي، ئوڭدىسىغا يېتىپ
كۆزى تورۇسقا قادىلىپ قاپتۇ. قارىسا، تورۇستا بىر نىمە يالتىراپ
تۇرغىدەك، زەرگەر دەرھال خوتۇنىنى چاقىرىپ:

— خوتۇن، خوتۇن، تورۇسقا قاراڭلار، بىرنىمە يالتىراۋا-
تىدۇ، — دەپتۇ. خوتۇنى تورۇسقا قاراپ:

— راستىنلا بىرنىمە پارقىراۋاتىدۇ، — دەپتۇ - دە، زەر-
گەرنىڭ قىسقۇچ ئەسۋاۋىنى ئېلىپ، جۇلالىنىپ تۇرغان ھېلىقى
نەرسىنى ئاۋايلاپ قىسىپ ئاپتۇ. بۇ، دەل يۇتۇپ كەتكەن يېرىم
پارچە گۆھەر ئىكەن. شۇنىڭدىن كېيىن زەرگەر ئىككى دانە ئۈ-
زۈك ياساپ، پادىشا ھوزۇرىغا بېرىپ، ئۈزۈكنى پادىشاغا
سۇنۇپتۇ. پادىشا:

— مەن بىر دانە ئۈزۈك بۇيرۇغان ئەمەسمىدىم، — دەپتۇ.
زەرگەر پادىشاغا ۋەقەنى بايان قىلىپ يوقالغان يېرىم پارچە گۆ-
ھەرنى پالچى ۋەزىرنىڭ كارامەت كۆزى بىلەن تاپقانلىقىنى سۆز-
لەپ بېرىپتۇ. پادىشا خوش بولۇپ، زەرگەرنى رازى قىپتۇ. پالچى-
نى بولسا، ئوڭ قول ۋەزىرلىككە كۆتىرىپتۇ. بۇ چاغدا باشقا ۋە-
زىرلەر ئوتتۇرىسىدا پادىشانىڭ پالچى ۋەزىرگە كۆرسىتىۋاتقان
مۇنداق ھەددىدىن زىيادە ئىلتىپاتىغا قارىتا غۇلغۇلا پەيدا بولۇپ-
تۇ. بەزىلىرى كۆرەلمەسلىكتىن رەشىك قىلسا، بەزىلىرى ھەقلىق
ھالدا نارازى ئىكەن، چۈنكى پالچى ۋەزىرنىڭ دۆلەت ئىشلىرىنى
باشقۇرۇشى جەھەتتە مەيلى ئىلىم - بىلىم بولسۇن، مەيلى ئە-
قىل - پاراسەت، مەيلى ئىقتىدار - ئىستىداتتا بولسۇن، ھېچقان-
داق سالاھىيىتى يوق ئىكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن ۋەزىرلەر مەسلىھەت-
لىشىپ، بىر كۈنى ۋەزىر ئەزەمنى پادىشانىڭ خاس ھەرەمخانىسىغا
كىرگۈزۈپتۇ. ۋەزىر ئەزەم پادىشاغا ھۆرمەت سالامىنى بەجا كەلتۈر-
گەندىن كېيىن، ئۆزىنىڭ كېلىشىدىكى سەۋەبىنى ئىزھار قىلىپ،
مۇنداق دەپتۇ:

دەپ بىلىدىكەن ھەم «دىكوزا كۈندە سۇنمايدۇ، كۈندە سۇنىدۇ» دىگەنىدەك، ھەنىمۇ بىر كۈنى سۇنىمەن، ئۇ چاغدا پادىشاھىمۇ ماڭا قىلچە رەھىم - شەپقەت قىلمايدۇ. شۇڭا مۇنداق كۈنگە قېلىشتىن بۇرۇن بۇ ئۆيدىن كەتكىنىم ياخشى» دەپ ئويلاپ يۈرىدىكەن. بىر كۈنى كەچتە ئۇ ھاممامغا چۈشۈپ، پۈتۈن بەدىنىنى سويۇنلاۋاتقىنىدا، داستىكى سۇ ئىچىدىن ئۆزىنىڭ شىر تۇرقىدىكى كۆرۈنۈشى ئاجايىپ بەتبەشىرە، قورقۇنچلۇق بولۇپ كۆرۈنۈپتۇ. ئۇ مۇشۇ تۇرقى بىلەن يۈگۈرگەنچە بېرىپ پادىشانى كېكىرتىكىدىن سىقىپ تالاغا ئېلىپ چىقىپ تاشلىۋىتسەم، پادىشا بۇ قىلمىشىمدىن غەزەپلىنىپ، مېنى سارالڭ بولۇپ قاپتۇ، دەپ ھەيدىۋەتسە، يەلكەمدىن بېسىپ تۇرغان خىجىلچىلىق تىيغىدىن خالاس بولىمەنغۇ، دەپ ئويلاپ ھاممامدىن يۈگۈرۈپ چىققىنىچە پادىشانىڭ ياتاقخانىسىغا بېرىپ، پادىشانى كېكىرتىكىدىن سىقىپ تارتقىنىچە تاشقىرىغا سۆرەپ چىقىپتۇ. دەل شۇ چاغدا يەر تەۋرەپ كېتىپتۇ. پادىشا ھودۇقۇپ ئالاقزادە بولۇپ كەتكەنلىكىدىن يەر تەۋرىگەنلىكىنىمۇ سەزمەپتۇ. تېگىرقاپ قالغان پادىشا بىر ھازادىن كېيىن، سەل - پەل ھوشىنى يىغىپ، توپلىنىپ تۇرغان كىشىلەرگە يېنىدىكى قىپ - يالىڭاچ ئاجايىپ مەخلۇقنى كۆرسىتىپ:

— بۇ كىم؟ بۇ نىمە ئالامەت؟ — دەپتۇ. يەر تەۋرەش پالچىغا باھانە بوپتۇ - دە، پادىشاغا تازىم قىلىپ:

— كېرەملىك شاھىم، مەن پالچى ۋەزىرلىرى بولىمەن، مەن ھاممامدا يۇيۇنىۋاتاتتىم، پۈتۈن بەدىنىمنى سوپۇنلاپ بولغان چېغىمدا، ماڭا يەر تەۋرەپ ئۆزلىرىنى ئۆي بېسىپ ئالىدىغاندەك بىر خەۋپ سېزىلگەندەك قىلدى - دە، كىيىمىمنى كىيىشكە ئۈلگۈرەلمەي، مۇشۇ پېتى يۈگۈرۈپ كېلىپ ئۆزلىرىنى تارتىپ چىقتىم، مۇنداق قىلمىغان بولسام، ئۆزلىرى باقى ئالەمگە سەپەر قىلىپ، قېلىشىمىز ماتەم تونىنى كىيگەن بولاتتى، مېنىڭ بۇ ئەدەپسىزلىكىم-

ئەرزىم ئەنە شۇ، — دەپتۇ.

بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغان پادىشا: «بۇ — رەشىك، ھەسەت ئوتىدا كاۋاپ بولۇۋاتقان كىشىلەرنىڭ شىكايىتى» دىگەن خۇلاسىغا كەپتۇ-دە:

— سىلەرنىڭ كۆزۈڭلار كىچىك، ئىچىڭلار تار! — دەپلا ۋەزىر ئەزىمنى چىقىرىۋىتىپتۇ. پادىشا پالچى ۋەزىرنىڭ قۇدرەت-كامالىغا چەكسىز ئىشەنگەنلىكى ئۈچۈن، ئۇنىڭ كارامىتىنى بۇ بەتنىيەت ۋەزىرلەرنىڭ ئالدىدا بىر نامايىش قىلىپ قويۇشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ قويۇپتۇ. ئارىدىن بىرقانچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، پادىشا ھويلىسىدا سەكرەپ كىتىۋاتقان بىر چېكەتكىنى كۆرۈپ قاپتۇ-دە، ئۇنى تۇتۇۋېلىپ سىقىمدىغىنىچە سارايغا كىرىپتۇ. بارلىق ۋەزىر-ئەمىرلەرنىڭ ئالدىدا پالچى ۋەزىرگە قاراپ:

— قولۇمدىكى نىمە؟ تېپىڭ! — دەپ ئەمىر قىپتۇ. پالچى ئەمدى ئۇردا ئەھلىنىڭ ئالدىدا شەرمەندە بولۇپ ئۆلىدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ ئۆز-ئۆزىگە:

— ھەي، چېكەتكە ھوللا، ئۆيۈڭدە ئولتۇرماي كوچىغا چىقتىڭ، پادىشا كۆردى، پادىشانىڭ قولىغا چۈشتۈڭ. ئەمدى ئۆلىسەن، — دەپتۇ. پادىشا ئالقىنىنى ئاچقان ئىكەن، بىر چېكەتكە سەكرەپ چۈشۈپتۇ. پادىشا: «كۆردۈڭلارمۇ، مەن قانداق ئادەمگە ۋەزىرلىكنى بىرىپتىمەن» دىگەندەك قىلىپ، غالىبانە قىياپەتتە باشقا ۋەزىرلەرگە سوغ نەزەر تاشلاپتۇ.

پالچى ۋەزىر ئۆزىنىڭ مۇنداق ئىشلاردا تۇيۇقسىز ئامەتى كېلىپ قالغان بىلەن مەملىكەت ئىشلىرىنى باشقۇرۇشتا ھېچقانداق بىلىمى يوقلۇغى، پەقەت پۈتۈكچىسىگە تايىنىپلا كۈن ئۆتكۈزۈۋاتقانلىغىنى پادىشادىن سىر تۇتۇپ كەلگەن ئىكەن. شۇڭا ئۇ، باشقا ۋەزىرلەرنىڭ ئۆزى ھەققىدە پادىشاغا پىكىر بىرىشىنى ھەقلىق،

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ۋاپا گۈلى

بۇرۇنقى زاماندا ئەسەت دېگەن بىر ياش يىگىت ئۆتكەن ئىكەن. بۇ يىگىتنىڭ قەمەر ئىسىملىك زىرەك ۋە ئەقىللىق ئايالى بار ئىكەن. ئەسەت خوتۇنىنىڭ مۇھەببىتىدىن مەس بولۇپ كېچە - كۈندۈز ئۇنىڭ يېنىدىن ئايرىلمايدىكەن. قەمەرنىڭمۇ ئۆز ئېرىغا ساداقەت سۆيگۈسى چەكسىز ئىكەن.

ئەسەت ھېچقانداق كەسىپ بىلەن شۇغۇللانمىغاچقا يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئاتا - ئانىسىدىن مىراس قالغان مال دۇنياسى تۈگەپ، كۈندىلىك تىرىكچىلىكى قىيىن ئەھۋالغا چۈشۈپ قاپتۇ.

قەمەر تەدبىرلىك ۋە پاراسەتلىك ئايال ئىكەن، بىر كۈنى ئۇ ئېرىغا:

— ئەزىزىم، بەختلىك ياكى بەختسىز بولۇش — ئادەمنىڭ ئۆزىگە باغلىق، ھەركىم ئۆز بەختىنى ئەجرە قىلىش ۋە ئەقىل - پاراسەت ئىشلىتىش بىلەنلا تاپالايدۇ. كۆپ كىشىلەر مۇشۇنداق قىلىش ئارقىلىق پاراغەتلىك ھايات كەچۈرمەكتە. سەنمۇ بىر چاغلاردا ھەددى ھېسابسىز مال - دۇنيانىڭ ئىگىسى ئىدىڭ، بۈگۈنكى كۈندە كۈنىمىز ئاران ئۆتىدىغان ھالەتكە چۈشۈپ قالدى، شۇڭا «ئۈژمە پىش، ئاغزىمغا چۈش!» دەپ ياتماي، بىرەر ئىش بىلەن شۇغۇللانساڭ ياخشى بولاتتى، — دەپتۇ.

خوتۇنىدىن بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغان ئەسەت سەل ئويلىنىۋېلىپ:

نى ئەپۇ قىلغايلا، — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان پادىشا چەكسىز خوش بولۇپ، ئۇنى پۈتۈن مەملىكەتنىڭ يېرىمىغا تەڭ كېلىدىغان پايانسىز بىر ئۆلكىنىڭ سۇلتانلىقىغا تەيىنلەپتۇ. پالچىنىڭ بۇ ئوردىدىن كېتىش ئۈمىدىمۇ شۇ يول بىلەن ئەمەلگە ئېشىپتۇ.

لېكىن ئۇنىڭ دەۋرانى ئۇزۇنغا بارماپتۇ. چۈنكى ئۇ ھەقىقەتەن قارا تۈرۈك كىشى بولغاچقا ھاكىمىيەتنى قول ئاستىدىكىلەرگە تۇتقۇزۇپ قويۇپ، ئۆزى ئىلگىرىكىدەك ھورۇنلۇق ياستۇقىغا باش قويۇپ، كەيپ - ساپا كۆرپىسىدە يېتىۋاپتۇ. بۇ زېمىندىكى زالىملارنىڭ خەلق بېشىدا ئوينىتىۋاتقان قانلىق قامچىلىرى، ئەمەلدارلارنىڭ خىيانەتچىلىك، پارىخورلۇق، بۇزۇقچىلىقلىرى، ئوغرى - قاتىللارنىڭ بۇلاڭ - تالاڭلىرى ھەددىدىن ئېشىپتۇ. ئاچ - زارلىقتا ياشاۋاتقان نامراتلارنىڭ نالە - زارى بىلەن ئۇنىڭ قىلچىمۇ كارى بولماپتۇ. نەتىجىدە مەزمۇت چىنار دەرىخىدەك ياشناپ كەلگەن بۇ ماكان مەش - پەش دېگۈچە ۋابا قۇرۇتى چۈشكەن دەرەختەك ئىچ - ئىچىدىن زەخىملىنىپ، چىرىشكە باشلاپتۇ. ۋەيرانچىلىق ۋە زۇلۇم دەستىدىن جاق تويغان خەلق ئاخىرى ئىسيان بايرىقىنى كۆتىرىپ چىقىپ، ئادالەت تەختىنى تىكلەش غازاتىنى باشلاپ، پالچىنىڭ ھاكىمىيىتىنى ئۆزى بىلەن قوشۇپ شۇ ئۇلۇغ يالقۇن ئىچىدە كۆل قىلىۋېتىپتۇ ۋە بىزگە بۇ بالايى - ئاپەتنى كەلتۈرگەن سەن، دەپ پادىشاغىمۇ تەھدىت سېلىشىپتۇ. پادىشا شۇ چاغدىلا ۋەزىر ئەزەمنىڭ: «دۆلەت مىسلى بىر دۇلدۇل، ئۇنىڭ تىزگىنىنى تۇتۇن قاراڭغۇسىدەك جاھالەت تونىغا ئورالغان كۆڭلى قارىلارنىڭ قولىغا ئەمەس، مەرىپەت نۇرى بىلەن چۈمكەلگەن تەرەققىپەرۋەرلەرگە تۇتقۇزغاندىلا، ئاندىن بىر دۇلدۇل پەرۋاز قىلالايدۇ...» دېگەن سۆزنىڭ ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى تەستىقلاپتۇ.

(بۇ چۆچەكنىڭ «موللا تاپقاق ئاخۇنۇم»، «ئامەتلىك بايۋەچچە» دېگەن ۋارىيانتلىرىمۇ بار)

شۇ شاھزادىنىڭ خىزمىتىگە ئورۇنلىشىپتۇ.

ئەسەتنىڭ ئەقىل - پاراسىتى، ئىشچانلىقى ۋە تىرىشچانلىقى شاھزادىگە يېقىپ قاپتۇ. شۇ سەۋەپتىن شاھزادە ئەسەتنىڭ خىزمەت دەرىجىسىنى، مەرتىۋىسىنى ئۈستۈرۈپتۇ. بۇنىڭ بىلەن ئەسەتنىڭ ئابرويى ئۆسۈپ، پات - پات شاھزادىنىڭ زىياپەتلىرىدە ۋە سۆھبەتلىرىدە بىللە بولىدىغان، ئۇنىڭدىن ئايرىلمايدىغان هالەتكە كەپتۇ.

ئەسەت «ۋاپا گۈلى» نى قولىدىن زادىلا چۈشۈرمەي كۆتىرىپ يۈرىدىكەن. بۇنى كۆرگەن شاھزادە: «بۇ يىگىت هەر كۈنى باغچىدىن يېڭى ئېچىلغان گۈل ئۈزۈپ ئالىدىغان ئوخشايدۇ» دەپ ئويلايدىكەن. ئەمما ياز پەسلى ئۆتۈپ، كۈزنىڭ ئاچچىق سوغاقلىرى باشلانغان كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئەسەت «ۋاپا گۈلى» نى كۆتىرىپ، شاھزادىنىڭ هوزۇرىغا كىرىپ كەپتۇ. شاھزادە گۈل ئېچىلىش مەۋسۇمى ئاللىقاچان ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى خىيالىغا كەلتۈرۈپ:

— سەن بۇ گۈلنى قايسى باغچىدىن ئۈزۈۋالدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ.

ئەسەت يالغان سۆزلەپ ئادەتلەنمىگەچكە، راستىنى ئېيتىشقا مەجبۇر بولۇپتۇ:

— بۇ خوتۇنۇم بەرگەن گۈل، ئەگەر بۇ گۈل يېڭى ئېچىلغان هالەتتە تۇرسا، ئايالىمنىڭ پاكلىقىدىن بېشارەتتۇر. سۇلغان ياكى توزۇغان قىياپەتكە كىرسە، ۋاپاسىزلىق يولىغا كىرىپ كەتكەنلىكىدىن بېشارەت بېرىدۇ. مۇشۇ گۈلگە قاراپ، ئايالىمنىڭ قانداق يۈرۈۋاتقانلىقىنى بىلىپ تۇرىمەن، — دەپتۇ.

ئەسەتنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىغان شاھزادە قاقاھلاپ كۈلۈپ كېتىپ:

— ئەي يىگىت، مەن سېنى خېلى ئەقىللىق دەپ ئويلايتـ

— سۆيۈملۈگۈم، مەن سېنىڭ مۇھەببىتىڭدىن جۇدا بولۇپ، بىر كۈنمۇ ھايات يۈرەلمەيمەنغۇ؟ — دەپتۇ.

— دۇرۇس، — دەپتۇ قەمەر، — بۇنى ياخشى بىلىمەن، لېكىن ئاچلىق ۋە نامراتلىق بىزنى قىينىماقتا. سېنىڭ كۆڭلۈڭگە «مېنىڭ يوقلۇغۇمدىن پايدىلىنىپ، نامەھرەملەر بىلەن غەيرى مۇناسىۋەتتە بولۇپ قالارمىكىن» دىگەن خىيال كېلىپ قېلىشى مۇمكىن. شۇنى بىلگىنكى، ئەخلاقسىز ئايال ئېرى يوق ۋاقىتلاردىلا ئەمەس، ھەتتا ئېرى يېنىدا بولغان ھالەتتىمۇ، ئۆزىنى نومۇسلۇق ئىشلاردىن تارتىپ قالمايدۇ. ۋىجدانىم بىلەن قەسەم بېرىمەنكى، مەن ھازىرغىچە نامۇناسىپ خىياللارغا مايىل بولمۇدۇم. مېنىڭ پاك ئەخلاقىم مېنى ئىنسانىيەت ئالدىدا قارا يۈز قىلماس دەپ ئىشىنىمەن. كىشىنىڭ پاك ۋە ناپاك بولماقلىغى ھەركىمنىڭ ئۆزىگە باغلىق. ئەرنىڭ چىڭ تۇتۇشىلا ئايالنى غەيرى ئەخلاق - ھەۋەسلەردىن ساقلايدۇ، دىيىش بىمەنىلىكتۇر. بەس، ئەزىزىم، توغرا ئىش، ھالال كەسىپ بىلەن شۇغۇللان، ئۆزەڭنى خار قىلما! ئەگەر بۇ شەھەردە ئىشلەشنى خالىمىساڭ، باشقا يۇرتقا بېرىپ ئىشلە!... مېنىڭ قانداق تۇرۇۋاتقانلىغىمنى بىلىشنى خالىساڭ، مەن ساڭا بىر گۈل بېرىمەن. ئۇ ۋاپا گۈلىدۇر. بۇ گۈلنى ھەرگىز يېنىڭدىن ئايرىما. ئەنە شۇ گۈلنى سولغان ياكى توزىغان ھالەتتە كۆرسەڭ، مېنىڭ ۋاپاسىزلىق يولىغا كىرگەنلىكىمدىن بىشارەتتۇر. ئەگەر گۈل سولمىغان، توزىمىغان ۋە يېڭى ئېچىلغان ھالەتتە تۇرسا، مېنىڭ پاكلىغىمدىن بىشارەتتۇر. بۈگۈندىن باشلاپ مەندىن خاتىرجەم بولۇپ، سائادەت يولىغا ماڭغىن، ساڭا بەخت تىلەيمەن، — دەپتۇ.

ئەسەت خوتۇنىنىڭ مەسلىھىتىنى ماقۇل كۆرۈپ، شۇ كۈنىلا باشقا بىر شەھەرگە ئىش ئىزلەپ كېتىپتۇ.

بۇ شەھەرنىڭ بىر شاھزادىسى بار ئىكەن، ئەسەت ئەنە

قەمەرگە بولغان مۇھەببىتىنىڭ چەكسىزلىكىنى ئېيتىپ، پەقەت بىرلا كۆن ئىشرەت شارابى ئىچىشكە يار قىلسىلا نۇرغۇن ئالتۇن بېرىشنى ۋەدە قىلىپتۇ.

موماي قەمەرنى ئىزلەپ بېرىپتۇ ـ دە، ئىنتايىن يېقىملىق سۆزلەر بىلەن ئۆزىنىڭ كېلىشتىكى مەقسىدىنى ئىزھار قىلىپ، قەمەرنى كەيپى ـ ساپا يولىغا ئۈندەپتۇ.

ــ ئەي ئىشتىياق بوستانىنىڭ گۈلى، مۇھەببەت بېغىنىڭ بۇلبۇلى، سەندەك ياش، ساھىپجامال ئاياللارنىڭ ئەرسىز ۋە يارسىز ئولتۇرۇشى بىر ئازاپقۇ؟! ئاڭلا، ياش بىر يىگىت سېنىڭ ۋىسالىڭغا يېتىشنى ئارزۇ قىلىدۇ. مۇنداق قاۋۇل، سۇمباتلىق يىگىتنى مەنمۇ ئۆمرۈمدە كۆرمىگەنمەن! ئۇ سېنىڭ جاۋابىڭغا ئىنتىزار، بۇنىڭغا نىمە دەيسەن؟ شۇنى بىلگىنكى، پۇرسەتنى قولدىن بەرگەن كىشى ئۆمرىنى پۇشايمان بىلەن ئۆتكۈزىدۇ، ــ دەپتۇ.

قەمەر كۈلۈپ قويۇپتۇ ۋە:

ــ موما، ماختىغان شۇ يىگىتنى مەن بىر كۆرەي، ئەگەر كۆڭلۈمگە مۇناسىپ كەلسە، ئەلۋەتتە رازىمەن. ئەگەر ماڭا ياقمىسا، قوبۇل قىلمايمەن، ــ دەپتۇ.

موماي خوشال ھالدا ھەسەننىڭ ئالدىغا كەپتۇ ـ دە:

ــ سۈيۈنچى بەر يىگىت، ــ دەپتۇ ھەججىيىپ، ــ مەشۇقنى ماقۇلغا كەلتۈردۈم، لېكىن ئۇ سېنى بىر قېتىم كۆرۈشنى تەلەپ قىلىۋاتىدۇ.

ھەسەن مومايغا ۋەدە قىلغان ئالتۇننى بېرىپ، قەمەرنىڭ ئۆيىگە يېتىپ كەپتۇ، قەمەر ھەسەنگە تەبەسسۇم قىلىپ:

ــ ئەي يۈرىكىمنىڭ پارىسى، ئىككى كۆزۈمنىڭ قارىسى، سېنىڭ ئىشقىڭ كۆڭلۈمنى مۇھەببەت قارمىقىغا ئىلىۋالدى، ھازىرغىچە غەيرى ئادەم بىلەن مۇھەببەت مەيدانىدا ئۇچراشمىغان

تىم، ئەمما سەن بىر ئەخمەق ئىكەنسەن. خوتۇنۇڭنىڭ ھىلە - مىكىرىگە ئىشىنىپ، تۇزاقىقا چۈشۈپسەن... ئەي نادان، سېنىڭ خوتۇنۇڭ ئۇچىغا چىققان مەككار، ئالدامچى ئىكەن. ئۇ ئۆزىنىڭ سېھىر - جادۇلىرى بىلەن بۇ گۈلنى ياساپ چىقىپ سېنى ئالداپتۇ. ئۇ ھازىر ئۆزى خالىغانچە ئەيشى - ئىشرەت قىلىۋاتسا كېرەك، — دەپ ئەسەتنى ھاقارەتلەپتۇ.

ئەسەت شاھزادىگە قارشى سۆزلەشكە پېتىنالماي قاپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن، شاھزادە قەمەرنى سىناپ كۆرۈپ، ئۆز سۆزىنى راستقا چىقىرىشنىڭ ئامالىنى ئىزلەپتۇ.

شاھزادىنىڭ ھوزۇرىدا ھەسەن، ھۈسەن دىگەن ناھايىتى چىرايلىق ۋە قاۋۇل ئاكا - ئۇكا بولۇپ، شاھزادىنىڭ خىزمىتىنى قىلىدىكەن. شاھزادە بىر كۈنى كەچتە بۇ ئاكا - ئۇكىلارنى چاقىرىپ، كۆڭلىگە پۈككەنلىرىنى بىلدۈرۈپ، مەسلىھەت سوراپتۇ. شاھزادىنىڭ مەقسىدىنى چۈشەنگەن ھەسەن:

— شاھزادەم، بۇ ئىشنى ماڭا تاپشۇرسىلا. مەن بېرىپ، ئۇ خوتۇننى ئىندەككە كەلتۈرۈشكە ھەركەت قىلىپ كۆرەي، — دەپتۇ - دە، ئۇنبەش كۈنلۈك مۆھلەت ئېلىپ شۇ كۈنىلا يولغا چىقىپ كېتىپتۇ.

ھەسەن قەمەر بار شەھەرگە كېلىپ بىر سارايغا ئورۇنلىشىپتۇ ۋە ئەتىسى چايخانىدا بىرقانچە يىگىتلەر بىلەن ئۇلپەتلىشىپ تونۇشۇپتۇ. قىزغىن سۆھبەتكە بېرىلىپ كەتكەن يىگىتلەرنىڭ بىرى:

— شەھىرىمىزدە قولىدىن تەسۋىنى چۈشۈرمەي، دائىم تائەت - ئىبادەت قىلىدىغان بىر موماي بار. بۇ جادىگەر نەچچە ئۆيلەنگەن ئايالنى يولدىن چىقاردى. ئۇ مۇشۇنداق ئىشتا تەڭداشسىز ماھارەت ئىگىسى، ھىلە - مىكىرنىڭ پېشىۋاسىدۇر، — دەپتۇ.

ئىككىنچى كۈنى ھەسەن ھىلىقى مومايىنى ئىزلەپ تېپىپ،

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

قەمەر ھەسەننى بىر ئېغىلغا كىرگۈزۈپ، ئىشىكنى قۇلۇپلاپ مەھكەم بېكىتىپتۇ.

ھەسەن زەي چىلىگە مىلىنىپ، دىماغ خىل غەم بىلەن ئاران تاڭ ئاتقۇزۇپتۇ.

تاڭ ئاتقاندا قەمەر ئېغىل ئىشىكى ئالدىغا كېلىپ:

— ھەي، ھاۋايى – ھەۋەسنىڭ قۇلى، ئەگەر بۇ زىندانـدىن تېزرەك قۇتۇلۇشنى خالىساڭ، راستىڭنى ئېيت! بۇ يەرگە قايسى شەھەردىن، نېمە ئۈچۈن كەلدىڭ؟ توغرا سۆزلىسەڭلا، ئازات قىلىمەن، يالغان سۆزلەپ، ئالداش يولىغا يۈزلەنسەڭ، ئالەم رەسۋاسىغا ئايلاندۇرىمەنكى، سېنىڭ بۇ شەرمەندىچىلىگىڭـدىن پۈتۈن ئالەم ئىبرەت ئالىدىغان بولىدۇ، — دەپتۇ.

ھەسەن رەسۋايى جاھان بولۇشتىن قورقۇپ شاھزادە تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەنلىگىنى تولۇق سۆزلەپ بېرىپتۇ.

قەمەر شاھزادىنىڭ بۇنىڭ بىلەن توختاپ قالمايدىغانـلىغىنى سېزىپ:

— ئازات بولۇشقا ئالدىرىما، سەۋرى قىل، بۇ ئىشنىڭ ئاخىرىنى كۈتەيلى، — دەپتۇ.

ھەسەن تىرىك مۈردا بولۇپ تۇتقۇنلۇقتا يېتىپتۇ.

ئەمدى گەپنى شاھزادىدىن ئاڭلايلى:

شاھزادە ھەسەننى بىر ئايدىن ئارتۇق كۈتۈپتۇ. لېكىن ئۇ قايتىپ كەلمىگەنلىكتىن، ئەھۋالنى ھۆسەنگە ئايان قىلىپتۇ. ھۆسەن:

— شاھزادەم، ئىجازەت قىلسىڭىز، مەن بېرىپ، ئاكام ھەسەننىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىپ ھەم ئەسەتىنىڭ خوتۇنى بىلەن ئۇچرىشىپ قايتىپ كەلسەم، — دەپتۇ ۋە شاھزادىدىن ئوتتۇز كۈنلۈك مۆھلەت ئېلىپ، شۇ كۈنىلا يولغا چىقىپتۇ. بىرنەچچە كۈن يول يۈرۈپ ئەسەتىنىڭ يۇرتىغا يېتىپ كەپتۇ.

ئىدىم. شۇڭا ئىككىمىزنىڭ مۇھەببىتىنى ھېچكىم بىلمىسۇن، ھېلىقى مومايمۇ بىزنىڭ ئىشلىرىمىزدىن خەۋەر تاپمىسۇن، سەن ھازىرلا قايتىپ بېرىپ، مومايىنى تاپقىن ۋە «ئۇ ئايال كۆڭلۈمگە ياقمىدى. ئۇنى بىكاردىن ماختاشقان ئىكەن، ئۇنداق ئاياللارغا ئۆزەمنى يەم قىلىپ بەرمەيمەن، ئەتە شەھەرىمگە قايتىپ كېتىمەن!» دېگىن، ئاندىن كېيىن، قاش قارايغاندا نەرسە - كېرەكلىرىڭنى ئېلىپ مۇبارەك قەدىمىڭ بىلەن بۇ يەرگە كەلگىن! — دەپتۇ.

ھەسەن قەمەرنىڭ ئۆگەتكىنى بويىچە ھەممە ئىشنى بېجىرىپ، قەمەرنىڭ ئۆيىگە كەپتۇ. قەمەر ئۇنى زىياپەت بىلەن كۈتۈۋاپتۇ. ھەسەننىڭ ئالدىغا خىلمۇ - خىل تائام كەلتۈرگەندىن كېيىن، سىرتقا چىقىپ ئۆي خىزمەتكارىغا:

— بىز غىزالىنىپ بولۇپ قولىمىزنى يۇيۇۋاتقاندا، دەرۋازىغا چىقىپ، ئىشىكنى قاققىن ۋە يۈگۈرۈپ كىرىپ: «ئايىم، ئاكىلىرى كەلدى، ئاچقۇچنى بەرسىلە!» دېگىن. قالغىنىنى ئۆزەم بىلىمەن، — دەپ ئۆگىتىپ قويۇپتۇ.

ھەسەن بىلەن قەمەر تاماقلىرىنى يەپ قوللىرىنى يۇيۇۋاتقاندا، بىرسى دەرۋازىنى قاتتىق ئۇرۇپتۇ. ئارقىدىنلا خىزمەتكار ئايال كىرىپ: «ئايىم، ئاكىلىرى كەلدى!» دەپ خەۋەر بېرىپتۇ. قەمەر دەرھال ھەسەننىڭ يېنىغا كېلىپ، نېمە قىلىشنى بىلمىگەندەك، ئاڭگىراپ تۇرۇپ قاپتۇ، ھەسەننىڭمۇ رەڭگى ئۆڭۈپ:

— مەن... قەيەرگە يوشۇرۇناي؟ — دەپتۇ.

— قىممەتلىكىم، غەم يېمە! — دەپتۇ قەمەر، — مېنىڭ ئاكام ئاندا - ساندا كېلىپ، مەن بىلەن بىر - ئىككى كۈن تۇرۇپ قايتىدۇ، مەن سېنى ئۆيگە يوشۇرۇپ، سىرتىدىن قۇلۇپلاپ قوياي، تاڭلا ئاخشىمى مېنىڭ ۋىسالىمغا يېتىسەن.

قەمەر سەل ئويلىنىۋېلىپ:

— بولىدۇ، ئانا، ئۇ يىگىت بىر قېتىم كەلسۇن، كۆرەي، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ.

موماي دەرھال قايتىپ كېلىپ، ھۆسەنگە خوشخەۋەر يەتكۈزۈپ نۇرغۇن ئىنئام ئاپتۇ.

قەمەر خۇددى ھەسەنگە قوللانغان تەدبىر بويىچە ھۆسەننىمۇ تۇتقۇنغا ئاپتۇ...

ھەسەن بىلەن ھۆسەن ئېغىل ئىچىدە بىر - بىرى بىلەن كۆرۈشۈپ ھەيران قېلىشىپتۇ ۋە بېشىدىن كەچۈرگەن كەچمىشلىرىنى سۆزلىشىپ يىغلىشىپتۇ.

شاھزادە ھۆسەننىڭ بىر ئاي كۈتۈپتۇ، لېكىن ئۇنىڭدىن خەۋەر ئالالماي، قاتتىق غەزەپلىنىپ، ئاخىرى ئۆزى بارماقچى ۋە قەمەرنى قولغا كەلتۈرۈپ، ئەسەتنى لەت قىلماقچى بولۇپتۇ - دە، ئەسەتنى چاقىرىپ:

— سېنىڭ يۇرتۇڭغا بېرىپ كېلىشنى مەقسەت قىلىۋاتىمەن، سەن نىمە دەيسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— بېرىڭ شاھزادەم، پېقىرنىڭ كۈلبىسىنىمۇ زىيارەت قىلىپ كېلىڭ، — دەپتۇ ئەسەت.

شاھزادە بىلەن ئەسەت يول ھازىرلىقىنى پۈتكۈزۈپ يولغا چىقىپتۇ.

ئەسەت بىر كۈن ئىلگىرى ئۆز يۇرتىغا كېلىپ قەمەرگە شاھزادىنىڭ مېھمان بولۇپ كېلىۋاتقانلىقىنى خەۋەر قىلىپتۇ. بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان قەمەر شاھزادىنىڭ ئىككى يىگىتنى ئەۋەتكەنلىكىنى، ئۇنى تۇتقۇن قىلغانلىقىنى ئەسەتكە سۆزلەپ بېرىپتۇ ۋە كۆڭلىگە بىر تەدبىر پۈكۈپ ئۇنى ئەسەتنىڭ شاھزادىگە ئېيت-ماسلىقىنى جېكىلەپتۇ.

ئەتىسى پېشىن ۋاقتى بىلەن شاھزادە يېتىپ كەپتۇ. قەمەر

ھەسەنگە ئوخشاشلا چايخانىدا يىگىتلەر بىلەن ئۇلپەتلىشىپ تونۇشۇپ، ھېلىقى موماينىڭ داڭقىنى ئاڭلاپتۇ ـ دە، موماينى ئىزلەپ تېپىپ، ئۆز ئارزۇسىنى ئېيتىپتۇ ۋە نۇرغۇن ئالتۇن ۋەدە قىلىپتۇ. موماي بۇنى ئاڭلاپ:

— ھەي ئوغلۇم، سەندىن ئىلگىرى بىر يىگىت مۇشۇ مەقسەت بىلەن كەلگەن ئىدى. ئەمما ئۇ يىگىت قەمەرنى كۆرۈ- شى بىلەنلا، ياراتماي تاشلاپ كەتتى. ئۇ ئايالنىڭ قايسى پەزى- لىتى سېنى شەيدا قىلدىكىن؟ ھەر ھالدا خىزمىتىڭگە تەييار- مەن! — دەپتۇ ۋە قەمەرنىڭ ئالدىغا مېڭىپتۇ.

قەمەر موماينى ئوچۇق چىراي كۈتۈۋاپتۇ. موماي ھەسەن- نىڭ ئەھۋالىنى بايان قىلىپ:

— قىزىم سېنىڭ ئىشقىڭدا كۆيگەن يەنە بىر پەرۋانە سېنى ئىزلەپ كەپتۇ. ئۇ سەن بىلەن ئۇچرىشىشنى ۋە سېنىڭ مۇھەب- بىتىڭگە ئېرىشىشنى ئىزلەيدۇ، قانداق قىلىسەن؟ — دەپتۇ.

— ئانا، — دەپتۇ قەمەر كۈلۈپ تۇرۇپ، — ئۆزەڭگە مەلۇمكى، ئىلگىرىمۇ بىر گۈزەل، سۇمباتلىق يىگىتنى ماڭا ئەۋەتكەن ئىدىڭ. ئۇنى بىر كۆرۈشۇم بىلەن ئەقلى ـ ھوشۇمنى يوقىتىپ مۇھەببەت مەجنۇنى بولۇپ قالغان ئىدىم. ئۇ يىگىت بىر سەۋەپ بىلەن چىقىپ كېتىپ كۆزۈمگە ئىككىنچى كۆرۈنمىدى. كونىلار «چىرايلىقتا ۋاپا يوق» دەپ بىكار ئېيتمىغان ئىكەن. بولدى، ئاۋالقى يىگىتنىڭ ئىشقى بالاسىغا مۇپتىلا بولۇپ كۆيگىنىممۇ يېتەر. بۇ يېڭى ئوتقا مېنى تاشلاپ ئاجىز تېنىمنى كۆيدۈرمە!

قەمەرنىڭ ھەسرەت ۋە رەنجىش بىلەن ئېيتقان سۆزلىرىنى ئاڭلىغان موماي:

— قىزىم، ئادەم ئوخشاش بولمايدۇ، ھەرھالدا ئادەم ئەت- كەنگە تازىم ئەت. بۇ يىگىت سېنىڭ مۇھەببىتىڭگە ئېرىشىشنى تەلەپ قىلدى، سۆيگۈ لەززەتلىرىنى ئۇنىڭدىن ئايىما! — دەپتۇ.

تىللالىرىنى قەمەرگە ھەدىيە قىلىپتۇ ۋە ئەسەتنى ئۆزىنىڭ سودا-سېتىق ئىشلىرىغا مەسئۇل قىلىپ ئورۇنلاشتۇرۇپ، مەرتىۋىسىنى يەنىمۇ ئۆستۈرۈپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، قەمەر بىلەن ئەسەت ھاياتىنىڭ ئاخىرىغىچە ساپ مۇھەببەت بىلەن ياشاپتۇ. «ۋاپا گۈلى»مۇ يېگىمدىن ئېچىلغاندەك تاۋلىنىپ خۇشپۇراق چېچىپ تۇرۇپتۇ.

ئۇنى كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن ئالاھىدە تەييارلىق كۆرۈپتۇ. ئاندىن ھەسەن، ھۈسەننىڭ يېنىغا كىرىپ:

— بۈگۈن مېنىڭ دۆلەتلىك، ئابرويلۇق بىر مېھمىنىم بار، ئۇنى كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن ئايال خىزمەتكارلارغا موھتاجمەن. ئەگەر بۇ زىنداندىن قۇتۇلۇشنى خالىساڭلار، ھەر ئىككىڭلارنى ئايالچە ياساپ، ئايال خىزمەتكار قاتارىدا خىزمەتكە سالىمەن. مېھمان ئالدىدا ئەرلىكىڭلارنى بىلىندۈرمەي، چىن كۆڭۈلدىن خىزمەت قىلساڭلار، سىلەرنى ئازات قىلىمەن. سىلەر بۇنىڭغا رازىمۇ؟ — دەپتۇ.

ھەسەن بىلەن ھۈسەن قەمەرنىڭ قولىدىن تېزرەك قۇتۇلۇپ كېتىشنى ئويلاپ رازى بولۇشۇپتۇ ۋە ئاياللار كىيىمىنى كىيىشىپ، زىبۇ - زىننەتلەرنى تاقاپ مېھماننى كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن شاھزادىنىڭ ئالدىغا چىقىپتۇ. زىياپەتكە ھېلىقى دەللە مومايمۇ چاقىرىلغان ئىكەن. ھەسەن بىلەن ھۈسەن مېھمانخانىغا كىرىپ، شاھزادىنى، ئەسەتنى ۋە دەللە مومايىنى كۆرۈپ داڭ قېتىپ قاپتۇ.

ئۆز خىزمەتكارلىرىنى ئايال قىياپىتىدە كۆرگەن شاھزادىمۇ ئۆز كۆزىگە ئىشەنمەي ئەجەبلىنىپتۇ ۋە ئۇلارنى يېنىغا چاقىرىپ، ھال - ئەھۋال سوراپتۇ. ھەسەن بىلەن ھۈسەن باشتىن ئۆتكەن قىسمەتلىرىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ...

شاھزادە، موماي، ھەسەن، ھۈسەنلەر ئۆزلىرىنىڭ سەۋەنلىكلىرى ئۈچۈن قەمەردىن كەچۈرۈم سوراپ، قىلمىشلىرىغا مىڭ بىر پۇشايمان قىلىشىپتۇ. قەمەرنىڭ ئەقىل - پاراسىتىگە ۋە ئار - نومۇسىنى ساقلاشتىكى شىجائىتىگە ئاپىرىن ئوقۇپتۇ.

قەمەر ئۇلاردىن يەنە مۇشۇنداق ھىيلە - مىكىر، سۇيىقەستلىككە قەدەم قويماسلىققا ۋەدە ئېلىپ ئاندىن زىياپەتنى بېرىپتۇ.

شاھزادە ئۆزىنىڭ ئېلىپ كەلگەن مال - مۈلۈك، تەڭگە -

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

— كۆزۈمگە ئىس كىرىپ كەتتى، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ئۇ.

— ھە، — دەپتۇ - دە، ئۆگەي ئانىسى پەرۋا قىلماپتۇ.

ئۆگەي ئانا گۆش پىشقاندا چوڭ قىزىنى چىقىرىۋېتىپ، بولۇشىغا يەپ سىڭىلىسىنى قاندۇرۇپتۇ. كونىلەر ئۆتۈپتۇ. بىر كۈنى پاختا ئىچىدىكى چىمچىلاق بىر قۇشقاچ بوپتۇ - دە، پۇررىدە ئۇچۇپ چىقىپ كېتىپتۇ. ئۇ ئۇچۇپ كېتىۋاتسا بىر توپ ئاياللار باراڭلىقتا يىپ ئىگىرىشىپ ئولتۇرغىدەك. قۇشقاچ ئۇلارنىڭ ئۈستىگە كېلىپ قونۇپتۇ - دە:

— ۋىچىر - ۋىچىر - ۋىچ، ئۆز ئاتام سويۇپ بەرگەن، ئۆگەي ئانام يەپ بەرگەن، جېنىمغىنا قېرىندىشىم مېنىڭ جېنىمنى ساقلاپ قالغان! — دەپتۇ.

— ۋايەي، مۇنۇ قۇچقاچ نېمە دەپ سايراۋاتىدۇ! يەنە بىر سايراپ بەرسەكەن! — دەپتۇ ئاياللاردىن بىرى.

— قولىڭىزدىكى ئىگىرگەن يىپىڭىزنى بەرسىڭىز، سايراپ بېرىمەن، — دەپتۇ قۇشقاچ.

— سىڭىلىڭدىن يىپ ئايلانسۇن، — دەپ ئايال بىر يىپ بەرگەن ئىكەن، قۇشقاچ يەنە بىر قېتىم سايراپ بېرىپتۇ.

قۇشقاچ سايراپ بېرىپ تاپقان يىپىنى ئاچىسىغا ئاپىرىپ بېرىپتۇ. قۇشقاچ شۇنداق سايراپ يۈرۈپ، ئاچىسىغا دوپپا، ياغلىق، ئاياق تېپىپ بېرىپ ئۇنىڭ ياخشىلىقىغا ياخشىلىق قايتۇرۇشقا تىرىشىپتۇ.

قۇشقاچ بىر كۈنى پادىشانىڭ بېغىغا قونۇپ:

— ئۆز ئاتام سويۇپ بەرگەن، ئۆگەي ئانام يەپ بەرگەن، جېنىمغىنا قېرىندىشىم بۇ جېنىمنى قۇتۇلدۇرغان. پادىشانىڭ شەھىرىدە ئادالەت يوق ئىكەن ، — دەپ سايراپتۇ. پادىشا:

— ئاشۇ قۇشقاچ ئەقىللىق ئىكەن، ئۇنى يەسەم مەنمۇ

چىمچىلاق

بىر كىشىنىڭ ئىككى قىزى بار ئىكەن. ئۇ كىشىنىڭ ئايالى ئۆلۈپ كېتىپ قايتا ئۆيلىنىپتۇ. قىزلارنىڭ ئۆگەي ئانىسى چوڭ قىزىنى ئۆي ئىشىغا سېپتۇ، كىچىك قىزىنى بولسا بېقىشتىن زېرىكىپتۇ. كۈنلەر كەينىدىن كۈنلەر ئۆتۈپ، بۇ خوتۇن ھامىلدار بولۇپ، ئادەم گۆشىگە سېزىك بوپتۇ. قىزلارنىڭ ئاتىسى بۇ خوتۇننىڭ جىنجىغىدىن چىقالمايدىكەن. خوتۇن بۇنىڭدىن پايدى-

www.uyghurkitap.com

www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى
www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

www.uyghurkitap.com

www.uyghurkitap.com